

વિવિધ વિષય વિચારમાળા

ભાગ-૫

સાધુ

જિનાલય

સાધ્વીજી

જિનાગમ

શ્રાવક

જિનભિંબ

શ્રાવિકા

સંપાદક :

પ.પૂ.આચાર્યશ્રી રત્નાકરસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના શિષ્ય
મુનિ રત્નત્રય વિજય

શ્રી ગોડીજી પાર્શ્વનાથાય નમઃ

પ.પૂ. સ્વ. આચાર્યદેવેશશ્રી

રત્નશેખર સૂરીશ્વરજી મ.સા.ના

શિષ્ય

પ.પૂ. આ.શ્રી રત્નાકર સૂરીશ્વરજી મ.સા.

આદિ

શ્રમણ શ્રમણીના

૨૦૫૯ ના માલવાડાનગરમાં

ચાતુર્માસ પ્રવેશ પ્રસંગે

અષાઢ સુદ-૭,

તા. ૬-૭-૨૦૦૩, રવિવાર

શ્રી બુદ્ધિ-તિલક-રત્નશેખર સદ્ગુરુભ્યો નમઃ
પૂજ્ય ૧૦૦૮ શ્રી મણિવિજયજી કૃત

વિવિધ વિષય વિચારમાળા

ભાગ-૫

દિવ્યાશિષ્ દાતા

સ્વ. આચાર્યદેવશ્રી રત્નશેખર સૂરીશ્વરજી મ.સા.

શુભાશીર્વાદ દાતા

કલિકુંડ તીર્થોદ્ધારક

આચાર્યદેવશ્રી રાજેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા.

પ્રેરણાદાતા

પરમ પૂજ્ય યુવાચાર્ય

શ્રીમદ્ વિજયરત્નાકર સૂરીશ્વરજી મ.સા.

પુનઃ સંપાદનકર્તા

મુનિરાજશ્રી રત્નત્રય વિજયજી મ.સા.

પ્રકાશક

શ્રી રંજન વિજયજી જૈન પુસ્તકાલય
માલવાડા, જી. જાલોર-૩૪૩૦૩૯ (રાજ.)

પુસ્તક નામ	:	વિવિધ વિષય વિચારમાળાભાગ-૫
સંપાદક	:	મુનિશ્રી મણિવિજયજી મ.સા.
પુનઃસંપાદક	:	મુનિશ્રી રત્નત્રય વિજયજી મ.સા.
પ્રથમ આવૃત્તિ	:	સંવત : ૨૦૫૯ નંકલ ૫૦૦
કિંમત	:	રૂ. ૪૫-૦૦

પ્રાપ્તિસ્થાન

અમદાવાદ	:	શ્રી પારસ ગંગા જ્ઞાન મંદિર (રાજેન્દ્રભાઈ) ઓફીસ : બી-૧૦૪, કેદાર ટાવર, રાજસ્થાન હોસ્પિટલ સામે, શાહીબાગ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૪ ફોન (ઘર) ૨૮૬૦૨૪૭
મુંબઈ	:	શ્રી મણીલાલ યુ. શાહ ડી. ૧૨૦, સ્ટાર ગેલેક્સી, લોકમાન્ય તિલક રોડ, બોરીવલી (વે.) મુંબઈ-૪૦૦ ૦૯૨ ફોન (ઘ) ૨૮૦૧૧૪૬૯, (ઓ) ૨૮૬૪૨૯૫૮, ૨૮૯૩૧૦૧૧
અમદાવાદ	:	શ્રી જૈન પ્રકાશન મંદિર દોશીવાડાની પોળ, કાળુપુર, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૧ ફોન : (ઓ) ૫૩૫૬૮૦૬
અમદાવાદ	:	સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર ૧૧૨, હાથીખાના, રતનપોળ. અમદાવાદ ફોન : ૫૩૫૬૬૯૨
પાલીતાણા	:	શ્રી પાર્શ્વનાથ જૈન પુસ્તકભંડાર કુવારાની પાસે, તલેટીરોડ, પાલીતાણા-૩૮૪૨૭૦ (સૌ.)
શંખેશ્વર	:	શ્રી મહાવીર જૈન ઉપકરણ ભંડાર જૈન ભોજન શાળાપાસે, શંખેશ્વર, જિ. પાટણ ફોન : ૦૨૭૩૩-૭૩૩૦૬
મુદ્રક :	:	નવનીત પ્રિન્ટર્સ, (નિકુંજ શાહ) ૨૭૩૩, કુવાવાળી પોળ, શાહપુર, અમદાવાદ.-૧ મોબાઈલ : ૯૮૨૫૨ ૬૧૧૭૭ ફોન : ૫૬૨૫૩૨૬

શ્રેષ્ઠીવર્ય શેઠ સ્વ. વાલચંદ્રજી ટોકરાજી મહેતા

પુત્ર-પારસમલ, સુરેશ, ચેતન, પુત્રવધુ-ગુણવંતી, ભારતી, પીંકી
પૌત્ર-હીરેન, મીતુલ, વીનીત, હર્ષ પૌત્રી-બેબી
પુરણ નિવાસી હાલ બોરીવલી-મુંબઈ

ધર્મપત્ની ગં.સ્વ. શાન્તાબેન

પુત્ર-પારસમલ, સુરેશ, ચેતન, પુત્રવધુ-ગુણવંતી, ભારતી, પીકી
પૌત્ર-હીરેન, મીતુલ, વીનીત, હર્ષ પૌત્રી-બેબી
પુરણ નિવાસી હાલ બોરીવલી-મુંબઈ

સુકૃતના સહભાગી

શ્રેષ્ઠીવર્ય શેઠ
સ્વ. શા વાલચંદ ટોકરાજી
મહેતા

ધર્મપત્ની
ગં.સ્વ. શાંતાબેન વાલચંદજી

પુત્ર : પારસ, સુરેશ, ચેતન

પુત્રવધુ : ગુણવંતી, ભારતી,
પિન્કી

પૌત્ર : હિરેન, મિતુલ
વિનિત, હર્ષ

પૌત્રી : બેબી

પુરણ નિવાસી
હાલ બોરીવલી - મુંબઈ

અનાદિ અનન્ત સમય પસાર થતાં અનેકવિધ પરિસ્થિતિનું દર્શન થતા તેમાં વિશેષ સમભાવ-સત્યસ્વરૂપ જાણવા માટે સમ્યક્જ્ઞાન ની આવશ્યકતા સવિશેષ રહે.

સમ્યક્જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે જ્ઞાનનાં સાધનોની સાથે સાથે જ્ઞાન પ્રત્યે રૂચિપણ અત્યંત આવશ્યક છે. જ્ઞાનનાં સાધનોમાં આગમ, ગ્રન્થ, ચરિત્ર તથા આગમ-ગ્રન્થને આધારિત પુસ્તકો પણ હોય. જ્યારે આપણે આગમ તથા ગ્રન્થોનું જ્ઞાન ન મેળવી શકીએ પરન્તુ આગમ તથા ગ્રન્થને આધારિત લખેલા પુસ્તકો તો સહેલાઈથી વાંચી શકીએ.

તે હેતુને લક્ષમાં રાખીને પૂજ્ય મુક્તિવિજયજી (મૂલચંદજી) મ.સા.નાં સમુદાયના પૂજ્ય મુનિશ્રી મણિવિજયજી મહારાજસાહેબે આગમ તથા ગ્રન્થોની સહાયતા લઈને ઘણી જ મહેનત ઉઠાવીને વિવિધ વિષય વિચારમાળા નામના ૧ થી ૮ ભાગ સુધીના પુસ્તકો ઘણી જ વિશાળ સામગ્રીથી ભરપૂર તૈયાર કરેલાં છે. એમાં પ્રથમ બે ભાગમાં પ્રવચનને ઉપયોગી તથા વાંચવાથી પણ બોધ થાય તેવા ભરપૂર સુંદર દૃષ્ટાંતો આપેલા છે.

એકથી આઠ ભાગો જોયા પછી એમ લાગ્યું કે આ સાહિત્ય ૪૦ વર્ષ પહેલા બહાર પડેલું તેના પછી અપ્રગટ હતું. માટે ફરીથી સંપાદન કરવાનું મન થયું. તે માટે આચાર્યદેવશ્રી ઝંકારસૂરિજી મ.સા. સમુદાયના પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવશ્રી મુનિચંદ્ર સૂરિજી મ.સા. તથા પં. જીતુભાઈની સલાહ સૂચન પ્રાપ્ત થયેલ. તેથી આ કાર્યને તુરંત હાથ ધરી ૧ થી ૮ ભાગનું સંપાદન કરેલ. તેમાં પણ અમુકવિષયોનો વિશેષ વિસ્તાર હતો તેને સંક્ષિપ્ત કરેલ તથા અમુક ગ્રન્થોની માહિતી સાથે મુનિશ્રીએ પ્રગટ કરેલ છે.

એવી જ રીતે ૧ થી ૮ ભાગ સંક્ષિપ્ત વિવરણ તથા ગ્રન્થોની માહિતી સાથે પ્રગટ કરવા માટે મુનિશ્રી રત્નત્રયવિજયજી મ.સા.નો પ્રયાસ સફળ બને.

ભવભીરૂ આત્મા આ એક થી આઠ ભાગ ક્રમસરવાંચી મનન કરી જ્ઞાનભાવનામાં આગલ વધીને સદ્ગતિને પ્રાપ્ત કરે.

એજ શુભાભિલાષા સાથે
આચાર્ય રત્નાકરસૂરિ

જૈન ધર્મના વિવિધ વિષયોનો અદ્ભૂત ખજાનો ઁટલે

વિવિધ વિષય વિચારમાળા

ભાગ - ૧ થી ૮

સંપાદક : મુનિશ્રી મણિવિજયજી

પુનઃસંપાદક : પૂ. મુનિશ્રી રત્નત્રય વિજયજી

જૈન ધર્મના જ્ઞાનનો ભંડાર અગાધ છે. સર્વજ્ઞકથિત સિદ્ધાન્તો અત્યંત સૂક્ષ્મ અને સચોટ છે. આગમો અત્યંત ગંભીર અને રહસ્યાત્મક છે. આવી જૈન શાસનની ભવ્યજ્ઞાન સમૃદ્ધિ છે. પરંતુ આ સમગ્ર જ્ઞાનનો ખજાનો સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત ભાષામાં હોવાથી તથા ગુરુગમ્ય હોવાથી બધાને માટે સુલભ નથી. આવા અપૂર્વ જ્ઞાન સમુદ્રને વલોવીને તેના સાર રૂપે સુંદર શૈલીમાં અને સરળભાષામાં રજૂ થએલ અમૃત ઁટલે જ વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૧ થી ૮ આ આઠ ભાગોનો સંપુટ છેલ્લા કેટલાંક વર્ષોથી અપ્રાપ્ય હતો. તેની આવશ્યકતા જણાતા અમે આજના યુગ પ્રમાણે પુનઃસંપાદન કરી પુનઃપ્રકાશિત કરી રહ્યા છીએ. આ ગ્રંથો આબાલવૃદ્ધ સહુને ઉપયોગી છે. પૂ. સાધુ-સાધ્વીજી મ.સા. માટે તો આ એક અદ્ભૂત ખજાના સ્વરૂપ છે. તેમાં દેવ-ગુરુ ધર્મને સ્વરૂપ બીજા અનેક ધાર્મિક અને વ્યવહારિક વિષયોનો સંગ્રહ છે. અનેક કથાઓ અને દૃષ્ટાંતો આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવ્યા છે. હજારો દૃષ્ટાંતોથી ઓપતો આ સંપુટ અવશ્ય વાંચવા યોગ્ય છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૧ થી ૮ માં

આવતા વિષયોની ટૂંકી રૂપરેખા

ભાગ-૧ દેવ, ગુરુ, ધર્મનું સ્વરૂપ

દેવપૂજા, પૂજાના પ્રકાર, ગુરુની વ્યાખ્યા, સુગુરુ-કુગુરુ આદિની વિગેરે ચર્ચા, ધર્મનું સભેદ વર્ણન તથા વિષયોને

સુંદર રીતે સ્પષ્ટ કરનાર ૧૨૫ થી વધુ અદ્ભૂત કથાઓનો સંગ્રહ

ભાગ-૨ શ્રાવકનું સ્વરૂપ, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષધ આદિ વિષયો ઉપર સુંદર વિવેચન, વ્યવહાર શુદ્ધિ અને માનવભવની દુર્લભતા દર્શાવતા દૃષ્ટાંતો આદિ અનેક કથાઓ યુક્ત.

ભાગ-૩ એકથી ચોસઠ વિષયોનો સંગ્રહ, જૈન ધર્મના સંદર્ભ કોશની ગરજ સારનાર આ અદ્ભૂત ગ્રંથ જૈન ધર્મના મોટાભાગના બધા જ વિષયોની વિગતો આ વિભાગમાં આપને મળી રહેશે.

ભાગ-૪ સમ્યક્ત્વ અને મિથ્યાત્વ નું સ્વરૂપ તથા તેના ભેદ પ્રભેદો નુ દૃષ્ટાંત સહિત વર્ણન સાથે સાથે કુલક્ષણો, દુર્ગુણો, દુરાચારનું વર્ણન અને તેના ત્યાગ માટેના ઉપાયો, સુગુણ, સદાચાર, સદ્ધર્મનું સ્વરૂપ અને તેને સ્વીકારવાના સરળ ઉપાયો.

ભાગ-૫ જૈન ધર્મમાં ચોવીશ દંડકોનું વિશેષ મહત્ત્વ છે. આ દંડકોનું ચિંતન મનના ભાવોને સ્થિર, નિર્મિત અને ઉદાત્ત બનાવે છે. તેનું સુંદર સ્વરૂપ સાથે સાથે કષાયાદિજ વર્ણન પણ સુંદર રીતે કરવામાં આવ્યું છે.

ભાગ-૬ વ્યવહારિક જીવનને સુખી અને સમૃદ્ધ બનાવવા નીતિ અને સદાચારનો માર્ગ જ સર્વશ્રેષ્ઠ છે. તે માર્ગે જવાનું સદૃષ્ટાંત વર્ણન આ વિભાગમાં કરવામાં આવ્યું છે. પુરૂષ, કાળ દાન, અતિથિ નિહનવ, વ્રત, બગીસ લક્ષણો બુદ્ધિ, મૂર્ખ, ભક્ષ્યાભક્ષ્ય અને પ્રાયશ્ચિત જેવા અનેક વિષયો દૃષ્ટાંત સહિત વર્ણવવામાં આવ્યા છે.

વિભાગ-૭ આત્મોન્નતિનો માર્ગ શુદ્ધ ધર્મનો અંગીકાર કરવો તે છે.
તે માટે આત્માનું સ્વરૂપ, ભાવોનું સ્વરૂપ, આ
વિભાગમાં વર્ણવવામાં આવ્યું છે. આ ગ્રંથમાં ૧૦૦૦
જેટલા વિવિધ વિષયોની વિચારણા કરવામાં આવી છે.

ભાગ-૮ માનવ જન્મને સફળ કરવા ધર્મજ એક અનુપમ આશ્રય છે.
તથા ૮/૧ જન્મ સાર્થક કરનાર નિઃશ્રેયસ અને અભ્યુદય પ્રાપ્ત કરે
છે. અભ્યુદય મેળવવા માટેના ૩૨૦ જુદા જુદા મનોહર
ભાવોનાં ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

આમ કુલ આઠ ભાગમાં કુલ ૪૦૦૦ જેટલા વિષયોની
વિચારણા કરવામાં આવી છે. જેમણે વ્યાખ્યાતા બનવું છે, જેમને જૈન
ધર્મના અદ્ભૂત જ્ઞાનની પીછાન કરવી છે જેમને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની
જિજ્ઞાસા છે. જેમને જુદા જુદા વિષયો જાણવાની રૂચિ છે તે તમામને
આ ગ્રંથમાંથી નવું રજૂ જાણવા મળશે. એવા આ અદ્ભૂત ગ્રંથ
સંપુટને આપના જ્ઞાનભંડારનું, ઘરનું અને જીવનનું અનેરૂ આભૂષણ
બનાવવું રખે ચૂકી જતા સંપુટ ખલાસ થાય તે પહેલા સંપર્ક સૂત્ર
પાસેથી મેળવી લેવાં.

આ સંપુટની જૂજ નકલો જ છાપવામાં આવી છે માટે જેમને મેળવી
હોય તો પ્રાપ્તિ સ્થાન ના સરનામે સંપર્ક કરવો. આવો અદ્ભુત ખજાનો
પ્રાપ્ત કરવા આપ વધુ રાહ ન જોશો !

વિષયાનુક્રમણિકા

૧.	ચોવીશ દંડકના નામ	૨
૨.	ચોવીશ દંડકના ભેદો	૩
૩.	શરીર દ્વારના પાંચભેદ	૮
૪.	રત્નપ્રભા નરકનાં ૧૩ પાથડાનું દેહમાન	૧૦
૫.	બીજી નરકનાં ૧૧ પાથડાનું દેહમાન	૧૧
૬.	ત્રીજી નરકના ૯ પાથડાનું દેહમાન	૧૨
૭.	ચોથી નરકનાં ૭ પાથડાનું દેહમાન	૧૨
૮.	પાંચમી નરકનાં ૫ પાથડાનું દેહમાન	૧૩
૯.	છઠી નરકના ૩ પાથડાનું દેહમાન	૧૩
૧૦.	સાતમી નરકનાં ૧ પાથડાનું દેહમાન	૧૪
૧૧.	સ્થાવરકાય ભવનપતિ વિ. દેવતાઓનું દેહમાન	૧૪
૧૨.	છ પ્રકારનાં સંઘયણ	૧૯
૧૩.	દસ પ્રકારની સંજ્ઞા	૨૧
૧૪.	છ પ્રકારના સંસ્થાન	૨૧
૧૫.	કષાય દ્વારનું વર્ણન	૨૩
૧૬.	છ પ્રકારની લેશ્યા	૨૩
૧૭.	પાંચ પ્રકારની ઈન્દ્રિય	૨૬
૧૮.	સાત સમુદ્રધાત	૨૬
૧૯.	દૃષ્ટિદ્વારનાં ૩ ભેદ	૩૦
૨૦.	દર્શનદ્વારના ૪ ભેદ	૩૧
૨૧.	જ્ઞાન દ્વારનાં ૮ ભેદ	૩૨
૨૨.	નારકી તથા દેવતાનાં દંડકવાળા	

	જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ કેટલું દેખે	૩૪
૨૩.	યોગના પંદરભેદ	૩૬
૨૪.	ઉપયોગનાં ૧૨ ભેદ	૩૮
૨૫.	ચ્યવનદ્વાર	૪૨
૨૬.	આયુષ્યદ્વાર	૪૨
૨૭.	પહલી નરકનાં ૧૩ પાથડાનું આયુષ્ય	૪૩
૨૮.	બીજી નરકનાં ૧૧ પાથડામાં રહેલા નારકીયોનું આયુષ્ય	૪૪
૨૯.	ત્રીજી નરકનાં ૯ પાથડામાં રહેલા નારકીયોનું આયુષ્ય	૪૫
૩૦.	ચોથી નરકનાં ૭ પાથડામાં રહેલા નારકીયોનું આયુષ્ય	૪૬
૩૧.	પાંચમી નારકનાં ૫ પાથડામાં રહેલા નારકીયોનું આયુષ્ય	૪૬
૩૨.	છઠી નરકનાં ૩ પાથડામાં રહેલા નારકીયોનું આયુષ્ય	૪૭
૩૩.	સાતમી નારકનાં ૧ પાથડામાં રહેલા નારકીયોનું આયુષ્ય	૪૭
૩૪.	ભુવનપતિનાં દશ દંડકનું આયુષ્ય	૪૭
૩૫.	પૃથ્વીકાયાદિક દંડકનું આયુષ્ય	૪૮
૩૬.	યુગલિયા મનુષ્યનાં ૪ ભેદ	૫૧
૩૭.	છ આરાનું પ્રમાણ	૫૧
૩૮.	વાણવ્યંતર તથા જન્યોતિષીઓનું આયુષ્ય	૫૨
૩૯.	વૈમાનિક દેવતાઓનું આયુષ્ય	૫૩
૪૦.	નવ ગ્રેવેયક-પાંચ અનુત્તર વિમાનનું આયુષ્ય	૫૪

૪૧.	પહલા-બીજા દેવલોકનાં ૧૩ પ્રતરનું આયુષ્ય.....	૫૫
૪૨.	ત્રીજા-ચોથા દેવલોકનાં ૧૨ પ્રતરનું આયુષ્ય.....	૫૬
૪૩.	પાંચમા દેવલોકનાં ૬ પ્રતરનું આયુષ્ય	૫૬
૪૪.	છઠા દેવલોકનાં ૫ પ્રતરનું આયુષ્ય	૫૬
૪૫.	સાતમા-આઠમા નવમા દશમા દેવલોકનાં પ્રતરોનું આયુષ્ય	૫૭
૪૬.	અવ્યારમાં-બારમાં દેવલોકનાં પ્રતરોનું આયુષ્ય.....	૫૮
૪૭.	નવગ્રૈવેયક-પાંચ અનુત્તર વિમાનનાં પ્રતરોનું આયુષ્ય ...	૫૮
૪૮.	વૈમાનિક દેવ તથા દેવીયોનું આયુષ્ય.....	૫૮
૪૯.	છ પ્રકારની પર્યાપ્તિનાં ભેદ	૫૯
૫૦.	છ દિશીનો આહાર.....	૬૧
૫૧.	ત્રણ પ્રકારની સંજ્ઞા	૬૨
૫૨.	કયા દંડકવાળા જીવો મરી કઈ ગતિમાં જાય	૬૩
૫૩.	કયા જીવો ચોવીશ દંડકમાં આવે	૬૫
૫૪.	ત્રણ પ્રકારનાં વેદ	૬૭
૫૫.	૯૮ બોલનું અલ્પબહુત્વ.....	૬૮
૫૬.	ભુવનદ્વાર	૭૬
૫૭.	દશનિકાય દેવતાના ચિન્હો, શરીરનાં વર્ણ વસ્ત્રો વિ.	૭૮
૫૮.	બ્રહ્મોનાં વિમાનનું પ્રમાણ	૮૦
૫૯.	નક્ષત્રદ્વાર.....	૮૧
૬૦.	બાર દેવલોકનાં વિમાનની હકીકત	૮૨
૬૧.	વિરહદ્વાર	૮૬
૬૨.	દસ પ્રકારનાં પ્રાણનું દ્વાર.....	૮૦
૬૩.	સંયતીદ્વાર	૮૨
૬૪.	આહારદ્વાર	૮૩

૬૫.	કયા દંડકવાળાને આહારની ઈચ્છા કેટલે કાળે થાય	૮૪
૬૬.	કાયસ્થિતિદ્વાર.....	૮૬
૬૭.	યોનિદ્વાર	૮૮
૬૮.	કાલમાન કોષ્ટક (પ્રથમ).....	૧૦૦
૬૯.	કાલમાન કોષ્ટક (બીજું)	૧૦૧
૭૦.	આંગલનું સ્વરૂપ.....	૧૦૩
૭૧.	પુદ્ગલનાં ત્રણ પ્રકાર.....	૧૦૩
૭૨.	વિશ્રસા પરમાણુની સમજ	૧૦૪
૭૩.	ત્રણ પ્રકારનાં અંગુલો	૧૦૫
૭૪.	જિનમંદિર પ્રતિમાજી વિ.ની સંખ્યા	૧૦૫
૭૫.	ઈન્દ્રોની સભા અને ચૈત્યમાન.....	૧૧૧
૭૬.	મહાવિદેહમાં વિચરતા ૨૦ વિહરમાનનો પરિચય	૧૧૨
૭૭.	વીશ વિહરમાન જિનોનો વિચાર	૧૧૩
૭૮.	તિરર્છાલોકમાં રહેલા શાશ્વતા ચૈત્યોના સ્થાનો	૧૧૫
૭૯.	ચોવીશતીર્થકરોની જન્મ અને મોક્ષની તિથી	૧૧૮
૮૦.	ચોવીશતીર્થકરોનાં પંચ કલ્યાણકની ભૂમિઓ	૧૨૦
૮૧.	ચકવર્તી વગેરેનું કોષ્ટક	૧૨૨
૮૨.	વીરપ્રભુનાં ૧૧ ગણધરોની માહિતી	૧૨૩
૮૩.	વાસુદેવનું કોષ્ટક	૧૨૫
૮૪.	બળદેવનું યંત્ર.....	૧૨૬
૮૫.	નવપ્રતિ વાસુદેવના નામો	૧૨૭
૮૬.	આવતી ચોવીશનાં તીર્થકરો કયાં ?	૧૨૭
૮૭.	ચત્તારિ-અટ્ઠ-દસ હોય પદ દ્વારા વંદના	૧૨૮
૮૮.	(આહારનાં)કાલના માન સંબંધી વિચાર.....	૧૩૨
૮૯.	અણહારી વસ્તુનાં નામો	૧૪૦

૯૦.	પોરિસીનું પ્રમાણ.....	૧૪૧
૯૧.	૩૬૩ પાખંડીઓ.....	૧૪૨
૯૨.	અટ્ટાવીસ લબ્ધિઓ.....	૧૪૪
૯૩.	સમવસરણ વિચાર.....	૧૪૬
૯૪.	સમવસરણનાં પગથીયા.....	૧૪૭
૯૫.	તીર્થંકરની બારપર્ષદા.....	૧૪૮
૯૬.	દેવોએ કરેલું સમવસરણનું કયાં સુધી ટકે.....	૧૪૮
૯૭.	વીતરાગની વાની.....	૧૪૯
૯૮.	સ્થાપનાચાર્યની વીગત.....	૧૫૦
૯૯.	યોનિયો.....	૧૫૧
૧૦૦.	અચિત્તભૂમિનું પ્રમાણ.....	૧૫૨
૧૦૧.	એકવીસ પ્રકારનાં ધોવણ.....	૧૫૨
૧૦૨.	મહાવીરસ્વામી પહેલા તથા પછી દેશોમાં ચાલતો જૈનધર્મ.....	૧૫૩
૧૦૩.	મહાવીરસ્વામીથી બોધ પામેલા રાજાઓ.....	૧૫૪
૧૦૪.	મહાવીરસ્વામીનાં ભક્ત રાજાઓ.....	૧૫૫
૧૦૫.	રાજા તથા પ્રજાઓને બોધકરનાર મહાત્મા.....	૧૫૬
૧૦૬.	ઉપશમવિ.નું સ્વરૂપ.....	૧૫૮
૧૦૭.	સંવેગનું સ્વરૂપ.....	૧૬૦
૧૦૮.	નિર્વેદનું સ્વરૂપ.....	૧૬૨
૧૦૯.	અનુકંપાનું સ્વરૂપ.....	૧૬૫
૧૧૦.	આસ્તિક્યતાનું સ્વરૂપ.....	૧૭૪

પ્રાતઃ સ્મરણીય : પૂજ્યાપાદઃ શ્રી ૧૦૦૮ શ્રીમદ્ મુક્તિ
વિજયજી (મુલચંદજી) ગણિ ગુરુભ્યો નમઃ

વિવિધ વિષય વિચાર માળા ભાગ ૫

ગુરુજી-હે શિષ્ય ! તું જાણે છે કે જ્ઞાન વિના ભગવાનના સિદ્ધાંત-શુદ્ધ વચનો કોઈ પણ પ્રકારે જીવોથી જાણી શકાતા નથી. ભગવાનની વાણી અપાર છે. કેવલ જ્ઞાની મહારાજા સિવાય ભગવાનની વાણીનો કોઈ પણ જીવ પાર પામી શકતો નથી. જ્ઞાન વિના જીવો કોઈ પણ પ્રકારના વસ્તુતત્ત્વના પારને પામી શકતા નથી. જીવો અને કર્મનો સંબંધ, જીવોની ગતિ અને આગતિ તેમજ ચાર ગતિમાં પરિભ્રમણ, કર્મની બાહુલ્યતા, હલ્કા કર્મ શાથી થાય છે, અનાદિ કાળથી જીવો ચોવીશ દંડકને વિષે પરિભ્રમણ શાથી કરે છે, અને કર્મથી મુક્ત થઈ નિર્વાણદશા ક્યારે કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરે છે તે તારે સમજતા શીખવું જોઈએ.

શિષ્ય-હે ગુરુમહારાજ ! આપે આ ઉપદેશ મને બહુજ સારો કર્યો. ભગવાન ! આપ જાણો છો કે હું મતિમંદ છું, અને આપના વચનામૃતના સિંચન કર્યા સિવાય મારી જડતા કોઈ પણ પ્રકારે દૂર થવાની નથી, તો આપ સાહેબ મારા ઉપર કૃપા કરી હું જે પ્રશ્નો આપને પુછું તેનો વિસ્તારથી ખુલાસો કરી મારું મતિમંદપણું દૂર કરો.

ગુરુજી-સારૂ, તારે જે બાબત પૂછવું હોય તે સુખેથી પૂછ. હું

તેનો ખુલાસો કરી તને બરાબર સમજૂતી આપીશ.

શિષ્ય - આપે હમણા કથન કર્યું કે જીવો ચોવીશ દંડકમાં દીર્ઘકાળથી પરિભ્રમણ કરે છે, તો તે કેવી રીતે ? તે મને સમજાવો.

ગુરુજી-હે શિષ્ય ! પ્રથમ તું ચોવીશ દંડકના નામ સાંભળ.

૧ સાત નારકી મળીને	૧ દંડક,
૧૧ દસ ભુવનપતિના	૧૦ દંડક,
૧૨ પૃથ્વીકાયનું	૧ દંડક,
૧૩ અપકાયનું	૧ દંડક,
૧૪ તેઉકાયનું	૧ દંડક,
૧૫ વાઉકાયનું	૧ દંડક,
૧૬ વનસ્પતિકાયનું	૧ દંડક
૧૭ બેઈંદ્રિયનું	૧ દંડક,
૧૮ તેઈંદ્રિયનું	૧ દંડક,
૧૯ ચૌરિંદ્રિયનું	૧ દંડક,
૨૦ તિર્યંચ પંચેંદ્રિયનું	૧ દંડક
૨૧ મનુષ્યનું	૧ દંડક
૨૨ વાણવ્યંતરનું	૧ દંડક,
૨૩ જ્યોતિષિનું	૧ દંડક,
૨૪ વૈમાનિકનું	૧ દંડક,

એ પ્રકારે ચોવીશ દંડકના નામો કહ્યા, તેને વિષે જીવો અનાદિ કાળથી પરિભ્રમણ કરે છે.

ચોવીશ દંડકના દરેકના જુદા જુદા

અનેક ભેદો બતાવે છે.

૧ સાત નારકીના ભેદો

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

નામ	ગોત્ર	નામ	ગોત્ર
૧ ધર્મા	રત્નપ્રભા	૫ રિટ્ઠા	ધૂમપ્રભા
૨ વંશા	શર્કરાપ્રભા	૬ મધા	તમઃપ્રભા
૩ સેલા	વાલુકાપ્રભા	૭ માઘવતી	તમસ્તમઃપ્રભા
૪ અંજણા	પંકપ્રભા		

૧૧ દસ ભવુનપતિના ૧૦ દંડકના ભેદો

૧ અસુરકુમાર નિકાય,	૬ દ્વીપકુમાર નિકાય,
૨ નાગકુમાર નિકાય,	૭ ઉદધિકુમાર નિકાય,
૩ સુવર્ણકુમાર નિકાય,	૮ દિશિકુમાર નિકાય,
૪ વિદ્યુત્કુમાર નિકાય,	૯ પવનકુમાર નિકાય,
૫ અગ્નિકુમાર નિકાય,	૧૦ સ્તનિતકુમાર નિકાય,

૧૨ પૃથ્વીકાય દંડકના છ ભેદ

(૧) સુના (૨) સુધા (૩) વાલુઆ (૪) મણસીલ (૫) શકર (૬) ખરપુઢવી.

એ નામો પૃથ્વીકાયના કહ્યા હવે તેના ભેદો બતાવે છે.

૧ સ્ફટિકરત્ન	૧૦ રૂપું	૧૯ પલ્લવેવોપાષાણ
૨ મણિરત્ન	૧૧ ત્રાંબું	૨૦ અબ્રખની જાત
૩ રત્નની જાતિ	૧૨ મોઢું	૨૧ તેજમતુરીની જાત
૪ પ્રવાલ	૧૩ જસત	૨૨ પારાની જાત
૫ હિંગલોક	૧૪ સીસુ	૨૩ માટીની જાત
૬ હડતાલ	૧૫ કથીર	૨૪ પાષાણની જાત
૭ મણસિલ	૧૬ ખડી માટી	૨૫ સુરમાની જાત
૮ પારો	૧૭ હીરમયીની માટી	૨૬ આંજનની જાત
૯ સોનું	૧૮ અરણેટોપાષાણ	૨૭ લુણની જાત

એવી રીતે પૃથ્વીકાયના ભેદ અસંખ્યાતા જાણવા.

૧૩ અપ્કાય દંડકના ભેદ બતાવે છે.

૧ જમીનનું પાણી	૫ કરાનું પાણી
૨ આકાશનું પાણી	૬ નીલી વનસ્પતિનું પાણી
૩ ઠારનું પાણી	૭ પાણી
૪ હિમાલાનું પાણી	૮ ઘનોદધિ

એવી રીતે અપકાયના અસંખ્યાતા ભેદ છે.

૧૪ તેઉકાયના ભેદ બતાવે છે.

૧ અંગારાનો અગ્નિ	૪ ઉલ્કાપાતનો અગ્નિ
૨ જવાળાનો અગ્નિ	૫ કણિયાનો અગ્નિ
૩ ભાઠાનો અગ્નિ	૬ વીજળીનો અગ્નિ

એવી રીતે તેઉકાયના અસંખ્યાતા ભેદ છે.

૧૫ હવે વાઉકાયના ભેદ બતાવે છે.

૧. ઉદ્ભ્રામક વાયુ,	૪. મંડલિક વાયુ,	૭. ઘનવાત,
૨. મંદમંદ વાયુ,	૫ મુખશુદ્ધ વાયુ,	૮. તનવાત,
૩. ઉત્કલિક વાયુ,	૬. ગુંજા વાયુ,	

એવી રીતે વાયુકાયના અસંખ્યાતા ભેદ છે.

૧૬ હવે વનસ્પતિકાયના ભેદ બતાવે છે.

- ૧ ગુચ્છા. ૨ ગુલ્મા. ૩ વલયા. ૪ વલ્લી. ૫ પતિરણ.

એ પાંચ નામ છે. તેના ભેદ બતાવે છે.

૧. સાધારણ વનસ્પતિ, તેમાં એક શરીરમાં અનંતા જીવ હોય છે.
૨. પ્રત્યેક વનસ્પતિ, તેમાં એક શરીરમાં એક જ જીવ હોય છે.

એવી રીતે વનસ્પતિકાયના અસંખ્યાતા ભેદ છે.

૧૭. હવે બેઈંદ્રિયના ભેદ બતાવે છે.

૧. શંખના જીવ.	૪. જલોકા,	૭ મેરીના જીવ,
૨. કોડીના જીવ,	૫. અલસીયા,	૮. કૃમીના જીવ,

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૩. ગંડોલાનાજીવ ૬. લાલીયા, ૯. પોરાના જીવ,
એવી રીતે બેઈન્દ્રિયના અનેક ભેદો છે.

૧૮ હવે તેઈન્દ્રિયના ભેદ બતાવે છે.

૧. કાનખજુરા,	૭. ઉધેહી,	૧૩. છાણના કીડા,
૨. માકડ,	૮. મંકોડા,	૧૪. ગીંગોડા,
૩. ધનેડા,	૯. જૂ,	૧૫. ઈયળ
૪. ગદ્દહિયા,	૧૦. કુંથુઆ	૧૬. કીડીયો,
૫. ધીમેલ,	૧૧. વિષ્ટાના કીડા	૧૭. ગોપાલિક,
૬. સાવા,	૧૨. ઈંદ્રગોપ,	

એવી રીતે તેઈન્દ્રિયના ભેદ અનેક છે.

૧૯. હવે ચૌરિન્દ્રિયના ભેદ બતાવે છે.

૧. વીંછી,	૪. ભમરી,	૭. ડાંસ	૧૦. કંસારી,
૨. ઢીંકુણ, (બગા)	૫. તીડ,	૮. મચ્છર,	૧૧. કોઈવાડા
૩. ભમરા,	૬. માખી,	૯. પતંગિયા,	

એ પ્રકારે ચૌરિન્દ્રિયના અનેક ભેદો છે.

૨૦ હવે તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયના ભેદ બતાવે છે.

૧. જલચર, ૨. સ્થલચર, ૩. ખેચર, ૪. ઉરપરિસર્પ,
૫. ભુજપરિસર્પ,

એ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયના નામ કહ્યા, હવે તેના બે ભેદ નીચે મુજબ બતાવે છે.

સંમૂર્ણિય તિર્યંચપંચેન્દ્રિ-માતાપિતાના સંયોગ વિના ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. ગર્ભજ તિર્યંચપંચેન્દ્રિ, માતા પિતાના સંયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે,
એવી રીતે તિર્યંચપંચેન્દ્રિયના બે ભેદ કહ્યા,

૨૧. મનુષ્યના ભેદ બતાવે છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૧૫. કર્મભૂમિક્ષેત્રના, ૫૬. અંતરદ્વીપક્ષેત્રના, ૩૦. અકર્મભૂમિક્ષેત્રના, કુલ મલીને ૧૦૧ એક સો ને એક થાય છે. તેના ભેદ નીચે મુજબ બતાવે છે.

૧. સંમૂર્ચિષ્મ મનુષ્ય તે ચૌદ સ્થાનકે ઉત્પન્ન થાય છે, તેનું શરીર અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું હોય છે, અને અંતર્મુહુર્તનું આયુષ્ય હોય છે, તેને સાત અગર આઠ નવ પ્રાણ હોય છે, અને તેઓ ચર્મચક્ષુવાળાથી દેખવામાં આવી શકે નહિ.

૨ બીજા ગર્ભજ મનુષ્ય માતાપિતાના સંયોગથી ઉત્પન્ન થનારા ૧૦ પ્રાણવાળા હોય છે, એવી રીતે મનુષ્યના બે ભેદ કહ્યા.

૨૨ હવે વાણવ્યંતરના ભેદ બતાવે છે.

તેમાં પ્રથમ વ્યંતર નિકાયના નામ બતાવે છે.

૧ પિશાય,	૩ યક્ષ,	૫ કિન્નર	૭ મહોરગ
૨ ભૂત,	૪ રાક્ષસ	૬ કિંપુરુષ	૮ ગંધર્વ

એ આઠ પ્રકારે છે.

બીજા વાણવ્યંતરની નિકાયના નામ બતાવે છે.

૧ અણપન્ની	૪ ભૂતવાદી,	૭ કોહંડ,
૨ પણપન્ની	૫ કંદી,	૮ પતંગ
૩ ઈસીવાદી,	૬ મહાકંદી	

એ આઠ પ્રકારે છે,

૨૩ હવે જ્યોતિષીના ભેદ બતાવે છે.

૧ ચંદ્ર, ૨ સૂર્ય, ૩ ગ્રહ, ૪ નક્ષત્ર, ૫ તારા.

એ પાંચ ભેદો જ્યોતિષીના છે.

૨૪ હવે વૈમાનિકના ભેદો બતાવે છે.

વૈમાનિક દેવોના બે ભેદ છે, ૧ કલ્પ. ૨ કલ્પાતીત

૧ કલ્પ એટલે સ્વામી સેવકપણાના આચારવાળા હોય છે તે બાર દેવલોકવાળા.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૨ કલ્પાતીત એટેલે નવ ગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાનવાળા પોતે જ સ્વામી હોય છે.

એવી રીતે વૈમાનિકના બે ભેદ કહ્યા, હવે વિસ્તારથી તેના નામ બતાવે છે.

૧ સુધર્મ દેવલોક,	૫ બ્રહ્મદેવલોક,	૯ આનત દેવલોક
૨ ઈશાન દેવ૦,	૬ લાંતક દેવ૦,	૧૦ પ્રાણત દેવલોક
૩ સનત્કુમાર દેવ૦,	૭ મહાશુક દેવ૦	૧૧ આરણ દેવ૦
૪ મહેદ્ર દેવલોક,	૮ સહસ્ત્રાર દેવ૦	૧૨ અચ્યુત દેવ૦,

એવી રીતે કલ્પવાળા બાર દેવલોકના નામ કહ્યા.

૧ સુદર્શન,	૪ સર્વભદ્ર,	૭ સૌમનસ,
૨ સુપ્રતિબધ,	૫ વિશાળ	૮ પ્રિયંકર,
૩ મનોરમ	૬ સુમનસ,	૯ આદિત્ય,

એવી રીતે નવ ગ્રૈવેયકના નામ કહ્યા તે કલ્પાતીત છે.

૧ વિજય	૩ જયંત,	૫ સર્વાર્થસિદ્ધ,
૨ વિજયંત	૪ અપરાજિત,	

એવી રીતે પાંચ અનુત્તર વિમાનના નામ કહ્યા, તે કલ્પાતીત છે,

એવી રીતે વૈમાનિક દેવતાના ભેદ કહ્યા.

इति चोवीश दंडकद्वार संपूर्ण.

શરીર દ્વારના પાંચ ભેદ

૧ ઔદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ આહારક, ૪ તેજસ, ૫ કાર્મણ, એકેક દંડકવાળાને, કેટલા શરીર છે તેની વિગત

સાત નારકીના એકદંડકવાળાને ૧ વૈક્રિય, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ એ ત્રણ શરીર હોય છે.

દસ ભુવનપતિના દસ દંડકને વિષે, ૧ વૈક્રિય, ૨ તેજસ ૩ કાર્મણ એ ત્રણ શરીર હોય છે.

પૃથ્વીકાયના દંડકને વિષે, ૧ ઔદારિક, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ એ ત્રણ શરીર હોય છે.

અપકાયના દંડકને વિષે, ૧ ઔદારિક, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ એત્રણ શરીર હોય છે.

તેઉકાયના દંડકને વિષે, ૧ ઔદારિક, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ એ ત્રણ શરીર હોય છે.

વાઉકાયના દંડકને વિષે ૧ ઔદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ તેજસ, ૪ કાર્મણ આ ચાર શરીર હોય છે.

વનસ્પતિકાયના દંડકને વિષે, ૧ ઔદારિક, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ એ ત્રણ શરીર હોય છે,

બેઈંદ્રિયના દંડકને વિષે, ૧ ઔદારિક, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ એ ત્રણ શરીર હોય છે,

તેઈંદ્રિયના દંડકને વિષે, ૧ ઔદારિક, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ એ ત્રણ શરીર હોય છે.

ચૌરિંદ્રિયના દંડકને વિષે, ૧ ઔદારિક, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ એ ત્રણ શરીર હોય છે.

સંમૂર્ણિયમ તિર્યયપંચેન્દ્રિયના દંડકને વિષે ૧ ઔદારિક, ૨ કાર્મણ ૩ તેજસ, એ ત્રણ શરીર હોય છે.

ગર્ભજ તિર્યયપંચેન્દ્રિયના દંડકને વિષે, ૧ ઔદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ તેજસ, ૪ કાર્મણ એ ચાર શરીર હોય છે એ પ્રમાણે તિર્યયપંચેન્દ્રિયના બે ભેદ થયા.

સંમૂર્ણિયમ મનુષ્યના દંડકને વિષે, ૧ ઔદારિક, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ એ ત્રણ શરીર હોય છે.

ગર્ભજ મનુષ્યના દંડકને વિષે, ૧ ઔદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ આહારક ૪, તેજસ, ૫ કાર્મણ એ પાંચ શરીર હોય છે, એ પ્રમાણે મનુષ્ય દંડકના બે ભેદ થયા,

વાણવ્યંતર દેવતાના દંડકને વિષે, ૧ વૈક્રિય, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ એ ત્રણ શરીર હોય છે,

જ્યોતિષિ દેવતાના દંડકને વિષે, ૧ વૈક્રિય, ૨ તેજસ ૩ કાર્મણ એ ત્રણ શરીર હોય છે.

વૈમાનિક દેવતાના દંડકને વિષે, ૧ વૈક્રિય, ૨, તેજસ ૩ કાર્મણ એ ત્રણ શરીર હોય છે.

એ પ્રકારે શરીર દ્વારના ભેદો થયા.

હવે બીજું અવગાહના દ્વાર કહે છે.

પ્રથમ સાત નારકીના એક દંડકને વિષે, પ્રથમ ઉપજતી વખતે અવગાહના, અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી હોય, અને ભવધારણીય જઘન્ય અવગાહના ૭૥૬ ધનુષ્ય અને ૬ આંગલીની હોય, અને ઉત્કૃષ્ટ ૫૦૦ ધનુષ્યની અવગાહના જાણવી હવે નવું વૈક્રિય શરીર હોય તે ઉપરના પ્રમાણથી બમણુ જાણવું, તેની વિગત નીચે મુજબ છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

ભવધારણીય દેહમાન,			વૈક્રિય દેહમાન,	
નરક	ધનુષ્ય	અંગુલ	ધનુષ્ય	આંગુલ
૧ પહેલી	૭૥૥	૬	૧૫૥	૧૨
૨ બીજી	૧૫૥	૧૨	૩૧૥
૩ ત્રીજી	૩૧૥	૬૨૥
૪ ચોથી	૬૨૥	૧૨૫
૫ પાંચમી	૧૨૫	૨૫૦
૬ છઠી	૨૫૦	૫૦૦
૭ સાતમી	૫૦૦	૧૦૦૦

એ પ્રમાણે સાત નારકીના દંડકના જીવોનું ભવધારણીય દેહમાન, અને ઉત્કૃષ્ટ દેહમાન કહ્યું.

હવે સાત નરકને વિષે ૪૮ ઓગણપચાસ પાથડા છે, તેમાં એકેક વિષે, જુદા જુદા પાથડા છે, તેમાંથી એક એક પાથડાને વિષે, નરકના જીવોના શરીરના ઉંચપણા વિગેરેનો વિચાર નીચે મુજબ છે.

પ્રથમ રત્નપ્રભા નરકને વિષે ૧૩ પાથડા છે, તેના દેહમાન વિગેરે નીચે મુજબ છે.

પાથડા.	ધનુષ્ય	હાથ	આંગુલ
૧	૦	૩	૦
૨	૧	૧	૮૥
૩	૧	૩	૧૭
૪	૨	૨	૧૥
૫	૩	૦	૧૦
૬	૩	૨	૧૮૥
૭	૪	૧	૩

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૮	૪	૩	૧૧૧
૯	૫	૧	૨૦
૧૦	૬	૦	૪૧
૧૧	૬	૨	૧૩
૧૨	૭	૦	૨૧૧
૧૩	૭	૩	૬

બીજી નરકના ૧૧ પાથડા છે, તેના દેહમાન
વિગેરે નીચે મુજબ છે.

પાથડા.	ધનુષ્ય	હાથ	આંગુલ.
૧	૭	૩	૬
૨	૮	૨	૯
૩	૯	૧	૧૨
૪	૧૦	૦	૧૫
૫	૧૦	૩	૧૮
૬	૧૧	૨	૨૧
૭	૧૨	૨	૦
૮	૧૩	૧	૩
૯	૧૪	૦	૬
૧૦	૧૪	૩	૯
૧૧	૧૫	૨	૧૨

શ્રીજી નરકના નવ પાથડા છે, તેના દેહમાન વિગેરે
નીચે મુજબ છે.

પાથડા.	ધનુષ્ય	હાથ	આંગુલ.
૧	૧૫	૨	૧૨
૨	૧૭	૨	૭
૩	૧૯	૨	૩
૪	૨૧	૧	૨૨
૫	૨૩	૧	૧૮
૬	૨૫	૧	૧૩
૭	૨૭	૧	૯
૮	૨	૧	૪
૯	૩૧	૧	૦

ચોથી નરકના સાત પાથડા છે, તેના દેહમાન વિગેરે
નીચે મુજબ છે.

પાથડા.	ધનુષ્ય	હાથ	આંગુલ.
૧	૩૧	૧	૦
૨	૩૬	૧	૨૦
૩	૪૧	૨	૧૬
૪	૪૬	૩	૧૨
૫	૫૨	૦	૮
૬	૫૭	૧	૪
૭	૬૨	૨	૦

પાંચમી નરકના પાંચ પાથડા છે, તેના દેહમાન વિગેરે નીચે મુજબ છે.

પાથડા.	ધનુષ્ય	હાથ	આંગુલ.
૧	૬૨	૧	૦
૨	૭૮	૦	૧૨
૩	૯૩	૩	૦
૪	૧૦૯	૧	૧૨
૫	૧૨૫	૦	૦

છઠી નરકના ત્રણ પાથડા છે, તેના દેહમાન વિગેરે નીચે મુજબ છે.

પાથડા.	ધનુષ્ય	હાથ	આંગુલ.
૧	૧૨૫	૦	૦
૨	૧૮૭૧	૦	૦
૩	૨૫૦	૦	૦

સાતમી નરકનો એક પાથડો છે, તેના અંદરના નારકીયોના દેહમાન વિગેરે નીચે મુજબ છે.

પાથડો

ધનુષ્ય

૧

૫૦૦

એવી રીતે સાતે નરકના ઓગણપચાસ ૪૯ પાથડા છે, તેનું દેહમાન જુદું જુદું કહ્યું.

હવે દસ પ્રકારના ભુવનપતિના દસ દંડકની અવગાહના પ્રથમ ઉપજતી વખતે અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી હોય છે, અને ઉત્કૃષ્ટ સાત હાથની હોય છે. અને ઉત્તરવૈક્રિય દેહમાન કરે તો એક

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

લાખ યોજન થાય, એવી રીતે ભુવનપતિના દેહમાનની અવગાહના કહી.

પૃથ્વીકાયનું દેહમાન જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું હોય છે.

અપકાયનું દેહમાન જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું હોય છે.

તેઉકાયનું દેહમાન જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું હોય છે.

વાઉકાયનું દેહમાન જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું હોય છે.

વનસ્પતિકાયના દેહમાનના બે ભેદ છે.

જઘન્ય અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું દેહમાન હોય છે, અને ઉત્કૃષ્ટ એક હજાર જોજનથી અધિક દેહમાન હોય છે.

બેઈંદ્રિયનું દેહમાન જઘન્ય અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું અને ઉત્કૃષ્ટ દેહમાન ૧૨ યોજનનું હોય છે.

તેઈંદ્રિયનું દેહમાન જઘન્ય અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ ૩ ગાઉનું હોય છે.

ચૌરિંદ્રિયનું દેહમાન જઘન્ય અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર ગાઉનું હોય છે.

તિર્યંચ પંચેંદ્રિયનું જઘન્ય અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું દેહમાન હોય છે, અને ઉત્કૃષ્ટ એક હજાર યોજનનું હોય છે, તેની વિગત નીચે મુજબ છે.

૧ જલચરનું ૧ હજાર જોજનનું છે.

૨ સ્થલચરનું ૬ ગાઉનું છે.

૩ ખેચરનું, ધનુષ્યપૃથક્ત્વ (૨ થી ૯ ધનુષ્યનું)

૪ ઉરપરિસર્પનું ૧ હજાર જોજનનું

૫ ભુજપરિસર્પનું ગાઉપૃથક્ત્વ (૨ થી ૯ ગાઉનું)

એ રીતે ગર્ભજનનું દેહમાન કહ્યું હવે જો ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો ૮૦૦ યોજન કરી શકે. (કરે)

હવે બીજા સંમૂર્ચિતિર્યયપંચેન્દ્રિયના દેહમાનની વિગત કહે છે તે નીચે મુજબ છે. .

૧ જલચર એક હજાર યોજન

૨ સ્થળચર ગાઉપૃથક્ત્વ (૨ થી ૯ ગાઉ)

૩ ખેચર ધનુષ્ય પૃથક્ત્વ (૨ થી ૯ ધનુષ્ય)

૪ ઉરપરિસર્પ યોજન પૃથક્ત્વ (૨ થી ૯ યોજન)

૫ ભુજપરિસર્પ ગાઉપૃથક્ત્વ (૨ થી ૯ ગાઉ)

એવી રીતે બે પ્રકારે તિર્યય પંચેન્દ્રિયના ઉત્કૃષ્ટ દેહમાન કહ્યા. મનુષ્યના શરીરનું જઘન્ય દેહમાન અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું હોય છે. અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ગાઉનું હોય છે, તેની વિગત નીચે મુજબ છે.

પાંચ દેવકુરૂ અને પાંચ ઉત્તરકુરૂના યુગલીયા મનુષ્યોનું દેહમાત્ર ત્રણ ગાઉનું હોય છે.

પાંચ હરિવર્ષ અને પાંચ રમ્યક ક્ષેત્રના યુગલીયા મનુષ્યોનું દેહમાન બે ગાઉનું હોય છે.

પાંચ હિમવંત અને પાંચ હિરણ્યવંત ક્ષેત્રમાં યુગલીયા મનુષ્યોનું દેહમાન એક ગાઉનું હોય છે.

છપ્પન અંતર દ્વીપના યુગલીયા મનુષ્યોનું દેહમાન ૮૦૦ ધનુષ્યનું હોય છે.

પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના મનુષ્યોનું દેહમાન ૫૦૦ ધનુષ્યનું હોય છે.

હવે પાંચ ભરત તથા પાંચ ઐરવત ક્ષેત્રના મનુષ્યોના દેહમાનો આરા પ્રમાણે હોય છે તેની વિગત -

પહેલે આરે ૩ ગાઉનું હોય છે.

બીજે આરે ૨ ગાઉનું હોય છે.

ત્રીજે આરે ૧ ગાઉનું હોય છે, પણ ઉતરતું ૫૦૦ ધનુષ્યનું હોય છે.

ચોથે આરે ૫૦૦ ધનુષ્યનું હોય છે, પણ ઉતરતું ૭ સાત હાથનું હોય છે,

પાંચમે આરે ૭ સાત હાથનું પણ ઉતરતું ૧ હાથનું હોય છે.

છઠે આરે એક હાથનું પણ ઉતરતું ૧ હાથમાં સેજસાજ ઓછું હોય છે.

એવી રીતે પાંચ ભરત અને પાંચ ઐરવત ક્ષેત્રનો કાળ સરખો રહેલો છે, માટે ત્યાંના લોકોનો દેહમાન પણ સરખો જ જાણવો.

આવી રીતે ગર્ભજ મનુષ્યનું કહ્યું, પણ ઉત્તરવૈક્રિય કરે તો, એક લાખ યોજન અને ચાર અંગુલ અધિક જાણવું.

સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોના શરીરનું માન, જઘન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું જાણવું.

વાણવ્યંતર દેવોના દેહનું માન, જ્યારે આવીને ઉત્પન્ન થાય ત્યારે જઘન્ય અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું જાણવું, અને ઉત્કૃષ્ટ ૭ સાત હાથનું જાણવું.

અને ઉત્તરવૈક્રિય કરે તો જઘન્ય અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, અને ઉત્કૃષ્ટ એક લાખ યોજન જાણવું.

જ્યોતિષી દેવોના દેહનું માન જ્યારે ઉત્પન્ન થાય ત્યારે જઘન્ય અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું જાણવું અને ઉત્કૃષ્ટ ૭ સાત હાથનું જાણવું, અને ઉત્તરવૈક્રિય કરે તો જઘન્ય અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ એક લાખ યોજન.

વૈમાનિકદેવતાનું દેહમાન જ્યારે આવીને ઉત્પન્ન થાય ત્યારે જઘન્ય અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું જાણવું અને ઉત્કૃષ્ટ દેહમાનની

વિગત નીચે મુજબ છે :

૧ સૌધર્મદેવલોક અને ઈશાન દેવલોકે દેહમાન સાત હાથનું જાણવું.

૨ સનત્કુમાર દેવલોક અને માહેન્દ્રદેવલોકે દેહમાન ૬ છ હાથનું જાણવું.

૩ બ્રહ્મદેવલોક અને લાંતકદેવલોકે દેહમાન ૫ પાંચ હાથનું જાણવું.

૪ મહાશુકદેવલોક અને સહસ્રાર દેવલોકે દેહમાન ૪ ચાર હાથનું જાણવું.

૫ આનતપ્રાણતદેવલોકે તથા આરણઅચ્યુતદેવલોકે દેહમાન ૩ હાથનું જાણવું.

૬ નવગ્રૈવ્યકનું દેહમાન ૨ બે હાથનું જાણવું.

૭ ચાર અનુત્તર વિમાને દેહમાન ૧ એક હાથનું જાણવું.

૮ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને દેહમાન ૧ એક હાથથી કાંઈક ઊણું જાણવું.

વૈકિય કરે તો જધન્ય અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું અને ઉત્કૃષ્ટ એક લાખ યોજન કરે, પરંતુ એટલું વિશેષ છે કે વૈકિય બારમા દેવલોક સુધી કરે, તે ઉપરાંત કરે નહિ.

આવી રીતે વૈમાનિક દેવતાના દેહમાનો કહ્યા.

હવે વૈમાનિક દેવતાનું જેટલા સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય છે તેટલા સાગરોપમ ઉપર શરીરના પ્રમાણોની વિગત નીચે મુજબ કહેલી છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

સાગરોપમનું આયુષ્ય	હાથનું પ્રમાણ	ઉપર હાથના ભાગ	છેદાકારહાથના ભાગ
૧	૭	૦	૧૧
૨	૭	૦	૧૧
૩	૬	૪	૧૧
૪	૬	૩	૧૧
૫	૬	૨	૧૧
૬	૬	૧	૧૧
૭	૬	૦	૧૧
૮	૫	૬	૧૧
૯	૫	૫	૧૧
૧૦	૫	૪	૧૧
૧૧	૫	૩	૧૧
૧૨	૫	૨	૧૧
૧૩	૫	૧	૧૧
૧૪	૫	૦	૧૧
૧૫	૪	૩	૧૧
૧૬	૪	૨	૧૧
૧૭	૪	૧	૧૧
૧૮	૪	૦	૧૧
૧૯	૩	૩	૧૧
૨૦	૩	૨	૧૧
૨૧	૩	૧	૧૧
૨૨	૩	૦	૧૧
૨૩	૩	૮	૧૧

૨૪	૨	૭	૧૧
૨૫	૨	૬	૧૧
૨૬	૨	૫	૧૧
૨૭	૨	૪	૧૧
૨૮	૨	૩	૧૧
૨૯	૨	૨	૧૧
૩૦	૨	૧	૧૧
૩૧	૨	૦	૧૧
૩૨	૧	૧	૧૧
૩૩	૧	૦	૧૧

એવી રીતે વૈમાનિક દેવતાઓના શરીર માન વિગેરે કહેલા છે.

હવે ત્રીજું છ પ્રકારના સંઘયણદ્વાર બતાવે છે.

૧. વજ્રઋષભનારાય, ૨. ઋષભનારાય, ૩. નારાય

૪. અર્ધનારાય, ૫. કીલિકા, ૬ છેવટું,

એવી રીતે છ સંઘયણો કહેલા છે. હવે કયા કયા દંડકને વિષે ક્યું ક્યું સંઘયણ હોય છે તે કહે છે :

સાત નરકના દંડકને વિષે સંઘયણ હોતું નથી, માટે સાતે નરકના એક દંડકના નારકીયો અસંઘયણી કહેવાય છે,

દસ પ્રકારના ભુવનપતિના દંડકને વિષે દેવતાઓને સંઘયણ હોતા નથી, માટે અસંઘયણી કહેવાય છે.

પૃથ્વીકાયના દંડકને એકજ છેવટું સંઘયણ હોય છે.

અપકાયના દંડકને એકજ છેવટું સંઘયણ હોય છે.

તેઉકાયના દંડકને એકજ છેવટું સંઘયણ હોય છે.

વાઉકાયના દંડકને એકજ છેવટું સંઘયણ હોય છે.

વનસ્પતિકાયના દંડકને એકજ છેવટું સંઘયણ હોય છે.

- બેઈંદ્રિયના દંડકને એકજ છેવટું સંઘયણ હોય છે.
 તેઈંદ્રિયના દંડકને એકજ છેવટું સંઘયણ હોય છે.
 ચૌરિંદ્રિયના દંડકને એકજ છેવટું સંઘયણ હોય છે.
 હવે તિર્યયપંચેંદ્રિયના દંડકના બે ભેદ નીચે મુજબ છે :
 સંમૂર્ચિછમ તિર્યયપંચેંદ્રિયને એકજ છેવટું સંઘયણ હોય છે.
 અને ગર્ભજ તિર્યયપંચેંદ્રિયને છ સંઘયણ હોય છે.
 હવે મનુષ્ય પંચેંદ્રિયના બે ભેદ નીચે મુજબ છે :
 સંમૂર્ચિછમ મનુષ્યને એકજ છે છેવટું સંઘયણ હોય છે,
 અને ગર્ભજ મનુષ્યને છ સંઘયણ હોય છે,
 વાણવ્યંતર દેવોને સંઘયણ નથી તેથી અસંઘયણી કહીએ
 જ્યોતિષીદેવોને સંઘયણ નથી તેથી અસંઘયણી કહીએ
 વૈમાનિક દેવોને સંઘયણ નથી તેથી અસંઘયણી કહીએ.
 હવે તે તમામ દંડકવાળાની બે ગતિ છે તે નીચે મુજબ છે :
 ૧. ઊર્ધ્વગતિ (દેવગતિ) ૨. અધોગતિ (નરકગતિ)
 ૧. વજ્રઋષભનારાય સંઘયણવાળા મોક્ષ સુધી જાય છે.
 ૩. નારાય સંઘયણવાળા દસમા દેવલોક સુધી જાય, તે ઉપરાંત
 નહિ.
 ૪. અર્ધનારાય સંઘયણવાળા આઠમા દેવલોક સુધી જાય, તે
 ઉપરાંત નહિ.
 ૫. કીલિકા સંઘયણવાળા છઠ્ઠા દેવલોક સુધી જાય, તે ઉપરાંત
 નહિ.
 ૬. છેવટા સંઘયણવાળા ચોથા દેવલોક સુધી જાય, તે ઉપરાંત
 નહિ.
 એ પ્રકારે ઊર્ધ્વગતિ કહી, હવે અધોગતિ બતાવે છે.
 ૧. વજ્રઋષભનારાય સંઘયણવાળા સાતમી નરકસુધી જાય છે.

૨. ઋષભનારાયવાળા છઠ્ઠી નરક સુધી જાય છે.

૩. નારાય સંઘયણવાળા પાંચમી નરક સુધી જાય છે.

૪. અર્ધનારાય સંઘયણવાળા ચોથી નરક સુધી જાય છે.

૫. કીલિકા સંઘયણવાળા ત્રીજી નરક સુધી જાય છે, તે ઉપરાંત નહિ.

૬. છેવટા સંઘયણવાળા બીજી નરક સુધી જાય છે, તે ઉપરાંત નહિ.

એ પ્રકારે છ સંઘયણવાળા જીવોની અધોગતિ કહી હવે ચોથું દસ પ્રકારની સંજ્ઞા તેનું દ્વાર બતાવે છે :

૧ આહાર સંજ્ઞા, ૨ ભયસંજ્ઞા, ૩ મૈથુનસંજ્ઞા,

૪ પરિગ્રહસંજ્ઞા, ૫ ક્રોધસંજ્ઞા, ૬ માનસંજ્ઞા,

૭ માયાસંજ્ઞા ૮ લોભસંજ્ઞા, ૯ લોકસંજ્ઞા,

૧૦. ઓઘસંજ્ઞા

સર્વે જીવોને એ દસ સંજ્ઞાઓ હોય. પાંચે થાવરનેપણ એ દસ સંજ્ઞા હોય છે, તથા બીજી છ સંજ્ઞા હોય છે તે બતાવે છે.

૧ સુખસંજ્ઞા ૨ દુઃખસંજ્ઞા, ૩ મોહસંજ્ઞા,

૪ દુઃગંધસંજ્ઞા, ૫ શોકસંજ્ઞા ૬ ધર્મસંજ્ઞા,

એવી તે પ્રથમની દસ અને પાછળની છ મળી સોળ સંજ્ઞાઓ હોય છે, સિવાય બીજા દંડકવાળાને પ્રથમની દસ સંજ્ઞા પણ હોય છે, અને સોળ સંજ્ઞા પણ હોય છે.

હવે પાંચમું છ પ્રકારના સંસ્થાનનું દ્વાર બતાવે છે.

૧ સમયતુરસ્ત્ર સંસ્થાન, ૨ ન્યગ્રોધપરિમંડલ સંસ્થાન,

૩ સાદિ સંસ્થાન, ૪ કુબ્જ સંસ્થાન,

૫ વામન સંસ્થાન, ૬ હુંડક સંસ્થાન,

એ છ પ્રકારના સંસ્થાન કહેલા છે. હવે કયા કયા સંસ્થાનો

હોય છે, તે નીચે મુજબ બતાવે છે.

સાત નારકીના દંડકને છેલ્લું હુંડક સંસ્થાન હોય છે.

ઢસ ભુવનપતિના ઢસ દંડકવાળાને સમયતુરસ્ત્ર સંસ્થાન હોય છે.

પૃથ્વીકાયને હુંડક સંસ્થાન એટલે મસુરનો આકાર હોય છે.
અપ્કાયને હુંડક સંસ્થાન એટલે પાણીના પરપોટાનો આકાર હોય છે.

તેઉકાયને હુંડક સંસ્થાન એટલે સોયની અણિનો આકાર હોય છે.

વાઉકાયને હુંડક સંસ્થાન એટલે ધજા, પતાકાનો આકાર હોય છે.

વનસ્પતિકાયને હુંડક સંસ્થાન એટલે નાના પ્રકારના આકાર હોય છે.

બેઈંદ્રિયને હુંડક સંસ્થાન હોય છે.

તેઈંદ્રિયને હુંડક સંસ્થાન હોય છે.

ચૌરિંદ્રિયને હુંડક સંસ્થાન છે.

હવેતિર્યંચપંચેંદ્રિયના બે ભેદ બતાવે છે.

સંમુર્ચ્છિમ તિર્યંચ પંચેંદ્રિયને હુંડક સંસ્થાન હોય છે.

ગર્ભજ તિર્યંચ પંચેંદ્રિયને છ સંસ્થાન હોય છે.

હવે મનુષ્યના બે ભેદ બતાવે છે.

સંમુર્ચ્છિમ મનુષ્યને હુંડક સંસ્થાન હોય છે.

ગર્ભજ મનુષ્યને છ સંસ્થાન હોય છે.

વાણવ્યંતર દેવોને એકજ સમયતુરસ્ત્ર સંસ્થાન હોય છે.

જ્યોતિષી દેવોને એકજ સમયતુરસ્ત્ર સંસ્થાન હોય છે.

વૈમાનિક દેવોને એકજ સમયતુરસ્ત્ર સંસ્થાન હોય છે.

એવી રીતે સંસ્થાનો ચોવીશ દંડકના કહેલા છે.

હવે પાંચ ઈંદ્રિયોના સંસ્થાન નીચે મુજબ બતાવે છે.

૧ સ્પર્શેન્દ્રિયના નાના પ્રકારના સંસ્થાન હોય છે.

૨ રસેન્દ્રિયનું સંસ્થાન ક્ષુદ્ર સમાન હોય છે.

૩ ગ્રાણેન્દ્રિયનું સંસ્થાન અતિમુક્તક વૃક્ષના ફૂલ સમાન હોય છે.

૪ ચક્ષુર્દ્રિયનું સંસ્થાન મસુર ચંદાના આકાર વાળું હોય છે.

૫ શ્રોત્રેન્દ્રિયનું સંસ્થાન કદંબ વૃક્ષના ફૂલના આકારવાળું હોય છે.

એ પ્રકારે પાંચે ઈંદ્રિયોના સંસ્થાનો કહ્યા.

હવે છઠા કષાય દ્વારનું વર્ણન કરે છે.

૧ ક્રોધ ૨ માન } એ ચાર પ્રકારના

૩ માયા ૪ લોભ } કષાયો કહેલા છે.

તે એકજ કેવલજ્ઞાની મહારાજના જીવને વર્જીને ચોવીશે દંડકના જીવોને વિષે એ ઉપરોક્ત ચારે કષાયો હોય છે. એવી રીતે છઠા કષાય દ્વારનું વર્ણન કહ્યું.

હવે સાતમું છ પ્રકારની લેશ્યાનું દ્વાર બતાવે છે.

૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા, ૫ પદ્મ લેશ્યા,

૨ નીલ લેશ્યા, ૪ તેજો લેશ્યા, ૬ શુક્લ લેશ્યા એવી રીતે છ પ્રકારની લેશ્યાઓ કહેલી છે.

હવે કયા કયા દંડકને વિષે કઈ કઈ લેશ્યા હોય છે તે દેખાડે છે,

સાત નારકીના દંડકને વિષે કેટલી કેટલી લેશ્યા હોય છે તેની વિગત નીચે મુજબ બતાવે છે

૧ પહેલી નરકે કાપોત લેશ્યા હોય છે.

૨ બીજી નરકે કાપોત લેશ્યા હોય છે.

૩ ત્રીજી નરકે કાપોત લેશ્યા ઘણી, અને નીલ લેશ્યા થોડી હોય છે.

૪ ચોથી નરકે નીલ લેશ્યા હોય છે.

૫ પાંચમી નરકે નીલ ઘણી, અને કૃષ્ણ લેશ્યા થોડી હોય છે.

૬ છઠ્ઠી નરકે કૃષ્ણ લેશ્યા હોય છે.

૭ સાતમી નરકે મહાકૃષ્ણ લેશ્યા હોય છે.

દસ ભુવનપતિના દસ દંડકને વિષે,

૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા, } એ પ્રકારે ચાર
૨ નીલ લેશ્યા, ૪ તેજો લેશ્યા, } લેશ્યા હોય છે.

પૃથ્વીકાયના દંડકને અપર્યાપ્તિને ૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા, ૪ તેજોલેશ્યા, એ ચાર લેશ્યા હોય છે, અને પર્યાપ્તિને ૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા ૩ કાપોત લેશ્યા એ ત્રણ લેશ્યા હોય છે.

અપકાય અપર્યાપ્તિને ૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા, ૪ તેજો લેશ્યા-એ ૪ ચાર લેશ્યા હોય છે. અને પર્યાપ્તિને ૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા-એ ત્રણ લેશ્યા હોય છે.

તેઉકાયને ૧ કૃષ્ણલેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા-એ ત્રણ હોય છે.

વાઉકાયને ૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા-એ ત્રણ હોય છે.

વનસ્પતિકાયને અપર્યાપ્તિને ૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા, ૪ તેજો લેશ્યા-એ ચાર લેશ્યા હોય છે. અને પર્યાપ્તિને ૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા-એ ત્રણ લેશ્યા

હોય છે.

બેઈન્દ્રિયને ૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા-
એ ત્રણ લેશ્યા હોય છે.

તેઈન્દ્રિયને ૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા-
એ ત્રણ લેશ્યા હોય છે.

ચૌરેઈન્દ્રિયને ૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા-
એ ત્રણ લેશ્યા હોય છે.

સંમુર્ચિમ તિર્યચપંચેન્દ્રિયને ૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા,
૩ કાપોત લેશ્યા-એ ત્રણ લેશ્યા હોય છે.

ગર્ભજતિર્યચપંચેન્દ્રિયને ૧ કૃષ્ણ, ૨ નીલ, ૩ કાપોત, ૪ તેજો,
૫ પદ્મ, ૬ શુકલ લેશ્યા, એ છ લેશ્યા હોય છે.

સંમુર્ચિમ મનુષ્યને એક કૃષ્ણ લેશ્યા હોય છે ગર્ભજ મનુષ્યને
કૃષ્ણ નીલ કાપોત તેજો પદ્મ, શુકલ એ છ લેશ્યા હોય છે.

વાણવ્યંતર દેવોને ૧ કૃષ્ણ, ૨ નીલ, ૩ કાપોત, ૪ તેજો-એ
ચાર લેશ્યા હોય છે.

જ્યોતિષીને એકજ તેજોલેશ્યા હોય છે.

વૈમાનિક દેવોને ત્રણ લેશ્યા હોય છે, તેની વિગત નીચે મુજબ
છે :

પહેલા સુધર્મા અને બીજા ઈશાન દેવલોકના દેવોને તેજોલેશ્યા
હોય છે.

ત્રીજા સનતકુમાર, ચોથા માહેન્દ્ર, પાંચમા બ્રહ્મ દેવલોકના દેવોને
પદ્મ લેશ્યા હોય છે.

અને છઠ્ઠા દેવલોકથી બાર દેવલોક સુધી સાત દેવલોકે તથા
નવ ગ્રેવેકે તથા પાંચ અનુત્તર વિમાને દેવોને શુકલ લેશ્યા હોય છે.

એવી રીતે વૈમાનિક દેવોની લેશ્યા કહી.

હવે આઠમું પાંચ ઈન્દ્રિય દ્વાર કહે છે.

૧ સ્પર્શોદ્રિ ૨ રસેન્દ્રિ, ૩ ઘ્રાણેન્દ્રિ
૪ ચક્ષુઈન્દ્રિ ૫ શ્રોતેન્દ્રિ

એ પાંચ ઈન્દ્રિયો કહી છે.

કયા કયા, દંડકને વિષે કેટલી ઈન્દ્રિયો હોય છે, તે કહે છે.

સાત નારકીના દંડકને પાંચ ઈન્દ્રિયો હોય છે.

દસભુવનપતિના દસ-દંડકને પાંચ ઈન્દ્રિયો હોય છે,

પૃથ્વીકાયના દંડકને એકજ સ્પર્શોદ્રિ હોય છે,

અપકાયના દંડકને એકજ સ્પર્શોદ્રિ હોય છે,

તેઉકાયના દંડકને એકજ સ્પર્શોદ્રિ હોય છે,

વાઉકાયના દંડકને એક જ સ્પર્શોદ્રિ હોય છે,

વનસ્પતિકાયના દંડકને એક જ સ્પર્શોદ્રિ હોય છે,

બેઈન્દ્રિયના દંડકને, ૧ સ્પર્શોદ્રિ, ૨ રસેન્દ્રિ, એ બે ઈન્દ્રિયો હોય છે.

તેઈન્દ્રિયના દંડકને ૧ સ્પર્શોદ્રિ, ૨ રસેન્દ્રિ, ૩ ઘ્રાણેન્દ્રિ, એ ત્રણ ઈન્દ્રિયો હોય છે.

ચૌરિન્દ્રિયના દંડકને, ૧ સ્પર્શોદ્રિ, ૨ રસેન્દ્રિ, ૩ ઘ્રાણેન્દ્રિ ૪ ચક્ષુઈન્દ્રિએ ચાર ઈન્દ્રિયો હોય છે,

તિર્થંચ પંચેન્દ્રિના દંડકને, પાંચ ઈન્દ્રિયો હોય છે,

મનુષ્ય પંચેન્દ્રિયના દંડકને પાંચ ઈન્દ્રિયો હોય છે. વાણવ્યંતર દેવોને પાંચઈન્દ્રિયો હોય છે.

જ્યોતિષીદેવોને પાંચ ઈન્દ્રિયો હોય છે,

વૈમાનિક દેવોને પાંચ ઈન્દ્રિયો હોય છે.

એવી રીતે ઈન્દ્રિયદ્વાર કહ્યું,

હવે નવમું સાત-સમુદ્ધાત-દ્વારને કહે છે.

૧ વેદના સમુદ્ધાત, ૨ કષાયસમુદ્ધાત, ૩ મરણ સમુદ્ધાત, ૪ વૈકિય સમુદ્ધાત, ૫ તેજસ સમુદ્ધાત, ૬ આહારક સમુદ્ધાત, ૭ કેવલીસમુદ્ધાત એ સાત સમુદ્ધાતો છે,

હવે પ્રત્યેક સમુદ્ધાતનો વિચાર વિગતવાર વિવરણ કરીને નીચે મુજબ કહે છે.

૧ વેદના સમુદ્ધાત-તે-વેદનાયે પરિણિત જીવ ઘણા વેદની કર્મ પ્રદેશ ઘણેકાલે કરી, વેદના યોગ્ય ઉદિરણા કરીને આકર્ષી, ઉદયાવલિકામાંહે લાવે, નિર્જરે, તેને વેદના સમુદ્ધાત કહીયે,

૨ કષાય સમુદ્ધાત તે હવે અંતર્મુહૂર્ત પ્રમાણ તિહાંવર્તતો જીવ, વેદનાયે પડ્યો. આપણા જીવપ્રદેશ અનંતા કષાયે પડ્યો. જીવ ઉદીરણાયે કરી, કષાયપુદ્ગલ રસખપાવે, વેદના સમુદ્ધાતની પેઠે છે, તે કષાય સમુદ્ધાત કહીયે,

૩ મરણ સમુદ્ધાત અંતર્મુહૂર્ત મરણ સમયે, આયુકર્મ પુદ્ગલ શાટક નિમિત્તે, એ આપણા શરીરપણે, એ જાડુ, લાંબુ, જઘન્ય અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, અને ઉત્કૃષ્ટો અસંખ્યાતા યોજન છે, આગળ અવતરશે ત્યાં સુધી આત્મપ્રદેશનો દંડ કરે, તે ઉત્પત્તિ સ્થાન, ઋજુગતિ, એક સમયે વક્રગતિ બીજે ત્રીજે, ચોથે પાંચમે સમયે, મરણ, તે મરણ સમુદ્ધાત કહીયે,

૪ વૈકિયસમુદ્ધાત, હવે વૈકિયલબ્ધિયે કરી નવો વૈકિય રૂપ કરવાને કારણે વિષ્કંભ બાહિર લે. નિજ શરીરમાન લાંબાપણે જઘન્ય, અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, અને ઉત્કૃષ્ટ લાખ યોજન અધિક માન, આત્મ પ્રદેશના દંડની રચના કરે, તેણે કરીને ઘણા વૈકિય પુદ્ગલોને શાટક કરે પરંતુ નારકીને અંતર્મુહૂર્તનું માન, અને મનુષ્ય તથા તિર્યચને ચાર મુહૂર્તનું, અને દેવતાને ૧૫ પંદર દિવસનું માન હોય છે, તે વૈકિય સમુદ્ધાત કહેવાય છે,

૫ તેજસ સમુદ્ધાત જે લબ્ધિધારી સાધુ હોય, તેમજ અન્ય

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

બીજો કોઈ હોય તે ક્રોધ પામ્યોથકો, જઘન્યથકી તો અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતા યોજન પ્રમાણ લાંબો તેજ, શરીર પુદ્ગલે વીંટયો આત્મપ્રદેશનો દંડ રચે, તેણે કરીને મનુષ્યાદિકને બાલે, એવી રીતે ઘણા તેજસના પુદ્ગલોનો શાટક કરે, પરંતુ અંતર્મુહૂર્તનું પ્રમાણ હોય છે, તે તેજસ સમુદ્ઘાત કહેવાય છે.

૬. આહારક સમુદ્ઘાત, આહારક શરીર કરવા નિમિત્તે વૈકિયની પેઠે ચૌદ પૂર્વધર જે હોય, તે કરે છે, એ મૂડા હાથ પ્રમાણે આહારક શરીરનું પુતલુ કરે છે, તે સંખ્યાતા યોજન સુધી જાય છે, અને અંતર્મુહૂર્ત માત્ર તેનું પ્રમાણ હોય છે, તે આહારક સમુદ્ઘાત કહેવાય છે.

૭ કેવલી સમુદ્ઘાત- તે કેવલી ભગવાન વેદનાદિક થકી આયુ કર્મ ઓછું જાણે, તે ચૌદ રાજલોક પ્રમાણ કરે તેમાં પહેલે સમયે દંડ રચે, બીજે સમયે કપાટ કરે, ત્રીજે સમયે મંથન કરે, ચૌથે સમયે આંતરાપુરે, પાંચમે સમયે આંતરા સંહરે, છઠે સમયે મંથન સંહરે, સાતમે સમયે કપાટ સંહરે આઠમે સમયે દંડ સંહરે, પછી પોતાનું હોય તેવું સહજ સ્વભાવિકરૂપ થાય, આઠ સમય પ્રમાણ સંહારે કલ્હો, ઘણા વેદનીય નામ ગોત્રના દલશાટન કરે, તેનું દષ્ટાંત કહે છે, તે જેમ ભીનું લુગડું હોય, તેહને પહોળુ કરીને ઉતાવળુ સુકવવામાં આવે તેમ આત્મ પ્રદેશ વિસ્તારવે કરીને વહેલા કર્મની નિર્જરા થાય, એવી રીતે કેવલી સમુદ્ઘાત કહીયે. એવી રીતે સાત સમુદ્ઘાતો કલ્હા.

૮. પચિત માસ ખંડ સમુદ્ઘાત-તે અજીવ સમુદ્ઘાત કરે, તેનું માન-આઠ સમયનું હોય છે.

પ્રથમ સાત સમુદ્ઘાત કહી-તેમાંથી કયા કયા દંડકને વિષે ઘાત કહી-તેમાંથી કયા કયા સમુદ્ઘાત હોય છે, તે નીચે મુજબ બતાવે છે.

સાત નારકીના દંડકને ૧ વેદના સમુદ્ઘાત ૨ કષાય સમુદ્ઘાત

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૩ મરણ સમુદ્ધાત ૪ વૈકિય સમુદ્ધાત એ ૪ ચાર હોય છે.

દસ પ્રકારના દસભુવનપતિના દંડકને, ૧ વેદના સમુદ્ધાત ૨ કષાય સમુદ્ધાત ૩ મરણ સમુદ્ધાત ૪ વૈકિય સમુદ્ધાત ૫ તેજસ સમુદ્ધાત એ પાંચ સમુદ્ધાત હોય છે,

પૃથ્વીકાયના દંડકને ૧ વેદના સમુદ્ધાત, ૨ કષાય સમુદ્ધાત, ૩ મરણ સમુદ્ધાત એ ૩ ત્રણ સમુદ્ધાત હોય છે.

અપૂકાયના દંડકને ૧ વેદના, સમુદ્ધાત, ૨ કષાય સમુદ્ધાત ૩ મરણ સમુદ્ધાત એ ૩ ત્રણ સમુદ્ધાત હોય છે.

તેઉકાયના દંડકને ૧ વેદના, ૨ કષાય, ૩ મરણ એ ૩ ત્રણ સમુદ્ધાત, હોય છે.

વાઉકાયના દંડકને ૧ વેદના, ૨ કષાય, ૩ વૈકિય, ૪ મરણ એ ચાર સમુદ્ધાત હોય છે.

વનસ્પતિકાયના દંડકને ૧ વેદના, ૨ કષાય, ૩ મરણ એ ૩ ત્રણ સમુદ્ધાત હોય છે.

બેઈંદ્રિયના દંડકને ૧ વેદના, ૨ કષાય, ૩ મરણ એ ૩ ત્રણ સમુદ્ધાત હોય છે.

તેઈંદ્રિયના દંડકને ૧ વેદના, ૨ કષાય, ૩ મરણ એ ૩ ત્રણ સમુદ્ધાત હોય છે.

ચૌરિંદ્રિયના દંડકને ૧ વેદના, ૨ કષાય, ૩ મરણ એ ૩ ત્રણ સમુદ્ધાત હોય છે.

સંમુર્ચિમ તિર્યંચ પંચેંદ્રિયના દંડકને ૧ વેદના, ૨ કષાય, ૩ મરણ એ ત્રણ સમુદ્ધાત હોય છે.

ગર્ભજતિર્યંચ પંચેંદ્રિયના દંડકને ૧ વેદના, ૨ કષાય, ૩ મરણ, ૪ વૈકિય, ૫ તેજસ એ ૫ પાંચ સમુદ્ધાત હોય છે.

એ પ્રકારે તિર્યંચ પંચેંદ્રિયના બે ભેદ થયા.

સંમુર્ચિમ મનુષ્યના દંડકને ૧ વેદના, ૨ કષાય, ૩ મરણ, એ ત્રણ ઉ સમુદ્ઘાત હોય છે.

ગર્ભજ મનુષ્યના દંડકને વિષે ૧ વેદના, કષાય, ૩ મરણ, ૪ વૈક્રિય, ૫ તેજસ, ૫ આહારક, ૭ કેવલી, એ સાત સમુદ્ઘાત હોય છે. એ પ્રકારે મનુષ્ય પંચેન્દ્રિયના બે ભેદ થયા.

વાણવ્યંતરના દંડકને ૧ વેદના, ૨ કષાય, ૩ મરણ, ૪ વૈક્રિય ૫ તેજસ એ ૫ પાંચ સમુદ્ઘાત હોય છે.

જ્યોતિષિના દંડકને ૧ વેદના, ૨ કષાય ૩ મરણ, ૪ વૈક્રિય ૫ તેજસ એ ૫ પાંચ સમુદ્ઘાત હોય છે.

વૈમાનિકના દંડકને ૧ વેદના, ૨ કષાય ૩ મરણ ૪ વૈક્રિય ૫ તેજસ એ ૫ - પાંચ સમુદ્ઘાત હોય છે.

એવી રીતે સમુદ્ઘાત દ્વાર કહ્યું.

હવે દસમા દૃષ્ટિ દ્વારના ઉ ત્રણ ભેદ બતાવે છે.

૧. સમ્યક્ દૃષ્ટિ ૨. મિથ્યાદૃષ્ટિ ઉ સમ્યક્ મિથ્યાદ્રષ્ટી એવી રીતે ઉ ત્રણ ભેદ છે.

હવે કયા કયા દંડકને વિષે કેટલી દૃષ્ટિ હોય, તે બતાવે છે.

સાત નરકના એક દંડકને વિષે ઉ ત્રણે દૃષ્ટિ હોય છે.

દસ પ્રકારના દસ ભુવનપતિના દંડકને વિષે ત્રણે ઉ દૃષ્ટિ હોય છે.

પૃથ્વીકાયને વિષે એક જ મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે..

અપકાયને વિષે એક જ મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે.

તેઉકાયને વિષે એક જ મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે.

વાઉકાયને વિષે એક જ મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે.

વનસ્પતિકાયને વિષે એક જ મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે.

બેઈન્દ્રિયના દંડકને વિષે ૧ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ, ૨ મિથ્યા દૃષ્ટિ એ

બે હોય છે.

તેઈન્દ્રિયના દંડકને વિષે ૧ સમ્યગદષ્ટિ, ૨ મિથ્યાદષ્ટિ એ બે હોય છે.

ચૌરિન્દ્રિયના દંડકને વિષે ૧ સમ્યગદષ્ટિ, ૨ મિથ્યાદ્રષ્ટિ એ બે હોય છે.

તિર્થંચ પંચેન્દ્રિયને વિષે ત્રણેદષ્ટિ હોય છે.

મનુષ્ય પંચેન્દ્રિયને વિષે એ ત્રણે દષ્ટિ હોય છે.

વાણવ્યંતરને વિષે એ ત્રણે દષ્ટિ હોય છે.

જ્યોતિષીને વિષે એ ત્રણે દષ્ટિ હોય છે.

વૈમાનિકને વિષે એ ત્રણે દષ્ટિ હોય છે.

એવી રીતે દષ્ટિ દ્વારનું વર્ણન કર્યું.

હવે અગ્યારમા દર્શનદ્વારના ૪ ચાર ભેદ નીચે મુજબ બતાવે છે.

૧ ચક્ષુદર્શન ૩ અવધિદર્શન

૨ અચક્ષુદર્શન ૪ કેવલદર્શન

એ ચાર પ્રકારના દર્શન કહેલાં છે.

હવે કયા દંડકવાળાને કેટલા દર્શન હોય છે તે જણાવે છે.

સાત નરકના દંડકને ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિદર્શન એ ૩ ત્રણ દર્શન હોય છે.

દસ પ્રકારના ભુવનપતિના દસ દંડકને ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિદર્શન એ ૩ ત્રણ દર્શન હોય છે.

પૃથ્વીકાયને એક અચક્ષુદર્શન હોય છે.

અપકાયને એક અચક્ષુદર્શન હોય છે.

તેઉકાયને એક અચક્ષુદર્શન હોય છે.

વાઉકાયને એક અચક્ષુદર્શન હોય છે.

વનસ્પતિકાયને એક અચક્ષુદર્શન હોય છે.

બેઈંદ્રિયને એક અચક્ષુદર્શન હોય છે.

તેઈંદ્રિયને એક અચક્ષુદર્શન હોય છે.

ચૌરિંદ્રિયને ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન બે હોય છે.

તિર્થંત્ર પંચેંદ્રિયને ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિદર્શન એ ૩ ત્રણ દર્શન હોય છે.

મનુષ્યના દંડકને ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિદર્શન, ૪ કેવલદર્શન, એ ૪ ચાર દર્શન હોય છે.

વાણવ્યંતરને ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિદર્શન, એ ૩ ત્રણ દર્શન હોય છે.

જ્યોતિષિને ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિ દર્શન એ ૩ ત્રણ દર્શન હોય છે.

વૈમાનિકને ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિદર્શન એ ૩ ત્રણ દર્શન હોય છે.

એ પ્રકારે દર્શન દ્વાર કહ્યું.

હવે બારમા જ્ઞાન દ્વારના ૮ આઠ ભેદો નીચે મુજબ બતાવે છે.

હવે આઠ જ્ઞાનના બે ભેદ છે. ૧ પાંચ જ્ઞાન, ૨ ત્રણ અજ્ઞાન.

૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, મન:પર્યવજ્ઞાન, ૫ કેવલજ્ઞાન એ પ્રકારે જ્ઞાનના પાંચ ભેદ છે.

૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૩ વિભંગ જ્ઞાન એ પ્રકારે અજ્ઞાનના ૩ ત્રણ ભેદો છે.

હવે કયા કયા દંડકને વિષે કેટલા જ્ઞાન તથા અજ્ઞાન હોય છે. તે બતાવે છે.

સાત નરકના દંડકને વિષે ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

અવધિજ્ઞાન, એ ત્રણ જ્ઞાન તથા ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૩ વિભંગજ્ઞાન એ ત્રણ અજ્ઞાન મળી છ ભેદ હોય છે.

દસ ભુવનપતિના દંડકને વિષે ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, એ ૩ ત્રણ જ્ઞાન તથા ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૩ વિભંગજ્ઞાન, એ ત્રણ અજ્ઞાન મળી છ ભેદ હોય છે.

પૃથ્વીકાયને વિષે ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન એ બે હોય છે.
અપકાયને વિષે ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન એ બે હોય છે.

તેઉકાયને વિષે ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન એ બે હોય છે.
વાઉકાયને વિષે ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન એ બે હોય છે.

વનસ્પતિકાયને વિષે ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન એ બે હોય છે.

બેઈંદ્રિય અપર્યાપ્તને ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ મતિઅજ્ઞાન, ૪ શ્રુતઅજ્ઞાન એ ૪ ચાર હોય છે.

અને પર્યાપ્તને ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન એ બે હોય છે.

તેઈંદ્રિય અપર્યાપ્તને ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ મતિઅજ્ઞાન, ૪ શ્રુતઅજ્ઞાન, એ ચાર હોય છે.

અને પર્યાપ્તને ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન એ બે હોય છે.

ચૌરિંદ્રિયને અપર્યાપ્તને ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન ૩ મતિઅજ્ઞાન, ૪ શ્રુત અજ્ઞાન એ ૪ ચાર હોય છે.

પર્યાપ્તને ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન એ બે હોય છે.

તિર્યંચ પંચેંદ્રિયના દંડકને ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન એ ત્રણ જ્ઞાન તથા ૪ મતિઅજ્ઞાન, ૫ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૬ વિભંગજ્ઞાન એ છ હોય છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

સંમુર્ચિશ્ચ મનુષ્યને ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન એ બે હોય છે.

ગર્ભજ મનુષ્યને ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મનઃપર્યવજ્ઞાન, ૫ કેવળજ્ઞાન એ પાંચ જ્ઞાન તથા ૬ મતિઅજ્ઞાન, ૭ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૮ વિભંગ જ્ઞાન એ ૮ આઠ હોય છે.

વાણવ્યંતરને ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મતિઅજ્ઞાન, ૫ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૬ વિભંગ જ્ઞાન એ છ હોય છે.

જ્યોતિષિને ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મતિઅજ્ઞાન, ૫ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૬ વિભંગ જ્ઞાન એ છ હોય છે.

વૈમાનિકને ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મતિઅજ્ઞાન, ૫ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૬ વિભંગજ્ઞાન એ છ હોય છે.

હવે નારકીના દંડકવાળા તથા દેવતાના દંડકવાળા જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ કેટલું દેખે તે કહે છે.

સાતે નરકવાળા	જઘન્ય દેખે	ઉત્કૃષ્ટ દેખે
૧ રત્નપ્રભા	૩૥ ગાઉ	૪ ગાઉ
૨ શર્કરાપ્રભા	૩ ગાઉ	૩૥ ગાઉ
૩ વાલુકાપ્રભા	૨૥ ગાઉ	૩ ગાઉ
૪ પંકપ્રભા	૨ ગાઉ	૨૥ ગાઉ
૫ ધૂમ પ્રભા	૧૥ ગાઉ	૨ ગાઉ
૬ તમઃપ્રભા	૧ ગાઉ	૧૥ ગાઉ
૭ તમઃતમઃપ્રભા	૦૥ ગાઉ	૧ ગાઉ

એવી રીતે નારકીયોને દેખવાની વિગત કહી,

દસ પ્રકારના દસ ભુવનપતિ દેવોને દેખવાના બે ભેદો નીચે મુજબ છે.

પલ્યોપમના આયુષ્યવાળા જઘન્યથી ૨૫ પચીશ યોજન દેખે છે,

અને ઉત્કૃષ્ટથી સંખ્યાતાદ્વીપ-સમુદ્રને દેખે છે.

સાગરોપમના આયુષ્યવાળા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર સુધી દેખે છે.

એવી રીતે ભુવનપતિ દેવતા સર્વે પાલાને આકારે દેખે છે.

વાણવ્યંતર દેવો ઊંચે ધ્વજા પતાકા સુધી દેખે છે, જઘન્ય ૨૫ યોજન દેખે છે, ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર સુધી દેખે છે. પણ વાણવ્યંતર દેવતા ઢોલને આકારે દેખે છે.

જ્યોતિષિ દેવો ઊંચે ધ્વજા પતાકા સુધી દેખે છે, તિચ્છા જઘન્ય ૨૫ યોજન દેખે છે, અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર સુધી દેખે છે, પણ જ્યોતિષિ દેવો ઝાલરને આકારે દેખે છે.

વૈમાનિક દેવો ઊંચે ધ્વજા પતાકા સુધી દેખે છે, તિચ્છુ નીચે મુજબ :

પહેલા તથા બીજા દેવલોકના દેવો, નીચે પહેલી નરક સુધી દેખે છે.

પત્યોપમના આયુષ્યવાળા સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર દેખે છે.

સાગરોપમના આયુષ્યવાળા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રને દેખે છે,

ત્રીજા ચોથા દેવલોકવાળા નીચે બીજી નરક સુધી દેખે છે.

અને તિચ્છા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર સુધી દેખે છે.

પાંચમા છઠ્ઠા દેવલોકવાળા નીચે ત્રીજી નરક સુધી દેખે છે.

અને તિચ્છા અસંખ્યાતાદ્વીપ સમુદ્ર સુધી દેખે છે.

સાતમા આઠમા દેવલોકવાળા નીચે ચોથી નરક સુધી દેખે છે.

અને તિચ્છા અસંખ્યાતાદ્વીપ સમુદ્ર સુધી દેખે છે.

નવમા દસમા અગ્યારમા બારમા દેવલોકવાળા નીચે પાંચમી નરક સુધી દેખે છે, અને તિચ્છા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર સુધી દેખે છે.

પ્રથમ ઐવેયકની ત્રિક તથા બીજી ઐવેયકની ત્રિક એ છ ઐવેયકવાળા નીચે છઠ્ઠી નરક સુધી દેખે છે. અને તિચ્છા અસંખ્યાતા

દ્વીપ સમુદ્ર સુધી દેખે છે.

ત્રીજી શ્રૈવેયકના ત્રિકના દેવો તથા ૪ અનુત્તર વિમાનના દેવો નીચે સાતમી નરક સુધી દેખે છે, અને તિચ્છા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર સુધી દેખે છે.

સર્વાર્થસિદ્ધ પાંચમા વિમાનના દેવતા ચૌદ રાજ લોકનું સ્વરૂપ કાંઈક ન્યૂન દેખે, અને અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર દેખે.

એવી રીતે જ્ઞાનના ભેદનું વર્ણન કર્યું.

હવે તેરમા યોગના પંદર ભેદ નીચે મુજબ છે :

મનના ૪-ચાર યોગ છે : ૧ સત્ય મન યોગ, ૨ અસત્ય મનયોગ. ૩ સત્યામૃષામનયોગ, ૪ અસત્યઅમૃષામનયોગ એ-ચાર પ્રકારે મનયોગ છે.

વચનના ૪ ચાર યોગ : ૧ સત્યવચનયોગ, ૨ અસત્ય વચનયોગ, ૩ સત્યામૃષાવચનયોગ, ૪ અસત્યામૃષાવચન યોગ એ ચાર પ્રકારે વચનયોગ છે.

કાયાના ૭-સાત યોગ છે : ૧ ઔદારિક કાયયોગ, ૨ ઔદારિક મિશ્રકાય યોગ, વૈક્રિય કાયયોગ, ૪ વૈક્રિય મિશ્રકાય યોગ, ૫ આહારકકાયયોગ, ૬ આહારક મિશ્રકાય યોગ, ૭ કાર્મણ કાયયોગ. આવી રીતે મન વચન કાયાના મળીને પંદર યોગો થયા.

હવે કયા દંડકમા કેટલા કાયયોગ હોય છે, તે નીચે મુજબ બતાવે છે :

સાત નરકના દંડકમાં મનના યોગ ૪ તથા વચનના ૪ તથા ૧, વૈક્રિય કાયયોગ ૨, વૈક્રિય મિશ્રકાય યોગ ૩, કાર્મણ કાયયોગ એવી રીતે નરકના દંડકમાં ૧૧ અગીયાર યોગો હોય છે.

હવે દસ પ્રકારના દસ ભુવનપતિના દસ દંડકને વિષે મનના યોગ ૪ તથા વચનના ૪ યોગ તથા ૧ વૈક્રિય કાયયોગ ૨ તથા વૈક્રિય

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

મિશ્રકાય યોગ તથા ૩ કાર્મણ કાયયોગ. ૨ તથા વૈક્રિય એવી રીતે ૧૧ અગીયાર યોગો હોય છે.

પૃથ્વીકાયના દંડકને વિષે ૧ ઔદારિક કાયયોગ ૨ ઔદારિક મિશ્રકાય યોગ, ૩ કાર્મણ કાયયોગ એ ૩ ત્રણ યોગ છે.

અપ્કાયના દંડકને વિષે ૧ ઉદારિક કાયયોગ, ૨ ઉદારિક મિશ્રકાયયોગ, ૩ કાર્મણ કાયયોગ એ ૩ ત્રણ કાયયોગ છે.

તેઉકાયના દંડકને વિષે ૧ ઉદારિક કાયયોગ, ૨ ઉદારિક મિશ્રકાયયોગ ૩ કાયયોગ એ ૩ કાર્મણ કાયયોગ એ ૩ યોગ હોય છે.

વાઉકાયના દંડકને વિષે ૧ ઉદારિક કાયયોગ, ૨ ઉદારિક મિશ્રકાયયોગ, ૩ વૈક્રિયકાયયોગ, ૪ વૈક્રિયમિશ્રકાયયોગ, ૫ કાર્મણકાયયોગએ પાંચ યોગો હોય છે.

વનસ્પતિકાયનાં દંડકને વિષે ૧ ઉદારિક કાયયોગ, ૨ ઉદારિક મિશ્રકાયયોગ, ૩ કાર્મણકાયયોગ એ ૩ યોગ હોય છે.

બેઈંદ્રિયના દંડકને વિષે ૧ ઉદારિક કાયયોગ, ૨ ઉદારિક મિશ્રકાયયોગ, ૩ કાર્મણકાયયોગ, ૪ અસત્યઅમૃષાવચન યોગ એ ૪ યોગ હોય છે.

તેઈંદ્રિયના દંડકને વિષે ૧ ઉદારિકકાયયોગ, ૨ ઉદારિક મિશ્રકાયયોગ, ૩ કાર્મણકાયયોગ, ૪ અસત્ય અમૃષાવચનયોગ એ ૪ યોગ હોય છે.

ચૌરેંદ્રિયના દંડકને વિષે ૧ ઉદારિકકાયયોગ, ૨ ઉદારિકમિશ્રકાયયોગ, ૩ કાર્મણકાયયોગ, ૪ અસત્ય અમૃષાવચનયોગ એ ચાર યોગ હોય છે.

સંમૂર્ચ્છિમતિર્થય પંચેંદ્રિયના દંડકને વિષે ૧ ઉદારિક કાયયોગ, ૨ ઉદારિક મિશ્રકાયયોગ, ૩ કાર્મણકાયયોગ, ૪ અસત્ય અમૃષાવચનયોગ એ ૪ યોગ હોય છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

ગર્ભજ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયના દંડકને વિષે ૧ ઉદારિકકાયયોગ, ૨ ઉદારિક મિશ્રકાયયોગ, ૩ વૈક્રિયકાયયોગ, ૪ વૈક્રિયમિશ્રકાયયોગ ૫ કાર્મણકાયયોગ, મનના યોગ ૪ તથા વચનના ૪ સર્વે મળી ૧૩ યોગો હોય છે.

એવી રીતે તિર્યચ પંચેન્દ્રિયના બે ભેદ કહ્યા.

સંમૂર્ઞિમ મનુષ્યને ૧ ઉદારિકકાયયોગ, ૨ ઉદારિક મિશ્રકાયયોગ, ૩ કાર્મણકાયયોગ એ ત્રણ યોગ હોય છે.

ગર્ભજ મનુષ્યને ૪ મનના યોગ, ૪ વચનના યોગ, ૭ કાયાના યોગ એ પ્રકારે પંદર યોગ હોય છે.

એ પ્રકારે મનુષ્યોના બે ભેદ કહ્યા.

વાણવ્યંતરને મનના ૪ યોગ, વચનના ૪ યોગ, ૧ વૈક્રિયકાયયોગ, ૨ વૈક્રિયમિશ્રકાયયોગ, ૩ કાર્મણકાયયોગ એ પ્રકારે અગીયાર યોગ હોય છે.

જ્યોતિષિને મનના ૪ યોગ, વચનના ૪ યોગ, ૪ યોગ, કાયાના ત્રણ, ૧ વૈક્રિયકાયયોગ, ૨ વૈક્રિયમિશ્રકાયયોગ ૩ કાર્મણકાયયોગ એ પ્રકારે અગીયાર યોગ થયા.

વૈમાનિક દેવોને મનના ૪ યોગ, વચનના ૪ યોગ, ૧ વૈક્રિયકાયયોગ, ૨ વૈક્રિયમિશ્રકાયયોગ, ૩ કાર્મણકાયયોગ એ પ્રકારે અગીયાર યોગ હોય છે.

એવી રીતે યોગદ્વારનું વર્ણન કર્યું.

હવે ચૌદમા ૧૨ ઉપયોગના ભેદો નીચે સુજબ બતાવે છે.

૧. મતિજ્ઞાન, ૨. શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪. મનઃપર્યવજ્ઞાન, ૫. કેવળજ્ઞાન-એ ૫. પાંચ ભેદ જ્ઞાનના છે.

૧. મતિઅજ્ઞાન, ૨. શ્રુતઅજ્ઞાન, ૩. વિભંગજ્ઞાન-એ ત્રણ અજ્ઞાનના ભેદ છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૧. ચક્ષુદર્શન, ૨. અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિદર્શન, ૪. કેવલદર્શન, એ ચાર ભેદ છે. એવી રીતે બાર ઉપયોગ કહ્યા.

હવે કયા દંડકને વિષે કેટલા ઉપયોગો હોય તે કહે છે.

સાત નારકીના દંડકને વિષે પ્રથમના ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન અને પ્રથમના ૩ ત્રણ દર્શન મળી ૯ ઉપયોગ હોય છે.

તેમાં સમકિતદષ્ટિને ૩ પ્રથમના જ્ઞાન, તથા ૩ પ્રથમના દર્શન મળી કુલ ૬ ઉપયોગ હોય છે.

મિથ્યાદષ્ટિને ૩ પ્રથમના અજ્ઞાન તથા ૩ પ્રથમના દર્શન મળીને કુલ ૬ ઉપયોગ હોય છે.

દશ પ્રકારના દશ ભુવનપતિના દંડકને ૩ પ્રથમના જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩. પ્રથમના દર્શન કુલ નવ ઉપયોગ હોય છે.

પૃથ્વીકાયને વિષે ૧. મતિઅજ્ઞાન, ૨. શ્રુતઅજ્ઞાન, ૩. અચક્ષુદર્શન-એ ત્રણ ઉપયોગ હોય છે.

અપ્કાયને વિષે ૧. મતિઅજ્ઞાન, ૨. શ્રુતઅજ્ઞાન, ૩. અચક્ષુદર્શન-એ ત્રણ ઉપયોગ હોય છે.

તેઉકાયને વિષે ૩ મતિઅજ્ઞાન. ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન ૩. અચક્ષુદર્શન એ ૩ ત્રણ ઉપયોગ હોય છે.

વાઉકાયને વિષે ૩ મતિઅજ્ઞાન. ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન ૩ અચક્ષુદર્શન એ ૩ ત્રણ ઉપયોગ હોય છે.

વનસ્પતિકાયને વિષે ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન ૩ અચક્ષુદર્શન-એ ત્રણ ઉપયોગ હોય છે.

બેઈન્દ્રિય અપર્યાપ્તને પ્રથમના બે જ્ઞાન, પ્રથમના ૨ અજ્ઞાન અને ૧ અચક્ષુદર્શન એ પાંચ ઉપયોગ હોય છે. અને પર્યાપ્તને ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૩ અચક્ષુદર્શન એ ત્રણ ઉપયોગ હોય છે.

તેઈન્દ્રિય અપર્યાપ્તને ૨ પ્રથમના જ્ઞાન, ૨ પ્રથમના અજ્ઞાન,

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૧ અચક્ષુદર્શન એ પાંચ ઉપયોગ હોય છે. અને પર્યાપ્તને ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૩ અચક્ષુદર્શન એ ત્રણ હોય છે.

ચૌરિંદ્રિય અપર્યાપ્તને, ૨ પ્રથમના જ્ઞાન, ૨ પ્રથમના અજ્ઞાન, ૨ પ્રથમના દર્શન, મળી કુલ ૬ ઉપયોગ હોય છે.

અને પર્યાપ્તને ૧ મતિઅજ્ઞાન ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન. ૩ ચક્ષુદર્શન, ૪ અચક્ષુદર્શન એ ૪ ચાર ઉપયોગ હોય છે.

તિર્યંચ પંચેંદ્રિયના બે ભેદ નીચે મુજબ છે.

અપર્યાપ્તને ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન, તથા પ્રથમના ૨ દર્શન મળી ચાર ઉપયોગ હોય છે.

ગર્ભજતિર્યંચ પંચેંદ્રિયને ૩ પ્રથમનાજ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, અને ૩ પ્રથમના દર્શન મળી કુલ નવ ઉપયોગ હોય છે.

સંમૂર્ધિમ મનુષ્યને ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન, ૩ ચક્ષુદર્શન, ૪ અચક્ષુદર્શન એ ૪ ઉપયોગ હોય છે.

અને ગર્ભજ મનુષ્યને ૫ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, તથા ૪ દર્શન મળી કુલ ૧૨ ઉપયોગ હોય છે.

વાણવ્યંતરને ૩ પ્રથમના જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ પ્રથમના દર્શન-કુલ મળીને નવ ઉપયોગ હોય છે. પ્રથમ નારકીનીપેઠે જયોતિષને ૩ પ્રથમના જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન તથા ૩ પ્રથમના દર્શન મળીને કુલ નવ ઉપયોગ હોય છે.

વૈમાનિકને વિષે બાર દેવલોકે, અને નવ ઐવેયેકે દેવતાને સંમૂર્ધિમને ૯ ઉપયોગ હોય, નારકીની પેઠે.

અને પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવતાને વિષે પ્રથમના ૩ જ્ઞાન તથા પ્રથમના દર્શન ૩ ત્રણ કુલ મળી ૬ ઉપયોગ હોય અનુત્તર વિમાને મિથ્યાદૃષ્ટિ નથી. સમક્તિદૃષ્ટિ છે.

એ પ્રકારે ઉપયોગદ્વાર કહ્યું.

હવે પંદરમું ઉત્પન્ન થવાનું દ્વાર કહે છે :

કયા કયા દંડકને વિષે જઘન્યથી એક સમયમાં એક બે ત્રણ જીવ ઉપજે, ઉત્કૃષ્ટથી સંખ્યાતા અથવા અસંખ્યાતા ઉપજે.

દશ પ્રકારના દશ ભુવનપતિના દંડકને વિષે એક સમયમાં જઘન્યથી એક બે ત્રણ જીવ ઉપજે, ઉત્કૃષ્ટથી સંખ્યાતા અને અસંખ્યાતા ઉપજે.

પૃથ્વીકાયને વિષે એક સમયમાં અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે.

અપકાયને વિષે એક સમયમાં અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે.

તેઉકાયને વિષે એક સમયમાં અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે.

વાઉકાયને વિષે એક સમયમાં અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે.

વનસ્પતિને વિષે એક સમયમાં અનંતા જીવ ઉપજે.

બેઈંદ્રિયને વિષે એક સમયમાં જઘન્યથી એક બે ત્રણ જીવ ઉપજે અને ઉત્કૃષ્ટથી સંખ્યાતા અને અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે.

તેઈંદ્રિયને વિષે એક સમયમાં જઘન્યથી એક બે ત્રણ જીવ ઉપજે, અને ઉત્કૃષ્ટથી સંખ્યાતા અને અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે.

ચૌરિંદ્રિયને વિષે એક સમયમાં જઘન્યથી એક બે ત્રણ જીવ ઉપજે, અને ઉત્કૃષ્ટથી સંખ્યાતા અને અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે

ગર્ભજતિર્યય પંચેંદ્રિયમાં એક સમયમાં જઘન્યથી એક બે ત્રણ જીવ ઉપજે, અને ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે.

સંમૂર્ચિમ મનુષ્યને વિષે એક સમયમાં અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે, પરંતુ તે બધા મિથ્યાદષ્ટિ જીવો હોય છે.

ગર્ભજ મનુષ્યમાં એક સમયમાં જઘન્યથી એક બે ત્રણ જીવ ઉપજે, અને ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે.

વાણવ્યંતરને વિષે એક સમયમાં જઘન્યથી એક બે ત્રણ જીવ ઉપજે અને ઉત્કૃષ્ટથી સંખ્યાતા અને અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે.

જ્યોતિષિને વિષે એક સમયમાં જઘન્યથી એક બે ત્રણ જીવ ઉપજે, અને ઉત્કૃષ્ટથી સંખ્યાતા અને અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે.

વૈમાનિકને વિષે પ્રથમથી આઠમા દેવલોક સુધીમાં એક સમયમાં સંખ્યાતા અને અસંખ્યાતા જીવ ઉપજે.

નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીમાં એક સમયમાં સંખ્યાતા જીવ ઉપજે, તે જીવો મનુષ્યમાંથી આવે અને મનુષ્યમાં જાય છે.

એ પ્રકારે ઉત્પત્તિદ્વારનું વર્ણન કર્યું.

હવે સોળમું ચ્યવનદ્વાર કહે છે.

જે પ્રકારે ઉત્પત્તિ દ્વાર કહેલું છે, તે જ પ્રકારે તે તે દંડકમાં જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ ચ્યવન જીવોનું પણ જાણી લેવું. જે દંડકમાં જીવો જેટલા એક સમયમાં ઉત્પન્ન થાય તે દંડકમાં તેટલા જીવો એક સમયમાં ચ્યવે, વિગેરે સમજવું.

હવે સત્તરમું આયુષ્યદ્વાર નીચે મુજબ છે.

કયા કયા દંડકને વિષે આયુષ્ય કેટલું કેટલું હોય છે, તે કહે છે.

સાત નારકીના દંડકને વિષે આયુષ્યનો વિચાર નીચે મુજબ છે.

સાત નરકના નામ.	જઘન્ય આયુષ્ય.	ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય
૧ રત્નપ્રભા.	૧૦ હજાર વર્ષ	૧ સાગરોપમ
૨ શર્કરાપ્રભા	૧ સાગરોપમ	૩ સાગરોપમ.
૩ વાલુકાપ્રભા	૩ સાગરોપમ	૭ સાગરોપમ.
૪ પંકપ્રભા	૭ સાગરોપમ.	૧૦ સાગરોપમ.
૫ ધૂમપ્રભા,	૧૦ સાગરોપમ.	૧૭ સાગરોપમ.
૬ તમઃપ્રભા	૧૭ સાગરોપમ.	૨૨ સાગરોપમ.
૭ તમસ્તમપ્રભા	૨૨ સાગરોપમ.	૩૩ સાગરોપમ.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

હવે સાત નરકના ૪૯ પાથડા છે તે માંહેથી એક એક નરકને વિષે જુદા જુદા પાથડા છે. તેમાંથી એકએક પાથડા વિષે જુદું આયુષ્ય કેટલું હોય છે.

પાથડા.	જઘન્યથી સાગરોપમ.	દસીયા ભાગ.
૧	વર્ષ	૧૦ હજાર
૨	વર્ષ	૧ લાખ
૩	વર્ષ	૯ લાખ
૪	વર્ષ	૯૦ લાખ

પાથડા.	જઘન્યથી સાગરોપમ.	દસીયા ભાગ
૫	૦	૧
૬	૦	૨
૭	૦	૩
૮	૦	૪
૯	૦	૫
૧૦	૦	૬
૧૧	૦	૭
૧૨	૦	૮
૧૩	૦	૯

ઉત્કૃષ્ટ સાગરોપમ.	દસીયા ભાગ	એક સાગરોપમનો ભાગ
વર્ષ	૯ લાખ	૦
વર્ષ	૯૦ લાખ	૦
વર્ષ	૧ કોટી	૦
૦	૧	૧૦
૦	૨	૧૦
૦	૩	૧૦

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૦	૪	૧૦
૦	૫	૧૦
૦	૬	૧૦
૦	૭	૧૦
૦	૮	૧૦
૦	૯	૧૦
૧	૦	૧૦

ગીજી નરકને વિષે ૧૧ પાથડા છે તેમાં વસનારા નારકીયોનું
આયુષ્ય નીચે મુજબ છે.

પાથડા	જઘન્યથી સાગરોપમ.	ઉપર ભાગ.
૧	૧	૦
૨	૧	૨
૩	૧	૪
૪	૧૧	૬
૫	૧	૮
૬	૧	૧૦
૭	૨	૧
૮	૨	૩
૯	૨	૫
૧૦	૨	૭
૧૧	૨	૯

ત્રીજી નરકને વિષે ૯ પાથડા છે, તેના નાસ્કીયોનું
આયુષ્ય.

પાથડા	જઘન્યથી સાગરોપમ	ભાગ
૧	૩	૦
૨	૩	૪
૩	૩	૮
૪	૪	૩
૫	૪	૭
૬	૫	૨
૭	૫	૬
૮	૬	૧
૯	૬	૫
ઉત્કૃષ્ટ સાગરોપમ	ભાગ	એક સાગરોપમના ભાગ
૩	૪	૯
૩	૮	૯
૪	૩	૯
૪	૭	૯
૫	૨	૯
૫	૬	૯
૬	૧	૯
૬	૫	૯
૭	૦	૯

સોથી નરકને વિષે ૭ પાથડા છે, તેનું આયુષ્ય
નીચે મુજબ છે.

પાથડા	જઘન્ય સાગરોપમ	ભાગ
૧	૭	૦
૨	૭	૩
૩	૭	૬
૪	૮	૨
૫	૮	૫
૬	૯	૧
૭	૯	૪
ઉત્કૃષ્ટ સાગરોપમ	ભાગ	એક સાગરોપમના ભાગ
૭	૩	૭
૭	૬	૭
૮	૨	૭
૮	૫	૭
૯	૧	૭
૯	૪	૭
૧૦	૦	૭

પાંચમી નરકને વિષે ૫ પાથડા છે, તેમાંના
નારકીયોનું આયુષ્ય

પાથડા	જઘન્ય સાગરોપમ આયુષ્ય	ભાગ
૧	૧૦	૦
૨	૧૧	૨
૩	૧૨	૪
૪	૧૪	૧
૫	૧૫	૩

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

ઉત્કૃષ્ટ સાગરોપમ	ભાગ	એક સાગરોપમના ભાગ
૧૧	૨	૫
૧૨	૪	૫
૧૪	૧	૫
૧૫	૩	૫
૧૭	૦	૫

છઠ્ઠી નરકને વિષે ૩ પાથડા છે, તેમાંના નારકીયોનું આયુષ્ય

પાથડા	જઘન્યથી સાગરોપમ	ભાગ
૧	૧૭	૦
૨	૧૮	૨
૩	૨૦	૧
ઉત્કૃષ્ટ સાગરોપમ	ભાગ	એક સાગરોપમના ભાગ
૧૮	૨	૩
૨૦	૧	૩
૨૨	૦	૩

સાતમી નરકને વિષે ૧ પાથડો છે તેના નારકીયોનું આયુષ્ય

પાથડા	જઘન્ય સાગરોપમ	ઉત્કૃષ્ટ સાગરોપમ
૧	૨૨	૩૩

એવી રીતે સાતે નરકના ૪૯ ઓગણપચાસ પાથડા છે, તેના નારકીયોના આયુષ્યનું વિગતવાર વર્ણન કર્યું.

હવે દશ પ્રકારના ભુવનપતિના દશ દંડકનું આયુષ્ય કહે છે.

પ્રથમ અસુરકુમારની નિકાયના બે ઈંદ્ર છે, તેનું આયુષ્ય નીચે મુજબ બતાવે છે.

૧. દક્ષિણ દિશાના અધિપતિ ચમરેંદ્રની નિકાયનુ આયુષ્ય જઘન્યથી ૧૦ હજાર વર્ષનું, અને ઉત્કૃષ્ઠથી ૧ એક સાગરોપમનું હોય છે.

તથા ચમરેંદ્રની નિકાયની દેવીનું આયુષ્ય જઘન્યથી ૧૦ હજાર વર્ષનું હોય છે, અને ઉત્કૃષ્ઠથી ૩૥ સાડા ત્રણ પલ્યોપમનું હોય છે.

૨. ઉત્તર દિશાના અધિપતિ બલીંદ્રની નિકાયનું આયુષ્ય જઘન્યથી ૧૦ હજાર વર્ષનું અને ઉત્કૃષ્ઠથી એક સાગરોપમ ઝાઝેરું હોય છે.

તથા બલીંદ્રની નિકાયની દેવીનું આયુષ્ય જઘન્યથી ૧૦ હજાર વર્ષનું, અને ઉત્કૃષ્ઠથી ૪૥ સાડાચાર પલ્યોપમનું હોય છે.

બાકી નાગકુમારથી માંડીને સ્તનિતકુમાર સુધી નવ નિકાયને વિષે બે બે ઈંદ્રો છે, તેના આયુષ્યો નીચે મુજબ છે.

દક્ષિણ દિશાના નવ નિકાયના ઈંદ્રોનું આયુષ્ય જઘન્યથી ૧૦ હજાર વર્ષનું અને ઉત્કૃષ્ઠથી દોઢ પલ્યોપમનું હોય છે.

અને દક્ષિણ દિશાના નવ નિકાયના ઈંદ્રોની દેવીયોનું આયુષ્ય જઘન્યથી ૧૦ હજાર વર્ષનું, અને ઉત્કૃષ્ઠથી અર્ધપલ્યોપમનું હોય છે.

ઉત્તર દિશાના નવ નિકાયના ઈંદ્રોનું આયુષ્ય જઘન્યથી ૧૦ હજાર વર્ષનું હોય છે અને ઉત્કૃષ્ઠથી ૨ પલ્યોપમમાં દેશથી ઊણું હોય છે.

ઉત્તર દિશાના નવ નિકાયના ઈંદ્રોની દેવીયોનું આયુષ્ય જઘન્યથી ૧૦ હજાર વર્ષનું હોય છે, અને ઉત્કૃષ્ઠથી એક પલ્યોપમમાં દેશથી ઊણું હોય છે.

એવી રીતે નવ નિકાયના દેવોનું આયુષ્ય કહ્યું.

એવી રીતે દશ પ્રકારના દશ ભુવનપતિ દેવોના આયુષ્યનો વિગતવાર વિચાર કહ્યો.

હવે પૃથ્વીકાયાદિકના દંડકમાં આયુષ્યનો વિચાર કહે છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

પૃથ્વીકાયનું જઘન્ય આયુષ્ય અંતર્મુહૂર્તનું છે. ઉત્કૃષ્ટ ૨૨ હજાર વર્ષનું હોય છે. તે પૃથ્વીકાયના છ પ્રકાર છે. અને તેનું આયુષ્ય જુદુ જુદુ નીચે મુજબ બતાવે છે.

૧ સુનાનું	૧ હજાર વર્ષનું	આયુષ્ય હોય છે.
૨ સુધાનું	૧૨ હજાર વર્ષનું	આયુષ્ય હોય છે.
૩ વાલુઆનું	૧૪ હજાર વર્ષનું	આયુષ્ય હોય છે.
૪ મણસીલનું	૧૬ હજાર વર્ષનું	આયુષ્ય હોય છે.
૫ શર્કરાનું	૧૮ હજાર વર્ષનું	આયુષ્ય હોય છે.
૬ ખરપૃથ્વીનું	૨૨ હજાર વર્ષનું	આયુષ્ય હોય છે.

એવી રીતે છ પ્રકારે પૃથ્વીકાયનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય કહ્યું.

અપકાયનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટ ૭ હજાર વર્ષ હોય છે.

વાઉકાયનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ હજાર વર્ષનું હોય છે.

પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટથી ૧૦ હજાર વર્ષનું હોય છે.

બેઈંદ્રિયનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૨ બાર વર્ષનું હોય છે.

તેઈંદ્રિયનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ઓગણપચાસ દિવસનું હોય છે.

ચૌરિંદ્રિયનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ છ માસનું હોય છે.

તિર્યંચપંચેંદ્રિયનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમનું હોય છે.

હવે એ તિર્યંચપંચેંદ્રિયના ૧ ગર્ભજ, ૨ સંમૂર્ચિષ્મ એવા બે ભેદ છે, તેને નીચે મુજબ બતાવે છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૧ ગર્ભજ તિર્યયપંચેન્દ્રિયના પાંચ ભેદ છે, તેનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય નીચે મુજબ છે.

૧ જલયરનું આયુષ્ય પૂર્વકોડી વર્ષનું હોય છે.

૨ સ્થલયરનું આયુષ્ય ૩ પલ્યોપમનું હોય છે.

૩ ખેયરનું આયુષ્ય પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગનું હોય છે.

૪ ઉરપરિસર્પનું આયુષ્ય પૂર્વકોડી વર્ષનું હોય છે.

૫ ભુજપરિસર્પનું આયુષ્ય પૂર્વકોડી વર્ષનું હોય છે.

૨ બીજા સંમૂર્ચિમ તિર્યયપંચેન્દ્રિયનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય નીચે મુજબ કહેલું છે.

૧ જલયરનું આયુષ્ય પૂર્વકોડી વર્ષનું હોય છે.

૨ સ્થલયરનું આયુષ્ય ૮૪ હજાર વર્ષનું હોય છે.

૩ ખેયરનું આયુષ્ય ૭૨ હજાર વર્ષનું હોય છે.

૪ ઉરપરિસર્પનું આયુષ્ય ૫૩ હજાર વર્ષનું હોય છે.

૫ ભુજપરિસર્પનું આયુષ્ય ૪૨ હજાર વર્ષનું હોય છે.

એવીરીતે તિર્યયપંચેન્દ્રિયનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય કહ્યું.

સંમૂર્ચિમ મનુષ્યનું આયુષ્ય જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્તનું હોય છે.

ગર્ભજ મનુષ્યનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમનું હોય છે.

હવે ગર્ભજ મનુષ્યના ત્રણ ભેદ નીચે મુજબ બતાવે છે.

૧ યુગલિયા ક્ષેત્રના મનુષ્યો.

૨ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના મનુષ્યો.

૩ ભરતક્ષેત્ર તથા ઐરવત ક્ષેત્રના મનુષ્યો, એવી રીતે ત્રણ ભેદ કહ્યા.

પ્રથમ યુગલિયા મનુષ્યના ૪ ચાર ભેદ નીચે મુજબ છે.

૧ પાંચ દેવકુરૂ અને પાંચ ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના મનુષ્યનું આયુષ્ય જઘન્ય ત્રણ પલ્યોપમમાં દેશથી ઊણું હોય છે, અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમનું હોય છે.

૨ પાંચ હરિવર્ષ અને પાંચ રમ્યક ક્ષેત્રના મનુષ્યનું આયુષ્ય જઘન્યથી બે પલ્યોપમમાં દેશથી ઊણું હોય છે. અને ઉત્કૃષ્ટથી બે પલ્યોપમનું હોય છે.

૩. પાંચ હિમવંત અને પાંચ ઐરણ્યવંત ક્ષેત્રના યુગલિયાનું આયુષ્ય જઘન્ય દેશથી ઊણું પલ્યોપમનું હોય છે, અને ઉત્કૃષ્ટથી એક પલ્યોપમનું હોય છે.

૪. છપ્પત્ર અંતર્ધિપના મનુષ્યના ૪ ચાર ભેદ કહ્યા.

પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના મનુષ્યનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત હોય છે અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટી વર્ષનું હોય છે.

પાંચ ભરત ક્ષેત્રના અને પાંચ ઐરવતક્ષેત્રના કાલનું પ્રમાણ સરિખું હોય છે, માટે દશે ક્ષેત્રના મનુષ્યોનું આયુષ્ય સરિખું જાણવું.

ભરતક્ષેત્રને વિષે તેમજ ઐરવતક્ષેત્રને વિષે છ આરાનું પ્રમાણ સરિખું છે તેથી આયુષ્ય પણ સરિખું જાણવું.

પાંચ ભરત અને પાંચ ઐરવતક્ષેત્રના મનુષ્યનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું છે, અને ઉત્કૃષ્ટ નીચે મુજબ બતાવે છે :

૧ પહેલો આરો ચાર કોટાકોટી સાગરોપમનો છે, તેમાં મનુષ્યોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ત્રણ પલ્યોપમનું હોય છે.

૨ બીજો આરો ત્રણ કોટાકોટી સાગરોપમનો છે, તેમાં મનુષ્યોનું આયુષ્ય ઉત્કૃષ્ટ બે પલ્યોપમનું હોય છે.

૩ ત્રીજો આરો. બે કોટાકોટી સાગરોપમનો છે, તેમાં મનુષ્યનું ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્યોપમનું હોય છે.

૫. પાંચમો આરો ૨૧ એકવીશ હજાર વર્ષનો છે, તેમાં મનુષ્યનું આયુષ્ય ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પૂર્વકોટી વર્ષનું હોય છે.

૫. પાંચમો આરો ૨૧ એકવીશ હજાર વર્ષનો છે, તેમાં મનુષ્યનું આયુષ્ય ઉત્કૃષ્ટ સો વર્ષ ઝાઝેરૂં હોય છે, અને ઉતરતું ૨૦ વર્ષનું હોય છે.

૬. છઠો આરો એકવીશ હજાર વર્ષનો છે, તેમાં મનુષ્યનું આયુષ્ય ઉત્કૃષ્ટ ૨૦ વર્ષનું અને ઉતરતું સોલ વર્ષનું હોય છે.

એવી રીતે પાંચ ભરત તથા પાંચ ઐરવત ક્ષેત્રના મનુષ્યનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય કહ્યું. એવી રીતે મનુષ્યના દંડકનું આયુષ્ય કહ્યું.

વાણવ્યંતર અને જ્યોતિષીઓ નું આયુષ્ય

વાણવ્યંતરનું જઘન્ય આયુષ્ય દસ હજાર વર્ષનું અને ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્યોપમનું હોય છે.

વાણવ્યંતરની દેવીયોનું આયુષ્ય જઘન્ય દસ હજાર વર્ષનું અને ઉત્કૃષ્ટ અર્ધ પલ્યોપમનું હોય છે.

જ્યોતિષિનું આયુષ્ય જઘન્ય એક પલ્યોપમના આઠમા ભાગનું અને ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્યોપમ અને એક લાખ વર્ષનું હોય છે. પરંતુ જ્યોતિષિ પાંચ પ્રકારના કહ્યા છે, તે નીચે મુજબ છે.

૧ ચંદ્રમાનું આયુષ્ય જઘન્ય એક પલ્યોપમના ચોથા ભાગનું અને ઉત્કૃષ્ટ ૧ પલ્યોપમ અને એક લાખ વર્ષનું હોય છે, અને ચંદ્રમાની દેવીનું આયુષ્ય જઘન્ય પલ્યોપમનો ચોથો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમનો અડધો ભાગ અને ઉપર પચાસ હજાર વર્ષનું હોય છે.

૨ સૂર્યનું આયુષ્ય જઘન્ય એક પલ્યોપમનો ચોથો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્યોપમ અને ઉપર એક હજાર વર્ષનું હોય છે. સૂર્યની દેવીનું આયુષ્ય જઘન્ય એક પલ્યોપમનો ચોથો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમનો અડધો ભાગ અને ઉપર પાંચસો વર્ષનું ગણવું.

૩ ગ્રહોનું જઘન્ય આયુષ્ય પલ્યોપમના ચોથા ભાગનું અને ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્યોપમનું જાણવું અને ગ્રહોની દેવીનું આયુષ્ય જઘન્ય પલ્યોપમના ચોથા ભાગનું અને ઉત્કૃષ્ટ અડધા પલ્યોપમનું જાણવું.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૪ નક્ષત્રનું આયુષ્ય જઘન્ય પલ્યોપમના ચોથા ભાગનું અને ઉત્કૃષ્ટ અડધા પલ્યોપમનું હોય છે નક્ષત્રની દેવીયોનું આયુષ્ય જઘન્ય પલ્યોપમના આઠમા ભાગનું અને ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના ચોથા ભાગનું હોય છે.

૫ તારાઓનું આયુષ્ય જઘન્ય પલ્યોપમના આઠમા ભાગનું અને ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના ચોથા ભાગનું હોય છે, અને તારાની દેવીનું આયુષ્ય જઘન્યથી પલ્યોપમના આઠમા ભાગનું અને ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના આઠમા ભાગ ઝાઝેર જાણવું એ રીતે જ્યોતિષિનું આયુષ્ય કહ્યું.

વૈમાનિક દેવતાનું આયુષ્ય જઘન્ય એક પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીશ સાગરોપમનું હોય છે, તેનાં ત્રણ ભેદ નીચે મુજબ છે.

દેવલોકના નામ	જઘન્ય આયુષ્ય	ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય
૧ સૌધર્મ	૧ પલ્યોપમ	૨ સાગરોપમ
૨ ઈશાન	૧ પલ્યોપમ	૨ સાગરોપમ
	અધિક	અધિક
૩ સનત્કુમાર	૨ સાગરોપમ	૭ સાગરોપમ
૪ માર્દેદ્ર	૨ સાગરોપમ	૭ સાગરોપમ
	અધિક	અધિક
૫ બ્રહ્મ	૭ સાગરોપમ	૧૦ સાગરોપમ
૬ લાંતક	૧૦ સાગરોપમ	૧૪ સાગરોપમ
૭ મહાશુક	૧૪ સાગરોપમ	૧૭ સાગરોપમ
૮ સહસ્રાર	૧૭ સાગરોપમ	૧૮ સાગરોપમ
૯ આનત	૧૮ સાગરોપમ	૧૯ સાગરોપમ
૧૦ પ્રાણત	૧૯ સાગરોપમ	૨૦ સાગરોપમ
૧૧ આરણ	૨૦ સાગરોપમ	૨૧ સાગરોપમ

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૧૨ અચ્યુત ૨૧ સાગરોપમ ૨૨ સાગરોપમ

એવી રીતે પ્રથમ ભેદે બાર દેવલોકના દેવોનું આયુષ્ય કહ્યું હવે બીજે ભેદે નવગ્રૈવેયકના દેવોનું આયુષ્ય કહે છે.

ગ્રૈવેયક નામ	જઘન્ય આયુષ્ય	ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય
૧ સુદર્શન	૨૨ સાગરોપમ	૨૩ સાગરોપમ
૨ સુપ્રતિબદ્ધ	૨૩ સાગરોપમ	૨૪ સાગરોપમ
૩ મનોરમ	૨૪ સાગરોપમ	૨૫ સાગરોપમ
૪ સર્વભદ્ર	૨૫ સાગરોપમ	૨૬ સાગરોપમ
૫ વિશાલ	૨૬ સાગરોપમ	૨૭ સાગરોપમ
૬ સુમનસ	૨૭ સાગરોપમ	૨૮ સાગરોપમ
૭ સુમણસ	૨૮ સાગરોપમ	૨૯ સાગરોપમ
૮ પ્રિયંકર	૨૯ સાગરોપમ	૩૦ સાગરોપમ
૯ આદિત્ય	૩૦ સાગરોપમ	૩૧ સાગરોપમ

એ પ્રકારે બીજે ભેદે નવ ગ્રૈવેયકના દેવોનું આયુષ્ય કહ્યું,

હવે ત્રીજે ભેદે પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવોનું આયુષ્ય કહે છે

અનુત્તર વિમાન નામ.	જઘન્ય આયુષ્ય	ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય
૧. વિજય	૩૧ સાગરોપમ	૩૩ સાગરોપમ
૨. વિજયંત	૩૧ સાગરોપમ	૩૩ સાગરોપમ
૩. જયંત	૩૧ સાગરોપમ	૩૩ સાગરોપમ
૪. અપરાજિત	૩૧ સાગરોપમ	૩૩ સાગરોપમ
૫. સર્વાર્થસિદ્ધ	૩૩ ઉત્કૃષ્ટ	૩૩ સાગરોપમ

એવી રીતે પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવોનું આયુષ્ય કહ્યું.

હવે વૈમાનિક દેવોના ૬૨ પ્રતરો છે તેમાં દરેક પ્રતરોમાં જુદું જુદું આયુષ્ય હોય છે તે નીચે મુજબ છે.

પ્રથમ સુધર્મા અને બીજું ઈશાન દેવલોક તેમા ૧૩ તેર પ્રતર છે, તેના આયુષ્યના માનમાં સાધિક કહેવું તે સાગરોપમ તથા તેના ભાગ કહે છે.

પ્રતર	સાગરોપમ	ભાગ	છેદાંક
૧	૦	૨	૧૩
૨	૦	૪	૧૩
૩	૦	૬	૧૩
૪	૦	૮	૧૩
૫	૦	૧૦	૧૩
૬	૦	૧૨	૧૩
૭	૧	૧	૧૩
૮	૧	૩	૧૩
૯	૧	૫	૧૩
૧૦	૧	૭	૧૩
૧૧	૧	૯	૧૩
૧૨	૧	૧૧	૧૩
૧૩	૨	૦	૧૩

સનત્કુમાર અને માહેન્દ્ર દેવલોકના ૧૨ પ્રતર નીચે મુજબ છે.

પ્રતર	સાગરોપમ	ભાગ	છેદાંક
૧	૨	૫	૧૨
૨	૨	૧૦	૧૨
૩	૩	૩	૧૨

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૪	૩	૮	૧૨
૫	૪	૧	૧૨
૬	૪	૬	૧૨
૭	૪	૧૧	૧૨
૮	૫	૪	૧૨
૯	૫	૯	૧૨
૧૦	૬	૨	૧૨
૧૧	૬	૭	૧૨
૧૨	૭	૦	૧૨

પાંચમે બ્રહ્મ દેવલોકે ૬ પ્રતર નીચે મુજબ છે.

પ્રતર	સાગરોપમ	ભાગ	છેદાંક.
૧	૭	૩	૬
૨	૮	૦	૬
૩	૮	૩	૬
૪	૯	૦	૬
૫	૯	૩	૬
૬	૧૦	૦	૬

છઠ્ઠે લાંતક દેવલોકે પાંચ પ્રતર નીચે મુજબ છે.

પ્રતર	સાગરોપમ	ભાગ	છેદાંક.
૧	૧૦	૪	૫
૨	૧૧	૩	૫
૩	૧૨	૨	૫
૪	૧૩	૧	૫
૫	૧૪	૦	૫

સાતમે મહાશુક દેવલોકે ૪ પ્રતર નીચે મુજબ છે

પ્રતર	સાગરોપમ	ભાગ	છેદાંક.
૧	૧૪	૩	૪
૨	૧૫	૨	૪
૩	૧૬	૧	૪
૪	૧૭	૦	૪

આઠમે સહસ્રાર દેવલોકે ૪ પ્રતર નીચે મુજબ છે.

પ્રતર	સાગરોપમ	ભાગ	છેદાંક.
૧	૧૭	૧	૪
૨	૧૭	૨	૪
૩	૧૭	૩	૪
૪	૧૮	૦	૪

**આનત પ્રાણત નવમા દસમા દેવલોકે ૪ પ્રતર
નીચે મુજબ છે.**

પ્રતર	સાગરોપમ	ભાગ	છેદાંક.
૧	૧૮-૧૮	૧	૪
૨	૧૮-૧૮	૨	૪
૩	૧૮-૧૮	૩	૪
૪	૧૮-૨૦	૦	૪

આરણ અચ્યુત અગ્યારમા બારમા દેવલોકે ૪ પ્રતર નીચે
મુજબ છે.

પ્રતર	સાગરોપમ	ભાગ	છેદાંક.
૧	૨૦-૨૧	૧	૪
૨	૨૦-૨૧	૨	૪
૩	૨૦-૨૧	૨	૪
૪	૨૧-૨૨	૦	૪

નવગ્રૈવેયકે ૯ નવ પ્રતર નીચે મુજબ છે.

પ્રતર	સાગરોપમ
૧	૨૨-૨૩
૨	૨૩-૨૪
૩	૨૪-૨૫
૪	૨૫-૨૬
૫	૨૬-૨૭
૬	૨૭-૨૮
૭	૨૮-૨૯
૮	૨૯-૩૦
૯	૩૦-૩૧

પાંચ અનુત્તરવિમાને એક પ્રતરનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય નીચે
મુજબ છે.

પ્રતર	સાગરોપમ
૧	૩૧-૩૩

એવી રીતે વૈમાનિકદેવોના ૬૨ પ્રતરો કહ્યા છે.

હવે વૈમાનિક દેવોની દેવીયોનું આયુષ્ય કહે છે.

પ્રથમ દેવલોકની પ્રગૃહીત દેવીનું આયુષ્ય જઘન્ય એક પલ્યોપમનું અને ઉત્કૃષ્ટ ૭ સાત પલ્યોપમનું હોય છે.

અપ્રગૃહિત દેવીનું જઘન્ય આયુષ્ય એક પલ્યોપમનું અને ઉત્કૃષ્ટ ૫૦ પચાસ પલ્યોપમનું હોય છે.

બીજા દેવલોકની પ્રગૃહિત દેવીનું આયુષ્ય જઘન્યથી ૧ પલ્યોપમ ઝાઝેરું તથા ઉત્કૃષ્ટ નવ પલ્યોપમનું હોય છે.

અપ્રગૃહિત દેવીનું જઘન્ય આયુષ્ય એક પલ્યોપમ ઝાઝેરું તથા ઉત્કૃષ્ટ ૫૫ પંચાવન પલ્યોપમનું હોય છે.

કૃષ્ણરાજનું લોકાતીત દેવતાનું આયુષ્ય ૮ આઠ સાગરોપમનું હોય છે.

સૌધર્મ અને ઈશાન દેવલોક નીચે કિલ્બિષિ દેવોનું આયુષ્ય જઘન્ય એક પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમનું હોય છે.

સનત્કુમાર અને માહેન્દ્રદેવલોક નીચે કિલ્બિષી દેવોનું જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ત્રણ સાગરોપમનું જાણવું.

લાંતક દેવલોક નીચે કિલ્બિષિ દેવોનું આયુષ્ય ૧૩ સાગરોપમનું હોય છે.

એવી રીતે દેવોના આયુષ્ય દ્વારનો વિચાર કહ્યો.

હવે અઢારમું છ પ્રકારની પર્યાપ્તિના ભેદ બતાવે છે.

૧. આહાર પર્યાપ્તિ. ૩. ઈન્દ્રિયપર્યાપ્તિ. ૫. ભાષાપર્યાપ્તિ.

૨ શરીરપર્યાપ્તિ ૪. શ્વાસોશ્વાસ પર્યાપ્તિ ૬. મનપર્યાપ્તિ.

એ પ્રમાણે છ પર્યાપ્તિ કહી છે. તેમાં ત્રણ પર્યાપ્તિ બાંધ્યા વિના કોઈ જીવ મરે નહિ. (પરલોકે ન જાય) હવે જે જીવની જેટલી પર્યાપ્તિ હોય તેટલી પૂરી બાંધીને મરે તો પર્યાપ્તો કહીયે, અને જેની જેટલી પર્યાપ્તિ છે તેટલી પૂરી બાંધ્યા વિના મરે તો અપર્યાપ્તો કહીયે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

હવે કયા કયા દંડકવાળાને કઈ કઈ પર્યાપ્તિ હોય છે, પણ ભાષા અને મન સાથે હોય છે, માટે પાંચ પર્યાપ્તિ પણ કહેવાય.

દસ પ્રકારના દસ ભુવનપતિના દંડકને વિષે છ પર્યાપ્તિ હોય છે, પણ ભાષા અને મન સાથે હોય છે, માટે પાંચ પર્યાપ્તિ પણ કહેવાય.

પૃથ્વીકાયને વિષે ૧. આહાર પર્યાપ્તિ, ૨. શરીર પર્યાપ્તિ, ૩. ઈન્દ્રિય પર્યાપ્તિ, ૪. શ્વાસોશ્વાસ પર્યાપ્તિ. એ ચાર પર્યાપ્તિ હોય છે.

અપૂકાયને વિષે ૧. આહાર ૨. શરીર. ૩ ઈન્દ્રિય ૪. શ્વાસોશ્વાસ પર્યાપ્તિ એ ચાર પર્યાપ્તિ હોય છે.

તેઉકાયને વિષે ૧. આહાર. ૨. શરીર. ૩ ઈન્દ્રિય. ૪. શ્વાસોશ્વાસ. એ ૪ પર્યાપ્તિ હોય છે.

વનસ્પતિકાયને વિષે ૧. આહાર ૨. શરીર ૩. ઈન્દ્રિય ૪. શ્વાસોશ્વાસ એ ૪ પર્યાપ્તિ હોય છે.

બેઈન્દ્રિયના દંડકને વિષે ૧ આહાર. ૨ શરીર ૩ ઈન્દ્રિય. ૪ શ્વાસોશ્વાસ ૫ ભાષા એ પાંચ પર્યાપ્તિ હોય છે.

ચૌરિન્દ્રિયને વિષે ૧ આહાર. ૨ શરીર. ૩ ઈન્દ્રિય ૪ શ્વાસોશ્વાસ, ૫ ભાષા એ પાંચ પર્યાપ્તિ હોય છે.

સંમૂર્ણિયમ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયને વિષે મનપર્યાપ્તિ છોડીને પાંચ પર્યાપ્તિ હોય છે.

ગર્ભજ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયને છ પર્યાપ્તિ હોય છે.

સંમૂર્ણિયમ મનુષ્યને ૧ આહાર, ૨ શરીર, ૩ ઈન્દ્રિય, ૪ શ્વાસોશ્વાસ એ ચાર પર્યાપ્તિ હોય છે.

ગર્ભજ મનુષ્યને છ પર્યાપ્તિ હોય છે.

વાણવ્યંતરને છ પર્યાપ્તિ હોય છે, પણ ભાષા અને મન પર્યાપ્તિ સાથે ઉપજે માટે પાંચ પર્યાપ્તિ કહેવાય.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

જ્યોતિષિને છ પર્યાપ્તિ છે, પણ ભાષાને મન સાથે ઉપજે માટે પાંચ પણ કહેવાય.

વૈમાનિકને છ પર્યાપ્તિ છે, પણ ભાષા તથા મન સાથે ઉપજે માટે પાંચ કહેવાય.

એ પ્રકારે પર્યાપ્તિનો વિચાર કહ્યો.

હવે ઓગણીશમા સમગ્ર સંસારી જીવોને છ દિશિનો આહાર હોય છે, તે બતાવે છે.

૧ પૂર્વદિશિ. ૩ ઉત્તરદિશિ. ૫ ઉર્ધ્વદિશિ.

૨. પશ્ચિમદિશિ. ૪ દક્ષિણદિશિ. ૬ અધોદિશિ.

એ પ્રકારે છ દિશિનો આહાર કહેલો છે.

હવે કયા દંડકને કેટલી દિશિનો આહાર હોય છે, તે બતાવે છે.

સાત નારકીવાળા છ દિશાનો આહાર કરે છે.

દસ પ્રકારના દસ ભુવનપતિવાળા છ દિશાનો આહાર લે છે.

પૃથ્વીકાયવાળા ૩ અથવા ૪ થી ૫ અને ૬ દિશાનો આહાર લે છે.

અપકાયવાળા ૩ અથવા ૪ થી ૫ અને ૬ દિશાનો આહાર લે છે.

તેઉકાયવાળા ૩ અથવા ૪ થી ૫ અને ૬ દિશાનો આહાર લે છે.

વાઉકાયવાળા ૩ અથવા ૪ થી ૫ અને ૬ દિશાનો આહાર લે છે.

વનસ્પતિકાયવાળા ૩ અથવા ૪ થી ૫ અને દિશાનો આહાર લે છે.

બેઈન્દ્રિયવાળા છ દિશાનો આહાર લે છે.

તેઈંદ્રિયવાળા છ દિશાનો આહાર લે છે.

ચૌરિંદ્રિયવાળા છ દિશાનો આહાર લે છે.

તિર્યચ પંચેંદ્રિયવાળા છ દિશાનો આહાર લે છે.

મનુષ્ય પંચેંદ્રિયવાળા છ દિશાનો આહાર લે છે.

વાણવ્યંતરવાળા છ દિશાનો આહાર લે છે.

જ્યોતિષવાળા છ દિશાનો આહાર લે છે.

વૈમાનિકવાળા છ દિશાનો આહાર લે છે.

એ પ્રકારે દિશિ આહારનું દ્વાર કહ્યું.

હવે વીશમું ત્રણ પ્રકારની સંજ્ઞા નીચે મુજબ છે.

૧ દીર્ઘકાલિકી સંજ્ઞા, ૨ હેત્વોપદેશિકી સંજ્ઞા, ૩ દષ્ટિવાદોપદેશિકી સંજ્ઞા એ ત્રણ પ્રકારની સંજ્ઞા કહેલી છે.

૧ જે અતીત, અનાગત કાળની ચિંતવના કરવામાં આવે, તે દીર્ઘકાલિકી સંજ્ઞા કહેવાય.

૨ ક્ષુધા, તૃષ્ણા લાગે, હરવા-ફરવા વિગેરેની ઈચ્છા થાય, તે હેત્વોપદેશિકી સંજ્ઞા કહેવાય.

૩ પૂર્વની આજ્ઞાને અનુસરીને આમ જ થશે, મંત્ર આમ જ સધાય સિદ્ધિ આમ જ થશે વિગેરે મનમાં ઉંડી વિચારણા ચિંતવના કરીયે તે દષ્ટિવાદોપદેશિકી સંજ્ઞા કહેવાય.

એ પ્રકારે ત્રણ સંજ્ઞાના ભેદ કહ્યા.

કયા દંડકવાળાને કઈ સંજ્ઞા હોય છે, તે બતાવે છે.

સાત નરકવાળાને દીર્ઘકાલિકી સંજ્ઞા હોય છે.

દસ પ્રકારના દસ ભુવનપતિને દીર્ઘકાલિકી સંજ્ઞા હોય છે.

પૃથ્વીકાયને સંજ્ઞા નથી. અપકાયને સંજ્ઞા નથી.

તેઉકાયને સંજ્ઞા નથી.

વાઉકાયને સંજ્ઞા નથી વનસ્પિતકાયને સંજ્ઞા નથી.

બેઈંદ્રિયને હેત્વોપદેશિકી સંજ્ઞા હોય છે.
તેઈંદ્રિયને હેત્વોપદેશિકી સંજ્ઞા હોય છે.
ચૌઈંદ્રિયને હેત્વોપદેશિકી સંજ્ઞા હોય છે.
તિર્યચ પંચેંદ્રિયને ૩ ત્રણે સંજ્ઞા હોય છે.
મનુષ્ય પંચેંદ્રિયને ૩ ત્રણે સંજ્ઞા હોય છે.
વાણવ્યતંરને દીર્ઘકાલિકી સંજ્ઞા હોય છે.
જ્યોતિષિને દીર્ઘકાલિકી સંજ્ઞા હોય છે.
વૈમાનિકને દીર્ઘકાલિકી સંજ્ઞા હોય છે.
એવી રીતે સંજ્ઞા દ્વાર કહ્યું.

હવે એકવીશમું કયા દંડકવાળા જીવો મરીને કઈ ગતિમાં જાય છે તે બતાવે છે.

સાત નરકવાળા જીવો મરીને ૧ ગર્ભજ તિર્યચમાં તથા ૨ ગર્ભજ મનુષ્યમાં એ બે દંડમાં જાય છે. તે નીચે મુજબ છે.

૧ સાતમી નરકમાંથી નીકળેલો ગર્ભજ તિર્યચમાં જાય.

૨ છઠી નરકમાંથી નીકળેલ જીવ મનુષ્ય થાય, પણ સાધુ ન થાય.

૩ પાંચમી નરકથી નીકળેલ સાધુ થાય, પણ કેવલજ્ઞાની ન થાય.

૪ ચોથી નરકથી નીકળેલ કેવલી થાય તો થાય, પણ તીર્થંકર ન થાય.

૫ ત્રીજી નરકથી નીકળેલ તીર્થંકર થાય, પણ વાસુદેવ બળદેવ ન થાય.

૬ બીજી નરકથી નીકળેલ વાસુદેવ બળદેવ થાય, પણ ચક્રવર્તી ન થાય.

૭ પહેલી નરકથી નીકળેલ તીર્થંકર ચક્રવર્તી વાસુદેવ બળદેવ વિગેરે થાય છે. એવી રીતે સાત નરકના જીવોની વિગત કહી.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

દસ ભુવનપતિના દસ દંડકવાળા ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ વનસ્પતિકાય, ૪ તિર્યચ પંચેન્દ્રિ, ૫ મનુષ્ય એ પાંચ દંડકમાં જાય છે.

પૃથ્વીકાયવાળા દસ દંડકમાં નીચે મુજબ જાય છે, ૫ પાંચ સ્થાવરમાં, ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં, ૩ ત્રણ વિકલેન્દ્રિયમાં ૧ મનુષ્યમાં એ દસમાં જાય છે.

અપકાયવાળા ૫ સ્થાવરમાં, ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં ૩ વિકલેન્દ્રિયમાં ૧ મનુષ્યમાં એ દસમાં જાય છે.

તેઉકાયવાળા ૫ સ્થાવરમાં ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં ૩ વિકલેન્દ્રિયમાં એ નવ દંડકમાં જાય છે.

વાઉકાયવાળા ૫ સ્થાવરમાં, ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં ૩ વિકલેન્દ્રિયમાં એ નવ દંડકમાં જાય છે,

વનસ્પતિકાયવાળા ૫ સ્થાવરમાં, ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં ૩ વિકલેન્દ્રિયમાં ૧ મનુષ્યમાં એ દસમાં જાય છે.

બેઈન્દ્રિયવાળા ૫ સ્થાવરમાં ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં ૩ વિકલેન્દ્રિયમાં ૧ મનુષ્યમાં એ દસમાં જાય છે.

તેઈન્દ્રિયવાળા ૫ સ્થાવરમાં ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં ૩ વિકલેન્દ્રિયમાં ૧ મનુષ્યમાં એ દસમાં જાય છે.

ચૌરેન્દ્રિયવાળા ૫ સ્થાવરમાં ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં ૩ વિકલેન્દ્રિયમાં ૧ મનુષ્યમાં, એ દસમાં જાય છે.

સંમૂર્ણિમ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયવાળા ૧ જ્યોતિષિ, ૨ વૈમાનિક એ બેને છોડીને ૨૨ બાવીશ દંડકને વિષે જાય છે.

ગર્ભજ તિર્યચપંચેન્દ્રિયવાળા ચોવીશ દંડકમાં જાય છે.

એવી રીતે તિર્યચપંચેન્દ્રિયના બે ભેદ કહ્યા.

સંમૂર્ણિમ મનુષ્ય ૫ સ્થાવરમાં, ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં ૩ વિકલેન્દ્રિયમાં ૧ મનુષ્યમાં એ દસમાં જાય છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

ગર્ભજ મનુષ્યવાળા મરીને ૨૪ દંડકમાં જાય છે. એ પ્રકારે મનુષ્યના બે ભેદ કહ્યા,

વાણવ્યંતરવાળા ૧ પૃથ્વીકાયમાં ૨ વનસ્પતિકાયમાં ૩ અપ્કાયમાં, ૪ તિર્યય પંચેન્દ્રિયમાં ૫ મનુષ્યમાં, એ પાંચમાં જાય છે.

જયોતિષિવાળા ૧ પૃથ્વીકાયમાં, ૨ વનસ્પતિકાયમાં, ૩ અપ્કાયમાં, ૪ તિર્યય પંચેન્દ્રિયમાં ૫ મનુષ્યમાં એ પાંચમાં જાય છે.

વૈમાનિકવાળાના ત્રણ ભેદો નીચે મુજબ બતાવે છે.

પ્રથમ દેવલોકવાળા તથા બીજા દેવલોકવાળા

૧ પૃથ્વીકાયમાં, ૩ વનસ્પતિકાયમાં, ૫ મનુષ્યમાં

૨ અપ્કાયમાં ૪ તિર્યયપંચેન્દ્રિયમાં એ પાંચમાં જાય છે,

ત્રીજા ચોથા પાંચમાં છઠ્ઠા સાતમા આઠમા એ છ દેવલોકવાળા

૧ ગર્ભજ તિર્યય પંચેન્દ્રિય, ૨ ગર્ભજ મનુષ્ય એ બેમાં જાય છે.

નવમા દસમા અગ્યારમા બારમા દેવલોકવાળા તથા નવત્રૈયેવયકવાળા, તથા પાંચ અનુત્તર વિમાનવાળા મરીને ગર્ભજ મનુષ્યમાં જાય છે.

એવી રીતે દેવતાના ૩ ત્રણ ભેદ કહ્યા.

હવે બાવીશમું કયા જીવો ચોવીશ દંડકમાં આવે છે, તે બતાવે છે.

સાત નરકવાળા ૧ તિર્યય પંચેન્દ્રિય તથા ૨ ગર્ભજ મનુષ્યમાં આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

હવે કેટલી નરક સુધી જાય છે તે નીચે મુજબ બતાવે છે :

૧ સંમૂર્ચિમ તિર્યય પંચેન્દ્રિ પ્રથમ નરક સુધી જાય છે.

૨ ગર્ભજ ભુજપરિસર્પ બીજી નરક સુધી જાય છે.

૩ ગર્ભજ ખેચર ત્રીજી નરક સુધી જાય છે.

૪ ગર્ભજ સ્થળચર તિર્યચ ચોથી નરક સુધી જાય છે.

૫ ગર્ભજ ઉરપરિસર્પ પાંચમી નરક સુધી જાય છે.

૬ મનુષ્યની સ્ત્રી મરીને છઠી નરક સુધી જાય છે.

૭ મનુષ્યો અને માછલા સાતમી નરક સુધી જાય છે.

એવી રીતે સાત નરકમાં ઉત્પન્ન થવાનો વિચાર કહ્યો.

દસ પ્રકારના ભુવનપતિના દસ દંડકવાળા ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિય,
૨ ગર્ભજ મનુષ્ય એ બે દંડકમાં આવીને ઉપજે છે.

પૃથ્વીકાયમાં નારકીને છોડીને ૨૩ ત્રેવીશ દંડકવાળા આવીને
ઉપજે છે.

અપ્કાયમાં નારકીને છોડીને ૨૩ ત્રેવીશ દંડકવાળા આવીને
ઉપજે છે.

તેઉકાયમાં ૫ સ્થાવર ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિય

૩ વિકલેન્દ્રિય ૧ મનુષ્ય એ દસ આવીને ઉપજે છે. વાઉકાયમાં
૫ સ્થાવર ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિય.

૩ વિકલેન્દ્રિય ૧ મનુષ્ય એ દસ આવીને ઉપજે છે.
વનસ્પતિકાયમાં એક નારકીને છોડી દઈને ૨૩ ત્રેવીશ દંડકવાળા
આવીને ઉપજે છે.

બેઈન્દ્રિયમાં ૫ સ્થાવર ૧ તિર્યચપંચેન્દ્રિય,

૩ વિકલેન્દ્રિય ૧ મનુષ્ય એ દસ આવીને ઉપજે છે. તેઈન્દ્રિયમાં
૫ સ્થાવર, ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિય

૩ વિકલેન્દ્રિય ૧ મનુષ્ય એ દસ આવીને ઉપજે છે. ચૌરિન્દ્રિયમાં
૫ સ્થાવર. ૧ તિર્યચ પંચેન્દ્રિય,

૩ વિકલેન્દ્રિય ૧ મનુષ્ય એ દસ આવીને ઉપજે છે. સંમૂર્ચિશ્રમ
તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં,

૫ પાંચ સ્થાવર ૧ તિર્યચપંચેન્દ્રિ,

૩ વિકલેન્દ્રિય. ૧ મનુષ્ય એ દસ આવીને ઉપજે છે. ગર્ભજતિર્યયપચેન્દ્રિમાં, ચોવીશ દંડકવાળા આવીને ઉપજે છે.

એ પ્રકારે તિર્યય પચેન્દ્રિયના બે ભેદ કહ્યા સંમૂર્ચિમ મનુષ્યમાં, ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપ્કાય, ૩. વનસ્પતિકાય, ૪ બેઈન્દ્રિ, ૫ તેઈન્દ્રિ, ૬ ચૌરિન્દ્રિ, ૭ તિર્યયપચેન્દ્રિ, ૮ મનુષ્ય એ આઠ આવીને ઉપજે છે.

ગર્ભજ મનુષ્યમાં, ૧ તેઉકાય, ૨ વાઉકાય એ બેને છોડી દઈને બીજા બાવીશ દંડકવાળા આવીને ઉપજે છે.

એ પ્રકારે મનુષ્યના બે ભેદ કહ્યા.

વાણવ્યંતરમાં. ૧ તિર્યયપચેન્દ્રિ ૨ તથા ગર્ભજ મનુષ્ય એ બે દંડકવાળા આવીને ઉપજે છે.

જ્યોતિષિમાં ૧ તિર્યયપચેન્દ્રિ, ૨ તથા ગર્ભજ મનુષ્ય એ બે દંડકવાળા આવીને ઉપજે છે.

વૈમાનિક દેવોના બે ભેદ છે, તે નીચે મુજબ પહેલા દેવલોકથી આઠમા દેવલોક સુધીમાં ૧ તિર્યય પચેન્દ્રિ ૨ ગર્ભજ મનુષ્ય, એ બે દંડકવાળા આવીને ઉપજે છે. નવમાં દેવલોક થકી બારમા દેવલોકમાં, તથા નવગ્રૈવેયકમા તથા પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં, એકલા, ગર્ભજ મનુષ્યોજ આવીને ઉપજે છે.

એ પ્રકારે આગતીદ્વાર કહ્યું.

હવે ત્રેવીશમું દંડક વેદ ૩ છે તે બતાવે છે, ૧ પુરુષવેદ, ૨ સ્ત્રીવેદ, ૩ નપુંસકવેદ, એ ત્રણ પ્રકારે છે, કયા દંડકને વિષે કેટલા વેદ હોય છે, તે બતાવે છે.

સાત નરકને વિષે નપુંસક વેદ હોય છે.

દસ ભુવનપતિને વિષે ૧ પુરુષ વેદ, ૨ સ્ત્રીવેદ એ બે વેદ હોય છે.

પૃથ્વીકાયને વિષે નપુંસક વેદ હોય,

અપ્કાયને વિષે નપુંસક વેદહોય,
 તેઉકાયને વિષે નપુંસક વેદ હોય
 વાઉકાયને વિષે નપુંસક વેદ હોય
 વનસ્પતિકાયને વિષે નપુંસક વેદ હોય,
 બેઈંદ્રિયને વિષે નપુંસક વેદ હોય,
 તેઈંદ્રિયને વિષે નપુંસક વેદ હોય.
 ચૌરિંદ્રિયને વિષે નપુંસક વેદ હોય,
 સંમૂર્ચિમ તિર્યચપંચેંદ્રિયને વિષે નપુંસક વેદ હોય, ગર્ભજ
 તિર્યચપંચેંદ્રિયને વિષે ૧ પુરુષવેદ, ૨ સ્ત્રીવેદ, ૩ નપુંસકવેદ, એ
 ત્રણ વેદ હોય છે.

સંમૂર્ચિમ મનુષ્યને નપુંસક વેદ હોય,
 ગર્ભજ મનુષ્યને ત્રણે વેદ હોય,
 વાણવ્યંતરને ૧ પુરુષવેદ, ૨ સ્ત્રીવેદ, એ બે હોય,
 જ્યોતિષિને ૧ પુરુષવેદ, ૨ સ્ત્રીવેદ, એ બે હોય,
 વૈમાનિકને પહેલે બીજે દેવલોકે, ૧ પુરુષવેદ, ૨ સ્ત્રીવેદ, એ
 બે હોય છે.

ત્રીજે ચોથે દેવલોકે સ્પર્શ પ્રવિચારીપણું હોય છે,
 પાંચમે છઠ્ઠે દેવલોકે રૂપપ્રવિચારીપણું હોય છે.
 સાતમે આઠમે દેવલોકે શબ્દપ્રવિચારીપણું હોય છે.
 નવમે, દસમે, અગ્યારમે, બારમે મનપ્રવિચારીપણું હોય છે.
 નવ ગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાનને વિષે વેદોદયપણું
 નથી. પુરુષવેદ હોય છે, સ્ત્રીવેદ નથી.

હવે ચોવીશમું અઠાણું બોલનું અલ્પબહુત્વદ્વાર બતાવે છે.
 ૧ સર્વથી થોડા, ગર્ભજ મનુષ્ય સંખ્યાતી કોડાકોડી પ્રમાણે છે,
 ૨. તે થકી મનુષ્યની સ્ત્રી સંખ્યાતગણી, અધિક એટલે મનુષ્યો

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

કરતાં, મનુષ્યણીયો સત્તાવીશગણી અધિક છે, તે બંને મળીને અઢીઢીપમાં ૧૦૧ ક્ષેત્રમાં મનુષ્યની સંખ્યા નીચે મુજબ છે.

૭૯૨૨૮૧૬૨૫૧૪૨૬૪૩૩૭૫૯૩૫૪૩૯૫૦૩૩૬.

સાત કોડકોડાકોડી કોડી, બાણું લાખ કોડાકોડી, અઠાવીશ હજાર, કોડાકોડીકોડી, એક સો કોડાકોડી કોડી, બાસઠ કોડાકોડીકોડી, એકાવન લાખ કોડાકોડી, બેતાલીશ હજાર કોડાકોડી, છસો કોડાકોડી, તેંતાલીશ કોડાકોડી, સાડત્રિશ લાખ કોડી, ઓગણસાઠ હજાર કોડી, ત્રણ સો કોડી, ચોપન કોડી, ઓગણચાલીશ લાખ, પચાસ હજાર ત્રણ સો છત્રીશ. એ પ્રમાણે ઓગણત્રીશ આંકની સંખ્યા જેટલા મનુષ્યો અઢીઢીપના ૧૦૧ ક્ષેત્રોના કલ્યા.

- ૩ તે થકી બાદર તેઉકાય પર્યાપ્તા અસંખ્યગણા છે, કેમકે એક આવલિકાના સમયનું વર્ગ કરીને, કાંઈક ન્યૂનઆવલિકા સમય સાથે જતાં જેટલા સમય થાય, તે પ્રમાણે હોય છે, માટે,
- ૪ તે થકી અનુત્તર વિમાનના દેવતા અસંખ્યગણા છે, કારણ કે, ક્ષેત્ર પલ્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે, જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય, તેટલા હોય છે, માટે,
- ૫ તે થકી ઉપરના ઐવેયકત્રિકના દેવતા સંખ્યાતગણા છે,
૬. તે થકી મધ્યમત્રિક ઐવેયકના દેવતા સંખ્યાતગણા છે,
૭. તે થકી હેઠલા ઐવેયકત્રિકના દેવતા સંખ્યાતગણા છે,
૮. તે થકી અચ્યુત દેવલોકના દેવતા સંખ્યાતગણા છે,
૯. તે થકી આરણ દેવલોકના દેવતા સંખ્યાતગણા છે,
૧૦. તે થકી પ્રાણત દેવલોકના દેવતા સંખ્યાતગણા છે,
૧૧. તે થકી આનત દેવલોકના દેવતા સંખ્યાતગણા છે,
૧૨. તે થકી સાતમી નારકીના જીવો અસંખ્ય છે, કારણ કે એક શ્રેણીના અસંખ્યાતા ભાગમાં. જે આકાશપ્રદેશરાશી છે, તે પ્રમાણે છે, માટે,

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૧૩. તે થકી છઠ્ઠી નરકના નારકી જીવો અસંખ્યગણા છે, કારણ કે નરકાવાસા ઘણા છે, અને ઉત્કૃષ્ટ પાપ કરનારથકીહીન પાપ કરનારા ઘણા છે, માટે,
૧૪. તે થકી સહસ્રાર દેવલોકના દેવતા અસંખ્યગણા છે,
૧૫. તે થકી મહાશુક દેવલોકના દેવતા અસંખ્યગણા છે, વિમાન ઘણા છે. તેથી,
૧૬. તે થકી પાંચમી નરકના નારકી જીવો અસંખ્યગણા છે,
૧૭. તે થકી લાંતક દેવલોકના દેવતા અસંખ્યગણા છે.
૧૮. તે થકી ચોથી નરકના નારકી જીવો અસંખ્યગણા છે,
૧૯. તે થકી બ્રહ્મદેવલોકના દેવતા અસંખ્યગણા છે,
૨૦. તે થકી ત્રીજી નારકીના જીવો અસંખ્યગણા છે,
૨૧. તે થકી માહેંદ્ર દેવલોકના દેવતા અસંખ્યગણા છે.
૨૨. તે થકી સનત્કુમાર દેવલોકના દેવતા અસંખ્યગણા છે,
૨૩. તે થકી બીજી નરકના નારકી જીવો અસંખ્યગણા છે,

એ બારમા બોલથી ત્રેવીશમા બોલ સુધી બે બાર બોલ પ્રત્યેકે સર્વ ધનીકૃત લોકની એક શ્રેણિને અસંખ્યાતમે ભાગે જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય તે પ્રમાણે છે, અને એક એકથી અસંખ્ય ગણા છે, અસંખ્યાતના અસંખ્ય ભેદ છે, માટે વિરૂદ્ધ કહેવાય નહિ.

૨૪. તે થકી સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય અસંખ્યગણા છે કારણ કે અંગુલ માત્ર ક્ષેત્ર તેમાં જેટલા આકાશપ્રદેશ શ્રેણિને વિષે જેટલા છે, તેટલા છે, માટે.
૨૫. તે થકી ઈશાન દેવલોકના દેવતા અસંખ્યગણા છે, કારણ કે અંગુલ માત્ર ક્ષેત્ર પ્રદેશરાશી સંબંધી દ્વિતીય વર્ગમૂલ, તૃતીય વર્ગમૂલ સાથે ગુણતા જેટલા પ્રદેશ થાય, તેટલી ધનીકૃત લોકની એક પ્રદેશની શ્રેણિને વિષે જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય

તેટલા છે, માટે.

૨૬. તે થકી ઈશાન દેવલોકની દેવીયો સંખ્યાતગણી છે, બત્રીશગણી વધારે છે, માટે
૨૭. તે થકી સૌધર્મ દેવલોકે દેવતા સંખ્યાતગણા છે, કારણ કે વિમાન ઘણા છે, અને દક્ષિણ દિશાએ કૃષ્ણપક્ષી ઘણા છે, માટે
૨૮. તે થકી સૌધર્મ દેવલોકની દેવી સંખ્યાતગણી છે, બત્રીશગણી અધિક છે, માટે.
૨૯. તે થકી ભુવનપતિ દેવતા અસંખ્યગણા છે. કારણ કે અંગુલ માત્ર આકાશ ક્ષેત્ર પ્રદેશ રાશી સંબંધી પ્રથમ વર્ગમૂલ સાથે ગુણતાં જેટલા પ્રદેશ થાય તેટલી ધનીકૃત લોકની એક પ્રદેશની શ્રેણિને વિષે જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય, તેટલા છે, તે માટે.
- ૩૦ તે થકી ભુવનપતિની દેવી સંખ્યાતગણી છે, બત્રીશ ગણી અધિક છે, માટે,
૩૧. તે થકી પહેલી નરકને વિષે નારકીના જીવો અસંખ્યગણા છે, કારણ કે અંગુલ માત્ર જે પ્રદેશ રાશી સંબંધી પ્રથમ વર્ગમૂલ ગણીત દ્વિતીય વર્ગમૂલ પ્રમાણ શ્રેણિને વિષે જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય, તેટલા છે.
૩૨. તે થકી ખેયર તિર્યંચપંચેન્દ્રિય, તિર્યંચ યોનિના પુરુષ અસંખ્યગણા છે, કારણ કે, એક પ્રદેશ પ્રતર અસંખ્યાત ભાગવર્તી, અસંખ્યાત શ્રેણિગત આકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ છે, તે માટે,
૩૩. તે થકી ખેયર તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય યોનિના પુરુષની સ્ત્રી, સંખ્યાતગણી છે, ત્રણગણી અધિક છે, માટે.
૩૪. તે થકી સ્થલચર પુરુષ તિર્યંચ યોનિના સંખ્યાતગણા છે કારણ કે એક પ્રતર અસંખ્ય ભાગવર્તી પ્રભૂત અસંખ્યશ્રેણિગત આકાશ પ્રદેશરાશી પ્રમાણે છે, માટે

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૩૫. તે થકી સ્થલચર પંચેન્દ્રિય યોનિના પુરુષની સ્ત્રી, સંખ્યાતગણી છે. ત્રણ ગણી અધિક છે, માટે.
૩૬. તે થકી જલચર તિર્યચ યોનિના પુરુષ સંખ્યાતગણા છે, કારણ કે એક પ્રતર અસંખ્યાત ભાગવર્તી, અતિપ્રભૂત અસંખ્યાત શ્રેણિગત આકાશ પ્રદેશ રાશી પ્રમાણે છે. તેથી.
૩૭. તે થકી જલચર તિર્યચ પંચેન્દ્રિય યોનિના પુરુષ સ્ત્રી સંખ્યાતગણી છે, કારણ કે ત્રણગણી વધારે છે, તેથી.
૩૮. તે થકી વાણવ્યંતર દેવતા સંખ્યાતગણા છે, કારણ કે એક પ્રતરને વિષે સંખ્યાત કોડાકોડી યોજન પ્રમાણ સૂચી રૂપ જેટલા ખંડ થાય, તેટલા છે, તેથી.
૩૯. તે થકી, વાણવ્યંતરી દેવી સંખ્યાતગણી છે, બત્રીશગણી અધિક છે, તેથી.
૪૦. તે થકી જ્યોતિષિ દેવો સંખ્યાતગણા છે, કારણ કે એક પ્રતરને વિષે બે છપ્પત્ર આંગુલ પ્રમાણ સૂચી રૂપ જેટલા ખંડ થાય, તેટલા છે, તેથી.
૪૧. તે થકી જ્યોતીષીની દેવી સંખ્યાત ગણી છે, બત્રીશ ગણી અધિક છે, તેથી.
૪૨. તે થકી ખેચર તિર્યચ પંચેન્દ્રિય યોનિનાં નપુંસક સંખ્યાતગણા છે,
૪૩. તે થકી સ્થળચર તિર્યચ પંચેન્દ્રિય યોનિનાં નપુંસક સંખ્યાતગણા છે,
૪૪. તે થકી જલચર પંચેન્દ્રિય યોનિનાં નપુંસક સંખ્યાતગણા છે,
૪૫. તે થકી ચૌરેન્દ્રિય પર્યાપ્તા સંખ્યાતગણા છે, કારણ કે એક પ્રતરને વિષે આંગુલ સંખ્યાત ભાગ માત્ર સૂચી રૂપ જેટલા ખંડ હોય છે, તેટલા છે, તેથી.
૪૬. તે થકી પંચેન્દ્રિય સર્વ પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે,

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૪૭. તે થકી બેઈન્દ્રિય પર્યાપ્તિ વિશેષાધિક છે.
૪૮. તે થકી તેઈન્દ્રિય પર્યાપ્તિ વિશેષાધિક છે.
૪૯. તે થકી અપર્યાપ્તિ અસંખ્યગણા છે, કારણ કે એક પ્રતરગત અંગુલ અસંખ્ય ભાગ માત્ર સૂચી ખંડ પ્રમાણ છે, તેથી.
૫૦. તે થકી ચૌરિન્દ્રિય અપર્યાપ્તિ વિશેષાધિક છે.
૫૧. તે થકી તેઈન્દ્રિય અપર્યાપ્તિ વિશેષાધિક છે.
૫૨. તે થકી બેઈન્દ્રિય અપર્યાપ્તિ વિશેષાધિક છે.
૫૩. તે થકી પ્રત્યેકશરીરી બાદર વનસ્પતિકાઈયા અપર્યાપ્તિ અસંખ્યગણા છે, કારણ કે એક પ્રતરગત પ્રભૂત અંગુલ અસંખ્ય ભાગ સૂચી ખંડ જેટલા હોય છે, તેટલા છે, તેથી.
૫૪. તે થકી બાદર નિગોદ પર્યાપ્તિ અસંખ્યગણા છે, કારણ કે સંખ્યાત પ્રતરગત અસંખ્ય ભાગ માત્ર સૂચી ખંડ પ્રમાણ છે, તેથી,
૫૫. તે થકી બાદર પૃથ્વીકાઈયા પર્યાપ્તિ અસંખ્યગણા છે, કારણ કે પ્રભૂત સંખ્યાત પ્રતરગત અંગુલ અસંખ્ય ભાગ માત્ર સૂચી ખંડ પ્રમાણ છે, તેથી.
૫૬. તે થકી બાદર અપ્કાયિયા પર્યાપ્તિ અસંખ્યગણા છે, કારણ કે અતિ પ્રભૂત સંખ્યાત પ્રતરગત અંગુલ અસંખ્યાત ભાગ, માત્ર સૂચી ખંડ પ્રમાણ છે, તેથી
૫૭. તે થકી બાદર વાઉકાયિયા પર્યાપ્તિ અસંખ્યગણા છે, કારણ કે ધનીકૃત લોકના અસંખ્ય પ્રતરગત આકાશપ્રદેશ રાશી પ્રમાણ છે, તેથી.
૫૮. તે થકી બાદર તેઉકાઈયા અપર્યાપ્તિ અસંખ્યગણા છે, કારણ કે અતિ પ્રભૂત સંખ્યાત પ્રતરગત લોકાકાશગત રાશી પ્રમાણ છે, તેથી.
૫૯. તે થકી પ્રત્યેક શરીર બાદર વનસ્પતિકાઈયા અપર્યાપ્તિ

અસંખ્યગણા છે.

૬૦. તે થકી બાદર નિગોદ અપર્યાપ્તા અસંખ્યગણા છે.
૬૧. તે થકી બાદર પૃથ્વીકાઈયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યગણા છે.
૬૨. તે થકી બાદર અપકાઈયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યગણા છે.
૬૩. તે થકી બાદર વાઉકાઈયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યગણા છે.
૬૪. તે થકી સૂક્ષ્મ તેઉકાઈયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યગણા છે, સર્વલોકવ્યાપી છે, તેથી
૬૫. તે થકી સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાઈયા અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે.
૬૬. તે થકી સૂક્ષ્મ અપકાઈયા અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે.
૬૭. તે થકી સૂક્ષ્મ વાઉકાઈયા અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે.
૬૮. તે થકી સૂક્ષ્મ તેઉકાઈયા પર્યાપ્તા સંખ્યાતગણા છે.
ઈહાં સૂક્ષ્માંસૂક્ષ્મ અભાવે જ અપર્યાપ્તાથી પર્યાપ્તા ઘણા છે, તેથી.
૬૯. તે થકી સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાઈયા પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે.
૭૦. તે થકી સૂક્ષ્મ અપકાઈયા પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે.
૭૧. તે થકી સૂક્ષ્મ વાઉકાઈયા પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે.
૭૨. તે થકી સૂક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તા સંખ્યાતગણા છે.
૭૩. તે થકી સૂક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તા સંખ્યાતગણા છે.
૭૪. તે થકી અભવ્યસિદ્ધિયા અનંતગણા છે. જઘન્યયુક્ત અનંત પ્રમાણ છે, તેથી
૭૫. તે થકી પ્રતિપતિત સમ્યગદ્રષ્ટિ અનંતગણા છે.
૭૬. તે થકી સિદ્ધ અનંતગણા છે, મધ્યમયુક્ત અનંતપ્રમાણ છે, તેથી.
૭૭. તે થકી બાદર વનસ્પતિકાઈયા પર્યાપ્તા અનંતગણા છે, કારણ કે એક નિગોદને અનંતમે ભાગે સિદ્ધ એવા અસંખ્ય નિગોદ

પર્યાપ્તા બાદર વનસ્પતિમાંહે છે તેથી

૭૮. તે થકી બાદરજીવ પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે, બાદર પર્યાપ્તા પૃથ્વીાદિક ભેળા છે, તેથી
૭૯. તે થકી બાદર વનસ્પતિકાઈયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યગણા છે, કારણ કે બાદરમાંહે એકેએક પર્યાપ્તની નિશ્રાયે અસંખ્ય અપર્યાપ્તા નિશ્ચય હોય છે તેથી,
- ૮૦ તે થકી બાદર અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે, કારણ કે બાદર અપર્યાપ્તા વિષે પૃથ્વીાદિક ભેળા છે તેથી
૮૧. તે થકી સર્વ જીવ બાદર વિશેષાધિક છે, પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા ભેળા છે,તેથી
૮૨. તે થકી સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાઈયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યગણા છે, કારણ કે બાદરથી સૂક્ષ્મ ઘણાં છે, અને સર્વ લોકવ્યાપી છે, તેથી.
૮૩. તે થકી સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તા વિશેષ છે, કારણ કે સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તા પૃથ્વીકાઈયા ભેળા છે, તેથી
૮૪. તે થકી સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાઈયા પર્યાપ્ત સંખ્યાતગણા છે કારણ કે સૂક્ષ્મમાંહે અપર્યાપ્ત ઘણા છે તેથી
૮૫. તે થકી સૂક્ષ્મ જીવ પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે, કારણ કે સૂક્ષ્મ પર્યાપ્તા પૃથ્વીયાદિ ભળે છે તેથી.
૮૬. તે થકી સર્વ સૂક્ષ્મ જીવ વિશેષાધિક છે, સૂક્ષ્મ પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા મળીને.
૮૭. તે થકી ભવસિદ્ધિયા ભવ્ય જીવ વિશેષાધિક છે કારણ કે જે જઘન્ય યુક્તાનંત પ્રમાણ અભવ્ય જીવને છોડીને બીજા સર્વ જીવો ભવ્ય છે તે માટે
૮૮. તે થકી નિગોદના જીવ વિશેષાધિક છે કારણ કે નિગોદના જીવને વર્જીને બીજા સર્વ જીવ અસંખ્ય લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણે જ છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૮૯. તે થકી વનસ્પતિના જીવ વિશેષાધિક છે, કારણ કે નિગોદમાં પ્રત્યેક વનસ્પતિના જીવ પણ ભળવાથી.
૯૦. તે થકી એકેન્દ્રિય વિશેષાધિક છે. વનસ્પતિમાં હે પૃથ્વીકાયાદિકનાં પણ મળવાથી.
૯૧. તે થકી તિર્યચયોનિયા વિશેષાધિક છે કારણ કે બેઈન્દ્રિયાદિકના પણ મળવાથી.
૯૨. તે થકી મિથ્યાદૃષ્ટિ વિશેષાધિક છે, ચારે ગતિના મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવોને અંદર મેળવવાથી.
૯૩. તે થકી અવિરતિ વિશેષાધિક છે અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટિને મેળવવાથી.
૯૪. તે થકી સકષાયી વિશેષાધિક છે, દેશવિરત્યાદિકના મેળવવાથી.
૯૫. તે થકી છદ્મસ્થ વિશેષાધિક છે, ઉપશાંત મોહના પણ મેળવવાથી.
૯૬. તે થકી સયોગી વિશેષાધિક છે, તે સયોગી કેવલીના પણ મેળવવાથી.
૯૭. તે થકી સર્વ સંસારી જીવ વિશેષાધિક છે, અયોગી કેવલીના પણ મેળવવાથી.
૯૮. તે થકી સર્વ જીવ વિશેષાધિક છે, સિદ્ધના જીવોને પણ અંદર મેળવવાથી.

એ પ્રકારે અલ્પબહુત્વદ્વાર કહ્યું.

હવે પચીશમું ભુવનદ્વાર નીચે મુજબ બતાવે છે.

એક મનુષ્યનો દંડક અને બીજા તિર્યચ પંચેન્દ્રિયના નવ દંડક એમ કુલ દસ દંડકને વિષે ભુવન હોતા નથી, કારણ કે તે દશે અશાશ્વત પદાર્થ છે, તેથી અને નારકીના એક દંડકમાં તથા દેવતાના

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

તેર દંડકમાં એમ કુલ મળીને ચૌદ દંડકને વિષે ભુવન હોય છે કારણ કે તે શાશ્વત પદાર્થ છે, તેથી માટે એ ચૌદ દંડકના ભુવનદ્વાર નીચે મુજબ બતાવે છે.

પ્રથમ સાત નરકના દંડકના ભુવનદ્વારબતાવે છે.

નરક નામ	પૃથ્વીપિંડ જાડ્યપણે	નરકવાસ પાથડા
૧ રત્નપ્રભામાં	૧ લાખ ૮૦ હજાર યોજન	૩૦૦૦૦૦૦ ૧૩
૨ શર્કરાપ્રભામાં	૧ લાખ ૩૨ હજાર યોજન	૨૫૦૦૦૦૦ ૧૧
૩ વાલુકાપ્રભામાં	૧ લાખ ૨૮ હજાર યોજન	૧૫૦૦૦૦૦ ૯
૪ પંક્રપ્રભામાં	૧ લાખ ૨૦ હજાર યોજન	૧૦૦૦૦૦૦ ૭
૫ ધૂમપ્રભામાં	૧ લાખ ૧૮ હજાર યોજન	૩૦૦૦૦૦ ૫
૬ તમપ્રભામાં	૧ લાખ ૧૬ હજાર યોજન	૯૯૯૯૫ ૩
૭ તમઃતમ પ્રભામાં	૧ લાખ ૮ હજાર યોજન	૫ ૧

એવી રીતે કુલ ૮ લાખ અને ૯૨ હજાર યોજન સાતે નરકનો પૃથ્વીપિંડ થયો. અને ૮૪ લાખ નરકવાસ થયા તથા ૪૯ ઓગણપચાસ પાથડા થયા.

હવે દસ પ્રકારના દસ ભુવનપતિના દસ દંડકને વિષે દસ નિકાયના બે શ્રેણિના ભુવનદ્વાર નીચે મુજબ બતાવે છે.

પ્રથમ ભુવનપતિના દક્ષિણ શ્રેણિના દસ ઈંદ્રના તથા ભુવનનાં નામ બતાવે છે.

દસ નિકાયનાં નામ દસ દક્ષિણેંદ્રનાં નામ દિશાના ભુવન

૧ અસુરકુમાર	ચમરેંદ્ર	૩૪ લાખ
૨ નાગકુમાર	ધરણેંદ્ર	૪૪ લાખ
૩ સુવર્ણકુમાર	વેણુદેવ	૩૮ લાખ
૪ વિદ્યુતકુમાર	હરિકાંત	૪૦ લાખ
૫ અગ્નિકુમાર	અગતિશી	૪૦ લાખ

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૬ દીપકુમાર	પુરુષોદ્ર	૪૦ લાખ
૭ ઉદયિકુમાર	જલકાંત	૪૦ લાખ
૮ દિશિકુમાર	અમીત	૪૦ લાખ
૯ વાયુકુમાર	બલેંદ્ર	૫૦ લાખ
૧૦ સ્તનિતકુમાર	ઘોષેંદ્ર	૪૦ લાખ

એવી રીતે દક્ષિણ શ્રેણિના ભુવનપતિ દેવતાના દસ ઈંદ્રના ભુવન કુલ ૪૦૬૦૦૦૦૦ ચાર કોડ અને ૬ લાખ થયા.

બીજા ઉત્તર શ્રેણિના ભુવનપતિના દસ ઈંદ્રના નામ ભુવન વિગેરે નીચે મુજબ બતાવે છે.

દસ નિકાયના નામ ઉત્તરેંદ્રના નામ ઉત્તર દિશાના ભુવનના નામ.

૧ નિકાય.	બલીંદ્ર	૩૦ લાખ
૨ નિકાય.	ભુતાનેંદ્ર	૪૦ લાખ.
૩ નિકાય.	વેણુદલેંદ્ર.	૩૪ લાખ
૪ નિકાય.	હરિશંદ્ર	૩૬ લાખ
૫ નિકાય.	અગ્નિમાં	૩૬ લાખ
૬ નિકાય.	વશિષ્ઠ	૩૬ લાખ
૭ નિકાય.	જલપ્રભ	૩૬ લાખ
૮ નિકાય.	અમિતબાહા.	૩૬ લાખ
૯ નિકાય.	અમિતબાહા.	૪૬ લાખ
૧૦ નિકાય.	મહાઘોષ	૩૬ લાખ

એવી રીતે ઉત્તર શ્રેણિના દસ નિકાયના ભુવનપતિના ઈંદ્રના ભુવન ૩૬૬૦૦૦૦૦ ત્રણ કોડ અને ૬૬ લાખ ભુવન થયા.

હવે દસ નિકાયના દેવતાના ચિન્હો તથા શરીરના વર્ણો તથા વસ્ત્રના વર્ણો વિગેરે બતાવે છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

નિકાયના નામ	ચિન્હ	શરીરવર્ણ	વસ્ત્રવર્ણ
૧ નિકાય.	ચૂડામણિ	કૃષ્ણ	રક્ત
૨ નિકાય	સર્પ	ગૌર	નીલ
૩ નિકાય	ગરૂડ	કંચન	શ્વેત
૪ નિકાય	વજ્ર	રક્ત.	નીલ
૫ નિકાય	કલશ	રક્ત	નીલ
૬ નિકાય	સિંહ	રક્ત.	નીલ
૭ નિકાય	અશ્વ	ગૌર	નીલ
૮ નિકાય	ગજ	કંચન	શ્વેત
૯ નિકાય	મચ્છ	નીલ	સંધ્યારાગ
૧૦ નિકાય	શરાવસંપુટ	કંચન	શ્વેત

એ પ્રકારે ઉત્તરનિકાયના દસ ભુવનપતિના ઈંદ્રોના ચિન્હો તથા શરીરના વર્ણો તથા વસ્ત્રના વર્ણો વિગેરે કહ્યા.

હવે વ્યંતર દેવતાના દંડકના ભુવન તિરચ્છા લોકને વિષે અસંખ્યાતા રહેલા છે. માટે વ્યંતર દેવતાના ભુવન અસંખ્યાતા જાણવા. એ પ્રકારે વ્યંતર દેવતાના ભુવનો કહ્યા.

હવે જયોતિષોના ભુવનોના પાંચ ભેદ નીચે મુજબ બતાવે છે તેમાં પ્રથમ ચંદ્રમાંના પાંચ ભેદ બતાવે છે.

૧ જંબુદ્વીપમાં ૨ બે ચંદ્રમાં છે.

૨ લવણ સમુદ્રમાં ૪ ચાર ચંદ્રમાં છે.

૩ ઘાતકી ખંડમાં ૧૨ બાર ચંદ્રમાં છે.

૪ કાલોદધિમા ૪૨ બેંતાલીશ ચંદ્રમા છે.

૫ પુષ્કરાર્દ્રમાં ૭૨ બોંતેર ચંદ્રમાં છે.

એવી રીતે એ સર્વે મલી અઢી દ્વિપમાં ૧૩૨ ચંદ્રમાં થયા, તે ચર કહેતા તમામ ફરતા છે, અને અઢીદ્વિપની બહાર અસંખ્યાતા દ્વિપ

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

સમુદ્રો છે, તેમાં અસંખ્યાતા ચંદ્રમાં છે, તે સ્થિર છે, ફરતા નથી, એવી રીતે અસંખ્ય યોજનના દ્વિપ સમુદ્રમાં અસંખ્યાતા ચંદ્રો જાણવા.

હવે ચંદ્રમાના વિમાનનું પ્રમાણ બતાવે છે.

એક જોજનના ૬૧ એકસઠ ભાગ કરીયે, એવા ૫૬ છપ્પન્ન ભાગ ચંદ્રમાંનું વિમાન લાંબુ પહોલું છે અને ઉંચપણામાં ૨૮ અઠાવીશ ભાગ ઉંચપણે છે, અને તેની પરિધિ ત્રણગણી કહેલી છે.

ને ચંદ્રમાના ભુવનને વિમાનને ૧૬૦૦૦ સોળ હજાર દેવતા ઉપાડે છે.

પૂર્વ દિશાને વિષે ૪૦૦૦ હજાર દેવતા સિંહના રૂપે ઉપાડે છે.

દક્ષિણ દિશાને વિષે ૪૦૦૦ હજાર દેવતા હાથીના રૂપે ઉપાડે છે.

પશ્ચિમ દિશાને વિષે ૪૦૦૦ હજાર દેવતા વૃષભના રૂપે ઉપાડે છે.

ઉત્તર દિશાને વિષે ૪૦૦૦ હજાર દેવતા ઘોડાને રૂપે ઉપાડે છે.

એવી રીતે ચારે દિશાના મલીને ૧૬ સોળ હજાર દેવતા ચંદ્રમાના વિમાનને ઉપાડે છે, તે ચંદ્રમાંનું વિમાન મેરૂપર્વતની સંભૂતલા પૃથ્વી થકી ૮૮૦ આઠસો એંશી યોજન ઉંચું છે.

બીજું ભુવનદ્વાર સૂર્યનું છે. તે તમામ ચંદ્રમાના પેઠે જાણવું વિશેષમાં ૬૧ એકસઠ ભાગ એક યોજનના કરવા, તેમાંથી ૪૮ અડતાલીશ ભાગ સૂર્યનું વિમાન-લાંબુ પોહોળું છે, અને ૨૪ ભાગ ઉંચપણે છે, તેની પરિધી ત્રણગણી અધિક છે, તે સૂર્યના વિમાનને ચંદ્રમાના વિમાનનાં જ પેઠે ચારે દિશામાં ૧૬૦૦૦ સોલ હજાર દેવતા ઉપાડે છે, સૂર્યનું વિમાન મેરૂપર્વતની સંભૂતલા પૃથ્વી થકી ૮૦૦ આઠસો યોજન ઉંચું છે.

ત્રીજા ગ્રહોના વિમાનનું પ્રમાણ બતાવે છે.

ચંદ્રમાંના એક વિમાનના પાછળ ૮૮ અઠયાશી ગ્રહોના વિમાન હોય છે.

તે ગ્રહોનું વિમાન ૨ બે ગાઉ લાંબુ-પોહોળું હોય છે. અને ૧ ગાઉ ઉંચપણે હોય છે, તેની પરિધિ ત્રણગણી કહેલી છે, તે ગ્રહના વિમાનને ૮૦૦૦ આઠ હજાર દેવતા ઉપાડે છે.

પૂર્વ દિશાને વિષે ૨ હજાર દેવતા સિંહનેરૂપે ઉપાડે છે.

દક્ષિણ દિશાને વિષે ૨ હજાર દેવતા હાથીનેરૂપે ઉપાડે છે.

પશ્ચિમ દિશાને વિષે ૨ હજાર દેવતા વૃષભને રૂપે ઉપાડે છે.

ઉત્તર દિશાને વિષે ૨ હજાર દેવતા ઘોડાનેરૂપે ઉપાડે છે.

તે ગ્રહોના વૈમાનો મેરૂપર્વતની સંભૂતલા પૃથ્વીથકી ઉંચા ૮૮૮ આઠસો અઠ્યાશી યોજથી ૮૦૦ નવસો યોજન સુધી ઉંચા છે.

હવે ચોથું નક્ષત્ર દ્વાર કહે છે.

ચંદ્રમાના એક વિમાનના પાછળ નક્ષત્રના ૨૮ અઠ્યાવીશ વિમાન હોય છે, નક્ષત્રનું વિમાન એક ગાઉ લાંબુ-પોહોળું હોય છે અને અડધો ગાઉ ઉંચુ હોય છે, તેની પરિધિ ત્રણગણી હોય છે, તે નક્ષત્રના વિમાન મેરૂ પર્વતની સંભૂતલા થકી ૮૮૪ આઠસો ચોરાશી યોજન ઉંચા હોય છે અને ચાર ૪ હજાર દેવતાઓ ઉપાડે છે. પૂર્વ દિશામાં એક હજાર દેવતા સિંહના રૂપે ઉપાડે છે. દક્ષિણ દિશામાં એક હજારદેવતા હાથીનેરૂપે ઉપાડે છે. પશ્ચિમ દિશામાં એક હજારદેવતા વૃષભનેરૂપે ઉપાડે છે. ઉત્તર દિશામાં એક હજાર દેવતા ઘોડાનેરૂપે ઉપાડે છે.

હવે ચંદ્રમાના વિમાન પાછળ ૬૬૮૭૫ કોડાકોડી તારાના વિમાનો હોય, તારાનું વિમાન અડધો ગાઉ લાંબુ તથા પોહોળું હોય છે. અને પા ગાઉ ઉંચપણે હોય છે, તેની પરિધિ ત્રણગણી હોય છે, તે તારાના વિમાન મેરૂપર્વતની સંભૂતલા પૃથ્વી થકી ૭૮૦ સાતસો ને નેવુ યોજન ઉંચા હોય છે અને તારાને વિમાનને ૨૦૦૦ બે હજાર દેવતા ઉપાડે છે.

પૂર્વ દિશામાં ૫૦૦ દેવતા સિંહના રૂપે ઉપાડે છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

દક્ષિણ દિશામાં ૫૦૦ દેવતા હાથીના રૂપે ઉપાડે છે.

પશ્ચિમ દિશામાં ૫૦૦ દેવતા વૃષભના રૂપે ઉપાડે છે.

ઉત્તર દિશામાં ૫૦૦ દેવતા ઘોડાના રૂપે ઉપાડે છે.

એવી રીતે પાંચ પ્રકારે જ્યોતિષિના ભેદ કહ્યા, તેમાં અઢીદ્વિપના તમામ ચર કહેતા ફરતા છે, અને અઢીદ્વિપ બહારના ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર તારા, સ્થિર છે.

હવે વૈમાનિક દેવોના ભુવનના ત્રણ ભેદ છે, તે નીચે મુજબ બતાવે છે.

તેમાં પ્રથમ બાર દેવલોકવાલાની વિમાનની વિગેરે હકીકત કહે છે.

દેવલોક નામ	ઈંદ્ર	ચિન્હ	વિમાન સંખ્યા	પાથડા
૧. સૌધર્મ	સૌધર્મ	મૃગ	૩૨૦૦૦૦૦	} ૧૩
૨. ઈશાન	ઈશાન	મહિષ	૨૮૦૦૦૦૦	
૩. સનત્કુમાર	સનત્કુમાર	વરાહ	૧૨૦૦૦૦૦	} ૧૨
૪. માહેંદ્ર	માહેંદ્ર	સિંહ	૮૦૦૦૦૦	
૫. બ્રહ્મ	બ્રહ્મેદ્ર	બોકડો	૪૦૦૦૦૦	૬
૬. લાંતક	લાંતક	ડેડકુ.	૫૦૦૦૦	૫
૭. મહાશુક	મહાશુક	અશ્વ	૪૦૦૦૦	૪
૮. સહસ્રાર	સહસ્રાર	ગજ	૬૦૦૦	૪
૯. આનત	આનત	ભુજંગ	૨૦૦	} ૪
૧૦. પ્રાણત	પ્રાણત	ખડગી	૨૦૦	
૧૧. આરણ	આરણ	વૃષભ	૧૫૦	} ૪
૧૨. અચ્યુત	અચ્યુત	મેંઢો	૧૫૦	

એવી રીતે બાર દેવલોકના વિમાન ૮૪ લાખ ૯૬ હજાર ૭૦૦ કુલ વિમાન થયા.

તે બાર દેવલોકના ઈંદ્રો દસ કહ્યા છે, કારણ કે નવમા તથા દસમા દેવલોકનો એક જ ઈંદ્ર છે, તથા અગ્યારમાં બારમા દેવલોકનો એક જ ઈંદ્ર કહેલ છે. માટે કુલ ૧૦ ઈંદ્ર થયા.

અને કુલ પાથડા પર આવન બાર દેવલોકના મલીને થયા,
હવે બીજા ભેદમાં નવગ્રૈવેયકને વિષે ૩૧૮ વિમાન છે.

તેમાં પહેલી ગ્રૈવેયકત્રિકમાં ૧૧૧ એકસો અગીયાર વિમાન છે,
બીજી ગ્રૈવેયકત્રિકમાં ૧૦૭ એકસો સાત વિમાન છે.

ત્રીજી ગ્રૈવેયકત્રિકમાં ૧૦૦ એકસો વિમાન છે.

એવી રીતે ૩૧૮ ત્રણસો અઢાર વિમાન થયા.

તથા નવ ગ્રૈવેયકને વિષે પાથડા પણ ૯ નવ છે,

ત્યાં કોઈ ઈંદ્ર નથી. પોતે જ ઈંદ્ર સ્વામી છે.

એવીરીતે નવગ્રૈવેયકનું ભુવનદ્વાર કહ્યું,

હવે ત્રીજો ભેદ પાંચ અનુત્તર વિમાનનો બતાવે છે,

પાંચ અનુત્તર વિમાનને વિષે વિમાન ૫ પાંચ છે, અને તે પાંચે
અનુત્તર વિમાનમાં પાથડો ૧ એકજ છે. અને તિહાં ઈંદ્ર નથી, પરંતુ
પોતે જ સ્વામિ-ઈંદ્ર છે,

એવી રીતે વૈમાનિક દેવતાના ભુવન દ્વાર કહ્યા,

સર્વે વૈમાનિક દેવતાના ભુવન કુલ ૮૪ ૯૭૦૨૩ ચોરાશીલાખ
સત્તાણુ હજાર અને ત્રેવીશ થયા,

અને વૈમાનિક દેવતાના કુલ પાથડા ૬૨ થયા,

એવીરીતે વૈમાનિક દેવતાનું ભુવનદ્વાર કહ્યું,

વ્યંતરના ભુવન તથા જયોતિષિના વિમાન વર્જને બાકી
ઉર્ધ્વલોક તથા અધોલોક તથા તિર્થલોકને વિષે શાશ્વતા મંદિરો
૮૬૯૭૫૩૪ છે, એટલા દહેરાસરજી સદા કાળે છે. તેની આદિ પણ
નથી અને અંત પણ નથી. તે દહેરાસરજી મધ્યે કુલ શાશ્વતી પ્રતિમા

૧૫૪૨૫૫૨૫૫૪૦ છે, તેની વિગત નીચે મુજબ છે.

પ્રથમ અધોલોકમાં દસ પ્રકારના ભુવનપતિ માંહે દસનિકાયના વીશ ઈંદ્ર છે, તેના ભુવન ૭૭૨૦૦૦૦૦ છે. તે એક ભુવનમાં એક એક દેરાસરજી શાશ્વતુ છે, એટલે ૭૭૨૦૦૦૦૦ દેહરાસરજી શાશ્વતા થયા, તે એક એક દેહરાસરજીમાં ૧૮૦ પ્રતિમાંજી શાશ્વતી છે, એટલે સર્વ પ્રતિમાજી મલીને ૧૩૮૮૬૦૦૦૦૦૦ પ્રતિમાંજી છે.

એવી રીતે ભુવન પતિમાં દેરાસરજી તથા પ્રતિમાજીની સંખ્યા કહી. હવે બીજા ઉર્ધ્વલોકમાં, વૈમાનિક દેવતાના વિમાનને વિષે, પહેલા દેવલોકથી માંડીને યાવત પાંચ અનુત્તર વિમાન સુધી, કુલ વિમાન ૮૪૯૭૦૨૩ છે, તે એકેક વિમાનને વિષે, એક એક દેરાસરજી શાશ્વત છે, એટલે ૮૪૯૭૦૨૩ દેરાસરજી થયા, તે એકેક દેરાસરજીમાં, ૧૮૦ શાશ્વતી પ્રતિમાજી છે, અને સર્વ પ્રતિમાજી મલીને ૧૫૨૯૪૬૪૧૪૦ પ્રતિમાજી છે, એવી રીતે બાર દેવલોકે તથા નવઐવેયેકે તથા પાંચ અનુત્તર વિમાને પ્રતિમાજી તથા દેરાસરજીની સંખ્યા કહી.

હવે ત્રીજા તિચ્છાં લોક માંહે. જંબુદ્વિપથી માંડીને રૂચકદ્વિપ લગે શાશ્વતા દેરાસરજી ૫૧૧ છે, તેની વિગત નીચે મુજબ છે, વૈતાલ્યપર્વત ૧૭૦ છે, તે ઉપર દેરાસરજી એક એક હોવાથી દેહરાસરજી પણ ૧૭૦ છે, તે એક એક દેરાસરજી મધ્યે જિન પ્રતિમાજી ૧૨૦ છે, એટલે કુલ પ્રતિમાજી ૨૦૪૦૦ વીશ હજાર અને ચારસો છે.

વર્ષધર પર્વત ૩૦ ત્રીશ છે, તે પ્રત્યેક ઉપર એક એક દેરાસરજી હોવાથી દેરાસરજી પણ ૩૦ છે, અને એક એક દેરાસરજીમાં જિન પ્રતિમાજી ૧૨૦ છે, તેથી કુલ પ્રતિમાજી ૩૬૦૦ છત્રીસો છે.

ક્રોધમવૃક્ષ ૧૦ છે, તેના ઉપર એક એક દેરાસરજી હોવાથી ૧૦ દેહરાસરજી છે, અને એક એક દેરાસરજીમાં ૧૨૦ જિન

પ્રતિમાજી છે, તેથી કુલ પ્રતિમાજી ૧૨૦૦ બારસો છે.

ગજદંતા પર્વત ૨૦ છે, તે પ્રત્યેક પર્વત ઉપર એક એક દેરાસરજી હોવાથી ૨૦ દેરાસરજી છે, અને એક એક દેરાસરજીમાં ૧૨૦ જિનપ્રતિમાજી છે, તેથી કુલ પ્રતિમાજી ૨૪૦૦ ચોવિશસો છે.

ક્રોધમ પર્વત ૮૦ ઍંશી છે, તે દરેકના ઉપર એક એક પ્રમાણે જૈન મંદિર પણ ૮૦ છે, તે એક એક દેરાસરજીને વિષે ૧૨૦ જિનપ્રતિમાજી છે, તેથી કુલ પ્રતિમાજી ૯૬૦૦ છન્નુ સો છે,

વક્ષસ્કાર પર્વત ૮૦ ઍંશી છે, તે એક એકના ઉપર દેરાસરજી એક એક હોવાથી દેરાસરજી પણ ૮૦ છે, એક એક દેરાસરજીમાં જિન પ્રતિમાજી ૧૨૦ છે, તેથી કુલ પ્રતિમાજી ૯૬૦૦ છન્નુસો થયા,

મેરૂપર્વત ૫ પાંચ છે, અને એક એક મેરૂપર્વત ઉપર ૧૭ દેરાસરજી હોવાથી કુલ ૮૫ પંચાશી દેરાસરજી થયા, એક એક દેરાસરજીમાં ૧૨૦ જિનપ્રતિમાજી છે, તેથી કુલ પ્રતિમાજી ૧૦૨૦૦ દસ હજાર અને બસો છે.

ઈષુકાર પર્વત ૪ છે, તે દરેકના ઉપર એક એક દેરાસરજી હોવાથી જિનમંદિર પણ ૪ ચાર છે, અને એક એક દેરાસરજીમાં જિનપ્રતિમાજી ૧૨૦ છે, તેથી કુલ પ્રતિમાજી ૪૮૦ ચારસોને ઍંશી છે.

માનુષ્યોત્તર પર્વત ૧ એક છે, તેના ઉપર દેરાસરજી ૪ ચાર છે, એક એક દેરાસરજીમાં પ્રતિમાજી ૧૨૦ હોવાથી કુલ જિન પ્રતિમાજી ૪૮૦ ચારસોને ઍંશી છે,

નંદીશ્વરદ્વીપ ઉપર દેરાસરજી ૨૦ વીશ છે, અને એક એક દેરાસરજીમાં જિનપ્રતિમાજી ૧૨૪ છે, તેથી કુલ જિનપ્રતિમાજી ૨૪૮૦ ચોવીશો ઍંશી છે.

કુંડલપર્વત એક છે, તેના ઉપર દેરાસરજી ૪ ચાર છે, એક એક દેરાસરજીમાં જિનપ્રતિમાજી ૧૨૦ છે, તેથી કુલ જિનપ્રતિમાજી

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૪૮૦ ચારસોને એંશી છે.

રૂચક પર્વત ૧ એક છે, તેના ઉપર દેરાસરજી ૪ ચાર છે, એક એક દેરાસરજીમાં જિનપ્રતિમા ૧૨૦ હોવાથી કુલ પ્રતિમાજી ૪૮૦ ચારસોને એંશી છે.

એવી રીતેબાર બોલ તિચ્છાલોકમાં છે, તેને વિષે શાશ્વતા દેરાસરજી ૫૧૧ છે, તેને વિષે કુલ જિનપ્રતિમાજી ૬૧૪૦૦ છે, એવી રીતે તિચ્છાલોકમાં દેહેરાસરજી તથા પ્રતિમાજીનો વિચાર કહ્યો, એવી રીતે ત્રણ લોકને વિષે કુલ શાશ્વતા દેરાસરજી ૮૬૬૯૭૫૩૪ છે, તેને વિષે કુલ જિનપ્રતિમાજી ૧૫૪૨૫૫૨૫૫૪૦ છે, તે ઉપરાંત વ્યંતર દેવતાના અસંખ્ય ભુવન છે, તેથી તેમાં અસંખ્ય દેરાસરજી છે, અને તેને વિષે અસંખ્ય જિનપ્રતિમાજી છે, વળી જ્યોતિષિના અસંખ્ય દેરાસરજીને વિષે અસંખ્ય પ્રતિમાજી છે, એવી રીતે શાશ્વતા દેરાસરજી તથા શાશ્વતી પ્રતિમાજી કહ્યા તેમને વંદન કર્યાથી અનંતાભવના પાપ નાશ થાય છે, એવી રીતે ભુવનદ્વાર કહ્યું.

હવે છવીશમા વિરહદ્વારના ભેદ બતાવે છે.

સમુશ્રયગતિ ચાર ને વિરહકાલ ૧૨ મુહૂર્તનો હોય છે, તેમાં કયા કયા દંડકવાળાને કેટલો કેટલો વિરહકાલ હોય છે, તે નીચે મુજબ બતાવે છે,

સાત નરકના દંડકને વિષે જઘન્ય એક સમયનો, અને ઉત્કૃષ્ટ ૬ માસનો વિરહકાલ હોય છે, તેનું વિવરણ કરી બતાવે છે,

પ્રથમ નરકે-જઘન્ય એક સમય ઉત્કૃષ્ટ ૨૪ મુહૂર્તનો વિરહકાલ છે.

બીજી નરકે-સાત ૭ દિવસનો વિરહકાલ છે,

ત્રીજી નરકે-૧૫ દિવસનો વિરહકાલ છે,

ચોથી નરકે-૧ માસનો વિરહકાલ છે,

પાંચમી નરકે-૨ માસનો વિરહકાલ છે.

છઠ્ઠી નરકે-૪ માસનો વિરહકાલ છે,
સાતમી નરકે-૬ છ માસનો વિરહકાલ છે,
એવી રીતે સાત નરકનો વિરહકાલ કહ્યો,
દસ પ્રકારના દસ ભુવનપતિનો વિરહકાલ જઘન્ય ૧ એક સમય
અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૪ મુહૂર્તનો છે.

પૃથ્વીકાયને વિરહકાલ નથી.

અપકાયને વિરહકાલ નથી.

તેઉકાયને વિરહકાલ નથી.

વાઉકાયને વિરહકાલ નથી.

વનસ્પતિકાયને વિરહકાલ નથી.

બેઈંદ્રિયને જઘન્ય ૧ સમયનો અને ઉત્કૃષ્ટ ૧ મુહૂર્તનો
વિરહકાલ છે,

તેઈંદ્રિયને જઘન્ય ૧ સમયનો અને ઉત્કૃષ્ટ ૧ મુહૂર્તનો
વિરહકાલ છે.

ચૌરિંદ્રિયને જઘન્ય ૧ સમયનો અને ઉત્કૃષ્ટ ૧ મુહૂર્તનો
વિરહકાલ છે.

સંમૂર્છિમ તિર્યચ પંચેંદ્રિયનો જઘન્ય ૧ સમય અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૪
ચોવિશ મુહૂર્તનો વિરહકાલ છે,

ગર્ભજ તિર્યચ પંચેંદ્રિયનો જઘન્ય ૧ સમય અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૨
મુહૂર્તનો વિરહકાલ છે.

એ પ્રમાણે તિર્યચ પંચેંદ્રિયના બે ભેદ કહ્યા,

સંમૂર્છિમ મનુષ્યનો જઘન્ય ૧ સમય અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૪ મુહૂર્તનો
વિરહકાલ છે,

ગર્ભજ મનુષ્યનો જઘન્ય ૧ એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૨
મુહૂર્તનો વિરહકાલ છે.

એવી રીતે મનુષ્યના બે ભેદ થયા,
વાણવ્યંતરનો જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૪ મુહૂર્તનો
વિરહકાલ છે.

જ્યોતિષિનો જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૪ મુહૂર્તનો
વિરહકાલ છે.

વૈમાનિક દેવતાનો વિરહકાલ જઘન્ય એક સમયનો છે, અને
ઉત્કૃષ્ટ નીચે મુજબ બતાવે છે.

પહેલે-બીજે દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટ ૨૪ મુહૂર્તનો વિરહકાલ છે,
ત્રીજે દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલ ૯ નવ દિવસ અને ૨૦
મુહૂર્તનો છે.

ચોથે દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલ ૧૨ બાર દિવસ અને ૧૦
મુહૂર્તનો છે.

પાંચમે દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલ ૨૨ દિવસનો છે.

છઠ્ઠે દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલ ૪૫ દિવસનો છે.

સાતમે દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલ ૮૦ દિવસનો છે.

આઠમે દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલ ૧૦૦ દિવસનો છે.

નવમે દસમે દેવલોકે વિરહકાલ સંખ્યાતા માસનો છે.

અગ્યારમે બારમે દેવલોકે વિરહકાલ સંખ્યાતા વર્ષનો છે.

પ્રથમ ગ્રૈવેયકત્રિકે ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલ સંખ્યાતા હજાર વર્ષનો છે.

ત્રીજી ગ્રૈવેયકત્રિકે ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલ સંખ્યાતા લાખ વર્ષનો છે.

ચાર અનુત્તર વિમાનને વિષે ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલ પદ્યોપમના
અસંખ્યાતમાં ભાગનો છે,

સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનને વિષે ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલ પદ્યોપમના
સંખ્યાતા ભાગનો છે.

એ પ્રકારે વિરહદ્વાર કહ્યું,

હવે સત્તાવીશમું ગુણસ્થાન દ્વાર બતાવે છે.

ગુણસ્થાનો ૧૪ છે તેની વિગત નીચે મુજબ છે.

૧. મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન	૮. અપૂર્વકરણ ગુણસ્થાન
૨. સાસ્વાદન ગુણસ્થાન	૯. અનિવૃત્તિબાદર ગુણસ્થાન
૩. મિશ્ર ગુણસ્થાન	૧૦. સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણસ્થાન
૪. અવિરતિ સમ્યકદૃષ્ટિ ગુણસ્થાન	૧૧. ઉપશાંતમોહ ગુણસ્થાન
૫. દેશવિરતિ ગુણસ્થાન	૧૨. ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાન
૬. પ્રમત્ત ગુણસ્થાન	૧૩. સયોગીકેવલી ગુણસ્થાન
૭ અપ્રમત્ત ગુણસ્થાન	૧૪ અયોગીકેવલી ગુણસ્થાન

એ પ્રકારે ચૌદ ગુણસ્થાન કહ્યા,

હવે કયા કયા દંડકવાળાને કેટલાં કેટલાં ગુણસ્થાન હોય છે, તે બતાવે છે.

સાત નરકના દંડકવાળાને પ્રથમના ૪ ચાર ગુણસ્થાનકો થાય છે.

દસભુવનપતિના દસ દંડકવાળાને પ્રથમના ૪ ગુણ સ્થાનો હોય છે.

પૃથ્વીકાયને એક જ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન હોય છે.

અપકાયને એક જ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન હોય છે.

તેઉકાયને એક જ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન હોય છે.

વાઉકાયને એક જ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન હોય છે.

વનસ્પતિકાયને એક જ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન હોય છે.

બેઈન્દ્રિયને પ્રથમના બે ગુણસ્થાનો હોય છે.

તેઈન્દ્રિયને, પ્રથમના બે ગુણસ્થાનો હોય છે.

ચૌરિન્દ્રિયને પ્રથમના બે ગુણસ્થાનો હોય છે.

સંમૂર્ચ્છિમ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયને પ્રથમના બે ગુણ સ્થાનો હોય છે.

ગર્ભજ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયને પ્રથમથી પાંચ ગુણસ્થાનો છે.
એવી રીતે તિર્યચ પંચેન્દ્રિયના બે ભેદકલ્પા.
સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યને એક જ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન હોય છે.
ગર્ભજ મનુષ્યને ૧૪ ગુણસ્થાનો હોય છે.
એવી રીતે મનુષ્યના બે ભેદ કલ્પા.
વાણવ્યંતરને પ્રથમના ૪-ગુણસ્થાનો હોય છે.
જ્યોતિષિને પ્રથમના ૪-ગુણસ્થાનો હોય છે.
વૈમાનિકના બે ભેદ નીચે મુજબ બતાવે છે.
બાર દેવલોક તથા નવ ત્રૈવેયકના દેવતાને પ્રથમના ૪, ગુણસ્થાનો હોય છે.

પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવોને એક જ અવિરતિ ગુણસ્થાન હોય છે.

હવે અઢાવીશમું દસ પ્રકારના પ્રાણનું દ્વાર બતાવે છે.

૧. સ્પર્શેન્દ્રિ ૪ ચક્ષુર્હેન્દ્રિ, ૭. વચનબલ ૧૦ આયુષ્ય

૨. રસેન્દ્રિ. ૫ શ્રોતેન્દ્રિ ૮. કાયબલ.

૩. ઘ્રાણેન્દ્રિ. ૬. મનબલ. ૯. શ્વાસોશ્વાસ

એ પ્રમાણે દસ પ્રાણ હોય છે.

હવે કયા દંડકવાળાને કયા પ્રાણ હોય છે, તે નીચે મુજબ બતાવે છે.

સાત નરકના દંડકને ૧૦ પ્રાણ હોય છે.

દસ ભુવનપતિના દંડકને ૧૦ પ્રાણ હોય છે.

પૃથ્વીકાયને ૧ સ્પર્શેન્દ્રિ ૨. કાયબળ ૩. શ્વાસોશ્વાસ ૪. આયુષ્ય એ ચાર પ્રાણ હોય છે.

અપકાયને ૧ સ્પર્શેન્દ્રિ ૨. કાયબળ, ૩. શ્વાસોશ્વાસ, ૪. આયુષ્ય એ ચાર પ્રાણ હોય છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

તેઉકાયને ૧ સ્પર્શેદ્રિ ૨. કાયબળ, ૩ શ્વાસોશ્વાસ, ૩. આયુષ્ય એ ચાર પ્રાણ હોય છે.

વાઉકાયને ૧. સ્પર્શેદ્રિ. ૨ કાયબલ ૩. શ્વાસોશ્વાસ ૪. આયુષ્ય એ ચાર પ્રાણ હોય છે.

વનસ્પતિકાયને. ૧ સ્પર્શેદ્રિ ૨. કાયબલ ૩. શ્વાસોશ્વાસ ૪. આયુષ્ય એ ચાર પ્રાણ હોય છે.

બેઈંદ્રિયને ૧ સ્પર્શેદ્રિ. ૨ રસેંદ્રિ. ૩. વચનબળ ૪ કાયબળ. ૫, શ્વાસોશ્વાસ, ૬ આયુષ્ય. એ છ પ્રાણ હોય છે.

તેઈંદ્રિયને ૧. સ્પર્શેદ્રિ. ૨. રસેંદ્રિ, ૩. ઘ્રાણેંદ્રિ. ૪. વચનબળ. ૫ કાયબલ ૬. શ્વાસોશ્વાસ. ૭. આયુષ્ય. એ સાત પ્રાણ હોય છે.

ચૌરિંદ્રિયને ૧. સ્પર્શેદ્રિ ૨. રસેંદ્રિ. ૩. ઘ્રાણેંદ્રિ. ૪. ચક્ષુઈંદ્રિય, ૫. વચનબળ, ૬ કાયબળ, ૭. શ્વાસોશ્વાસ, ૮. આયુષ્ય, એ આઠ પ્રાણ હોય છે.

સંમૂર્ચ્છિમ તિર્યચ પંચેંદ્રિયને ૧. સ્પર્શેદ્રિ ૨. રસેંદ્રિ. ૩ ઘ્રાણેંદ્રિ, ૪ ચક્ષુઈંદ્રિ. ૫. શ્રોતેંદ્રિ, ૬. વચન બળ, ૭ કાયબળ, ૮ શ્વાસોશ્વાસ, ૯ આયુષ્ય એ નવ ૯ પ્રાણ હોય છે.

ગર્ભજ તિર્યચ પંચેંદ્રિયને ૧૦ દસ પ્રાણ હોય છે.

એવી રીતે તિર્યચ પંચેંદ્રિયના બે ભેદ થયા.

સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યને, સાત અથવા આઠ પ્રાણ હોય છે. ૧ સ્પર્શેદ્રિ, ૨ રસેંદ્રિ, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિ ૪. ચક્ષુઈંદ્ર, ૫ શ્રોતેંદ્રિ, ૬ કાયબલ, ૭ શ્વાસોશ્વાસ, ૮ આયુષ્ય એ આઠ પ્રાણ હોય છે.

ગર્ભજ મનુષ્યને. ૧૦ દસ પ્રાણ હોય છે, એવી રીતે મનુષ્યના બેભેદ થયા.

વાણવ્યંતરને ૧૦ દસ પ્રાણ હોય છે.

જયોતિષિને ૧૦ દસ પ્રાણ હોય છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

વૈમાનિકને ૧૦ દસ પ્રાણ હોય છે.

એવીરીતે પ્રાણ દ્વાર કહ્યું.

હવે ઓગણત્રીસમું. સંયતીદ્વાર નીચે મુજબ બતાવે છે.

તે સંયતીદ્વારના આઠ ભેદ છે.

૧. સંયતી.	અસંયતી	સંયતાસંયતી
૨. પ્રતિ.	અપ્રતિ	પ્રતાપ્રતી.
૩. પચ્ચખાણી	અપચ્ચખાણી	પચ્ચખાણીઅપચ્ચખાણી
૪. પડિયા	બાલા	બાલાપડીયા
૫. સંવુડા	અસંવુડા	સંવુડાસંવુડા
૬. જાગરા	ચ્યુતા	ચ્યુતા જાગરા
૭. ધમ્મિયા	અધમ્મિયા	ધમ્મા ધમ્મિયા,
૮. ધમ્મવિવસાઈયા.	અધમ્મવિવસાઈયા	ધમ્માધમ્મવિવસિયા

એવી રીતે આઠ ભેદ કહ્યા છે, પરંતુ એક એકના ઉપરોક્ત ત્રણ ત્રણ ભેદ સમજવાના છે.

હવે એક એક દંડકને વિષે સંયતીના કેટલા ભેદ હોય છે તે દેખાડે છે.

સાતનરકને વિષે સંયતીના આઠ ભેદ નીચે મુજબ હોય છે.

૧. અસંયતી, ૩. અધમ્મિયા, ૫. અપચ્ચખાણી, ૭ ચ્યુતા,
૨. બાલા, ૪ અવૃત્તિ, ૬, અસંવુડા, ૮. અધમ્મવિવસિયા,
એવી રીતે આઠ ભેદ હોય છે.

દસ પ્રકારના દસ ભુવનપતિને વિષે પણ ૧. અસંયતી, ૨. અવૃત્તિ, ૩. અપચ્ચખાણી, ૪. બાલા, ૫. અસંવુડા, ૬. ચ્યુતા, ૭ અધમ્મિયા. ૮. અધમ્મવિવસિયા, એ આઠ ભેદ હોય છે.

પૃથ્વીકાયના દંડકને વિષે, એ ઉપરોક્ત આઠ ભેદ જાણવા,
અપકાયને વિષે એ ઉપરોક્ત આઠ ભેદ જાણવા,

તેઉકાયને વિષે એ ઉપરોક્ત આઠ ભેદ જાણવા,
વાઉકાયને વિષે એ ઉપરોક્ત આઠ ભેદ જાણવા,
વનસ્પતિકાયને વિષે એ ઉપરોક્ત આઠ ભેદ જાણવા.

બેઈંદ્રિને વિષે એ ઉપરોક્ત આઠ ભેદ જાણવા.

તેઈંદ્રિને વિષે એ ઉપરોક્ત આઠ ભેદ જાણવા.

ચૌરિંદ્રિને વિષે એ ઉપરોક્ત આઠ ભેદ જાણવા.

સંમૂર્ચ્છિમ તિર્યચ પંચેંદ્રિને વિષે. બે ભેદ નીચે મુજબ છે, ૧.
અસંયતી. ૨. અસંયતાસંયતી.

સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યને વિષે ઉપરોક્ત નારકીના પેઠે આઠ ભેદ
જાણવા.

ગર્ભજ મનુષ્યને વિષે આઠ ભેદ સમગ્ર પ્રકારે પ્રાપ્ત થાય છે.

આહારહાર

સાત નારકીવાળાને ૧ ઓજાઆહાર, ૨ લોમાઆહાર એ બે
હોય છે.

પૃથ્વીકાયને ૨ ઓજાહાર લોમાહાર હોય છે.

અપ્કાયને ૨ ઓજાહાર લોમાહાર હોય છે.

તેઉકાયને ૨ ઓજાહાર લોમાહાર હોય છે.

વાઉકાયને ૨ ઓજાહાર લોમાહાર હોય છે.

વનસ્પતિકાયને ૨ ઓજાહાર લોમાહાર હોય છે.

બેઈંદ્રિને ૧ ઓજાહાર ૨ લોમાહાર ૩ ક્વલાહાર એ ત્રણ
પ્રકારનો હોય છે.

તેઈંદ્રિને ૧ ઓજાહાર ૨ લોમાહાર ૩ ક્વલાહાર એ ત્રણ પ્રકારે
હોય છે.

ચૌરિંદ્રિને ૧ ઓજાહાર ૨ લોમાહાર ૩ ક્વલાહાર એ ત્રણ
પ્રકારે હોય છે.

સંમૂર્ચિષ્ઠમ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયને ઉપરોક્ત ત્રણ પ્રકારે હોય છે.

ગર્ભજ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયને ઉપરોક્ત ત્રણ પ્રકારે હોય છે.

સંમૂર્ચિષ્ઠમ મનુષ્યને ઉપરોક્ત ત્રણ પ્રકારે હોય છે.

ગર્ભજ મનુષ્યને ઉપરોક્ત ત્રણ પ્રકારે હોય છે.

વાણવ્યંતરને ૧ ઓજાહાર ૨ લોમાહાર એ બે પ્રકારે હોય છે.

જ્યોતિષને ૧ ઓજાહાર ૨ લોમાહાર એ બે પ્રકારે હોય છે.

વૈમાનિકને ૧ ઓજાહાર ૨ લોમાહાર એ બે પ્રકારે હોય છે.

એવી રીતે ત્રણ પ્રકારના આહારનું દ્વાર કહ્યું.

હવે બત્રીશમું કયા દંડકવાળાને આહારની ઈચ્છા કેટલે કાળે ઉત્પન્ન થાય છે તે બતાવે છે :

સાત નરકવાળાને જઘન્ય એક સમયે અને ઉત્કૃષ્ટ એક અંતર્મુહૂર્તે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

દસ ભુવનપતિના દસ દંડકવાળાને આહારની ઈચ્છા થાય છે તેના જુદા જુદા ભેદો બતાવે છે.

૧ જેનું દસ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય હોય છે તેને ચોથ ભક્તે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

૨ જેનું પલ્લોપમનું આયુષ્ય હોય છે તેને બે દિવસથી નવ દિવસે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

૩ જેનું સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય છે તેને એક હજાર વર્ષ આહારની ઈચ્છા થાય છે.

૪ જેનું સાગરોપમથી અધિક આયુષ્ય હોય છે તેને એક હજાર વર્ષથી અધિકકાળે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

પૃથ્વીકાયવાળાને સમયેસમયે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

અપ્કાયવાળાને સમયેસમયે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

તેઉકાયવાળાને સમયે સમયે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

વાઉકાયવાળાને સમયેસમયે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

વનસ્પતિકાયવાળાને સમયેમયે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

બેઈન્દ્રિયને જઘન્ય એક સમયે અને ઉત્કૃષ્ટ એક અંતર્મુહૂર્તે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

તેઈન્દ્રિયને જઘન્ય એક સમયે અને ઉત્કૃષ્ટ એક અંતર્મુહૂર્તે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

ચૌરિન્દ્રિયને જઘન્ય એક સમયે અને ઉત્કૃષ્ટ એક અંતર્મુહૂર્તે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

સંમૂર્ચિમ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયને જઘન્ય એક સમયે અને ઉત્કૃષ્ટ એક અંતર્મુહૂર્તે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

ગર્ભજ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયને જઘન્ય એક અંતર્મુહૂર્તે અને ઉત્કૃષ્ટ છઠ્ઠ ભક્તે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

સંમૂર્ચિમ મનુષ્યને જઘન્ય એક સમયે અને ઉત્કૃષ્ટ એક અંતર્મુહૂર્તે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

ગર્ભજ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયને જઘન્ય એક અંતર્મુહૂર્તે અને ઉત્કૃષ્ટ છઠ્ઠ ભક્તે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

સંમૂર્ચિમ મનુષ્યને જઘન્ય એક સમયે અને ઉત્કૃષ્ટ એક અંતર્મુહૂર્તે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

ગર્ભજ મનુષ્યને જઘન્ય એક સમયે અને ઉત્કૃષ્ટ અટ્ટમ ભક્તે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

વાણવ્યંતરવાળાને દસ ૧૦ હજાર વર્ષના આયુષ્ય વાળાને ચોથભક્તે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

પલ્લોપમના આયુષ્યવાળાને બેથી નવ દિવસે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

જ્યોતિષિવાળાને જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ બેથી નવ દિવસે આહારની

ઈચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે.

વૈમાનિકવાળાને આહારની ઈચ્છા થાય તેના ભેદ બતાવે છે:

૧ જેનું પલ્ચોપમનું આયુષ્ય હોય તેને બેથી નવ દિવસે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

૨ જેનું સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય છે તેને એક હજાર વર્ષે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

૩ જેનું જેટલા સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય તેને તેટલા હજાર વર્ષે આહારની ઈચ્છા ઉપજે છે.

૪ સર્વાર્થસિદ્ધના દેવતાનું ૩૩ સાગરોપમનું આયુષ્ય છે તેથી ૩૩ હજાર વર્ષે આહારની ઈચ્છા થાય છે.

એવી રીતે આહારની ઈચ્છાદ્વાર કહ્યું.

હવે તેત્રીશમું કાયસ્થિતિનું દ્વાર બતાવે છે :

ચોવીશ દંડકવાળા પોતાની કાયાને વિષે કેટલો કાળ ઉત્પન્ન થાય છે તે બતાવે છે.

સાત નારકીવાળા મરીને નારકીમાં ઉત્પન્ન થાય નહિ, તેની જેટલી ભવસ્થિતિ હોય તેટલી કાયસ્થિતિ જાણવી.

દસ ભુવનપતિના દંડકવાળા દેવતા મરીને દેવતા ન થાય. તેની પણ ભવસ્થિતિ કાયસ્થિતિ સમાન જાણવી.

પૃથ્વીકાયની કાયસ્થિતિના બે ભેદ નીચે મુજબ બતાવે છે.

૧ સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયની કાયસ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની છે અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી કાળની જાણવી.

૨ બાદર પૃથ્વીકાયની કાયસ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ૭૦ કોટાકોટી સાગરોપમની છે.

એવી રીતે પૃથ્વીકાયની કાયસ્થિતિ કહી. જેની જેટલી ભવસ્થિતિ હોય તેનું તેટલું આયુષ્ય જાણવું.

અપ્કાયની કાયસ્થિતિ પૃથ્વીકાયની પેઠે જાણવી.

તેઉકાયની કાયસ્થિતિ પૃથ્વીકાયના પેઠે જાણવી.

વાઉકાયની કાયસ્થિતિ પૃથ્વીકાયના પેઠે જાણવી.

વનસ્પતિકાયની કાયસ્થિતિના બે ભેદ નીચે મુજબ બતાવે છે.

૧ પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયની કાયસ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સીતેર કોટાકોટી સાગરોપમની જાણવી.

સાધારણ વનસ્પતિકાયની કાયસ્થિતિ નીચે મુજબ છે,

૧ સૂક્ષ્મ નિગોદની કાયસ્થિતિ જઘન્ય એક અંતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્ય અવસર્પિણી કાળ સુધીની એટલે ચૌદ રાજલોક પ્રમાણે અસંખ્યલોક કલ્પવા, તેમા જેટલી આકાશપ્રદેશ છે તેટલી ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી કાળ સુધી રહે.

૨ બાદર નિગોદની કાયસ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ ૭૦ કોટાકોટી સાગરોપમની છે.

૩ સૂક્ષ્મ નિગોદ બાદર નિગોદપણે રહે તો કાયસ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતો કાલ, તે અનંતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી સુધી એટલે અઢી પુદ્ગલપરાવર્તનકાલ સુધી રહે.

૪ સૂક્ષ્મ નિગોદ તથા બાદર નિગોદ પ્રત્યેક થઈને કાયસ્થિતિયે રહે તો અસંખ્યાતા પુદ્ગલપરાવર્તન હોય.

અંગુલના અસંખ્ય ભાગના ક્ષેત્રમાં જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય તેટલા પુદ્ગલપરાવર્તન જાણવા.

એવી રીતે સાધારણ વનસ્પતિકાયની વ્યવહાર રાશીની કાયસ્થિતિ કહી.

એવી રીતે સાધારણ વનસ્પતિકાયની વ્યવહારરાશીની કાયસ્થિતિ કહી.

એવી રીતે વનસ્પતિકાયની કાયસ્થિતિ કહી.

બેઈંદ્રિયની કાયસ્થિતિ સંખ્યાતા વર્ષની હોય છે.

તેઈંદ્રિયની કાયસ્થિતિ સંખ્યાતા દિવસની હોય છે.

ચૌરિંદ્રિયની કાયસ્થિતિ સંખ્યાતા માસની હોય છે.

તિર્યંચ પંચેંદ્રિયની કાયસ્થિતિ સાત આઠ ભવની હોય છે.

મનુષ્યની કાયસ્થિતિ સાત આઠ ભવની હોય છે.

વાણવ્યંતરની કાયસ્થિતિ વ્યંતર મરીને વ્યંતર ન થાય. ભવસ્થિતિ જેટલી કાયસ્થિતિ.

જ્યોતિષિ મરીને જ્યોતિષિદેવ ન થાય ભવસ્થિતિ જેટલી કાયસ્થિતિ.

વૈમાનિક મરીને વૈમાનિકપણું ન પામે. ભવસ્થિતિ જેટલી કાયસ્થિતિ.

એવી રીતે કાયસ્થિતિ કહી.

હવે ચોત્રીશમું યોનિદ્વાર બતાવે છે.

ચૌદ રાજલોકમાં ૮૪ ચોરાશી લાખ જીવાયોનિ છે, તેમાં કયા દંડકમાં કેટલી યોનિ છે તે બતાવે છે :

સાત નરકને વિષે ૪ ચાર લાખ જીવાયોનિ છે.

દસ પ્રકારના દસ ભુવનપતિના ૧૦ દસ દંડકમાં, ૧ એક વાણવ્યંતરમાં તથા ૧ એક જ્યોતિષિમાં, તથા ૧ એક વૈમાનિકના દંડકમાં, એમ કુલ ૧૩ તેર દંડકમાં ૪ ચાર લાખ જીવાયોનિ છે.

પૃથ્વીકાયને વિષે ૭ લાખ જીવાયોનિ છે.

અપકાયને વિષે ૭ લાખ જીવાયોનિ છે.

તેઉકાયને વિષે ૭ લાખ જીવાયોનિ છે.

વાઉકાયને વિષે ૭ લાખ જીવાયોનિ છે.

વનસ્પતિકાયના બે ભેદમાં, ૧૦ લાખ પ્રત્યેક વનસ્પતિ કાયમાં જીવાયોનિ છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

સાધારણ વનસ્પતિકાયને વિષે ૧૪ લાખ જીવાયોનિ છે. બન્નેની ૨૪ લાખ જીવાયોનિ છે.

બેઈંદ્રિયને વિષે ૨ લાખ જીવાયોનિ છે.

તેઈંદ્રિયને બે લાખ જીવાયોનિ છે.

ચૌરિંદ્રિયને વિષે બે લાખ જીવાયોનિ છે.

તિર્યંચ પંચેંદ્રિયને વિષે ૪ લાખ જીવાયોનિ છે.

મનુષ્ય પંચેંદ્રિયને વિષે ચૌદ લાખ જીવાયોનિ છે.

એવી રીતે ચૌરાશી લાખ જીવાયોનિ થઈ.

હવે પાંત્રીશમું કુલ કોટીનું દ્વાર બતાવે છે.

ચોવીશ દંડકમાં કુલ કોટીની કુલ સંખ્યા ૧૯૭૫૦૦૦-૦૦૦૦૦૦૦૦ એક કોડ, સાડીસત્તાણુલાખ કોડ, એટલી કુલ કોટી છે. તેનો વિસ્તાર નીચે મુજબ બતાવે છે.

સાત નરકના દંડકને વિષે ૨૫ લાખ કોટી, એટલા કુલ જાણવા.

દેવતાના ૧૩ તેરદંડકને વિષે ૨૬ લાખ કોટીકુલ જાણવા.

પૃથ્વીકાયને વિષે ૧૨ લાખ કોટી કુલ છે.

અપ્કાયને વિષે ૭ લાખ કોટી કુલ છે.

તેઉકાયને વિષે ૩ લાખ કોટી કુલ છે.

વાઉકાયને વિષે ૭ લાખ કોટી કુલ છે.

વનસ્પતિકાયને વિષે ૨૮ લાખ કોટી કુલ છે.

બેઈંદ્રિયના ૭ લાખ કોટી કુલ છે.

તેઈંદ્રિયના ૮ લાખ કોટી કુલ છે.

ચૌરિંદ્રિયના ૯ લાખ કોટી કુલ છે.

તિર્યંચ પંચેંદ્રિયમાં સાડી ત્રેપન લાખ કોટીકુલ છે.

તિર્યંચ પંચેંદ્રિયના પાંચ ભેદ નીચે મુજબ બતાવે છે :

જલચર તિર્યંચના સાડાબાર લાખ કોટી કુલ છે.

સ્થલચર તિર્યચના દસ લાખ કોટી કુલ છે.

ખેચરતિર્યચના ૧૨ લાખ કોટી કુલ છે.

ઉરપરિસર્પના ૧૦ લાખ કોટી કુલ છે.

ભુજપરિસર્પતિર્યચના ૮ લાખ કોટી કુલ છે.

એવી રીતે તિર્યચપંચેન્દ્રિયના ૫૩ લાખ કોટી કુલ થયા.

મનુષ્યના ૧૨ લાખ કુલ કોટી છે.

એવી રીતે ચૌવીશ દંડકના કુલ કોટી દ્વાર કહ્યા.

આવી રીતે ૩૫ દ્વારનો વિચાર સંક્ષેપથી લખેલ છે, વિશેષ સૂત્ર સિદ્ધાંતોથી તથા પ્રકરણોથી જાણી લેવું. એવી રીતે ૨૪ દંડકને વિષે સમુચ્ચયથી ૩૫ દ્વારોનું વર્ણન કર્યું.

કાલમાન કોષ્ટક પ્રથમ

અસંખ્યાતા સમયની	એક આવલી થાય,
૨૫૬ આવલીનો એક	ક્ષુલ્લકભવ થાય,
	(નિગોદીયા જીવોનો એક ભવ)
૧૭૥ ક્ષુલ્લક ભવે	એક પ્રાણ થાય,
૭ પ્રાણે	એક સ્તોક થાય,
૭ સ્તોકે	એક લવ થાય,
૭૦ લવે	એક મુહૂર્ત થાય,
૩૦ મુહૂર્તે	એક અહોરાત્રિ થાય,
૧૫ અહોરાત્રિયે	એક પક્ષ થાય,
૨ પક્ષે	એક માસ થાય,
૨ માસે	એક ઋતુ થાય,
૩ ઋતુયે	એક અયન થાય
૨ અયને	એક સંવત્સર થાય,

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૫ સંવત્સરે	એક યુગ થાય,
૨૦ યુગે	૧૦૦ વર્ષ થાય,
૮૪ લાખ વર્ષે	એક પૂર્વાંગ થાય,
૮૪ લાખ પૂર્વાંગે	એક પૂર્વ થાય
૭૦ લાખ ૫૬ હજાર	કોટી વર્ષે એક પૂર્વ પ્રમાણ ગણાય.

કાલમાન કોષ્ટક બીજું.

વર્ણી અસંખ્યાતા વર્ષે એક પલ્યોપમ થાય છે, તેની ગણતરી નીચે મુજબ છે,

અનંત સુક્ષ્મ પરમાણુનો એક બાદર પરમાણુ થાય,
અનંત બાદર પરમાણુની એક ઉષ્ણશ્રેણી (અણુ) થાય,
આઠ ઉષ્ણશ્રેણીએ એક (શ્લક્ષણ) શ્રેણીની એક શીત શ્રેણી થાય,
૮ શીતશ્રેણીનો એક ઊર્ધ્વરેણુ થાય.
૮ ઊર્ધ્વરેણુનો એક ત્રસરેણુ થાય,
૮ આઠ ત્રસરેણુનો એક રથરેણુ થાય,
૮ રથરેણુનો એક કુરૂક્ષેત્રના યુગલિયાનો વાલાગ્ર થાય,
૮ આઠ વાલાગ્રે એક હરિવર્ષના યુગલિયાનો વાલાગ્ર થાય,
૮ આઠ હરિવર્ષના યુગલિયાના વાલાગ્રે એક હિમવાન મનુષ્યનો

વાલાગ્ર થાય,

૮ આઠ હરિવર્ષના મનુષ્યના વાલાગ્રે એક વિદેહના મનુષ્યોનો વાલાગ્ર થાય,

૮ વિદેહના મનુષ્યના વાલાગ્રે એક લીંખ થાય,
૮ લીંખે એક જૂ થાય,
૮ જૂયે એક જવ થાય,
૮ જવે એક આડા જવનો ઉત્સેધાંગુલ થાય,

૬ ઉત્સેધાંગુલે એક પઉં થાય,
 ૨ પઉંયે એક વિહત્થિ થાય,
 ૨ વિહત્થિયે એક હાથ થાય,
 ૨ હાથની એક કુચ્છિ થાય,
 ૨ કુચ્છિનો, એક ધનુષ્ય (દંડ) થાય,
 ૨૦૦૦ ધનુષ્યોનો, એક ગાઉ થાય,
 ૪ ગાઉનો એક જોજન થાય,

પ્રમાણ આંગુલના માનથી એક યોજન લાંબો પહોળો કૂવો કરીને, તે કૂવાને કુરુક્ષેત્રના એકથી સાત દિવસને વિષે જન્મેલા યુગલિક બાળકના વાળના કકડાથી ભરે. તે વાળ બાળ્યા બળે નહિ, ઉડાડયા ઉડે નહિ, તેમજ નાશ પામે નહિ, તેવી રીતે દાબી દાબીને ભરે. તે કૂવામાં (સમવૃત્ત ધન યોજન કૂવામાં) અનુમાને કરીને ૩૩૩૦૭૫૨૧૦૪૨૪૫૫૫૨૫૪૨૧૮૮૫૦૮૧૫૩૫૦૦૦૦૦૦૦૦૦ વાલાગ્રાંક સમાય, તે કૂવામાંથી દર ૧૦૦ સો સો વર્ષે તે વાળનો એક સૂક્ષ્માગ્રવાલ કાઢે, એ પ્રમાણે કાઢતા જેટલા વર્ષ લાગે, તે વર્ષ સમુદાયનો એક બાદર અદ્ધા પલ્યોપમ થાય છે.

હવે તે વાલાગ્રના કટકાના અસંખ્યાતા કટકા કરી, દર સો વર્ષે કાઢતાં, જેટલા વર્ષ જાય, તે વર્ષના સમુદાયનો સૂક્ષ્મ પલ્યોપમ થાય છે. આ પલ્યોપમે ઉત્સર્પિણી કાળનું માન થાય છે.

દસ કોટાકોટી પલ્યોપમે એક સાગરોપમ થાય છે.
 દસ કોટાકોટી સાગરોપમે એક ઉત્સર્પિણી થાય છે,
 દસ કોટાકોટી સાગરોપમે એક અવસર્પિણી થાય છે,
 વીશ કોટાકોટી સાગરોપમે એક કાલચક્ર થાય છે,
 અનંતા કાલચક્રે, એક પુદ્ગલપરાવર્તન થાય છે,
 અનંતા પુદ્ગલપરાવર્તન કરતો કરતો આ આત્મા અહીંયા આવેલ છે.

આંગલનું સ્વરૂપ

શસ્ત્રાદિકથી છેદન ભેદન થઈ શકે નહિ, તેમજ જેના બે કડકા થાય નહિ, તેને પરમાણુ કહેવાય છે.

૮. પરમાણુયે	એક, ત્રસરેણુ થાય
૮. ત્રસરેણુયે	એક રજરેણુ થાય,
૮. રજરેણુયે	એક વાલાગ્ર થાય,
૮ વાલાગ્રે	એક લીખ થાય,
૮. લીખે	એક જૂ થાય,
૮. જૂયે	એક મધ્યમજવ થાય,
૮. મધ્યજવે	એક ઉત્સેધાંગુલ થાય,
૬. ઉત્સેધાંગુલે	પા હાથ થાય,
૪. પા હાથે	એક હાથ થાય,
૪ હાથે	એક ધનુષ્ય થાય,
૨૦૦૦ ધનુષ્યે	એક ગાઉ થાય,
૪. ગાઉયે	એક જોજન થાય.

એક જોજનને ઉત્સેધાંગુલે ૪૦૦ ગણો, સિદ્ધાંતે હજારગણો કરીએ ત્યારે એક પ્રમાણ આંગુલ થાય, અને ઉત્સેધાંગુલથી બમણો કરીએ ત્યારે વીરનો આત્મઆંગુલ થાય.

પુદ્ગલના ત્રણ પ્રકાર છે. તેની વિગત

જીવે જે પુદ્ગલ ગ્રહણ કર્યા, ને તેમાં જીવ છે ત્યાં સુધીમાં પ્રયોગસા કહીયે.

અને પુદ્ગલ જીવવિનાનું હોય ત્યારે વિશ્રસા કહીયે, અને ત્રીજા વિશ્રસા-તે સ્વાભાવિક પુદ્ગલના સ્કંધ થાય છે જેમકે, આકાશને વિષે લીલા-પીલા રંગ, ડુંગરના આકાર, વાદલાના પુદ્ગલ, અંધારાના પુદ્ગલ, આરિસામાં દેખાય ત્યાં છાંયડો પડે છે, તે સર્વે.

વિશ્રાંતિ પરમાણુની સમજ

પ્રથમ સૂક્ષ્મ પરમાણુ કહીયે એવા અનંતા સૂક્ષ્મ પરમાણુ થાય ત્યારે એક બાદર પરમાણુ થાય,

આઠ બાદર પરમાણુયે, સૂર્યના તાપે જાલીપ્રમુખમાં જે નજરે પડે છે-દેખાય છે, એવા કણિયાને ઊધ્વરેણુ-અથવા ત્રસરેણુ કહેવાય છે.

૮. ત્રસરેણુયે દેવકુરુક્ષેત્રના યુગલિયા મનુષ્યનો એક વાલાગ્ર થાય છે, તેને વાલાગ્ર કહેવાય છે.

૮. વાલાગ્રે, એખ લીખ થાય,

૮. લીખે. એક ચૂકા-જૂ થાય,

૮. ચૂકાયે એક યવ થાય,

૮. યવે. એક ઉત્સેધાંગુલ થાય.

૬. ઉત્સેધાંગુલે એક પગ થાય,

૨. પગે. એક વીસલ (વેંત) થાય,

૨. વેંતે. એક હાથ થાય,

૪. હાથે, એક ધનુષ્ય થાય

૨. હજાર ધનુષ્યે, એક કોશ થાય,

૪. કોશે. એક જોજન થાય,

૪૦૦ ઉત્સેધાંગુલે એક પ્રમાણ આંગુલ થાય.

૨. ઉત્સેધાંગુલે મહાવીરસ્વામીનો એક આત્મઆંગુલ થાય.

ઋષભ દેવજી તથા ભરત ચક્રવર્તીનું શરીર ૧૨૦ પ્રમાણ આંગુલનું જાણવું.

ત્રણ પ્રકારના આંગુલો

૧. ઉત્સેધાંગુલના પ્રમાણથી, ૫૦૦ ધનુષ્ય ઊંચા મનુષ્યની એક આંગુલને પ્રમાણ આંગુલ કહેવી.
૨. દરેક તીર્થંકર મહારાજના વખતમાં, દરેક મનુષ્યની આંગુલને આત્મ આંગુલ કહેવી.
૩. ચક્રવર્તીના કાંકણીરત્ન સમાન લાંબી-પહોળી ઉત્સેધાંગુલ કહેવી.

કુવા, વાવ, તળાવ, પ્રમુખ આત્માંગુલે પામીયે, પૃથ્વી પર્વત, વિમાન પ્રમુખ, પ્રમાણાંગુલે પામીયે, અને શરીર ઉત્સેધાંગુલે પામીયે.

જિનમંદિર પ્રાસાદિક પ્રતિમાજી વિગેરેની સંખ્યા

૧. જયોતિષિની રાજધાનીને વિષે અસંખ્યાતા પ્રાસાદો છે, અને અસંખ્યાતા પ્રતિમાજી છે. પ્રત્યેકે ૧૮૦ બિંબો છે. તે પ્રત્યેક બિંબો ૫૦૦ ધનુષ્યના પ્રમાણવાળા છે, ૧૨૥ યોજન આયામપણે છે, ૬૥ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૮૥ નવયોજન ઊંચપણે છે.

૨. જયોતિષિને વિષે પ્રાસાદો અસંખ્યાતા છે, જિનપ્રતિમાજી પણ અસંખ્યાતી છે, પ્રત્યેકે ૧૮૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબો ૫૦૦ ધનુષ્યના પ્રમાણવાળા છે, ૧૨૥ યોજન આયામપણે છે, ૬૥ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૮૥ યોજન ઊંચપણે છે.

૩. વ્યંતરને વિષે પ્રાસાદો અસંખ્યાતા છે. પ્રતિમાજી પણ અસંખ્યાતી છે, પ્રત્યેકે ૧૮૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબો ૫૦૦ ધનુષ્યના પ્રમાણવાળા છે, ૧૨૥ યોજન આયામપણે છે, ૬૥ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૮ યોજન ઊંચપણે છે.

૪. અનુત્તરવિમાનને વિષે પ્રાસાદો પાંચ છે, પ્રતિમાજી ૬૦૦ છે, પ્રત્યેકે ૧૨૦ બિંબો છે, તે પ્રત્યેક બિંબોનું માન પોણાબે ધનુષ્યનું છે, ૧૦૦ યોજન આયામપણે છે, ૫૦ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૭૨

યોજન ઊંચપણે છે.

૫. ગ્રૈવેયકને વિષે, પ્રાસાદો ૩૧૮ છે પ્રતિમાજની સંખ્યા ૩૮૧૬૦ છે. પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો રહેલા છે, તે પ્રત્યેક બિંબોનું માન પોણાબે ધનુષ્યનું છે, ૧૦૦ યોજન આયામપણે છે, ૫૦ યોજન વિષ્કંભપણે છે, તથા ૭૨ યોજન ઊંચપણે છે.

૬. વૈમાનિકને વિષે પ્રાસાદો ૮૪૯૬૭૦૦ છે, પ્રતિમાજ ૧૫૨૮૪૦૬૦૦૦ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૮૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબો પોણાબે ધનુષ્યના માનવાળા છે, ૧૦૦ યોજન આયામપણે છે, ૫૦ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૭૨ યોજન ઊંચપણે છે.

૭. અસુર નિકાયને વિષે, પ્રાસાદો ૬૪૦૦૦૦૦૦ છે. પ્રતિમાજની સંખ્યા ૧૧૫૨૦૦૦૦૦૦ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે બિંબો ૧૮૦ છે, પ્રત્યેક બિંબોનું માન પોણાબે ધનુષ્યનું છે, ૫૦ યોજન આયામપણે છે, ૨૫ યોજન વિષ્કંભપણે ૩૬ યોજન ઊંચપણે છે.

૮. નાગકુમારનિકાયનેવિષે, પ્રાસાદો ૮૪૦૦૦૦૦૦ છે, તથા પ્રતિમાજની સંખ્યા ૧૧૫૨૦૦૦૦૦૦ છે, પ્રત્યેકે બિંબોની સંખ્યા ૧૮૦ છે, પ્રત્યેક બિંબોનું માન ૧૧૧૧ પોણા બે ધનુષ્યનું છે, ૨૫ યોજન આયામપણે છે, ૧૨૧૧ યોજન વિષ્કંભપણે છે તથા ૧૮ યોજન ઊંચપણે છે.

૯. સુવર્ણકુમારનિકાયને વિષે, ૭૨૦૦૦૦૦૦ પ્રાસાદો છે, તથા પ્રતિમાજની સંખ્યા, ૧૨૯૬૦૦૦૦૦૦ છે, તથા પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૮૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબોનું માન પોણાબે ધનુષ્યનું છે, તથા ૨૫ યોજન આયામપણે છે. તથા ૧૨૧૧ યોજન વિષ્કંભપણે છે, તથા ૧૮ યોજન ઊંચપણે છે.

૧૦. વિદ્યુત્કુમારનિકાયને વિષે પ્રાસાદોની સંખ્યા ૭૬૦૦૦૦૦ છે, તથા ૧૩૬૮૦૦૦૦૦૦ પ્રતિમાજ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૮૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબમાન પોણાબે ધનુષ્યનું છે, ૫ યોજન

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

આયામપણે છે. ૧૨૥ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૧૮ યોજન ઉંચપણે છે.

૧૧. અગ્નિકુમારનિકાયને વિષે, ૭૬૦૦૦૦૦ પ્રાસાદો છે, તથા ૧૩૬૮૦૦૦૦૦૦ પ્રતિમાજ છે. તથા પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૮૦ બિંબો છે, તથા પ્રત્યેક બિંબનું માન પોણાબે ધનુષ્યનું છે, તથા ૨૫ યોજન આયામપણે છે, તથા ૧૨૥ યોજન વિષ્કંભપણે છે, તથા ૧૮ યોજન ઉંચપણે છે.

૧૨. દ્વીપકુમારનિકાયને વિષે ૭૬૦૦૦૦૦ પ્રાસાદો છે, ૧૩૬૮૦૦૦૦૦૦ પ્રતિમાજ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૮૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબનું માન પોણા બે ધનુષ્યનું છે, ૨૫ યોજન આયામપણે છે, ૧૨૥ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ને ૧૮ યોજન ઉંચપણે છે.

૧૩. ઉદધિકુમારનિકાયને વિષે ૭૬૦૦૦૦૦ પ્રાસાદો છે, તથા પ્રતિમાજ ૧૩૬૮૦૦૦૦૦૦ છે, તથા પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૮૦ બિંબો છે, તથા પ્રત્યેક બિંબ પોણા બે ધનુષ્યના માનવાળું છે, તથા ૨૫ યોજન આયામપણે છે, તથા ૧૨૥ યોજન વિષ્કંભપણે છે, તથા ૧૮ યોજન ઉંચપણે છે.

૧૪ દિક્કુમારનિકાયને વિષે ૭૬૦૦૦૦૦ પ્રાસાદો છે, તથા ૧૩૬૮૦૦૦૦૦૦ પ્રતિમાજ છે, તથા પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૮૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબમાન પોણાબે ધનુષ્યનું છે, ૨૫ યોજન આયામપણે છે, ૧૨૥ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૧૮ યોજન ઉંચપણે છે.

૧૫. પવનકુમાર નિકાયને વિષે પ્રાસાદની સંખ્યા ૮૬૦૦૦૦૦ની છે, તથા પ્રતિમાજની સંખ્યા ૧૭૨૮૦૦૦૦૦૦ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૮૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબ પોણાબે ધનુષ્ય માનનું છે, ૨૫ યોજન આયામપણે છે, ૧૨૥ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૧૮ યોજન ઉંચપણે છે.

૧૬. સ્તનિતકુમારનિકાયને વિષે, પ્રાસાદોની સંખ્યા

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૭૬૦૦૦૦૦ની છે, તથા પ્રતિમાજની સંખ્યા ૧૩૬૮૦૦૦૦૦ છે, પ્રત્યેક ૧૮૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબ પોણા બે ધનુષ્યના માનવાળુ છે, તથા ૨૫ યોજન આયામપણે છે, તથા ૧૨૥ યોજન વિષ્કંભ પણે છે, તથા ૧૮ યોજન ઉંચપણે છે.

૧૭. જંબુ વૃક્ષને વિષે ૧૧૭૦ પ્રાસાદો છે, તથા ૧૪૫૪૦૦ પ્રતિમાજ છે, તથા પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબોનું માન ૫૦૦ ધનુષ્યનું છે, તથા આયામપણે, ૧ ગ.(બેકોશ) છે, તથા ૦૥ ગ.(એક કોશ) વિષ્કંભપણે છે, તથા ૧૪૪૦ યોજન ઉંચપણે છે.

૧૮. કાંચનગિરિને વિષે ૧૦૦૦ પ્રાસાદો છે ૧૨૦૦૦૦ પ્રતિમાજ છે, તથા પ્રત્યેક પ્રાસાદમાં ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબમાન ૫૦૦ ધનુષ્યનું છે, ૧ ગં. આયામ પણે છે, ૦૥ ગ. વિષ્કંભપણે છે, તથા ૧૪૪૦ યોજન ઉંચપણે છે.

૧૯ કુંડે ૩૮૦ પ્રાસાદો છે, તથા ૪૫૬૦૦૦ પ્રતિમાજ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબમાન ૫૦૦ ધનુષ્યનું છે. આયામપણે ૧ ગ. છે, વિષ્કંભપણે, ૦૥ ગ. છે ૧૪૪૦ યોજન ઉંચપણે છે.

૨૦. વૈતાલ્ય પર્વતને વિષે ૧૭૦ પ્રાસાદો છે, ૨૦૪૦૦ પ્રતિમાજ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબોનું માન ૫૦૦ ધનુષ્યનું છે, આયામપણે ૧. ગ. છે, વિષ્કંભપણે ૦૥ ગ. છે, ઉંચપણે ૧૪૪૦ ધનુષ્ય છે.

૨૧. મહાનદીને વિષે ૭૦ પ્રાસાદો છે. તથા ૮૪૦૦ પ્રતિમાજ છે, તથા પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબ ૫૦૦ ધનુષ્યના માનવાળુ છે, તથા આયામપણે ૧ ગ છે, વિષ્કંભપણે ૦૥ ગ. છે. ૧૪૪૦ ધનુષ્ય ઉંચપણે છે.

૨૨. ગજદંતને વિષે ૨૦ પ્રાસાદ છે, તથા ૨૪૦૦ પ્રતિમાજ

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબ ૫૦૦ ધનુષ્યના માનવાણુ છે, તથા ૫૦ યોજન આયામપણે છે, ૨૫ યોજન વિષ્કંભપણે છે, તથા ૩૬ યોજન ઉંચપણે છે.

૨૩. નંદીશ્વરદ્વીપને વિષે ૫૨ બાવન પ્રાસાદો છે, ૬૪૪૮ પ્રતિમાજ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૪. બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબ ૫૦૦ ધનુષ્ય માનનું છે, ૧૦૦ યોજન આયામપણે છે, ૫૦ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૭૨ યોજન ઉંચપણે છે.

૨૪. મેરૂ વનને વિષે ૮૦ પ્રાસાદો છે, ૯૬૦૦ પ્રતિમાજ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબ ૫૦૦ ધનુષ્ય માનવાણુ છે, ૫૦ યોજન આયામપણે છે, ૨૫ યોજન વિષ્કંભપણે છે, તથા ૩૬ યોજન ઉંચપણે છે.

૨૫. વક્ષસ્કાર પર્વતને વિષે ૮૦ પ્રાસાદો છે, ૯૬૦૦ પ્રતિમાજ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબમાન ૫૦૦ ધનુષ્યનું છે, ૫૦ યોજન આયામપણે છે, ૨૫ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૩૬ યોજન ઉંચપણે છે.

૨૬. કુલગિરિને વિષે ૩૦ પ્રાસાદો છે, ૩૬૦૦ પ્રતિમાજ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબમાન ૫૦૦ ધનુષ્યનું છે, ૫૦ યોજન આયામપણે છે, ૨૫ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૩૬ યોજન ઉંચપણે છે.

૨૭. દિગ્ગજને વિષે ૪૦ પ્રાસાદો છે, ૪૦૮૦ પ્રતિમાજ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબ ૫૦૦ ધનુષ્ય માન છે, આયામપણે ૧ ગ. છે, વિષ્કંભપણે ૦। ગ. છે, ૧૪૫૦ ધનુષ્ય ઉંચપણે છે,

૨૮. હદને વિષે ૮૦ પ્રાસાદો છે, ૯૬૦૦ પ્રતિમાજ છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબમાન ૫૦૦ ધનુષ્યનું છે, આયામપણે ૧ ગ છે, વિષ્કંભપણે ૦। યોજન છે, ૧૪૦ ધનુષ્ય

ઉંચપણે છે.

૨૯. યમકને વિષે ૨૦ પ્રાસાદ છે, ૨૪૦૦ પ્રતિમાજી છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબમાન ૫૦૦ ધનુષ્યનું છે, ૧ ગ આયામપણે છે, ૦૧ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૧૪૪૦ ધનુષ્ય ઉંચપણે છે.

૩૦ વૃત્તવૈતાઢ્ય પર્વતને વિષે ૨૦ પ્રાસાદ છે, ૨૪૦૦ પ્રતિમાજી છે, પ્રત્યેક બિંબ ૫૦૦ ધનુષ્ય માન છે, આયામપણે ૧ ગ છે, વિષ્કંભપણે ૦૧ યોજન છે, ૧૪૪૦ ધનુષ્ય ઉંચપણે છે,

૩૧. રાજધાનીને વિષે ૧૬ પ્રાસાદ છે, ૧૯૨૦ પ્રતિમાજી છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબ ૫૦૦ ધનુષ્ય માન છે, આયામપણે ૧ ગ. છે, વિષ્કંભપણે ૦૧ યોજન છે, ૧૪૪૦ ધનુષ્ય ઉંચપણે છે.

૩૨ ચૂલાને વિષે પાંચ પ્રાસાદ છે, ૬૦૦ પ્રતિમાજી છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે બિંબો ૧૨૦ છે. પ્રત્યેક બિંબ ૫૦૦ ધનુષ્ય માન છે, આયામ પણે ૧ ગ છે, વિષ્કંભ પણે ૦૧ યોજન છે, ૧૪૪૦ ધનુષ્ય ઉંચપણે છે.

૩૩. કુંડલ પર્વતને વિષે ૪ પ્રાસાદ છે, ૪૯૬ પ્રતિમાજી છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૪ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબમાન ૫૦૦ ધનુષ્યનું છે, આયામપણે ૧૦૦ યોજન છે, વિષ્કંભપણે ૫૦ યોજન છે, ૭૨ યોજન ઉંચપણે છે.

૩૪. રૂચકને વિષે ૪ પ્રાસાદ છે, ૪૯૬ પ્રતિમાજી છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૪ બિંબો છે. પ્રત્યેક બિંબમાન ૫૦૦ ધનુષ્યનું છે, આયામપણે ૫૦ યોજન છે, ૨૫ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૩૬ યોજન ઉંચપણે છે.

૩૫. ઇષુકારને વિષે ૪ પ્રાસાદ છે, ૪૮૦ પ્રતિમાજી છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબ ૫૦૦ ધનુષ્ય માન છે, ૫૦ યોજન

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

આયામપણે છે, ૨૫ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૩૬ યોજન ઉંચપણે છે.

૩૬. માનુષ્યોત્તર પર્વતને વિષે ૪ પ્રાસાદ છે, ૪૮૦ પ્રતિમાજી છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબ માન ૫૦૦ ધનુષ્યનું છે, ૫૦ આયામપણે છે, ૨૫ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૩૬ યોજન ઉંચપણે છે.

૩૭. દશ કુરૂને વિષે ૧૦ પ્રાસાદ છે, ૧૨૦૦ પ્રતિમાજી છે, પ્રત્યેક પ્રાસાદે ૧૨૦ બિંબો છે, પ્રત્યેક બિંબ ૫૦૦ ધનુષ્યમાન છે, આયામપણે ૫૦ યોજન છે, ૨૫ યોજન વિષ્કંભપણે છે, ૮ યોજન ઉંચપણે છે.

ઈંદ્રોની સભા અને ચૈત્યમાન

બાર દેવલોક સુધીના ઈંદ્રોને દરેક વૈમાને ૧ મજજન સભા, ૨ અલંકાર સભા, ૩ જ્ઞાનસભા, ૪ સિદ્ધાયતન સભા, ૫ વ્યવસાય સભા એમ પાંચ પાંચ સભાઓ હોય છે.

દરેક સભાઓને ત્રણ ત્રણ દ્વારો હોય છે, અને દરેક દ્વારે દ્વારે એકેક ચૌમુખજી એટલે ચાર ચાર પ્રતિમાજી હોય છે. એટલે એક સભાના ૧૨ અને પાંચ સભાના ૬૦ પ્રતિમાજી થાય છે.

મૂળ ચૈત્ય ત્રણ દ્વારવાળા હોય છે, તેના ગભારામાં ૧૦૮ પ્રતિમાજી તથા ત્રણ દ્વારના ત્રણ ચૌમુખજીના મળીને ૧૨ પ્રતિમાજી થાય, ઉપરોક્ત બન્ને મેળવવાથી ૧૨૦ પ્રતિમાજી તેમાં હોય છે.

તેમાં પાંચ સભાના ૬૦ પ્રતિમાજી મેળવતાં ૧૮૦ પ્રતિમાજી સભાસહિત એક એક વિમાનને વિષે હોય છે તેમ સમજવું.

નવ ગ્રૈવેયકના અને પાંચ અનુત્તર વિમાનને વિષે ઈંદ્રો નથી તેથી સભાઓ નથી, માટે ત્યાંના ૩૨૩ ચૈત્યોને વિષે ૧૨૦ પ્રતિમાજી દરેકના ગણવા અને ૮૪-૯૬-૭૦૦ ચૈત્યોને વિષે ૧૮૦ પ્રતિમાજી દરેકને વિષે

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

ગણવા, જેથી ઈંહાં બતાવેલ સંખ્યા મળી રહેશે.

તિર્થા લોકમાં નંદીશ્વરદ્વીપના ૫૨ બાવન ચૈત્યો છે, અને રૂચકદ્વીપમાં ચાર ચૈત્યો છે, અનેકુંડલ દ્વીપના ચાર ચૈત્યો મળીને ૬૦ ચૈત્યો ચાર દ્વારવાળા છે, અને બાકીના ૩૧૯૯ ચૈત્યો ત્રણ દ્વારવાળા છે, તેથી ચાર દ્વારવાળામાં ૧૨૪ અને ત્રણ દ્વારવાળામાં ૧૨૦ પ્રતિમાજી છે.

★ મહાવિદેહમાં વિચરતા ૨૦ વિહરમાનનો પરિચય ★

નં.	જિનનામ	વિજય	નગરી	પિતા	માતા	સ્ત્રી
૧	સીમધંર	પુષ્કલા	પુંડરીકિણી	શ્રેયાંસ	સત્યકી	રૂકિમણી
૨	યુગમંધર	વપ્રવિજય	વિજયા	સુદ્રઢ	સુતારા	પ્રિયમંગલા
૩	શ્રીબાહુ	વચ્ચવિજય	સુસીમા	સુગ્રીવ	વિજયા	મોહિની
૪	શ્રીસુબાહુ	નલિનાવતી	અયોધ્યા	નિસઢ	સૂનંદા	કિંપુરૂષા
૫	સુજાત	પુષ્કલા	પુંડરીકિણી	દેવસેન	દેવસેના	જયસેના
૬	સ્વયંપ્રભ	વપ્રવિજય	વિજયા	મિત્રભૂવન	સુમંગલા	પ્રિયસેના
૭	રૂષભાનન	વચ્ચવિજય	સુસીમા	કીર્તિરાજ	વીરસેના	જયાવતી
૮	અનંતવીર્ય	નલિનાવતી	અયોધ્યા	મેઘરાજ	મંગલા	વિજયાવતી
૯	સુરપ્રભ	પુષ્કલા	પુંડરીકિણી	વિજયસેન	વિજયાવતી	નંદીસેના
૧૦	શ્રીવિશાલ	વપ્રવિજય	વિજયા	શ્રીનાગ	ભદ્રા	વિમલા
૧૧	શ્રીવજ્રધર	વચ્ચવિજય	સુસીમા	પદ્મરથ	સરસ્વતી	વિજયાવતી
૧૨	શ્રીચંદ્રાનન	નલિનાવતી	અયોધ્યા	વાલ્મિક	પદ્માવતી	લીલાવતી.
૧૩	શ્રીચંદ્રબાહુ	પુષ્કલા	પુંડરીકિણી	દેવનંદ	રેણુકા	સુંગધા
૧૪	ભુજંગમ	વપ્ર.વિજય	વિજયા	મહાબલ	મહિમા	ગંધસેના
૧૫	ઈશ્વર	વચ્ચવિજય	સુસીમા	ગજસેન	જશોજ્વલા	ભદ્રવતી
૧૬	નમિપ્રભુ	નલિનાવતી	અયોધ્યા	વીરરાજ	સેના	મોહિની
૧૭	વીરસેન	પુષ્કલા	પુંડરીકિણી	ભૂમિપાલ	ભાનુમતી	રાજસેના
૧૮	મહાભદ્ર	વપ્ર વિજય	વિજયા	દેવરાજ	ઉમા	સૂરિકાંતા
૧૯	દેવજસ	વચ્ચવિજય	સુસીમા	સર્વભૂતિ	ગંગા	પદ્માવતી
૨૦	અજિતવીર્ય	નલિનાવતી	અયોધ્યા	રાજપાળ	કનીનિકા	રત્નાવતી

વિંશતિનામ પિતસુવર્ણવર્ણાઃ ચતુરશિતિ પૂર્વાયુઃ

પંચશત ધનુઃ દેહમાન તથા એકૈકસ્યાપિ,

દશદશ લક્ષઃ પ્રમાણ કેવલજ્ઞાની,

અયોધ્યાસ્થાને મતાંતરે વીતશોકા દશ્યતે.

ભાવાર્થ : એ વીશે તીર્થંકર મહારાજ સુવર્ણના સમાન પીળા વર્ણવાળા હોય છે, ચોરાશી લાખ પૂર્વ વર્ષના આયુષ્યવાળા હોય છે, પાંચસો ધનુષ્યની કાયાવાળા હોય છે, એકેક તીર્થંકર મહારાજને દસ દસ લાખ કેવલજ્ઞાની સાધુઓની સંખ્યા હોય છે, તે દરેક અયોધ્યાને વિષે મતાંતરે વીતશોકામાં જુદી જુદી નગરીમાં ઉત્પન્ન થયેલા છે.

વીશ વિહરમાન જિનોનો વિચાર

૧. ઉત્કૃષ્ટા તીર્થંકર ૧૭૦ થાય.

૨. જઘન્ય તીર્થંકરો ૨૦ થાય.

૩. તે વિહરમાન સીમંધરાદિક કોઈક કાલે સમય ક્ષેત્ર તે ભરત ઐરવતે ૧૦ તીર્થંકર હોય.

૪. જન્મસમયે ૧૦ કે ૨૦ હોય.

૧૭૦. કયા કયા કાલે હોય તે દેખાડે છે :

૫. ઉત્સર્પિણી ચડતા કાળના આઠમા તીર્થંકર ભરતમાં વિચરતા હોય ત્યારે ૧૭૦ તીર્થંકરો ઉપજે તેની સંખ્યા નીચે મુજબ છે :

૬. પાંચ ભરત, પાંચ ઐરવત, પાંચ મહાવિદેહના ૧૬૦ વિજયમાં એક એક એવી રીતે ૧૫ ક્ષેત્રે ૧૭૦ થયા.

૭. તે તીર્થંકરો પડતો કાળ અવસર્પિણીના સોળમા તીર્થંકર સુધી હોય.

૮. જ્યારે ભરત ઐરવતે ૧૦ તીર્થંકર ન હોય, ત્યારે મહાવિદેહમાં ૧૬૦ વિચરતા હોય, તેમાં કોઈક કેવલી, કોઈક

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

પરણેલ, કોઈક બાલક હોય, એક મોક્ષે જાય ત્યારે બીજાને કેવલજ્ઞાન ઉપજે.

૯. પાંચ મહાવિદેહમાં ચડતા કાળના આઠમા તીર્થંકરથી માંડીને પડતા કાળના ૧૬માં તીર્થંકર સુધી વિરહ ન પડે.

૧૦. ભરત ઐરવતે વિરહ પડે આ મહાવિદેહે ૧૬૦ હોય.

૧૧. જ્યારે પડતા કાળે ૧૬ માં તીર્થંકર મોક્ષે જાય ત્યારે ૧૭૦ સર્વે મોક્ષે જાય, તે વખતે ૧૫ ક્ષેત્રે સાથે વિરહ પડે. ત્યારપછી પાંચ ભરતે અને પાંચ ઐરવતે ૧૦ ઉપજે. વધારે નહિ. એમ જઘન્યથી ૧૦ જાણવા.

૧૨. ભરત ઐરવતના દસ મોક્ષે જાય, ત્યારે એકેક મહાવિદેહમાં ચાર થઈ પાંચ મહાવિદેહે ૨૦ જન્મે.

૧૩. ભરતના ૧૭મા તથા ૧૮મા જિન વચ્ચે જઘન્યથી એ ૨૦ જાણવા.

૧૪. એમ મહાવિદેહના ૨૦ તીર્થંકર, ભરતક્ષેત્રના ૨૦મા તથા ૨૧મા તીર્થંકર વચ્ચે સંયમ લઈને કેવલી થાય, તે વેળા ૫ ભરતના, ૫ ઐરવતના, ૨૦ મહાવિદેહના એમ ૩૦ તીર્થંકરો મધ્યમ હોય.

૧૫. જ્યારે અહીં ૨૪માં તીર્થંકર મુક્તિમાં જાય ત્યારે મહાવિદેહમાં ૨૦ તીર્થંકરો વિચરે છે, તે આવતી ચોવીશીના ભરતક્ષેત્રના ૭માં તીર્થંકર વચ્ચે મોક્ષે જશે, તે આઠમા તીર્થંકર નહિ જન્મે ત્યાં સુધી ૧૫ ક્ષેત્રમાં સાથે વિરહ પડશે, એમ જાણવું.

૧૬. વળી ચડતા કાળના આઠમા જિનથી પૂર્વે જેમ કહ્યું તેવી રીતે ૧૭૦ તીર્થંકરો થાય એમ ૧૭૦ ૨૦, ૧૦, ૩૦ તીર્થંકરો થયા, થાય છે અને થશે.

૧૭ તીર્થંકરો નાં ચ્યવન કલ્યાણકો અને જન્મ કલ્યાણકો અર્ધરાત્રિયે થાય છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૧૮. ભરત અને ઐરવતે રાત્રિ હોય ત્યારે પાંચ મહાવિદેહે દિવસે હોય, તે માટે ૨૦ અથવા ૧૦ નોજન્મ હોય

૧૯. અભિષેક કરવાના ૩૦ સિંહાસનો હોય છે. એક મેરૂ ઉપર ચાર શિલા એવા ૫ મેરૂ પર્વત છે.

૨૦. જે શિલા પૂર્વે અને પશ્ચિમે છે તેના ઉપર બહે સિંહાસનો છે.

૨૧. જે શિલા ઉત્તર અને દક્ષિણે છે, તેની ઉપર એક એક સિંહાસન છે.

૨૨. ચાર ચાર તીર્થંકર એક સમયે જન્મીને પાંચ મહાવિદેહે ૨૦ થાય, તે એક સમયે ૨૦ના અભિષેકો થાય.

૨૩. અને પાંચ ભરતના અને પાંચ ઐરવતના ૧૦ એકી સમયે જન્મે ત્યારે ૧૦ જન્માભિષેક એકી સમયે થાય, તે માટે એક સમયે ૧૦ અગર ૨૦ જન્મે તેમ કહેલું છે.

૨૪, એમ ૨૦, ૨૦ એક સમયે જન્મીને થોડા કાળમાં ૧૬૦ મહાવિદેહનાં સર્વ વિજયમાં પૂરા થાય.

પણ ૧૬૦ એકી વખતે જન્મે નહિ, કારણ કે સિંહાસન ૩૦ છે, તો જન્માભિષેક કેવી રીતે થઈ શકે, તેટલા માટે એક સાથે ૨૦ અથવા ૧૦ જન્મે પણ વધારે નહિ.

૨૫. ૧૬૦ તીર્થંકરોનું ૮૪ લાખ વર્ષ પૂર્વનું આયુષ્ય હોય છે, ૫૦૦ ધનુષ્યનું દેહમાન હોય છે, પડતે આરે ત્રીજા અને ચોથામાં ધર્મ હોય છે, પડતા કાળે ત્રીજા ચોથા પાંચમા આરામાં ધર્મ હોય છે, તે ભરત ઐરવતે જાણવું, મહાવિદેહમાં સદા ચોથો આરો હોય છે. ત્યાં ચડતો પડતો કાળ નથી.

તિર્થાં લોકમાં રહેલા શાશ્વત ચૈત્યોના સ્થાનો.

૧. શ્રી નંદીશ્વરદ્વીપે ૪ અંજનગિરિ, ૧૬ દધિમુખ, ૩૨ રતિકર ઉપર એવં ૫૨.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૨ શ્રી રૂચક દ્વીપમાં વર્તુલાકાર રૂચક પર્વત ઉપર ચાર દિશાયે
૪.

૩. શ્રી કુંડલ દ્વીપમાં વર્તુલાકાર કુંડલ પર્વત ઉપર ચાર દિશાયે
૪.

એ ઉપરોક્ત ૬૦ ચૈત્યો દેવલોકના સિદ્ધાયતનની જેવા મોટા
પ્રમાણવાળા છે.

૪. અઢીદ્વીપમાં આવેલા ત્રીશ વર્ષધર પર્વત ઉપર ૩૦.

૫. અઢીદ્વીપમાં પાંચ દેવ કુરુમાં તથા પાંચ ઉત્તર કુરુમાં એવં.
૧૦.

૬. મેરૂ પર્વત પાંચના ભદ્રશાલ, નંદન, સોમનસ ને પાંડુક
એ ચાર ચાર વનમાં ચાર ચાર એવં કુલ ૮૦.

૭ પાંચ મેરૂપર્વતને લગતા વીશ ગજદંતાકૃતિ પર્વત ઉપર ૨૦.

૮. પાંચ મહાવિદેહમાં આવેલ એંશી વક્ષસ્કાર પર્વત ઉપર ૮૦.

૯. ઘાતકી ખંડમાં બે અને પુષ્કરાર્ધમાં બે ઈષુકાર ઉપર કુલ
૪.

૧૦. માનુષ્યોત્તર પર્વત ઉપર ચારે દિશાયે ૪.

ઉપર કરતા અડધા પ્રમાણવાળા આ ૨૨૮ જાણવા.

૧૧. દિગ્ગજાકૃતિવાળા અઢી દ્વીપમાં પાંચ દેવકુરુમાં અને પાંચ
ઉત્તરકુરુમાં આવેલા ચાલીશ ફૂટ ઉપર આવેલા ૪૦.

૧૨ વર્ષધર પર્વત ઉપરના ત્રીશ મોટા દ્રહો અને દસ કુરુક્ષેત્રમાં
આવેલા તથા પાસ નાના દ્રહો મલીને કુલ દ્રહોમાં ૮૦.

૧૩. પાંચ દેવકુરુ અને પાંચ ઉત્તરકુરુમાં આવેલા કંચનગિરિ
ઉપર ૧૦૦૦.

૧૪. અઢીદ્વીપમાં આવેલા સાત, ચૌદ, ચૌદ કુલ પંચીશ
ક્ષેત્રોમાં આવેલી મહાનદીઓના પ્રતાપ કુંડમાં ૭૦.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૧૫. અઢીદ્વીપમાં આવેલા એકસો સીતેર દીર્ઘવૈતાઢ્ય ઉપર ૧૭૦.

૧૬. અઢીદ્વીપમાં આવેલા વીશ વૃત્તવૈતાઢ્ય ઉપર ૨૦.

૧૭. પાંચ મહાવિદેહની ૧૬૦ વિજયના પ્રતાપ કુંડમાં ૩૨૦.

૧૮. પાંચ મહાવિદેહની એકસો સાઠ વિજયમાં આવેલી સાઠ અંતરનદીના પ્રતાપ કુંડમાં ૬૦.

૧૯. અઢીદ્વીપના દસ કુરૂક્ષેત્રમાં યમક પર્વત ઉપર ૨૦.

૨૦. પાંચ મેરૂપર્વતની ચૂલિકાઓ ઉપર ૫.

૨૧. અઢી દ્વીપમાં આવેલા પાંચ જંબૂવૃક્ષ અને શાલ્મલીવૃક્ષ કુલ વૃક્ષોને આશ્રીને ૧૧૭, ૧૧૭ હોવાથી કુલ ૧૧૭૦.

૨૨. નંદીશ્વર દ્વીપે ચાર વિદિશામાં સૌધર્મેન્દ્ર અને ઇશાનેન્દ્રની સોળ ઇંદ્રાણીયો સંબંધી સોળ આવાસ પર્વત પર ૧૬.

કુલ ૨૯૭૧ ચૈત્યો નાના પ્રમાણવાળા સમજવા.

આમાં ૬૮ નંદીશ્વર દ્વીપમાં, ૪ રૂચક દ્વીપમાં, ૪ કુંડલ દ્વીપમાં, ૪ મનુષ્યોત્તરે કુલ ૮૦ બાકીના ૩૧૭૯ અઢીદ્વીપમાં સમજવા. તેમાં ૨ ઇષુકારના ૨ ઘાતકી ખંડમા બે ઇષુકારના પુષ્કરાર્ધમાં બાકીના ૩૧૭૫ના પાંચ ભાગ કરતા ૬૩૫ જંબૂદ્વીપમાં, ૧૨૭૦ ઘાતકી ખંડમાં અને ૧૨૭૦ પુષ્કરાર્ધમાં છે એમ સમજવું.

અયોધ્યામાં ૧૯ કલ્યાણકો આદિનાથજીના ૩, અજિતનાથના ૪, અભિનંદનના ૪, સુમતિનાથજીના ૪, અનંતાનાથજીના ૪,

પાંચ ભરત અને પાંચ ઐરવત તથા પાંચ મહાવિદેહની પૂર્વ પશ્ચિમ મળીને ૧૬૦ વિજય અને ૫ ભરતના તથા ૫ ઐરવતના મળીને ૧૭૦ ઠેકાણે ઉત્કૃષ્ટકાળે એકેક તીર્થંકર હોય એટલે ૧૭૦ તીર્થંકરો હોય ભગવાન શ્રીમાન અજિતનાથસ્વામીના વારામાં એ

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

પ્રમાણે હતા.

જઘન્યકાળે ૨૦ તીર્થંકરો હોય તે દરેક મહાવિદેહની ૮મી, ૯મી, ૨૪મી, ૨૫મી વિજયમાં એકેક હોય એટલે જંબૂદ્વીપમાં ૪, ધાતકી ખંડમાં (બે મહાવિદેહ છે. માટે) ૮ આઠ તથા પુષ્કરાર્ધમાં ૮ સર્વ મલીને વીશ હોય હાલમાં તે પ્રમાણે છે.

વિજયના આંક દરેક વખતે આ પ્રમાણે સરિખા હોય, તેવો કાંઈ ચોક્કસ નિયમ નથી,

ચોવીશ તીર્થંકર મહારાજાઓના જન્મ અને મોક્ષની તિથિઓ.

તીર્થંકરનામ	જન્મદિવસ	મોક્ષદિવસ
૧ ઋષભદેવ,	ફાગણ વદિ ૮.	પોસ વદિ ૧૩.
૨ અજિતનાથ,	મહાશુદિ ૮.	ચૈત્ર શુદિ ૫.
૩ સંભવનાથ,	માગશર શુદિ ૧૪	ચૈત્ર શુદિ ૫.
૪ અભિનંદનજી	મહા શુદિ ૨.	વૈશાખ શુદિ ૮.
૫ સુમતિનાથ,	વૈશાખ શુદિ ૮.	ચૈત્ર શુદિ ૮.
૬ પદ્મપ્રભુજી,	આસો વદિ ૧૨	પોશ વદિ ૧૧.
૭ સુપાર્શ્વનાથ,	જેઠ શુદિ ૧૨	મહા વદિ ૭.
૮ ચંદ્રપ્રભુ,	માગશર વદિ ૧૨	શ્રાવણ વદિ ૭
૯ સુવિધિનાથ,	કાર્તિક વદિ ૫	ભાદરવા શુદિ ૮
૧૦ શીતળનાથ,	પોશ વદિ ૧૨	ચૈત્ર વદિ ૨
૧૧ શ્રેયાંસનાથ,	મહા વદિ ૧૨	અષાઢ વદિ ૩.
૧૨ વાસુપૂજ્ય,	મહા વદિ ૧૪	જેઠ વદિ ૧૪.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૧૩ વિમળનાથ,	મહા શુદ્ધિ ૨	જેઠ વદિ ૭
૧૪ અનંતનાથ,	વૈશાખ શુદ્ધિ ૧૩	પોષ શુદ્ધિ ૫.
૧૫ ધર્મનાથ,	મહા શુદ્ધિ ૩	જેઠ શુદ્ધિ ૫
૧૬ શાંતિનાથ,	વૈશાખ વદિ ૧૩	વૈશાખ વદિ ૧૩.
૧૭ કુંથુનાથ,	ચૈત્ર વદિ ૧૪	ચૈત્ર વદિ ૧
૧૮ અરનાથ,	માગશર શુદ્ધિ ૧૦	માગશર શુદ્ધિ ૧૦
૧૯ મલ્લિનાથ,	માગશરશુદ્ધિ ૧૧	ફાગણ શુદ્ધિ ૧૨
૨૦ મુનિસુવ્રત	વૈશાખ વદિ ૮	વૈશાખ વદિ ૮
૨૧ નમિનાથ,	અષાઢ વદિ ૮	ચૈત્ર વદિ ૧૦
૨૨ નેમિનાથ,	શ્રાવણ શુદ્ધિ ૫	અષાઢ શુદ્ધિ ૮
૨૩ પાર્શ્વનાથ,	માગશર વદિ ૧૦	શ્રાવણ શુદ્ધિ ૮
૨૪ મહાવીરસ્વામી	ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૩	આસો વદિ ૦))

વર્તમાન ચોવીશની તીર્થંકર મહારાજના કલ્યાણકોના પવિત્ર સ્થળોની યાદી

નંબર	નામ	અયવન	જન્મ	દીક્ષા	કેવલ	નિર્વાણ
૧	આદિનાથ	અયોધ્યા (ઈક્ષ્વાકુભૂમિ)	અયોધ્યા	અયોધ્યા	અલ્હાબાદ	અષ્ટાપદજી
૨	અજિતનાથ	અયોધ્યા	અયોધ્યા	અયોધ્યા	અયોધ્યા	સમેતશિખર
૩	સંભવનાથ	સાવત્થિનગરી	સાવત્થિ	સાવત્થિ	સાવત્થિ	સમેતશિખર
૪	અભિનંદન	અયોધ્યા	અયોધ્યા	અયોધ્યા	અયોધ્યા	સમેતશિખર
૫	સુમતિનાથ	અયોધ્યા	અયોધ્યા	અયોધ્યા	અયોધ્યા	સમેતશિખર
૬	પદ્મપ્રભ	કૌશંબીનગરી	કૌશંબી	કૌશંબી	કૌશંબી	સમેતશિખર
૭	સુપાર્શ્વનાથ	કાશી-બનારશી	કાશી	કાશી	કાશી	સમેતશિખર
૮	ચંદ્રપ્રભ	ચંદ્રાવતીનગરી	ચંદ્રાવતી	ચંદ્રાવતી	ચંદ્રાવતી	સમેતશિખર
૯	સુવિધિનાથ	કાંકંદી નગરી	કાંકંદી	કાંકંદી	કાંકંદી	સમેતશિખર
૧૦	શીતલનાથ	ભદ્વિપુર	ભદ્વિપુર	ભદ્વિપુર	ભદ્વિપુર	સમેતશિખર
૧૧	શ્રેયાંસનાથ	સિંહપુરી (કાશી)	સિંહપુર	સિંહપુરી	સિંહપુરી	સમેતશિખર

૧૨	વાસુપૂજ્ય	ચંપાપુરી	ચંપાપુરી	ચંપાપુરી	ચંપાપુરી
૧૩	વિમલનાથ	કાંપિલ્યપુર	કાંપિલ્યપુર	કાંપિલ્યપુર	સમેતશિખર
૧૪	અનંતનાથ	અયોધ્યા	અયોધ્યા	અયોધ્યા	સમેતશિખર
૧૫	ધર્મનાથ	રત્નપુરી	રત્નપુરી	રત્નપુરી	સમેતશિખર
૧૬	શાન્તિનાથ	હસ્તિનાપુર	હસ્તિનાપુર	હસ્તિનાપુર	સમેતશિખર
૧૭	કુંથુનાથ	હસ્તિનાપુર	હસ્તિનાપુર	હસ્તિનાપુર	સમેતશિખર
૧૮	અરનાથ	હસ્તિનાપુર	હસ્તિનાપુર	હસ્તિનાપુર	સમેતશિખર
૧૯	મલ્લિનાથ	મિથિલાનગરી	મિથિલા	મિથિલા	સમેતશિખર
૨૦	મુનિસુવ્રત	રાજગૃહી	રાજગૃહી	રાજગૃહી	સમેતશિખર
૨૧	નમિનાથ	મિથિલા	મિથિલા	મિથિલા	સમેતશીખર
૨૨	નેમનાથ	સૌરીપુર	ગિરનાર	ગિરનાર	ગિરનાર
૨૩	પાર્શ્વનાથ	કાશી	કાશી	કાશી	સંમેતશિખર
૨૪	મહાવીરસ્વામી	ક્ષત્રિયકુંડ	ક્ષત્રિયકુંડ	ઋજુવાલિકા	પાવાપુરી

ચક્રવર્તીના નામ વિગેરેનું કોષ્ટક

નામ	માતા	પિતા	દેહમાન ધનુષ્ય	આયુષ્ય	ગતિ	જન્મ નગરી
૧ ભરત	સુમંગલા	ઋષભ	૫૦૦	૮૪ લાખપૂર્વ	મોક્ષ	ઈક્ષ્વાકુ ભૂમિ
૨ સગર	યશોમતી	સુમિત્રારાજા	૪૫૦	૭૨ લાખપૂર્વ	મોક્ષ	અયોધ્યા
૩ મધવા	ભદ્રારાણી	સમુદ્રવિજય	૪૦૧	૫ લાખપૂર્વ	ત્રીજેદેવલોક	શ્રાવસ્તિ
૪ સનત્કુમાર	સહદેવી	અશ્વસેન	૩૮૧	૩ લાખપૂર્વ	ત્રીજેદેવલોક	નગરી
૫ શાન્તિ	અચિરાણી	વિશ્વસેન	૪૦	૮ લાખ વર્ષ	મોક્ષ	હસ્તિનાપુર
૬ કુંથુ	શ્રીદેવી	શૂરરાજા	૩૫	૮૬ હજાર વર્ષ	મોક્ષ	ગજપુર
૭ અર	દેવીરાણી	સુદર્શન	૩૦	૮૪ હજારવર્ષ	મોક્ષ	ગજપુર
૮ સુભૂમ	તારારાણી	કૃતવીર્ય	૨૮	૬૦ હજારવર્ષ	સાતમીનરક	હસ્તિનાપુર
૯ મહાપદ્મ	જવાહારાણી	પદ્મોત્તરરાજા	૨૦	૩૦ હજાર વર્ષ	મોક્ષ	વાણારસી
૧૦ હરિષેણ	મેરાદેવી	મહાહરિરાજા	૧૫	૧૦ હજારવર્ષ	મોક્ષ	કાંપિલ્યપુર
૧૧ જય	વપ્રાદેવી	વિજયરાજ	૧૨	૩ હજારવર્ષ	મોક્ષ	રાજગૃહ
૧૨ બ્રહ્મદત્ત	યુલની	બ્રહ્મરાજા	૭	૭૦૦ વર્ષ	સાતમી નરકે	કાંપિલ્યપુર

મહાવીરસ્વામીના ગણધરના નામાદિનો કોઠો

અંક	ગણધરનામ	સંશય	પરિવાર	જન્મગામ	જન્મનક્ષત્ર
૧	ઈંદ્રભૂતિ	જીવ	૫૦૦	ગોબર	જયેષ્ઠા
૨	અગ્નિભૂતિ	કર્મ	૫૦૦	ગોબર	કૃતિકા
૩	વાયુભૂતિ	દેહજીવ	૫૦૦	ગોબર	સ્વાતિ
		એક			
૪	વ્યક્ત	ભૂત	૫૦૦	કોલાક	શ્રવણ
૫	સુધર્મા	તાદૃશ	૫૦૦	કોલાક	ઉત્તરાશ્વિ
૬	મંડિત	બંધ મોક્ષ	૩૫૦	મૌર્ય	મઘા
૭	મૌર્યપુત્ર	દેવતા	૩૫૦	મૌર્ય	રોહિણી
૮	અકંપિત	નારકી	૩૦૦	મિથિલા	ઉત્તરાષ્ઠા
૯	અચલબ્રાતા	પુણ્યપાપ	૩૦૦	કોશલા	મૃગસિર
૧૦	મેતાર્ય	પરલોક	૩૦૦	તુંગિકસન્નિ	અશ્વિની
				વેશ	
૧૧	પ્રભાત	નિર્વાણ	૩૦૦	રાજગૃહ	પુષ્પ

જન્મરાશિ પિતા	માતા	ગોત્ર	ગૃહ વાસ	છન્ન સ્થ	કેવલી	સર્વાયુ
વૃશ્ચિક	વસુભૂતિ	પૃથિવી	ગૌતમ	૫૦	૩૦	૧૨ ૯૨
વૃષભ	વસુભૂતિ	પૃથિવી	ગૌતમ	૪૬	૧૨	૧૬ ૭૪
તુલા	વસુભૂતિ	પૃથિવી	ગૌતમ	૪૨	૧૦	૧૮ ૭૦
મકર	ધનમિત્ર	વારૂણી	ભારદ્વાજ	૫૦	૧૨	૧૮ ૮૦
કન્યા	ધમ્મિલ	ભદ્રિલા	અગ્નિ	૫૦	૪૨	૮ ૧૦૦
વૈશ્યાન						
સિંહ	ધનદેહ	વિજયા	વશિષ્ઠ	૫૩	૧૪	૧૬ ૮૩
વૃષભ	મૌર્ય	વિજયા	કાશ્યપ	૬૫	૧૪	૧૬ ૯૬
મકર	દેવ	જયંતિ	ગૌતમ	૪૮	૯	૧૧ ૬૮
મિથુન	વસુ	નંદા	હરિત	૪૬	૧૨	૧૪ ૭૨
મેષ	દત્ત	વરૂણા	કૌડિન્ય	૩૬	૧૦	૧૬ ૬૨
કર્ક	બલ	અતિબલા	કૌડિન્ય	૧૬	૮	૧૬ ૪૦

વાસુદેવનું કોષ્ટક

સંખ્યા	વાસુદેવોના માતા નામ	પિતા	દેહમાન ધનુષ	આયુષ્ય	ગતિ	જન્મનગરી
૧	ત્રિપૃષ્ઠ મૃગાવતિ	પ્રજાપતિ	૮૦	૮૪ લાખ વર્ષ	સાતમી નરકે	પોતનપુર
૨	દ્વિપૃષ્ઠ પદ્માદેવી	બ્રહ્મરાજા	૭૦	૭૨ લાખ વર્ષ	છઠી નરકે	દ્વારિકા
૩	સ્વયંભૂ પૃથ્વીદેવી	ભદ્રરાજા	૬૦	૬૦ લાખ વર્ષ	છઠી નરકે	દ્વારિકા
૪	પુરુષોત્તમ સીતાદેવી	સોમરાજા	૫૦	૩૦ લાખ વર્ષ	છઠી નરકે	દ્વારિકા
૫	પુરુષસિંહ અમૃતાદેવી	શિવરાજ	૪૦	૧૦ લાખ વર્ષ	છઠી નરકે	અશ્વપુર
૬	પુરુષ લક્ષ્મીવતી	માહાશિર રાજા	૩૮ વર્ષ	૬૫ હજાર વર્ષ	છઠી નરકે	ચંદ્રપુરી
૭	દત્ત શેષવતી	અગ્નિસિંહ	૨૬	૫૬ હજાર વર્ષ	પાંચમી નરકે	કાશી
૮	લક્ષ્મણ સુમિત્રા	દશરથ	૧૬	૧૨ હજાર વર્ષ	ચોથી નરકે	અયોધ્યા
૯	કૃષ્ણ દેવકી	વસુદેવ	૧૦,	૧૬હજાર વર્ષ	ત્રીજી નરકે	મથુરા

બળદેવનું ચંત્ર

સંખ્યા	નામ	માતા	પિતા	દેહમાન	આયુષ્ય	ગતિ	જન્મનગરી
૧	અચળ	ભદ્રા	પ્રજાપતિ	૮૦	૮૫ લાખ વર્ષ	મોક્ષ	પોતનપુર
૨	વિજય	સુભદ્રા	બ્રહ્મરાજા	૭૦	૭૫ લાખ વર્ષ	મોક્ષ	દારિકા
૩	ભદ્ર	સુપ્રભા	ભદ્રરાજા	૬૦	૬૫ લાખ વર્ષ	મોક્ષ	દારિકા
૪	સુપ્રભ	સુદર્શના	સોમરાજા	૫૦	૫૫ લાખ વર્ષ	મોક્ષ	દારિકા
૫	સુદર્શન	વિજયા	શિવરાજ	૪૦	૧૨ લાખ વર્ષ	મોક્ષ	અશ્વપુર
૬	આનંદ	વૈજયંતી	માહાશિર	૩૯	૮૫ હજાર વર્ષ	મોક્ષ	ચંદ્રપુરી
૭	નંદન	જયંતી	અગ્નિસિંહ	૨૬	૫૦ હજાર વર્ષ	મોક્ષ	કાશી
૮	રામચંદ્ર	કૌશલ્યા	દશરથ	૧૬	૧૫ હજાર વર્ષ	મોક્ષ	અયોધ્યા
૯	બળભદ્ર	રોહિણી	વસુદેવ	૧૦	૧૨ સો વર્ષ	દેવલોક મથુરા	

નવ પ્રતિવાસુદેવો

૧. અશ્વગ્રીવ	૪. મધુ,	૭. પ્રહ્લાદ,
૨. તારક,	૫. નિષ્કુંભ,	૮. રાવણ,
૩. મેરક,	૬. બળી,	૯. જંરાસંઘ

આવતી ચોવીશીના તીર્થંકરોના નામ

નામ	જીવ	ક્યાં છે.
૧. પદ્મનાભ,	શ્રેણિક,	પહેલી નરકે,
૨. સુરદેવ,	સુપાર્થ,	ભુવનપતિમાં,
૩. સુપાર્થ,	ઉદાયી,	ભુવનપતિમાં,
૪. સ્વયંપ્રભ,	પોટ્ટીલ,	ચોથે દેવલોકે,
૫. સુરદેવ,	દ્રઢકેતુ,	બીજે દેવલોકે,
૬. દેવશ્રુત,	કાર્તિક શેઠ,	પહેલે દેવલોકે,
૭. ઉદયપ્રભ,	શંખ શ્રાવક,	બારમા દેવલોકે,
૮. પેઢાલ,	આનંદ શ્રાવક	પહેલે દેવલોકે,
૯. પોટ્ટિલ,	સુનંદા,	પાંચમા દેવલોકે,
૧૦ શતકીર્તિ,	સેતૂ શ્રાવક,	ત્રીજી નરકે,
૧૧. મુનિસુવ્રત,	દેવકી,	આઠમે દેવલોકે,
૧૨. અમમ,	કૃષ્ણ,	ત્રીજી નરકે,
૧૩ નિઃકપાય,	સત્યકી,	પાંચમે દેવલોકે,
૧૪. નિઃપુલાક,	બળદેવ,	છઠ્ઠા દેવલોકે,
૧૫. નિર્મમ	સુલસા,	પાંચમા દેવલોકેત,
૧૬. ચિત્રગુપ્ત	રોહિણી,	બીજા દેવલોકે
૧૭. સમાધિ,	રેવતી,	બારમા દેવલોકે,
૧૮. સંવર,	સત્માલ,	આઠમા દેવલોકે

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૧૯ યશોધર,	દ્વીપાયન રાજા	અગ્નિકુમાર ભવને,
૨૦ વિજય,	કોણિક,	છઠ્ઠી નરકે,
૨૧. મલ્લિનાથ,	નારદ,	પાંચમા દેલોકે
૨૨. દેવજીત,	અંબડ શ્રાવક,	બારમા દેવલોકે,
૨૩ અનંતવીર્ય,	અમર,	નવમા ગ્રૈવેકે
૨૪. ભદ્રજીત,	સયંબુધ	સર્વાર્થસિદ્ધે

પ્રશ્ન : નનુ ચત્તારિ અટ્ઠ દસ દોઅ વંદિઆ જિણવરા ચઉવ્વીસં એ પદને વિષે કેટલા તીર્થંકર મહારાજને નમસ્કાર અગર વંદન કરાય છે ?

ઉત્તર : એ ચત્તારિ અટ્ઠ દસ દોઅવંદિઆ જિણવરા ચઉવ્વીસં પદમાં તમામ તીર્થંકર મહારાજાઓને વંદના નમસ્કાર કરાય છે, અને તેના અર્થો પણ ઘણા થાય છે તે નીચે પ્રમાણે છે.

૧. ચત્તારિ અટ્ઠ દસ દોઅ વંદિઆ. ચત્તારિ કહેતા ચારને અટ્ઠ કહેતા આઠગુણા કરવાથી ૩૨ થાય, અને દસ કહેતા ૧૦ ને દોઅ કહેતા બે ૨ એ ગુણવાથી ૨૦ થાય, ૩૨ માં ૨૦ મેળવવાથી, ૫૨ બાવન થાય-એ પ્રમાણે નંદીશ્વર દ્વીપના બાવન ચૈત્યોને વંદન કર્યું. એ પહેલો અર્થ.

૨. ચત્તારિ એટલે ત્યાગ કર્યા છે અંતરંગ શત્રુઓને જેણે એવા અટ્ઠ દસ એટલે અઢાર ૧૮ અને દોઅ કહેતા બે એટલે બન્ને મળીને ૨૦ વીશ થયા, તે જઘન્ય કાળે વિચરતા શ્રી સીમંધરાદિક વીશ વિહરમાન જિનને વંદન કર્યું, અથવા ૨૦ વીશ તીર્થંકર મહારાજા શ્રી સમેતશિખર પર્વત ઉપર નિર્વાણ કહેતા મુક્તિને પામ્યા છે તેને વંદન કર્યું, એ બીજો અર્થ.

૩. ચત્તારિ એટલે ત્યાગ કર્યા છે, અટ્ઠ દસ કહેતા અઢાર ૧૮ અજ્ઞાનાદિક શત્રુઓને જેણે અટ્ઠ કહેતાં આઠ ને દસ કહેતાં ૧૦ દસે ગુણવાથી ૮૦ એંશી થાય, તેને દોઅ કહેતા બે એ ગુણવાથી એકસો

ને સાઠ થાય, તે પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે, પ્રત્યેક પ્રત્યેકે ૩૨ જિનેશ્વર મહારાજા વિચરતા હોવાથી ઉત્કૃષ્ટકાળે વિચરતા ૧૬૦ વિહરમાન જિનેશ્વર મહારાજને વંદન કર્યું, એ ત્રીજો અર્થ.

૪. ચત્તારિ અઠ દસ દોઅ ચઉવ્વીસં અઠ દસ કહેતાં ૧૮ ને ચત્તારિ કહેતા ચારે ગુણવાથી ૭૨ બોંતેર થાય, અને ચઉવ્વીસં કહેતા ૨૪ ને ચત્તારિ કહેતાં ૪ ગુણા કરવાથી ૯૬ થાય, તથા દોઅ કહેતાં બે એ સર્વેને એકત્ર કરવાથી ૧૭૦ જિનેશ્વર મહારાજા વિચરતા હોવાથી ૧૭૦ જિનેશ્વર મહારાજને વંદન કર્યું. ૩૨ વિજયના ૧૬૦, થાય તેમને વંદન કર્યું, તથા ઉપરોક્ત ૭૨ બોંતેર ત્રણ કાળની ત્રણ ચોવીશીને વિષે થએલા ભરતાદિક ક્ષેત્રને વિષે બોંતેર જિનેશ્વર મહારાજને વંદન કર્યું, એ ચોથો અર્થ.

૫. ચત્તારિ અગર અઢીદ્વીપને વિષે રહેલા પાંચ મહાવિદેહને વિષે સ્થિત એક સો સાઠ વિજયને વિષે એક એક ગણતાં ૧૬૦ થાય, કારણ કે તે દરેકને વિષે એક એક વૈતાલ્ય પર્વત છે, તેથી ૧૬૦ વૈતાલ્ય પર્વતો થાય, તથા ૫ પાંચ ભરતને વિષે ૫ પાંચ વૈતાલ્ય હોય, અને ૫ ઐરવતને વિષે પાંચ વૈતાલ્ય હોય, કુલ ૧૭૦ એકસો સિત્તેર વૈતાલ્ય પર્વત થયા, તે એકસો સિત્તેર વૈતાલ્ય પર્વતને વિષે રહેલા જિનેશ્વર મહારાજાઓને વંદન કર્યું, એ પાંચમો અર્થ,

૬. ચત્તારિ કહેતાં ૪ ચાર એટલે મૂળ ચાર અને અઠ કહેતાં આઠને આઠગુણા કરવાથી ૬૪ ચોસઠ થાય, તેમાં ૪ ચાર મેળવવાથી ૬૮ અડસઠ થાય, તથા દસને દસે ગુણવાથી ૧૦૦ થાય, તથા દોઅ કહેતા ૨ બે એવી રીતે ૬૮+૧૦૦+૨ ત્રણ ને મેળવતાં ૧૭૦ થાય, એવી રીતે ઉત્કૃષ્ટકાળે વર્તતાં ૧૭૦ જિનેશ્વર મહારાજાઓને વંદન કર્યું, એ છઠ્ઠો અર્થ.

૭. ચત્તારિ કહેતાં ચાર અને અઠ્ઠ કહેતાં આઠ, એ બન્નેને મેળવવાથી બાર થયા, તેને દસ કહેતાં ૧૦ ગુણવાથી, ૧૨૦ એકસો વીશ થાય, તેને દોઝ કહેતા બેએ ગુણવાથી બસો ને ચાલીશ થાય, એ પાંચ ભરત તથા પાંચ ઐરવત ક્ષેત્રને વિષે દસ ચોવીશીમાં દસ ક્ષેત્રને વિષે થયેલા ૨૪૦ જિનેશ્વરમહારાજાઓને વંદન કર્યું, એ સાતમો અર્થ.

૮. ચત્તારિ કહેતાં ચારગુણ કરવાથી ૧૬ સોળ થાય, તથા અઠ્ઠ કહેતાં ૮ ને આઠગુણ કરવાથી ચોસઠ થાય, તથા દસ કહેતાં દસને ૧૦ગુણ કરવાથી ૧૦૦ થાય, એવી રીતે ૧૬+૬૪+૧૦૦ મેળવવાથી એકસોને એંશી થાય, એવી રીતે દેવલોકને વિષે રહેલ પ્રત્યેક પ્રાસાદોને વિષે ૧૮૦ શાશ્વતી પ્રતિમાજીને વંદન કર્યું, એ આઠમો અર્થ.

૯. ચત્તારિ કહેતા ચાર એટલે ઉર્ધ્વલોક અનુત્તર વિમાને, તથા ત્રૈવેયકે તથા વિમાનવાસી અને જ્યોતિષ એ ચાર સ્થાનો ઉર્ધ્વલોકના છે, તેને, તથા અઠ્ઠ કહેતાં આઠ વ્યંતરની નિકાયને વિષે તથા દસ કહેતા ૧૦ ભુવનપતિની નિકાયને વિષે એમ અધોલોકના, તથા તિચ્છ્ણલોકે એટલે મનુષ્ય લોકને વિષે, શાશ્વતી પ્રતિમા, તથા અશાશ્વતી પ્રતિમા, એમ બે પ્રકારે એ ત્રણે લોકને વિષે રહેલા જિનેશ્વર મહારાજાઓને વંદન કર્યું, એ નવમો અર્થ.

૧૦. ચત્તારિ કહેતાં ચાર, અઠ્ઠ કહેતાં આઠ, દસ કહેતાં દસ દોઝ કહેતાં બે, એ અષ્ટાપદ પર્વતને વિષે દક્ષિણ દિશાને વિષે રહેલા સંભવનાથાદિ ચાર જિનેશ્વર મહારાજાને, તથા પશ્ચિમ દિશાને વિષે રહેલા સુપાર્શ્વનાથાદિ આઠ જિનેશ્વરમહારાજાને, તથા ઉત્તર દિશાને વિષે રહેલા ધર્મનાથાદિ દસ જિનેશ્વરમહારાજાને, તથા પૂર્વ દિશાને વિષે

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

રહેલા ઋષભાદિ બે જિનેશ્વરમહારાજને, એવી રીતે સર્વ મલી ચોવીશ જિનેશ્વરમહારાજને શ્રી અષ્ટાપદ તીર્થને વિષે વંદન કર્યું એ દસમો અર્થ.

૧૧. ચત્તારિ કહેતાં ચાર અઠ્ઠસ કહેતાં ૧૮ અઠાર ને ગુણવાથી ૭૨ બોંતેર થાય, તે ભરત ક્ષેત્રને વિષે અતીત, અનાગત, વર્તમાન કાળના ત્રણે ચોવીશીના બોંતેર જિનેશ્વરમહારાજોને વંદન કર્યું, એ અગ્યારમો અર્થ.

૧૨. ચઉવ્વીસં ચઉ કહેતા ચાર અને વીસં કહેતા ૨૦ વીશ, તે ૨૦ ને ૪ ચારે ગુણવાથી ૮૦ એંશી થાય, તેટલા તીર્થંકર મહારાજો મેરૂ પર્વત સંબંધી, અગર ૧૦ દસ, દસ કુરૂક્ષેત્ર સંબંધી, તથા દસ ગજદંતા સંબંધી એ પ્રકારે કુલ ૨૦ વીશ થયા, તે સર્વે જિનેશ્વર મહારાજોને વંદન કર્યું, એ બારમો અર્થ.

૧૩. વીસદસ એટલે વીશ અને દસ એટલે દસ કુલ ૩૦ ત્રીશ થયા, તે કુલપર્વતને વિષે જિનેશ્વર મહારાજોને વંદન કર્યું, એ તેરમો અર્થ.

૧૪. ચત્તારિ એટલે ઇંધુકાર, માનુષોત્તર, કુંડલ અને રૂચક એ ચારને વિષે, ચાર ચૈત્યોને વિષે રહેલા જિનેશ્વર મહારાજોને વંદન કર્યું અથવા ચાર શાશ્વત ચૈત્યોને વિષે ઋષભ, ચંદ્રાનન, વર્ધમાન અને વારિષેણ એ શાશ્વતા જિનેશ્વર મહારાજોને વંદન કર્યું, એ ચૌદમો અર્થ.

૧૫. એ પ્રકારે ચત્તારિ અઠ્ઠ દસ દોઅવંદિઆ પદોના જુદા જુદા અર્થોસંપૂર્ણ થયા, જે જે ઉત્તમ જીવો એ પ્રકારના અર્થોને ચિંતવી, જિનેશ્વર મહારાજોને વંદના નમસ્કારકરે છે, તે સ્વલ્પ કાળને વિષે કલ્યાણમંગલની માળાને પ્રાપ્ત કરવા ભાગ્યશાળી બને છે.

કાલના માન સંબંધી વિચાર

૧ આટો લોટ ચાખ્યા વિનાનો, દળ્યા પીસ્યા પછી, શ્રાવણ ભાદરવા માસમાં ૫ દિવસ મિશ્ર રહે,
આસો કાર્તિકમાં ૪ દિવસ મિશ્ર રહે,
માગશર પોષમાં ૩ દિવસ મિશ્ર રહે,
મહા ફાગણમાં ૫ પહોર, એટલે ૩ કલાકનો એક પહોર થાય
એવા પંદર ૧૫ કલાકના ૫ પહોર થાય, તે પાંચ ૫ પહોર મિશ્ર રહે.

ચૈત્ર વૈશાખમાં ૪ પહોર મિશ્ર રહે.

જેઠ અષાઢમાં ૩ પહોર મિશ્ર રહે, એટલે નવ કલાક પછી અચિત્ત થાય. મિશ્ર એટલે કાંઈક સચિત્ત અને કાંઈક અચિત્ત હોય તે, અને જે દિવસે લોટ દલ્યો-પીસ્યો હોય, અને તે જ વખતે ચાખ્યો હોય, તો બે ઘડી પછી અચિત્ત થાય, અને જે અચિત્ત લોટ હોય તેના વર્ણ, ગંધ, રસ (સ્વાદ), સ્પર્શ પલટાઈ જાય ત્યારે તે અભક્ષ્ય થઈ જવાથી તે લોટ વાપરી શકાય નહિ, ખાવાના કામમાં લઈ શકાય નહિ તથા તે લોટમાં જીવોની ઉત્પત્તિ જોવામા આવે, તોતે લોટ ચાળીને પણ વાપરી શકાય નહિ, કારણ કે અભક્ષ્ય થઈ જાય, પડસુદ્દી, રવો વિગેરેના સમાન અભક્ષ્ય ગણાય.

ચોમાસાને વિષે દરરોજ બે વખત લોટ ચાળવો, તથા શિયાળા ઉનાળાને વિષે લોટ દરરોજ એક વખત ચાળવો. જો ચાળવામાં ન આવે તો તેમાં જાળા બંધાઈ જાય છે, અને તેથી તુરત બગડી જઈ અભક્ષ્ય થઈ જાય છે. વળી પણ લોટનો જ્યારે જ્યારે ખપ પડે ત્યારે નિરંતર તમામ વખતે ચાળીને જ વાપરવો.

૨. જલેબી સર્વથા પ્રકારે અભક્ષ્ય છે, પરંતુ તે જ દિવસે આથો કરેલ હોય તો જ ખપે, નહિ તો ખપે નહિ. રાત્રિયે કરેલ જલેબી વાપરી શકાય નહિ.

૩. હલવો-સર્વ વસ્તુના હલવા અભક્ષ્ય છે, ફક્ત દુધીનો હલવો તે જ દિવસનો કરેલ હોય તો જ ખપે, બીજે દિવસે અભક્ષ્ય થાય.

૪. માવો તથા માવાવાળી મીઠાઈ-માવો જે દિવસે બનાવેલ હોય તે જ દિવસે ખપે, બીજે દિવસે કલ્પે નહિ, ધીમાં તળેલ માવો રાત્રિ રાખી શકાય છે, માવાવાળી મીઠાઈ બે ચાર દિવસ ખપે છે. એટલે જ્યાંસુધી વર્ણ ગંધાદિક ન બદલાય ત્યાંસુધી વાપરી શકાય છે. પછી અભક્ષ્ય થઈ જાય છે.

૫. મુરબ્બો, જ્યાંસુધી વર્ણાદિક ન બદલાય ત્યાં સુધી જ ખપી શકે છે. પછીથી અભક્ષ્ય થઈ જાય છે.

૬. દૂધપાક, જે દિવસે કરેલ હોય તે ચાર પોહોર સુધી કલ્પે, પરંતુ રાત્રિયે કરેલ તથા રાત્રિયે દૂધ રાખી મૂકીને કરેલ હોય તે ખપે નહિ.

૭. બાસુંદી ખીર શીખંડ દૂધ તેની મલાઈ વિગેરે ૪ પહોર ખપે, પરંતુ તેના વર્ણાદિક, બદલાઈ જાય, તો ૪ પહોર પણ ખપે નહિ.

૮. શંભાર લોટનો બનાવ્યો હોય તે ૪ પહોર ખપે, ઉપરાંત કલ્પે નહિ.

૯. પાપડ કચૂરી આદિ શેકેલ વસ્તુ તે જ દિવસે ખપે, સિવાય કલ્પે નહિ, પણ તેલ આદિથી તળેલ હોય, તો બીજે દિવસે ખપે, ઉપરાંત ખપે નહિ ?

૧૦. ચટણી ચણા દાળિયા ગાંઠીયા વિગેરે તેમા નાખેલ હોય

તો તે જ દિવસે ખપે, પરંતુ તેમાં પાણી નાખ્યા સિવાય, ખટાશ તથા લીંબુ આદિ નાખી બનાવેલ હોય તો ૩ દિવસ સુધી કલ્પે, પરંતુ ચટણી વાટતા ઘુંટતા પાણી નાખેલ હોય તો બીજે દિવસે વાસી થઈને અભક્ષ્ય થાય છે.

૧૧. મીષ્ટ પકવાન મીઠાઈ, શીયાળાને વિષે ૧ માસ કલ્પે, ઉનાળાને વિષે ૨૦ દિવસ કલ્પે, ચોમાસાને વિષે ૧૫ દિવસ કલ્પે, ત્યારબાદ નહિ, પરંતુ વર્ષ, ગંધ, રસ, સ્પર્શાધિકમાં ફેરફાર થઈ જાય તો ઉપરોક્ત કાળમાનને વિષે પણ ખપે નહિ,

૧૨. દહીં તથા તેની મલાઈ ૧૬ પહોર સુધી ખપે, પછી કલ્પે નહિ. તે દિવસના બપોર સુધીમાં મેળવેલું હોય એટલે અંદર ખટાશ નાખેલી હોય, તો પણ તેનું માન તો દિવસ ઊગ્યાથી જ ૧૬ પહોરનું ગણવું, તેમજ રાત્રિયે મેળવેલું હોય તો, રાત્રિના હિસાબે, સાંજથી કાળમાન ૧૨ પહોર ગણવું, એટલે ૧૨ પહોર ખપે પરંતુ ૧૬ પહોર ગણવા નહિ, કારણ કે સોળ પહોર કલ્પે નહિ.

૧૩ ઘોલવડાં દહીંવડા ઉકાળેલ ગોરસમાં કરેલ હોય, તો તે જ દિવસ ખપે, પરંતુ કાચા ગોરસમાં બનાવેલ હોય તો કલ્પે નહિ, કિંતુ સર્વથા અભક્ષ્ય ગણાય.

૧૪. શેકેલા ધાન્ય જેમકે ધાણી, દાળીયા, મમરા, પવા આદિ પકવાનના કાળ પ્રમાણે ગણવા, વિશેષ નહિ.

૧૫. ગાય ભેંસ આદિની બળી ખપે નહિ, કારણ કે દૂધ પણ પંદર સોળ દિવસ પછી કલ્પે, તો બળી તો ખપે જ શાની ? ન ખપે.

૧૬. ખારેક દ્રાક્ષ આદિનું, રાયતું કે જેમાં અન્નનો લેશ માત્ર ન હોય તે ૧૬ પહોર કલ્પે, પછી ન કલ્પે, પરંતુ કળી શેવ કે ડબકા આદિ નાખી બનાવેલ હોય તો તે દિવસની સાંજ સુધી ખપે, પછી

કલ્પે નહિ.

૧૭. રાંધેલા ચોખા, સાંજે રાંધેલા ભાત હોય અને તેમાં ચાર આંગુલ બુડબુડા છાશ તરતી નાખેલીહોય. તો આઠ પહોર સુધી ખપે, પરંતુ સવારના રાંધેલાં ભાત હોય, તેમાં ચાર આંગુલ ઉપર પ્રમાણે છાશ રાખવાથી પણ ૪ પહોર ખપે, ઉપરાંત ખપે નહિ.

૧૮. ખાખરા બરાબર શેકેલા હોય, તેમજ બહુ જ સાચવણીથી રાખેલ હોય તથા લીલકુગાદિક ન આવેલ હોય તો સુખડીનાં કાળ પ્રમાણે ખપે, ઉપરાંત ખપે નહિ.

૧૯. યુગલી રાબ, એટલે ધાન્ય થોડું અને તેમાં છાશ ઘણી હોય, તે જુગલી રાબ કહેવાય છે. તે યુગલી રાબ ૧૨ પહોર સુધી ખપે, તથા છાશ થોડી અને ધાન્ય ઘણું તે ઘેંશ કહેવાય છે, તે આઠ પહોર સુધી ખપે છે. તે પણ જુવાર જારના લોટની હોય તો જ , પણ વિદળ તેમજ બીજા ધાન્યવાળી હોય, તો તે દિવસે દિવસ છતાં જ કલ્પે છે, અન્યથા નહિ.

૨૦. સર્વ જાતની રાંધેલી રસોઈ-દિવસની રાંધેલી રસોઈ સાંજ સુધીમાં ખપે છે, જેમકે દાળ ભાત શાખ રોટલી રોટલા શીરો લાપસી વિગેરે ૪ પહોર એટલે સાંજ સુધીમાં તે જ દિવસે ખપે, ત્યારબાદ વાસી થઈ જવાથી અભક્ષ્ય ગણાય, માટે વાપરી શકાય નહિ, કારણ કે વાસી અન્ન અભક્ષ્ય ગણાય છે.

૨૧. પાપડ સાળેવડા ખીસીયા વડી પાપડ સેવ આદિ કારતક શુદ્ધિ ૧૫ થી આષાઢ શુદ્ધિ ૧૫ સુધીમાં કલ્પે, પરંતુ ચોમાસાને વિષે ખપે નહિ, પરંતુ બરાબર વિધિથી કરેલ હોય તો કલ્પે, તે ગુરુગમથી પુછીને જાણવું. બાકી તમામ ઋતુમાં સૂર્યનો ઉદય થયા પછી, તેમજ સૂર્યનો અસ્ત થયાપહેલા પાપડ વિગેરે કલ્પે, શિવાય ઉદય

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

થયાપ્રથમના અને અસ્ત થયા પછીના ખપે નહિ. આ વાત બરાબર ધ્યાનમાં રાખવાની છે. ખારો પલાળવો લોટ બાંધવો એ વિગેરે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે કરવામાં આવે ત્યારે જ ખપે, સિવાય નહિ.

૨૨. અડદની દાળના વાટેલી દાળના મગના ચોળાના વડાં વડીયો પાપડના લુવા વિગેરે ૪ પહોર ખપે, ઉપરાંત ખપે નહિ, અભક્ષ્ય થાય,

૨૩. ફરસી વસ્તુઓ - તળેલ શેવ ગાંઠીયા દાળ કળી બુંદી આદિ વસ્તુઓનોકાળ શેકેલા ધાન્ય જેટલો છે, પણ ભજ્યા કચૂરી લોચાપુરી પુડલા માલપુડા આદિ નરમ વસ્તુઓ ૪ પહોર સુધી કલ્પે, તે જ દિવસે ખવાય, સિવાય બીજે દિવસે અભક્ષ્ય થાય, ખપે નહિ.

૨૪. પ્રાસુક પાણી બરાબર શુદ્ધ ત્રણ ઉકાળાવાળું પાણી ઉનું કરેલું ચોમાસામાં ૩ પહોર કલ્પે, શીયાળામાં ૪ પહોર કલ્પે, ઉનાળામાં ૫ પહોર કલ્પે, સિવાય કલ્પે નહિ, પરંતુ ઉપરોક્ત કાળથી વધારે વખત સુધી રાખવું હોય તો પાણીમાં કળીચૂનો નાખી, પાણી બરાબર ધોળુ થાય તે પાણી જ્યારથી ઉકાળેલું હોય ત્યારથી ૨૪ પહોર સુધી ખપે, વિશેષ ખપે નહિ, કારણ કે વધારે રાખવાથી સચિત્ત થઈ જાય વળી તે ચૂનો નાખેલું પાણી વાપરવાના કામમાં લઈ શકાય, પરંતુ પીવાના કામમાં લઈ શકાય નહિ.

૨૫. સચિત્ત પાણીમાં સાકર અને રાખ નાખવાથી બે ઘડી પછી અચિત્ત થાય છે, અને અચિત્ત થયા પછી બે ઘડી સુધી તે પાણી ખપે છે. ઉપરાંત નહિ. કેટલાએક અણસમજુ માણસો ઘણા પાણીને વિષે સહેજસાજ થોડી સાકર તથા થોડી રાખ નાખી પાણી પીવે છે, પણ આ તેમની મોટી ભૂલ છે. સાકર એટલી નાખવી જોઈએ કે ગળપણ પાણીમાં વધારે લાગે, તથા પાણીનો વર્ણ રસ સ્વાદ બદલાય ત્યારે જ

તે પાણી બે ઘડી પછી પી શકાય સિવાય નહિ.

રાખ પણ પાણીમાં એવી રીતે નાખે કે પાણી તમામ ડોળું થઈ જાય અને પછી બે ઘડી થયા પછી ગાળીને વાપરવાથી દોષાપત્તિ ન લાગે, અન્યથા દોષ લાગે છે.

ચોખા આદિનું ધોવણ વિધિથી અચિત્ત કરવામાં આવે તો ૬ ઘડી સુધી ખપે છે, પછી અકલ્પ્ય છે.

ત્રિક્ષલાનું ધોવણ બે ઘડી સુધી અચિત્ત રહે છે.

ફળનું ધોવણ એક પહોર સુધી અચિત્ત રહે છે.

ત્યારબાદ સર્વે અચિત્તપણાને ફીટાડી સચિત્ત ભાવને પામે છે, અને ચોખા આદિકનું પાણી ડોહોળું હોયત્યાં સુધી મિશ્ર રહે છે. ત્યારબાદ નિતર્યા બાદ અચિત્ત થાય છે, તે સર્વ ગુરૂગમથી સમજવું.

૨૬. ઠંડું સચિત્ત પાણી પણ શ્રાવકવર્ગને ગળ્યા સિવાય વાપરવું નહિ. ય વિધિથી બબે ઘડીયે ગળીને પાણી પીવાવાળા જીવો કેટલાએક પ્રકારના ઉપયોગવાળા હોવાથી જીવોનો બચાવ કરે છે, કેટલાએકો એટલે ઘણા લોકો ગળ્યા વિનાનું પાણી પીવે છે, અને ગળ્યા વિનાના પાણીથી કામકાજ કરી પોતાના ઉપયોગમાં લે છે, તે લોકો જીવોની મહાન હિંસા કરવાવાળા થાય છે, માટે શ્રાવકવર્ગને ઉપયોગ રાખવાની ખાસ આવશ્યકતા છે.

૨૭. છાશ. છાશ ૧૬ પહોર સુધી ખપે, પછી કલ્પે નહિ. એક બીજા દિવસની ભેળશેળ કરેલી છાશ ખપે નહિ, કારણ કે હાલમાં ઘણાખરા ગામોમાં તે રિવાજ છે પણ તે રિવાજ ખોટો છે.

૨૮ ધી વર્ણ સ્વાદાદિક બદલવાથી ખપે નહિ.

૨૯. માખણ-છાશમાંથી બહાર કાઢતા બે ઘડીની અંદર રોગાદિક

કારણે કલ્પે, પરંતુ વર્ણાદિક બદલવાથી ખપે નહિ. વળી લોકો બે ત્રણ તાવણનું માખણ ભેંગું કરી ધી કરે છે, તે ધી પણ ખપે નહિ માટે બે ઘડીની અંદર માખણને ઉનું કરીને, છાશનો ભાગ રહે નહિ તેવું માખણ બે ત્રણ તાવણ રાખી, પછી પાકું કરેલું ધી હોય તે ખપે છે, પરંતુ તેમ કરવામાં વિલંબ કરે છે, તો બે ઘડીયે અસંખ્યાતા જીવો ઉત્પન્ન થઈ જાય છે.

૩૦ અથાણા-બોળ અથાણું સર્વથા અભક્ષ્ય છે, માટે ખપે જ નહિ, તથા પરદેશી લીલા મરી આવે છે તે પણ બોળ કહેવાય છે, અર્થાત પાણી તથા મીઠું સાથે હોય, તથા તેલ પણ હોય, તો તે પણ અભક્ષ્ય કહેવાય છે લીંબુ આદિનું અથાણું ત્રણ દિવસ સુધી ખપે અને જેને વિષે લીંબુ આદિની ખટાશ હોય છે, તે પણ ત્રણ દિવસ સુધી જ ખપે છે, અને ખટાઈ વિનાનું અથાણું બીજે દિવસે જ વાસી થાય છે. તેમાં પણ જો શેકીને મેથી નાખેલી હોય, તો તે જ દિવસ ખપે, ઉપરાંત નહિ. કાચા ગોરસ સાથે કાચી મેથી નાખેલી કલ્પે નહિ. જે અથાણુ બનાવતી વખતે કાચની બંગડી જેવું સુકાવેલું હોય તો તેમાં રાઈ ગોળ નાખે, અને તેલથી બુડબુડા એટલે તેલ તરતું રાખે, તો તે અથાણુ જ્યાંસુધી વર્ણાદિક ન બદલાય ત્યાંસુધી ભક્ષ્ય કહેવાય, તે ઉપરાંત અભક્ષ્ય ગણાય.

અને તેલ થોડું થોડું રાખેલ હોય છે તો જલ્દીથી અભક્ષ્ય થવાનો સંભવ રહે છે, અને સર્વથા પ્રકારે બંગડી જેવું સુકાવેલ ન હોય, પરંતુ કાંઈક ન્યૂન હોય તો ૩ થી ૪ દિવસ સુધી તે અથાણુ ખપે છે.

૩૧. મીઠું ભઠ્ઠીમાં કરેલું મીઠું બે ચાર વરસ અચિત્ત રહે છે અને શ્રાવક પોતાને ઘરે એક શેર મીઠું કાંડી દળીને આશરે બશેર પાણીમાં પલાળીને તે એક રસ થયાથી, તે રસ ગાળીને, જેમ સાકર ખાંડનું બુર

ચૂલા ઉપર બનાવે છે તેવી રીતે બનાવવાથી તેનો કાળ બે ચાર મહિના સુધીનો છે, તેમજ તાવડી કે લોઢી ઉપર લાલ રંગ જેવું શેકે છે તેનો કાળ ચોમાસામાં સાત દિવસ શિયાળામાં પંદર દિવસ અને ઉનાલામાં ૧ માસ સુધી અચિત્ત રહે,

૩૨. સર્વે જાતના કરિયાણા હરડે પીપર મરીયાબદામ પીસ્તા ચારોળી આદિ વસ્તુઓ ૧૦૦ યોજનથી પાણીમાર્ગે આવે છે, અને ૬૦ યોજન સ્થળમાર્ગેથી આવે છે, તેમજ વાહણાદિકમાં અથડાતી કુટાતી તથા હાટાદિકને વિષે અથડાતી કુટાતી વસ્તુઓ અચિત્ત હોય છે.

૩૩. ચૂરમાના લાડુ-તળેલ ચૂરમુ ૩ દિવસ પછી ખપે નહિ, કારણ કે વાસી થઈ જાય છે, અને વગર તળેલા લાડુ તે જ દિવસ ખપે, બીજે દિવસે કલ્પે નહિ,

૩૪ ડંઢણીયા અગર હુંબરો. જેમ જુવાર બાજરીને ખાંડતા જાય અને પાણી નાખતા જાય, પછી તેને સુકવી નાખીને તેના ફોતરા ઉતારીને રાખે, તેનું કાલમાન મીઠાઈ જેટલું ગણી શકાય.

૩૫. કેળા સાદા અગર સોનેરી વિગેરે છાલ ઉતારવાથી અચિત્ત થાય છે, પરંતુ બીજવાળા હોય તો બીજો કાઢ્યા પછી બે ઘડીએ કલ્પે. કાચા કેળા સચિત્ત હોય છે.

૩૬. કેરી આદિ બીજી પાકી વસ્તુઓનો રસ કાઢ્યા પછી બે ઘડી પછી કલ્પે છે. શેલડીનો રસ પણ બે ઘડી પછી જ ખપે.

૩૭. ભર્ગ નાલિયેર તથા ખાવા યોગ્ય પદાર્થો સર્વે હોય છે, તેને કાઢ્યા પછી બે ઘડી પછી ખપે, તથા લીલા નાલીયેરનું પાણી પણ કાઢ્યા બાદ બે ઘડી પછી જ કલ્પે, શિવાય વર્ણ ગંધાદિકનો ફેરફાર થઈ જાય તો ખપે નહિ, અભક્ષ્ય ગણાય.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૩૮. મેવો બદામ અખરોટ બીજવાળી દ્રાક્ષ ફોડયા પછી બે ઘડી પછી ખપે, સિવાય નહિ.

૩૯. પીસ્તા તથા જાયફળ વિગેરેની છાલ ઉતાર્યા બાદ બે ઘડી પછીથી ખપે, જરદાળુ તથા કાળી રાતી લીલી દ્રાક્ષો વિગેરેના બીજ કાઢ્યા પછી બે ઘડી પછી ખપે.

૪૦. ગુંદર વૃક્ષ ઉપરથી ઉતાર્યા બાદ બે ઘડી પછી કલ્પે, પણ સુકો ગુંદર અચિત્ત ગણાય છે.

૪૧. લીલા તથા સુકા અંજીર અભક્ષ્ય હોવાથી ખપી શકે નહિ.

૪૨. મશાલો સર્વે જાતના મશાલા કુટવાથી અચિત્ત થાય છે, એટલે બીજડા બરોબર ભાગે ત્યારે, તથા જરૂર પણ બરાબર વાટવાથી બે ઘડી પછી ખપે. કાચુ જરૂર કોઈ વસ્તુમાં નાખતા, અચિત્ત તરીકે તે વસ્તુ ખપે નહિ.

૪૩. સર્વે જાતના ફલો સમારવાથી ભાંગવાથી વિદારવાથી મોળવાથી બે ઘડી પછી ખપે, જેમકે ચીભડા પપૈયા વિગેરે.

૪૪. સર્વે જાતના બીજો ફલાદિકમાંથી કાઢ્યા બાદ બે ઘડી પછી ખપે.

૪૫. ગોરસ એટલે કાચું દુધ દહીં છાશ વિગેરે.

૪૬. ઉપર પ્રમાણે કાળમાન જણાવેલ છે, પરંતુ તેના પહેલા વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ બદલાઈ જાય તો ખપે નહિ.

અણાહારી વસ્તુઓ.

૧ ત્રિફલા	૨૩ ખેરનું મૂલ,	૪૫ બોલ
૨ કડું	૨૪ ખેરની છાલ	૪૬ કણિયર
૩ કરિયાતુ,	૨૫ ચૂનો,	૪૭ અર્કાદિપંચ

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૪૧ નઈકંદ,	૨૬ રાખ,	૪૮ ફટકડી
૫ ધમાસો,	૨૭ બાવળની છાલ	૪૯ ખારો
૬ લીંબછાલ,	૨૮ એળીયો,	૫૦ ચીમેટ
૭ લીંબકાષ્ટ,	૨૯ રોહની છાલ	૫૧ બુચકણ,
૮ લીંબસલી,	૩૦ વજ,	૫૨ ચીડ,
૯ લીંબપત્ર,	૩૧ હળદર,	૫૩ ઉપલેટો
૧૦ લીંબમોહોર	૩૨ આસોંધ,	૫૪ ઈંદ્રવાણીમૂળ
૧૧ ડાભનું મૂલ	૩૩ ચોપચીણી,	૫૫ ઝેરી નાલીયેર,
૧૨ બોરછાલ,	૩૪ વખમો	૫૬ ઝેરી ગોટલી,
૧૩ બોરમૂલ,	૩૫ ભોરીંગણી,	૫૭ દારૂળ,
૧૪ કંથેરમૂલ,	૩૬ અફીણ,	૫૮ ગળો,
૧૫ કેસર,	૩૭ અતસવની કળી,	૫૯ સુખડ,
૧૬ કસ્તુરી,	૩૮ પુંવાડ,	૬૦ હરડેની છાલ,
૧૭ અમર,	૩૯ ઉજવળી,	૬૧ ગૌમૂત્ર,
૧૮ અગર	૪૦ સાજખાર,	૬૨ કુંવાર,
૧૯ તગર,	૪૧ સુરોખાર,	૬૩ ગુગ્ગલ,
૨૦ મલયાગરૂ,	૪૨ ટંકણખાર,	૬૪ બોલબીયો,
૨૧ કિંદરૂ,	૪૩ જવખાર,	
૨૨ ચિત્રો,	૪૪ મજ્જા,	

પોરિસીનું પ્રમાણ

માસ	૫૬	આંગુલ
જેઠ	૨	૧૪

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

અષાઢ	૨	૬
શ્રાવણ	૨	૦
ભાદરવો	૩	૪
આસો.	૩	૮
કાર્તિક	૪	૦
માગશર	૪	૬
પોષ	૪	૧૦
માહ	૪	૬
ફાગણ	૪	૦
ચૈત્ર	૩	૮
વૈશાખ	૩	૪

૩૬૩ પાખંડીઓ

ક્રિયાવાદિયો ૧૮૦ ભેદયુક્ત હોય છે.

તેઓ આત્માની સાથે સમવાય સંબંધે રહેલી ક્રિયાનેજ માનવાવાળા હોય છે, તેઓ આત્માને માને છે, પરંતુ સમવાય સંબંધવાળું જ્ઞાન દર્શન માનતા નથી.

જીવાજીવાદિ નવ પદાર્થો છે, તેને સ્વ, પરં બે ભેદોથી ગુણવાથી ૧૮ થાય, તેને નિત્ય અનિત્ય બે ભેદોથી ગુણવાથી ૩૬ થાય, તેને પાંચ સમવાયથી ગુણવાથી ૧૮૦ થાય છે.

સ્વ-પોતાના આત્માથી જ સિદ્ધિ માનનારા, પર તેપરના આત્માથીજ પોતાની સિદ્ધિ માનનારા. સ્વ. નિત્ય સ્વ. અનિત્ય પર નિત્ય, પર અનિત્ય.

અક્રિયાવાદી ૮૪ ભેદોવડે કરી યુક્ત હોય છે. તેઓ પુન્ય

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

પાપવર્જિત સાત તત્ત્વો માને છે, સ્વ, પર એ બે ભેદોથી ગુણવાથી ૧૪ થાય છે. તેને પાંચ સમવાયથી તથા છઠ્ઠા ચદ્રચ્છા ભેદથી ગુણવાથી, ૮૪ ભેદો થાય છે.

તેઓ વસ્તુનું ઉત્પત્તિ અનંતર વિનાશીપણું માનનારા ક્ષણિકવાદી હોય છે.

અજ્ઞાનિયો ૬૭ ભેદયુક્ત હોય છે.

તેઓ અજ્ઞાન દશાથી હઠ-કદાગ્રહવાળા હોય છે, તેથી જ્ઞાનને અજ્ઞાનપણે માને છે,

જીવાદિક નવતત્ત્વોને ૧ સત્ત્વ ૨ અસત્ત્વ ૩ સદ્ અસત્ત્વ ૪ અવાચ્યત્વ, ૫ સદ્ અવાચ્યત્વ, ૬-૭ સદ્અસદ્ અવાચ્યત્વ

નવને સાતે ગુણવાથી ૬૩ ભેદ થાય છે,

તેને એક ૧ સતી, ૨ અસતી, ૩ સદ્અસતી, ૪ અવક્તવ્યા ભાવોની ઉત્પત્તિ એ ચારેથી ગુણવાથી ૬૭ ભેદો થાય છે.

નૈયાયિકોના ૩૨ ભેદો થાય છે.

તેઓ આ ચાર લિંગ શાસ્ત્રોને ધારણ કરવાવાળા હોતા નથી, ફક્ત વિનયપ્રતિપત્તિ લક્ષણ યુક્ત હોય છે.

દેવ, રાજા, યતિ, જ્ઞાતિ, સ્થવિર, અધમ માતા પિતા આઠ આઠને મન વચન કાયા દાન એ ચારેથી ગુણવાથી ૩૨ ભેદો થાય છે.

તેઓ જિનવચન રહિત મિથ્યાદ્રષ્ટિ વ્યાસ વાલ્મિકી આદિના શાસ્ત્રોથી મૂળ જ્ઞાનહીન રહી દંભાદિકને સેવન કરીને પોતાના મતને સ્થાપન કરીને બીજા જીવોને પોતાની ભંગજાળને વિષે ફસાવનારા હોય છે.

અઠ્ઠાવીશ લઘ્વિઓ

૧. આમોસહી લઘ્વિ, હાથના સ્પર્શ કરવાવડે કરીને રોગો નાશ પામે છે.

૨. વિપ્પોસહી લઘ્વિ, વડીનીતિ લઘુનીતિ ઔષધ સરિખી જાણીએ.

૩. ખેલોસહી લઘ્વિ, શ્લેષ્મ પણ ઔષધી સરિખી જાણીએ.

૪. જલોસહી લઘ્વિ, શરીરનો મેલ પણ ઔષધ પેઠે નિરોગીપણું કરે.

૫. સવ્વોસહી લઘ્વિ, શરીર સંબંધી સર્વ ઔષધી જાણીએ.

૬. સંભિન્ન શ્રોતોલઘ્વિ, એકેન્દ્રિય પંચેન્દ્રિયના વિષય સંબંધી જાણે.

૭. અવધિ જ્ઞાન લઘ્વિ, અવધિજ્ઞાન ઉપજે છે તે,

૮ ઋજુમતિ લઘ્વિ, અઢી આંગુલ ઓછું અઢી દ્વીપ માંહેના સંજી મનુષ્ય તિર્યંચના મનોગતભાવ જાણે છે, તે

૯. વિપુલમતિ લઘ્વિ, સર્વ મનુષ્યક્ષેત્રના જીવોનો મનોગતભાવ જાણે તે.

૧૦. ચારણ લઘ્વિ, તે જંઘાચારણ, અને વિદ્યાચારણ, એમ બે પ્રકાર છે, તેમાં જંઘાચારણ, એકીફાળે તેરમા રૂચકદ્વીપ સુધી જાય છે. પાછા ફરતા એક ઉત્પાતે નંદીશ્વરદ્વીપે આવે, બીજે ઉત્પાતે પોતાને સ્થાનકે આવે, વિદ્યાચારણ એકી ફાળે માનુષ્યોત્તર પર્વતે જાય છે, બીજી ફાળે નંદીશ્વર દ્વીપે જાય છે, પાછા ફરતા એક ઉત્પાતે પોતાના સ્થાનકે જાય છે.

જંઘાચારણ એક ફાળે પાંડુકવને જાય છે, પાછા ફરતા એક ઉત્પાતે

નંદનવને આવે છે, અને બીજે ઉત્પાતે પોતાના સ્થાનકે આવે છે.

વિદ્યાચરણ, એક ઉત્પાતે નંદનવને જાય છે, બીજે ઉત્પાતે મેરૂ પર્વતે જાય છે, પાછા ફરતા એક ઉત્પાતે પોતાને સ્થાનકે આવે છે.

૧૧. આશિવિષ લબ્ધિ, નિગ્રહ કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થાય.

૧૨. કેવલજ્ઞાન લબ્ધિ, કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય.

૧૩. ગણધરલબ્ધિ, ગણધરપદ પ્રાપ્ત થાય.

૧૪. ચૌદપૂર્વ લબ્ધિ ચૌદ પૂર્વનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય.

૧૫. અરિહંત લબ્ધિ, અરિહંતપદ પ્રાપ્ત થાય.

૧૬. ચક્રવર્તી લબ્ધિ, ચક્રવર્તીની પદવી પ્રાપ્તિ થાય.

૧૭. બલદેવ લબ્ધિ, બલદેવની પદવી પ્રાપ્ત થાય.

૧૮. વાસુદેવ લબ્ધિ, વાસુદેવની પદવી પ્રાપ્ત થાય.

૧૯. ક્ષીરાશ્રવ લબ્ધિ, દૂધ ઘી સરિખી વાણી મીઠી થાય.

૨૦. કોષ્ટબુદ્ધિ લબ્ધિ, કોઠારમાંહે નાખેલું ધાન્ય જેમ નિચલ રહે, તેમ જેટલું જ્ઞાન ભણે તેટલું ભૂલે નહિ, તમામ યાદ રહે.

૨૧. પદાનુસારિણી લબ્ધિ, એક પદ ભણવાથી તમામ આવડે.

૨૨. બીજબુદ્ધિ લબ્ધિ, બીજ જેમ વધે તેમ વિશેષ પ્રકારે વૃદ્ધિ પામે.

૨૩. આહારક લબ્ધિ, ચૌદપૂર્વધર એક હાથનું શરીર કરી તીર્થંકર મહારાજની ઋદ્ધિ દેખવા માટે, અને સંદેહ પૂછવા માટે જાય તે.

૨૪. શીતલેશ્યા લબ્ધિ, કોધથી કોઈ તેજોલેશ્યા મૂકે તેના ઉપર તે તેજોલેશ્યાના રોકવા માટે શીતલેશ્યા મુકી તેજોલેશ્યાનું નિવારણ કરે.

૨૫. વૈકિયલબ્ધિ, મોટા રૂપ, મોટા મેરૂ સરિખા કરે તે તથા નાના રૂપ, કુંથુઆના સરિખા કરે તે.

૨૬. અક્ષીણ મહાનસી લબ્ધિ, આહાર થોડો હોય, પરંતુ તે આહારમાં અંગૂઠો રાખવાથી જ્યાંસુધી અંગુઠો રાખે ત્યાં સુધી આહાર ગમે તેટલો વાપરે પરંતુ તે આહાર ખુટે નહિ,

૨૭. પુલાકલબ્ધિ, સંધાદિકનું કાર્ય પડે ચક્રવર્તીના સૈન્યને પણ ચૂર્ણ કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે તે,

૨૮. મહાનસી લબ્ધિ, અક્ષીણ મહાનસી લબ્ધિમાં આવી જાય છે તે,

સમવસરણ વિચાર

- ૧ આદિનાથજીનું સમવસરણ, ૪૮ ગાઉનું હોય છે.
- ૨ અજીતનાથજીનું સમવસરણ ૪૬ ગાઉનું હોય છે.
- ૩ સંભવનાથજીનું સમવસરણ ૪૪ ગાઉનું હોય છે.
- ૪ અભિનંદનસ્વામીનું સમવસરણ, ૪૨ ગાઉનું હોય છે.
- ૫ સુમતિનાથજીનું સમવસરણ, ૪૦ ગાઉનું હોય છે,
- ૬ પદ્મપ્રભસ્વામીનું સમવસરણ, ૩૮ ગાઉનું હોય છે,
- ૭ સુપાર્શ્વનાથજીનું સમવસરણ, ૩૬ ગાઉનું હોય છે.
- ૮ ચંદ્રપ્રભસ્વામીનું સમવસરણ ૩૪ ગાઉનું હોય છે.
- ૯ સુવિધિનાથજીનું સમવસરણ ૩૨ ગાઉનું હોય છે,
- ૧૧ શ્રેયાંસનાથજીનું સમવસરણ ૨૮ ગાઉનું હોય છે.
- ૧૨ વાસુપૂજ્યસ્વામીનું સમવસરણ ૨૬, ગાઉનું હોય છે,
- ૧૩ વિમલનાથજીનું સમવસરણ ૨૪ ગાઉનું હોય છે,

- ૧૪ અનંતનાથજીનું સમવસરણ, ૨૨ ગાઉનું હોય છે,
૧૫ ધર્મનાથજીનું સમવસરણ, ૨૦ ગાઉનું હોય છે,
૧૬ શાન્તિનાથજીનું સમવસરણ, ૧૮ ગાઉનું હોય છે,
૧૭ કુંથનાથજીનું સમવસરણ ૧૬ ગાઉનું હોય છે,
૧૮ અરનાથજીનું સમવસરણ ૧૪ ગાઉનું હોય છે
૧૯ મલ્લિનાથજીનું સમવસરણ ૧૨ ગાઉનું હોય છે.
૨૦ મુનિસુવ્રતસ્વામીનું સમવસરણ ૧૦ ગાઉનું હોય છે.
૨૧ નમિનાથજીનું સમવસરણ ૮ ગાઉનું હોય છે.
૨૨ નેમનાથજીનું સમવસરણ ૬ ગાઉનું હોય છે.
૨૩ પાર્શ્વનાથજીનું સમવસરણ ૫ ગાઉનું હોય છે,
૨૪ મહાવીરસ્વામીનું સમવસરણ, ૪ ગાઉનું હોય છે.

સમવસરણના પગથીયા

૧ રૂપાના ગઢના પગથીયા સમવસરણને વિષે ૧૦૦૦૦ દસ હજાર હોય છે.

૨ સોનાના ગઢના પગથીયા સમવસરણને વિષે ૫૦૦૦ પાંચ હજાર હોય છે.

૩ રત્નના ગઢના પગથીયા, સમવસરણને વિષે ૫૦૦૦ પાંચ હજાર હોય છે.

૪ એવી રીતે કુલ ૨૦૦૦૦ હજાર પગથીયા સમવસરણને વિષે એક દિશાના હોય છે,

૫ ચારે દિશાને વિષે કુલ પગથીયા ૮૦૦૦૦ એંશી હજાર સમવસરણને વિષે હોય છે.

તીર્થંકર મહારાજાની બાર પર્વદા

૧ સાધુ, સાધ્વીયો અને વૈમાનિકની દેવીયો પૂર્વ દિશાથી સમવસરણને વિષે પ્રવેશ કરી, ભગવાને પ્રદક્ષિણા કરી, નમસ્કાર કરીને, અગ્નિખૂણાને વિષે બેસે છે,

૨ ભુવનપતિ, વ્યંતર અને જ્યોતિષિની દેવીયો દક્ષિણ દિશાથી પ્રવેશ કરી ભગવાનને પ્રદક્ષિણા કરી, નમસ્કાર કરીને, નૈઋત્ય ખૂણાને વિષે બેસે છે,

૩ ભુવનપતિ, વ્યંતર અને જ્યોતિષિના દેવો પશ્ચિમ દિશાથી પ્રવેશ કરી, ભગવાને પ્રદક્ષિણા કરી, નમસ્કાર કરીને, વાયવ્ય ખૂણાને વિષે બેસે છે,

૪ વૈમાનિક દેવો, મનુષ્યો અને મનુષ્યણીયો, ઉત્તર દિશાથી પ્રવેશ કરી ભગવાનને પ્રદક્ષિણા કરી, નમસ્કાર કરીને, ઈશાન ખૂણાને વિષે બેસે છે,

એ પ્રકારે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, ચાર નિકાયનાં દેવો અને ચાર નિકાય દેવીયો વિગેરે થઈ બારપર્વદાની થાય છે તેમાં ચાર નિકાયની દેવીયો તથા સાધ્વીયો ઉભા થઈ દેશના સાંભલે છે,

દેવોએ કરેલ સમવસરણ ક્યાંસુધી રહી શકે ?

સૌધર્મ ઈંદ્રનું કરેલું સમવસરણ ૮ દિવસ રહે,
ઈશાનઈંદ્રનું કરેલું સમવસરણ, ૧૫ દિવસ રહે,
સનત્કુમારનું કરેલું સમવસરણ, ૧ માસ રહે,
માહેંદ્રનું કરેલું સમવસરણ, ૨ માસ રહે,
બ્રહ્મેંદ્રનું કરેલું સમવસરણ, ૪ માસ રહે,

અચ્યુતેન્દ્રનું કરેલું સમવસરણ, ૧૦ દિવસ રહે,
જ્યોતિષિદેવોનું કરેલું સમવસરણ, ૧૫ દિવસ રહે.

વીતરાગની વાણી

૧. વીતરાગની વાણી, ભવવલ્લીકૃપાણી, ભવરૂપી વેલડીને
કાપવામાં તરવાર સમાન છે,

૨. વીતરાગની વાણી, સંસારસમુદ્રતારિણી, સંસાર રૂપી સમુદ્રને
પાર પમાડવામાં વહાણ-જહાજના સમાન છે,

૩. વીતરાગની વાણી, મહામોહાંધકારદિનકરાનુકારિણી, મહાન
મોહરૂપી અંધકારને નાશ કરવામાં સૂર્યના સમાન છે,

૪. વીતરાગની વાણી, આગમોદ્ગારિણી, આગમના ઉદ્ગારને
કરવાવાળી છે,

૫. વીતરાગની વાણી, ચતુર્વિધ સંઘમનોહારિણી, શ્રી ચતુર્વિધ
સંઘના મનને હરણ કરવાવાળી છે,

૬. વીતરાગની વાણી, ભવ્યકર્ણામૃતશ્રાવિણી, ભવ્ય જીવોના
કાનને વિષે અમૃતના સ્નાવ કરનારી રેડનારી છે,

૭. વીતરાગની વાણી, કુમતિનિવારિણી, કુબુદ્ધિને નિવારણ
કરનારી છે,

૮. વીતરાગની વાણી, સકલસંશયહારિણી, ભવ્યજીવોના
સમગ્ર સંશયોને હરણ કરવાવાળી છે.

૯ વીતરાગની વાણી, યોજનવિસ્તારિણી, એક યોજન ભૂમિ
સુધીમાં વિસ્તારને પામવાવાળી છે.

૧૦ વીતરાગની વાણી મિથ્યાત્વછેદિની, મિથ્યાત્વને છેદન
કરનારી છે.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૧૧ વીતરાગની વાણી, પાપવિશોધિની, પાપનું વિશોધન કરનારી છે.

૧૨ વીતરાગની વાણી, ક્રોધ દાવાનલ ઉપશમિની ક્રોધરૂપી દાવાનલને ઉપશાંત કરનારી છે.

૧૩ વીતરાગની વાણી, કલિમલપ્રલયની, કલિમલનો પ્રલય કરનારી છે.

૧૪ વીતરાગની વાણી, મન્મથસ્થંભિની, કામદેવનો નાશ કરનારી છે.

૧૫ વીતરાગી વાણી, હૃદયઆલ્છાદિની, હૃદયને આલ્છાદ ઉત્પન્ન કરનારી છે.

૧૬ વીતરાગની વાણી, અમૃતરસસ્વાદિની, અમૃતરસનો આસ્વાદન કરાવનારી છે.

૧૭ વીતરાગની વાણી, મુક્તિમાર્ગપ્રકાશિની, મુક્તિના માર્ગને પ્રકાશ કરનારી છે.

૧૮ વીતરાગની વાણી, દુર્ગતિનિર્નાશિની, દુર્ગતિનો નાશ કરનારી છે.

૧૯ વીતરાગની વાણી, અજરામરપદદાયિની, અજર અમરપદ અર્થાત નિર્વાણ-મોક્ષને આપનારી છે.

સ્થાપનાચાર્ય

એક આવર્ત નિરંતર બળ આપનાર થાય છે,

બે આવર્ત કલેશને કરાવનાર થાય છે,

ત્રણ આવર્ત બહુજ માન આપનાર થાય છે,

ચાર આવર્ત શત્રુનો નાશ કરનાર થાય છે,

પાંચ આવર્ત ભયને હરણ કરનાર થાય છે,
છ આવર્ત મહારોગને આપનાર થાય છે,
સાત આવર્ત નિઃસંશય સર્વ રોગનો નાશ કરનાર થાય છે.

સંધ્યાકાલે દૂધને વિષે સ્થાપના નાખીને રાખી મુકવા, અને
પ્રાતઃકાલે દૂધનો વર્ણ જોવો, જેવા પ્રકારે દૂધનો વર્ણ થાય, તેવા
પ્રકારના રોગોને હણે છે.

જો લાલ રંગ હોય તો રક્ત રોગને હણે છે,
જો કાળો રંગ થાય તો વિષને હણે છે,
જો પીલો રંગ થાય તો આમવાતને હણે છે,
જો ફાટી જાય તો શૂલને હણે છે,
જો કોહાઈ જાય (કવચિત થાય તો) જવરને હણે છે,
જો દંહી થાય તો અતિસારને હણે છે,
જો નીલો રંગ થાય તો પિત્તને હણે છે,
જો અલક્ત સદૃશ થાય તો રાજા અવશ્ય થાય,

યોનિયો

૫૨. લાખ યોનિયો મુંગાની,
૩૨. લાખ યોનિયો બોલતાની,
૫૪. લાખ યોનિ નાક વગરનાની,
૩૦. લાખ યોનિ નાકવાળાની,
૫૬ લાખ યોનિ આંધળાની,
૨૮ લાખ યોનિ દેખતાની,
૫૮ લાખ યોનિ બહેરાની,

૨૬ લાખ યોનિ સાંભળતાની,

અચિત ભૂમિનું પ્રમાણ

- ૧ અવ્યાપાર ક્ષેત્રભૂમિ આંગલ ૪
- ૨ રાજમાર્ગ ભૂમિ આંગલ ૫
- ૩ શેરીની ભૂમિ આંગલ ૭
- ૪ ઘરની ભૂમિ આંગલ ૧૦
- ૫ મલમૂત્રની ભૂમિ આંગલ ૧૫
- ૬ ગાય ભેંશ બકરીને બેસવાની ભૂમિ આંગલ ૨૧
- ૭ ચૂલા હેઠળની ભૂમિ આંગલ ૩૨
- ૮ નીંભાડાની ભૂમિ આંગલ ૭૨

૨૧ પ્રકરના ધોવણ

૧. લોટનું ધોવણ,	૧૨. બીજોરાનું ધોવણ,
૨. ચોખાનું ધોવણ,	૧૩. દ્વાક્ષનું ધોવણ,
૩. અરવિણનું ધોવણ,	૧૪. આંબળાનું ધોવણ,
૪. તીલનું ધોવણ,	૧૫. આંબલીનું ધોવણ,
૫. તુષનું ધોવણ,	૧૬. દાડમનું ધોવણ,
૬. જવનું ધોવણ,	૧૭. ખજૂરનું ધોવણ,
૭. કેરડાનું ધોવણ,	૧૮. શ્રીફળનું ધોવણ,
૮. બોરનું ધોવણ,	૧૯. ઓસામણ,
૯. આંબાનું ધોવણ,	૨૦ કાંજ,
૧૦ અંબાડનું ધોવણ,	૨૧. ઉનું પાણી
૧૧. કોઠાનું ધોવણ,	

**મહાવીરસ્વામી પહેલા તથા તેમના વિદ્યમાનપણામાં નીચેના
દેશોમાં જૈન ધર્મ ચાલતો હતો.**

૧. મગધદેશ	રાજગૃહી નગરી,
૨. અંગદેશ,	ચંપા નગરી,
૩. બંગદેશ,	તામ્રલિપ્તી નગરી,
૪. કલિંગદેશ,	કાંચનપુર નગર,
૫. કોશલદેશ	સાકેતપુર (અયોધ્યા),
૬. કુરુદેશ,	હસ્તિનાપુર નગર,
૭. કુશાવર્તદેશ,	શૌરીપુર નગર,
૮. પાંચાલદેશ,	કંપીલપુર નગર,
૯. જંગલદેશ,	અહિછત્તા નગરી,
૧૦. સૌરાષ્ટ્રદેશ,	દ્વારિકા નગરી
૧૧. વિદેહદેશ,	મિથિલા નગરી,
૧૨ વત્સદેશ,	કૌશંબી નગરી,
૧૩ શાંડિલ્યદેશ,	નંદીપુર નગર,
૧૪. મલયદેશ	ભદ્રીલપુર નગર,
૧૫. મત્સદેશ,	વૈરાટ નગર,
૧૬ વરુણદેશ,	અછાપુરી નગરી,
૧૭. દશાર્ણદેશ,	મૃતિકાવતી નગરી,
૧૮. ચેદીદેશ,	શૌક્તિકાવતિ નગરી,
૧૯. સિંધુસૌવીરદેશ,	વીતભયપત્તનનગર,
૨૦. શૂરસેનદેશ,	મથુરાનગરી,

૨૧. કુણાલદેશ, સાવત્થીનગરી,
૨૨. લાટદેશ, કોડીવરખનગર,
૨૩. અવંતીદેશ, ઉજ્જયિનીનગરી,

તથા મહારાષ્ટ્ર કોકણ, મરુસ્થલ, મેદપાટ, નયપાલ વિગેરે ઘણા દેશોમાં જૈનધર્મનો પ્રચાર બહુ જ સારો હતો.

મહાવીરસ્વામીથી બોધ પામેલા રાજાઓ.

૧. મગધદેશનો રાજા શ્રેણિક તથા તેનો પુત્ર કોણિક,
૨. વિશાલાનગરીનો રાજા ચેડા મહારાજા,
૩. કાશી-કોશલ દેશના રાજા, નવમલ્લિય જાતિના, નવ લચ્છિય જાતિના
૪. આમલકલ્પા નગરીનો રાજા શ્વેતરાજા,
૫. વીતભયપત્તનનો રાજા ઉદયન રાજા,
૬. કૌશંબી નગરીનો રાજા વત્સઉદાયન રાજા,
૭. ક્ષત્રિયકુંડનો રાજા નંદિવર્ધન રાજા.
૮. પૃષ્ઠયંપા નગરીનો રાજા શાલ મહાશાલ રાજા,
૯. પોતનપુરનો રાજા પ્રસન્નચંદ્ર રાજા,
૧૦. હસ્તિશીર્ષ નગરનો રાજા અદીનશત્રુ રાજા,
૧૧. વિજયપુર નગરનો રાજા વાસવદત્ત રાજા,
૧૨. મહાપુરનો રાજા બલરાજા,
૧૩. સાકેતપુરનો રાજા મિત્રાનંદ રાજા,

ઉપરોક્ત રાજાઓ ભગવાન શ્રી મહાવીર પરમાત્માથી બોધને પામી ભગવાનની સેવા કરતા જૈનધર્મનું પ્રતિપાલન કરતા હતા.

મહાવીરસ્વામી મહારાજાનો ઘણો ખરો વિહાર રાજગૃહી, ચંપા, પૃષ્ઠચંપા (જે હિમાલય પહાડની પાછાડી તિબેટમાં હતી) વિશાલા, મિથિલા, કૌશંબી, મોરાકસન્નિવેશ, વાણિજ્યગામ, અસ્થિકગામ, ભદ્રિકાનગરી, આલંભિકાનગરી, સાવત્થીનગરી, વજ્રભૂમિ, પાવાપુરી, કોઈક વખત ઉત્તર પૂર્વમાં, કોઈક વખત ગંગા જમુનાની આસપાસ, કોઈક વખતે નયપાલ લગભગ, કોઈક વખત, કનકખલ તાપસના આશ્રમની આસપાસ, કોઈક વખત હિંદમાં પૂર્વઉત્તર તરફ, અને કેવલજ્ઞાન થયા પછી સૌરાષ્ટ્રદેશને વિષે પણ વિચર્યા હતા.

મહાવીરસ્વામી મહારાજાના વખતમાં તેમના ભક્ત રાજાઓ

૧. રાજગૃહનગરનો સ્વામી શ્રેણિક-ભંભસાર.
૨. ચંપાનગરીનો સ્વામી-શ્રેણિકપુત્ર કોણિક-અશોકચંદ્ર
૩. વૈશાલીનગરીનો સ્વામી ચેટક મહારાજા.
૪. કાશીદેશના રાજા નવમલ્લિકજાતિ.
૫. કોશલદેશના રાજા નવલચ્છિકજાતિ.
૬. પોલાસપુરનો રાજા વિજયરાજા
૭. આમલકલ્પા નગરીનો સ્વામી શ્વેતરાજા
૮. વીતભયપત્તનનોસ્વામી ઉદાયન રાજા.
૯. કૌશંબી નગરીનો સ્વામી ઉદાયન વત્સરાજા.
૧૦. ક્ષત્રિયકુંડ નગરીનો સ્વામી નંદીવર્ધન રાજા.
૧૧. ઉજ્જયિની નગરીનો સ્વામી ચંડપ્રદ્યોતન રાજા.
૧૨. હિમાલય પર્વતની ઉત્તર તરફ પૃષ્ઠચંપા-ચંપાનો શાલ-મહાશાલ. બન્ને ભાઈયો રાજા.
૧૩. પોતનપુરનો સ્વામી પ્રસન્નચંદ્ર રાજા.

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

૧૪. હસ્તિશીર્ષ નગરનો સ્વામી અદિનશત્રુ રાજા.
૧૫. ઋષભપુરનો સ્વામી ધનાવહ રાજા.
૧૬. વીરપુરનો સ્વામી વીરકૃષ્ણમિત્ર રાજા.
૧૭. વિજયપુરનો સ્વામી વાસવદત્ત રાજા.
૧૮. સોગંધિકનો સ્વામી અપ્રતિહત રાજા.
૧૯. કનકપુરનો સ્વામી પ્રિયચંદ્ર રાજા.
- ૨૦ મહાપુરનો સ્વામી બલરાજા.
૨૧. સુધોષ નગરનો સ્વામી અર્જુન રાજા.
૨૨. ચંપાનો સ્વામી દત્તરાજા.
૨૩. સાકેતનપુરનો સ્વામી મિત્રનંદી રાજા.

એવીરીતે કુલ ત્રેવીશ રાજાઓ તથા બીજા પણ કેટલાએક રાજાઓ મહાવીરસ્વામી પરમાત્માના ભક્તો હતા,

રાજા તથા પ્રજાઓને બોધ કરનાર મહાત્માઓ.

૧. મૌર્યવંશી ચંદ્રગુપ્તને બોધ કરનાર, ભદ્રબાહુ સ્વામી.
૨. સંપ્રતિ રાજાને બોધ કરનાર, આર્યસુહસ્તિ મહારાજા.
૩. વિક્રમરાજાને બોધ કરનાર, સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ.
૪. આમ રાજાને બોધ કરનાર, બપ્પભટ્ટિસૂરિ મહારાજા.
૫. વનરાજાને બોધ કરનાર, શીલગુણસૂરિ મહારાજા.
૬. હસ્તિકુંડી રાજાને બોધ કરનાર, વાસુદેવાચાર્ય મહારાજા.
૭. સિદ્ધરાજ તથા કુમારપાળને બોધ કરનાર, હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજા.

૮. હજારો ક્ષત્રિઓને ઓસવાલ બનાવનાર, રત્નપ્રભ સૂરિ મહારાજા.

૯. મેવાડમાં પોરવાડવંશને સ્થાપન કરનાર, હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ.

૧૦. બ્યાશી ગામો રજપૂતોના ને બે ગામો સોનીના કુલ ૮૪ ગામોને જૈન બનાવનાર જિનસેન આચાર્ય મહારાજ.

૧૧. આગ્રા નગરના રાજાના પુત્રોને તથા હજારો લોકોને જૈન બનાવનાર લોહાચાર્ય મહારાજ.

૧૨. ગદ્દમિલ્લનું ઉચ્છેદન કરનાર કાલિકાચાર્ય મહારાજ.

૧૩. ૫૦૦ પ્રકરણોને કરનાર, ઉમાસ્વાતિ મહારાજ.

૧૪. ૧૪૪૪ ગ્રંથોના બનાવનાર હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ.

૧૫. સંસ્કૃત અદ્વિતીય ઉપન્યાસ લખનાર સિદ્ધર્ષિ મહારાજ.

૧૬. તાર્કિકશિરોમણિ મલ્લવાદિ મહારાજ.

૧૭. ગ્રંથોની વિશેષ વ્યાખ્યા કરનાર, મલધારિ હેમચંદ્ર મહારાજ

૧૮. મોટી મોટી ચમત્કારી વિદ્યાઓને ધારણ કરનાર, યશોભદ્રસૂરિ મહારાજ.

૧૯. સિદ્ધરાજની સભાનું અમૂલ્ય રત્ન, અને ૮૪ વાદોમાં જય મેળવનાર, વાદિદેવસૂરિ મહારાજ,

૨૦. સાડાત્રણ કોડ શ્લોકની રચના કરનાર, કલિકાલસર્વજ્ઞ હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજ.

૨૧. અકબરને બોધ કરી છ માસનો અમારીનો પડહ વજડાવનાર, હીરસૂરિ મહારાજ, શાન્તિચંદ્રસૂરિ મહારાજ,

૨૨. અકબરના પાસેથી શત્રુંજ્યાદિક તીર્થના પરવાના મેળવનાર સિદ્ધસૂરિ તથા ભાનુચંદ્રસૂરિ મહારાજ.

૨૩. પદ્માવતી દેવીથી વરને પામેલા અને વચન પ્રમાણે કાર્યસિદ્ધિ કરનારા, અને પિરોજશાહ સુરત્રાણને બોધ કરનાર ૭૦૦ સ્તોત્રના રચયિતા જિનપ્રભસૂરિ મહારાજ,

૨૪. બૌધરાજાને બોધ કરનાર, વજ્રસ્વામી મહારાજ,

૨૫. સિદ્ધાંતોની ટીકા કરનાર, અભયદેવસૂરિ મહારાજ,

૨૬. પૃથ્વીધરને બોધ કરનાર, શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ મહારાજ,

૨૭. મિથ્યાત્વી થઈ ગયેલ કપર્દિયક્ષને બોધ કરી નવીન કપર્દિયક્ષને સ્થાપન કરનાર શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ મહારાજ,

૨૮. દરેક શ્લોકના સો સો અર્થ કરનાર સોમપ્રભસૂરિ મહારાજ.

ઉપશમ વિગેરેનું સ્વરૂપ

૧. ઉપશમ, ૨. સંવેગ, ૩. નિર્વેદ, ૪ અનુકંપા, ૫. આસ્તિકયા, એ પાંચ સમ્યક્ત્વનાં લિંગો કહેલાં છે. તેમાં આગળ ઉપર કથન કરવામાં આવશે તેવા પ્રકારના મિથ્યાભિનિવેશની જે વ્યાવૃત્તિ તે ઉપશમ કહેવાય છે.

૨. તથા ષટખંડની પૃથ્વીના સામ્રાજ્યનું સમગ્ર પ્રાપ્તિપણું હોય પણ તે સમગ્ર દારૂણ, દુઃખમય અને સંસારમાં પરિભ્રમણનું કારણ છે, માટે નિરંતર સંસાર સુખને દુઃખ માની, અત્યંત આનંદમય મુક્તિસુખની અભિલાષા તે સંવેગ કહેવાય છે.

૩. દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચ, નરકાદિક દુઃખોને નિરંતર સ્મરણ કરી તેના અનુભવમય નિરંતર પોતાના આત્માને માનતો, અને આ ચારે દુઃખો મને ક્યારે હવે છોડશે ? અગર પ્રગટ નહિ થાય તે દુઃખોથી મન સંબંધી ઉદ્વેગ કરે તે નિર્વેદ કહેવાય છે.

૪. દરેક પ્રકારે પૂજાદિ લાભની ઈચ્છા ધારણ કરતો મિથ્યાદષ્ટિ જીવોને હું ક્યારે દુઃખથી મુક્ત કરીશ. દ્રવ્ય ભાવથી પરનાં દુઃખને હણવાની ઈચ્છા તે અનુકંપા કહેવાય છે.

૫. ભગવાનના વચનથી જીવ પદાર્થ છે, કુતીયાદિક વચનને વિષે શ્રદ્ધા નહિ કરતો જીવ છે. પરલોક છે. આવી મતિ ધારણ કરે તે આસ્તિક કહેવાય છે.

હવે મિથ્યા અભિનિવેશનાં ઉપશમનું સમ્યક્ત્વ પ્રથમ હોવાથી આદિને વિષે તેને સ્થાપન કરેલ છે.

સર્વજ્ઞના વચનથી વિપરીત પક્ષપાત સંબંધી મિથ્યા અભિનિવેશ કદાગ્રહ તેનું જે ઉપશમપણું, સર્વથા નાશ પણું તે ઉપશમ કહેવાય છે. મિથ્યાત્વના ઉપશમજન્યં સમ્યક્ત્વં, તેનો ઉદય થતા તુરતજ સૂર્યના ઉદયથી અંધકાર નાશ પામે છે તેમ મિથ્યાત્વ અભિનિવેશ શાંત થાય છે. તે ઉપશમ કહેવાય છે. ઉપશમ લિંગ જે તે સમ્યક્ત્વનું અનુમાન કરનારું છે. જેના પછાડી જે ઉદય થાય તે તેનું કાર્ય કહેવાય ઇતિ ન્યાયાત્ જેમ ધૂમાડાથી અગ્નિનું અનુમાન કરાય છે તેમ અનંતાનુબંધિવાળાને ઉપશમ નહિ, કારણ કે ચારિત્ર પ્રત્યે વિચિત્રપણું ઉત્પન્ન કરે, એટલે ચારિત્રનું આવરણ કરે. દેશવિરતિ, સર્વવિરતિને મોહ ન કરે મુહ્યતિ આપ્રિયતે અનેન ઇતિ મોહનીયં, અને “કથ્યન્તે પ્રાણિનો અસ્મિન્” ઇતિ કષ્ઠ: સંસાર તેનો આય-લાભ તે કષાયો કહેવાય. અનંતાનુબંધી આદિ ૧૬. તથા કષાયોનાં સહચારિપણાથી નવ નોકષાયો એવી રીતે ૨૫. ચારિત્રાવરણીય, મોહનીય કર્મપણાવડે કરી દેખાડયા છે. ભગવાને મોહનીય કર્મ ૨ પ્રકારે કહ્યું છે : દર્શન મોહનીય ૧. ચારિત્ર મોહનીય ૨. દર્શન મોહનીય ત્રણ પ્રકારે સમ્યક્ત્વ મોહનીય મિશ્રમોહનીય,

મિથ્યાત્વ મોહનીયના ભેદથી તથા ચારિત્ર મોહનીય બે પ્રકારે. ૧ કષાય, ૨. નોકષાય. ભેદથી ૧૬. કષાય, ૯ નોકષાય. ચારિત્ર મોહનીયથી ચારિત્રી આવૃણ્યતે, ન સમ્યક્ત્વં, કારણ કે અન્યનું કાર્ય અન્ય નહિ કરે. જો તેમ હોય તો માટીનો પિંડ પણ પટ કરે. કરણે “સર્વસ્ય સર્વત્રપ્રસંગાત્” એ પ્રકારે ચારિત્ર મોહનીયને સમ્યક્ત્વ અવારકત્વે, દર્શનમોહનીયસ્ય અયથાર્થકયં પ્રસજયેત યથા તમો અભાવ પ્રકાશત્વં, ચારિત્રવિરોધી કષાયો તેનાથી ઉપશમ ચારિત્ર જાય. ન સમ્યક્ત્વં ચારિત્ર વિરોધિત્વં તિર્થવ પ્રતિપાદનત્, સર્વે અતિચારો સંજવલનનાં ઉદ્યયથી હોય છે. સિવાય બીજા બાર અનંતાનુબંધી અપ્રત્યાખ્યાન, પ્રત્યાખ્યાન ક્રોધાદિક કષાયોનો ઉદય મૂલ છેદ આઠમા પ્રાયશ્ચિતવડે કરી છેદાય છે, જે અતિચારથી ઉત્પન્ન થયેલ હોય છે. મૂલ છેદ હોય છે. તે અનંતાનુબંધિનો ઉપશમ હોય તે સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે.

સંવેગ નું સ્વરૂપ

ચારિત્ર મોહનીયના ઉપશમપણાવડે કરીને તેને સમ્યક્ત્વના સાથે સંબંધના અભાવથી ચારિત્ર મોહનીય પણાથી અનંતાનુબંધીનો ઉપશમ નહિ, સમ્યક્ત્વલિંગમ્ એવી રીતે આગમનો વિરોધ અનંતાનુબંધીનાં ઉદયથકી ભવસિદ્ધિયા જીવો પણ સમ્યક્દર્શનનો લાભ ન લે. શ્રાવકપ્રજ્ઞાતિને વિષે પણ કહેલું છે કે મિથ્યાત્વ, અભિનિવેશ, ઉપશમ, પંચાશકવૃત્તૌ, અભયદેવસૂરિઃ, “સમ્યક્ત્વનાં હેતુભૂત મિથ્યાત્વનાં ક્ષયોપશમના અવસરે જ્ઞાનાવરણીય અનંતાનુબંધી કષાયલક્ષણ ચારિત્ર મોહનીયાદિકર્મનો પણ ક્ષયોપશમ અવશ્ય થાય છે, તોપણ તેના ઉપશમથી પણ સમ્યક્ત્વનું ઉત્પન્ન પણું થતું નથી. મિથ્યાત્વના ક્ષયોપશમથી જ તેની ઉત્પત્તિનું પ્રતિપાદન કહેલ છે. સમ્યક્દ્રષ્ટિ જીવ

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

ચારિત્રાવરણીય કર્મના ઉદયથકી મિથ્યાભિનિવેશનાં ઉપશમપંચા વડે કરી ઘર, બાર, વિષય, ભોગોપભોગ, વસ્ત્રમાલ્યાદિકને વિષે રક્ત રહ્યો છતો પણ, અને તેને છોડવાને અશક્ત છતો પણ મન અને વચનવડે કરી વિરક્તભાવી તેનાથી પાછો ફરવાની ઈચ્છાવાળો એવો વિષયાદિકનું અસારપણું ચિંતવન કરનારો હોય છે.

યત:

ય: શાસનસ્યમાલિન્યેડનાભોગેનાપિ વર્તેતે,
સ તન્મિથ્યાત્વહેતુત્વાદન્યેષાં પ્રાણિનાં ધ્રુવં ॥૧॥
બધ્નાત્યપિ તદેવાલં પરં સંસારકારણં,
વિપાકદારુણં ઘોરં સર્વાનર્થવિવર્ધનમ્ ॥૨॥

ભાવાર્થ : જે માણસ વિસ્મરણથી પણ જૈન શાસનના માલિન્યપણાને વિષે પ્રવર્તમાન થાય છે, તે નિશ્ચય બીજા જીવોને મિથ્યાત્વના હેતુભૂત થવાથી, મહાઅનર્થને કરનારું તથા અત્યંત ઘોર અને દારૂણવિપાકવાળું તેમજ ઉત્કૃષ્ટ રીતે સંસારને વૃદ્ધિ કરનારું, એવું મહાન્ દુષ્કર્મ બાંધનાર થાય છે, અને અનંત સંસાર રજળનાર થાય છે, માટે જૈન શાસનની ઉડાહના કરવી નહિ. ભાર્યા, પુત્ર પ્રભૃતિને વિષે શિથિલ પ્રતિબંધવાલો મંદસ્નેહી દીર્ઘસંસારવર્જિત ગુણી જ્ઞાની પાત્રેષુ બહુમાન પરભક્તિ નમ્ર સતો સર્વવિરતિમય ધર્મે ચારિત્ર જેવું સુખ માને છે, જેઓ રાચેમાચે છે તેઓ ઐહિક સામ્રાજ્ય રાજ્યસુખ લાભને વિષે સુખ માનતો નથી. કિંતુ ગ્રહારંભ પરિગ્રહાદિકનાં પ્રબળ આરંભોથી ખેદિત થઈ જીવઘાતાદિકના મહાન પાપકર્મરૂપ કૃષિકર્મ આદિકથી બહુ જ પશ્ચાતાપ કરે છે. ભગવાનનાં બિંબ, ચૈત્યાદિકને વિષેતથા સાધુ મહાત્માઓને આત્માની અનુગ્રહબુદ્ધિવડે કરી જે જે પ્રમાણવાલા જેટલા જેટલા ધન્ય ધાન્ય દ્વિપદ ચતુષ્પદાદિક આપે છે.

તેમાંથી પુન્યાનુબંધી પુન્યપણાથી મુક્તિના હેતુપણાનો નિર્ણય થાય છે, કારણ કે ઉપરોક્ત પુન્ય વિના સર્વ નિષ્ફળ છે, કારણ કે પૈસો, રાજા, ચોર, વેશ્યા, દ્યુત, કુટુંબાદિકના ઉપયોગથી સંસારમાં કલેશ દુઃખ દુર્ગની તેમજ ઈહલોક પરલોકને વૃદ્ધિ કરનાર ઈહલોકે થાય છે, તો શાસનની ઉઝાહનાના રક્ષણ કરવાથી ચૈત્યાદિકની પૂજા કરવાથી ઉપર કહેલી ભક્તિ તથા ચેષ્ટાથી પ્રથમ વર્ણવેલ સર્વવિરતિ ગ્રહણ પરિણામયુક્ત નિઃસંશય સમ્યગ્દષ્ટિ થાય છે. ભાવ અંતરંગપણાથી સંવેગ અપરનામ મુક્તિ મનોરથ કહેવાય છે. પાછળથી મેં પાપીએ આવું દુષ્કૃત કર્યું ઈતિ ઉદ્વેગપણાથી તે તે પશ્ચાત્તાપ યોગ્ય વિષયસેવનાદિક ક્રિયાને વિષે પશ્ચાત્તાપ કરવાવાલો થાય છે. આવો સંવેગવાન પુરૂષ જંબુસ્વામીની પેઠે જોવા લાયક છે. અને આવો સમ્યક્ત્વવાન જીવ મોક્ષસુખનો ભોક્તા થાય છે.

ઘટિ બીજું સંવેગલિંગમ્ નિર્વેદ નું સ્વરૂપ

સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ સંવેગ નામના લિંગથી જેનું સમ્યક્ત્વ દેખાય છે, એવો જે તે સંસારવન ગહન દુઃખથકી ઉદ્વિગ થયો છતો જન્મ જરાને મરણાદિકનાં દુઃખોનો પ્રાદુર્ભાવ ફરી થાય નહિ. એવા સમ્યગ્દષ્ટિ જીવોના મનને વિષે જે સંતાપ થાય છે તેમનું અનાદિ પ્રવાહવડે કરી ચિંતવન કરે છે.

યતઃ

જરામરણદૌર્ગત્ય, વ્યાધયસ્તાવ દાસતાં,

જન્મૈવ કિં ન ધીરસ્ય, ભૂયો ભયસ્ત્રાપાકરમ્ ॥૧॥

ભાવાર્થ : જરા મરણ દુર્ગતિ વ્યાધિયો તો પ્રથમ દૂર રહો, પરંતુ ધીરપુરૂષને ફક્ત એકલો જન્મ જ અત્યંત ભય અને લજ્જાને

ઉત્પન્ન કરનાર શું નથી થતો ? અર્થાત્ થાય છે.

જીવ કર્મવડે કરી મિથ્યાદૃષ્ટિપણાથી સંસારને વિષે પરિભ્રમણ કરે છે. તેનું ચિંતવન કરે. અહો ! અહો ! આ જીવે અપાર સંસાર પારાવારને વિષે અનંત જન્મોને ધારણ કરી નરક તિર્ય્યાદિક ગતિને વિષે ઉત્પન્ન થયેલી દારૂણ વેદના અનંતીવાર ભોગવી, તથાપિ કર્મનો અંત ન આવ્યો. તેમાં કાંઈ પણ સંદેહ નથી, કારણ કે ભવ, જીવ, કર્મ, આ આ ત્રણેનો અનાદિકાળથી સંબંધ છે. તેમાં પણ ચાર ગતિને વિષે બહુશઃ રખડતા બહુ દુઃખોને સહન કર્યા હિંસાદિક પાપકર્મના કરવાવડે કરી નરક તિર્યંચ ગતિમાં આ જીવ બહુ વાર ગયો. મનુષ્ય અને દેવગતિનું સુખ તો લવલેશ માત્ર પામેલ છે. એવી રીતે અવિનાશી સુખનો નાશ કરી ભવકષ્ટની પરંપરા આ જીવે અનંતકાળ સુધી સહન કરી મિથ્યાત્વાદિકના ઉદયથી.

યતઃ આગમઃ

ભયવં ! કે સંસારે દુઃખિયા, ગોચમા, સમ્મદિઢ્ઠી અવિરયતિ

ભાવાર્થ : હે ભગવાન ! સંસારને વિષે દુઃખિયા કોણ જીવો છે ? હે ગૌતમઅવિરતિ, સમ્યક્દૃષ્ટિ હોય છે.

વળી આ જીવ જે સમ્યગ્દૃષ્ટિ છે, તેને પાણીવડે ભીની થયેલી ધૂળને ગ્રહણ કરી વર્ષારૂતુમાં જેમ બાલકો ઘરને કરીને રમે છે, તેજ પ્રકારે દેવેન્દ્ર, દેવો, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, બળદેવાદિકને, અધ્રુવંઃ અશાશ્વતં જાણે છે. સંસારમાં જેટલા પદાર્થો છે, તેને તથા દેવતાઓના સાગરોપમોના આયુષ્યોને પણ બાળકે કરેલા માટીના ઘર સમાન લેખે છે. વિનિશ્ચર છે. એવી સતે સર્વદા સર્વત્ર, અત્યંત દુઃખ કલેશના નિવાસરૂપ સંસારને માની નિરંતર ઉદ્વિગ્ન રહે છે. માટે તેને નિરંતર મહાદુઃખ હોય છે. તે કારણ માટે પોતાને અશરણ

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

માની સંસારનાં ગ્રહાદિકનાં આરંભરૂપ જે તે સાવધ કાર્ય, કૃષિ, વિષય, ભોગાદૌ, વચન, કાયાનો ઉપયોગ ઉદ્યમ કરે છે. તે તે કાર્યને વિષે સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ દારૂણ દુઃખ જાણી ખેદ પામે છે. ચારિત્રનો લાભનહિ મેળવી શકવાથી, વળી ચિંતવના કરે છે કે જેણે પુત્ર, મિત્ર, કલત્ર, માતૃ માતાપિતા વિગેરેના વિરહ સંબંધી દુઃખ તેમજ નાના પ્રકારના સંસારજન્ય કલેશોને દૂર કરેલા છે, તેવા સુકૃતનાં સાધનને કરનારા અને ભવદુઃખના સંગને ત્યાગ કરનાર સુવિહિત મુનિમહારાજાઓને ધન્ય છે, કારણ કે જગતના રાજાદિક સ્વામિ રક્ષણ કરનારા સતા પણ વસ્તુથકી કલેશ પામનારા સંસારી જીવોને મુનિજન વિના કોઈપણ રક્ષણ કરી શકનાર નથી. સર્વવિરતિના અભાવવત્ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ આવી રીતે ચિંતવન કરે છે. તે ચારિત્રપ્રાપ્તિની ઈચ્છાવાળો હોય તેજ કરે છે. એવી રીતે નિત્ય આનંદમય પરમપદ સ્થાયમાનિ સંયમ વિના ધન પરિજય સ્વજન ધન ધાન્યાદિક ક્યાંઈ રતિને પામતો નથી. જેમ ચારે બાજુથી અગ્નિ લાગેલી હોય અને અંદર અનેક વસ્તુઓ બળી જતી હોય તેને દેખીને ઘરધણી શાન્તિ પામતો નથી. તેમજ ગૃહવાસરૂપી કારાગૃહ વિષે સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ શાંતિ પામતો નથી. હાલમાં તે નિર્વેદ લિંગના ઉપસંહારને કરતાં કહે છે કે-

એવી રીતે આગળ કહેલ સંસાર દુઃખમય અશરણમય, અનિત્યમય, મનનાં પરિણામ સહિત સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ જિનેશ્વર મહારાજાયે કથન કરેલ છે, માટે અનુમાન કરેલ નિર્વેદ લક્ષણ ચિત્તનાં અધ્યવસાય યુક્ત મહાસમ્પન્ન વ્યસનને વિષે પણ આકુલતા રહિત સનત્કુમાર ચક્રવર્તિના પેઠે સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ મનાયેલ છે. એપ્રમાણે ત્રીજું નિર્વેદ લિંગ કહ્યું.

ઘટિ તૃતીય નિર્વેદ લિંગમ્
અનુકંપાનું સ્વરૂપ

હવે ચોથા અનુકંપા લિંગને કથન કરે છે. એવી રીતે નિર્વેદ લિંગવડે કરીને વ્યાપી નિશ્ચય સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ જે તે અનુકંપા કહેતા જીવદયા તત્પર રહે છે, ને કહે છે. દયા બે પ્રકારની દ્રવ્યને ભાવ. દ્રવ્યથકી દીનહીન, પ્રાણીયોને ક્ષુધાવડે કરી કલેશ પામતા દેખીને દાનાદિક આપી તેની દીનતા નાશ કરવાની બુદ્ધિ હોય છે.

યથોક્તમ્ -

મીતેષુ આર્તેષુ દીનેષુ યાચમાનેષુજીવિતમ્,
પ્રતિકાર પરા બુદ્ધિઃ કારુણ્યમવિભીયતે ॥૧॥

ભાવાર્થ : ભય પામેલા તથા આર્તધ્યાનને વિષે ડુબેલા, તથા દીનતાને પ્રાપ્ત થયેલા તથા જીવિતવ્યની યાચના કરનારા જીવોને વિષે જે તેનો બચાવ કરનાર ઉપકાર કરવાની ઉત્કૃષ્ટ બુદ્ધિહોય છે, તેનું નામ જ કારુણ્યતા કહેવાય છે, ભાવથકી મિથ્યાદષ્ટિયોને મિથ્યાત્વાદિ નિબંધને, સંસારદુઃખેન દુઃખિત થયેલા જીવોને બોધિ બીજની પ્રાપ્તિ કરવી તેનો વિયોગ કરાવવાની ઈચ્છા હોય છે.

ચદૃષિ

દટૂઠણ પાણિનિવહં મીમે ભવસાયરંમિ દુઃખત્તં,
અવિસેસઓણુકંપે દુહાવિસામત્થઓકુણહ ?

ભાવાર્થ : ભયંકર ભવસમુદ્રને વિષે દુઃખને પામનારા પ્રાણીયોના સમૂહને દેખીને તેમના ઉપર અત્યંત અનુકંપા લાવીને બન્ને પ્રકારે તેને દુઃખથકી મુક્ત કરવાને સામર્થ્યને ધારણ કરો. સબબ કે-એવા જીવોને દુઃખ મુક્ત કરવા કટિબદ્ધ થાઓ.

એવી રીતે તે બન્ને પ્રકારે સમ્યગ્દષ્ટિ જીવને બન્ને દયા પણ સમ્યક્ત્વલિંગવડે કરી વિધેતયા કહેલી છે. તોપણ આગળ ઉપર કથન

કરવારૂપ સૂત્રના અનુસારે દ્રવ્ય અનુકંપા ઉપજ્ઞની ભૂતનાં અવિવક્ષીતપણાથી ભાવ અનુકંપા સમ્યક્ત્વલિંગી જાણવી, દેખવી. ત્યારબાદ અનુકંપાને વિષે તત્પર મુખ્ય વૃત્તિથી તો સર્વદા સદા ભાવદયા તત્પર જીવોના મિથ્યાત્વાદિક હેતુભૂત ભાવી દુઃખ વિપ્રયોગ-કલેશ રહિત ગણતો વિચાર કરે છે. અહિંયા બન્ને જીવો સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવને અનુકંપા કરવાને લાયક છે. ભવ્ય, અભવ્ય, બન્નેને વિષે અનુકંપા સમાન છે, તોપણ અભવ્ય ભવ્યનાં દુઃખ વિયોગને કરવાની શક્તિ નહિ હોવાથી ભવ્યને જ ગ્રહણ કરવાની ચિંતાને કહે છે. મુક્તિમાં ગમન કરવાનાં લક્ષણથી રહિત જીવ પરિણામ દૂષિત ભવદુઃખ ક્ષયરહિત એવા અભવ્ય જીવો પોતાના જ સ્વભાવથી અનાદિ અનંત ભાગે રખડનારા હોવાથી તેને છોડી દઈ ભવ્ય જીવો અનાદિ કાળથી તેવા સ્વભાવવાળા છે, પણ ભવિષ્યમાં કલ્યાણની પરંપરાના પાત્ર બનશે, માટે તેને દુઃખથી મુક્ત કરવાની શક્તિ છે. એટલે દુઃખથી તેને મુક્ત કરી શકાય છે.

યદાહ-

ભવ્ય જિણેહિં મણિયા ઇહ ખલુ જેસિદ્ધિગમણજુગ્ગા તે પુણ અણાઈ યહિણામ ભાવઓ હુંતિ નાયવ્વા ॥૧॥

વિવરિયાડ અભવ્વા ન કયાઈ ભવન્નરસતેયારં, ગચ્છિસુજંતિવતહા, તતુચ્છિઓ ભાવઓ નવરં ॥૨॥

ભાવાર્થ : ઈહા નિશ્ચય જે જીવો સિદ્ધિગતિને વિષે ગમન કરવાને યોગ્ય હોય છે તે જીવોને જિનેશ્વર મહારાજાએ ભવ્યજીવો કહેલા છે, તે પણ અનાદિકાળથી પરિણામના ભાવથી જ જાણવા લાયક છે. તેનાથી જે વિપરીત હોય તે જીવો અભવ્ય કહેવાય છે. તે કદાપિ કાળે ભવસમુદ્રના પારને પામી શકતા નથી, અને પાર પામશે પણ નહિ,

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

કારણ કે ભવ્યજીવોને મુક્તિમાર્ગ ઉચિત ભાવ પ્રગટ થાય છે, પરંતુ અભવ્ય જીવોને તો ભાવ પ્રગટ થતો નથી, તે જ વિશેષ કારણ છે.

હવે મુક્ત કરવાના ઉપાયને કહે છે. સંસાર દુઃખ મુક્તપણાના હેતુભૂત ભવબાધા વિયોજન કારણરૂપ તીર્થંકર મહારાજપ્રણીત જિનધર્મ માર્ગ વિના બીજો એક પણ ઉપાય નથી, જો કે કુતિર્થીઓને ધર્મ છે, પરંતુ તે ધર્મ મોક્ષ વૃક્ષના બીજભૂત સમ્યક્ત્વથી રહિત છે, તેમજ સંસારથી તારવાના સામર્થ્યથી પતિત છે. તેથી મિથ્યાદર્શન પુદ્ગલોને ભજનારા પ્રાણિયોને જૈન ધર્મ પરિણમશે નહિ, તેમ હું વિતર્ક કરું છું, કારણ કે જ્ઞાન રહિત મતિના વિપરીતપણાથી કાયને વિષે મણિની બુદ્ધિવત્ અધર્મનેજ તે લોકો અભિમાનથી ધર્મ માને છે. હવે સંસારના મૂળ કારણરૂપ મિથ્યાત્વ તેના નાશ કરવાના ઉપાયને પ્રગટ કરી કહે છે. ચોરી પરવંચન આદિકુત્સિત ઉપાયવિરહિત શિષ્ટજન અનિદ્ય વ્યવહારથી ઉત્પન્ન થયેલ દ્રવ્યવડે કરી ન્યાય દ્રવ્યથી હું જૈનમંદિર બંધાવું, કારણ કે ન્યાયવડે કરી ઉપાર્જન કરેલ ધન જિનાદિક પાત્રને વિષે મહાફલદાયક થાય છે. ઉત્તમ પ્રકારના શિલ્પતત્ત્વ જ્ઞાનિયોયે ઘટિત વિશાલ શાલભંજિકાદિ રૂપ રચનાવડે કરી અત્યંત મનોહર કરાવું. પ્રશ્ન-એમ કેમ કહો છો ?

ઉત્તર કહે છે. રમણિય મંદિરના દેખાવથી ગુણાનુરાગીયો પણ, મિથ્યાત્વીયો પણ વિવેકીપણાથી ગુણીનો પક્ષપાત કરવાથી તેને બોધિબીજની પ્રાપ્તિ થાય છે કારણ કે જિનાલયની પ્રશંસા કરવાથી સમ્યક્ત્વ મૂલ રૂપ બોધિબીજની પ્રાપ્તિ થાય છે, કારણ કે પ્રત્યક્ષ જિન ભવનના દેખવાથી વીતરાગ મહારાજનું ભુવન તો આવા પ્રકારનું જ જોઈએ. ધન્ય છે આ મહાનુભાવને કે જેણે પોતાનો ઉત્તમ પૈસો આ

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

મંદિરના અંદર જોડયો ઇત્યાદિ પક્ષપાતરૂપ કોઈ હલુકર્મી જીવને સમ્યકત્વબીજની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વળી હું નિર્મલ ઔચિત્યરૂપ નિષ્કલંક માણિક્ય, સુવર્ણ, પિતલ, ઉપલમય બિંબને કરાવું, આ મંદિરના અંદર સ્થાપન કરું કે જેને દેખીને ગુણરાગી લોકો આ રાગદ્વેષ રહિત છે, રાગદ્વેષના કારણભૂત સ્ત્રી, શસ્ત્ર, પરિગ્રહાદિકથી વિયુક્ત છે-આવો ભાસ બિંબના અવલોકન માત્રથી જ થાય છે, માટે આવા અર્હત્ એ જ દેવાધિદેવ છે. અપર નથી, માટે પરલોકની ઇચ્છા કરનારે આનું જ આરાધન કરવું, ઇત્યાદિક ભગવાનના બહુ ગુણોને માનવાળા કોઈક જીવો પરમાત્માનાં બિંબને દેખવાની ક્ષણે જ બોધિબીજને ઉપાર્જન કરે છે. બીજા કેટલાક જીવો ઉત્તમ પ્રકારના સુગંધી પરિમલથી મહામહાયમાન થયેલા માલતી, ચંપક, ગુલાબ, જાઈ, જુઈ, મોગર આદિ ફુલની વીકસ્વર માલાને પરમાત્માને ચડેલી દેખવાથી બોધિબીજ પામે છે. કોઈક જીવો મરકત, મણિ, પવરાગ, મણિહીરા, માણિક્ય, મૌકિતક, મહાનીલાદિ ખચિત ઉત્તમોત્તમ રત્નના વિભૂષણોથી જિનબિંબને વિભૂષિત દેખીને બોધિબીજને પામે છે, કોઈક જીવો ચંદન, કેશર, ઘનસાર, મંડનાદિ મિશ્રિત પૂજાતિશય દેખીને બોધિબીજને પામે છે, અને ચિંતવે છે કે. વીતરાગ પ્રતિમા આવા પ્રકારની પૂજાને યોગ્ય જ હોય છે, અન્ય નહિ. આવી રીતે ગુણ પ્રમોદ અતિશયોથી બોધિબીજને પામે છે. ઇહાં કોઈ શંકા કરે છે કે, જીવ ગૃહાદિ આરંભમાં પૃથ્વીકાયાદિ જીવોનો બંધ થવાથી ભાવ અનુકંપા તો દૂર રહી પણ દ્રવ્ય અનુકંપા પણ સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવને રહેતી નથી. તે શંકાને દૂર કરવાને માટે કહે છે, ઇહ પણ ખલુ જિનાલય બનાવવામાં ભૂમિ ખોદવાથી, ઈંટો પકાવવાથી, પાણી સિંચવાથી, અવશ્ય પૃથ્વી, અપ, તેઉ, વાઉ,

વનસ્પતિ, ત્રસ જીવોનાં લક્ષણરૂપ ષટ્કાયની હિંસા થાય છે. તથાપિ તદ્વિષયા વિનસ્યત્ પૃથ્વ્યાદિ ગોચરા અપિ દૂર રહો, પરંતુ અવિનસ્યત્ રૂપતવિષયા જાણો, કારણ કે સમ્યગ્ દૃષ્ટિ જીવને રક્ષણ કરવાભૂત તે જિનમંદિર બંધાવતા અવશ્ય અનુકંપા હોય છે.

પ્રશ્ન : પ્રત્યક્ષપણાથી જીવોનો ઉપમર્દ છતાં નનુ, તેને અનુકંપા ક્યાંથી હોય ?

ઉત્તર : સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોયે વિધિવડે કરી બનાવેલા જિનસદનાદિકને દેખવાથી તત્ત્વજ્ઞાનવડે કરી બોધ પામેલા સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવો આરંભથી વિરતા રક્ષણ કરે છે, પણ હણતા નથી. તે કારણ માટે આવી રીતે હિંસાને નહિ કરી દયામય ચારિત્રનાં પ્રતિપાળનાર મોક્ષને વિષે ગયેલા છતાં અબાધકા, અહિંસકા, રક્ષકા કહેવાય છે. એવીરીતે જન્મપર્યંત જિનાલયાદિકને વિષે ઉપયોગમાં લીધેલા પૃથ્વ્યાદિ જીવોને પણ સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોયે કારિત જિનાલયનાં દેખવાથી ત્રણ રત્નના મહિમાને પામેલા તેમજ શાશ્વતપદને પામેલા યાવત જીવ સંસારના અંત કરેલા સર્વ પૃથ્વીકાયાદિક જીવોને અભયાદાન આપવાથી તત્ત્વથી કેમ તેને વિષે અનુકંપા નથી ? અપિતુ છે જ . તેને જ બે દૃષ્ટાંતથી સિદ્ધ કરે છે. જેમ રોગીને રક્તવિકારાદિકવડે કરી દુઃખી થયેલાને ઉત્તમ પ્રકારના વૈદ્યોયે કરેલ શિરોવેધ, નાડીબંધન વિગેરે સુવૈદ્ય ક્રિયાથી કરેલ ભવિષ્યમાં મહાનલાભને માટે થાય છે. તેમ જિનગૃહાદિકને બનાવાને આરંભ લક્ષણરૂપ જે ક્રિયા થાય છે તે ભવિષ્યમાં તે સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવને બાધાયોગે પણ દૃષ્ટાંતપક્ષે આપાત તો રોગી, પીડા સદ્ભાવે પણ અનેક દૃષ્ટાંતિક પક્ષે પૃથ્વ્યાદિકના સંમર્દનપણાને વિષે પણ ભવિષ્યકાળમાં તે

જીવોને લાભકારી થાય છે.

જેમ રૂધિરના રોગીને નસધમણિ ખોલવા રૂપ તથા જવરાદિક રોગીને લાંઘણ ઉષ્ણોદક, કટુક, કષાય ઔષધ, કવાથ, પાનાદિકા ક્રિયા સારા વૈદ્યે કરેલી ચામડી, શરીર વિદારવારૂપ રસના ઉદર વિગેરેને આપાત માત્ર ક્ષોભ ઉત્પન્ન કરવાથી દુઃખદાયક છતાં પણ ઉત્તરકાલમાં રોગના નાશ કરવામાં સાધનભૂત થાય છે, તેમ જિનાલય કરાવવાની ક્રિયા પણ સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવે પ્રથમ પૃથ્વીકાયાદિક જીવોનેબાધા કરનારી છતાં પણ ભવિષ્યમાં પોતાને અને પરને અન્ય ભવ્ય જીવોને સમ્યક્ પ્રકારે વિરતિના ગ્રહણરૂપ તેમ જ સિદ્ધિના ગમનરૂપ શાશ્વતકાળ સુધી તેનું રક્ષણ કરવાથી સુખદાયક જ ગણાય છે. એ પ્રકારે જિન ભવનાદિ દ્વારવડે કરી સમ્યક્ત્વાદિક ભવ્ય જીવોને ઉત્પાદન કરવા વડે કરી અનુકંપા ભાવયિત્વા હાલમાં સિદ્ધાંત લેખ નાદિકવડે કરીને અનુકંપા બતાવે છે. વિધિવડે કરેલું કામ ભવ્ય જીવોને સદ્અનુષ્ઠાનના કારણભૂત થાય છે. કહ્યું છે કે

યદુક્તમ્.

જિણભવણકારણવિહી, સુદ્ધા ભૂમિદલં ચ કઢાઈ ।

ભિયગાણતિસંધાણં, સાસયવુઢ્ઢીય જયણાય ॥૧॥

ભાવાર્થ : જિનેશ્વર મહારાજનું ભુવન કરાવે ત્યારે પ્રથમ વિધિથી તો ભૂમિદલ શુદ્ધ જોઈએ, કાષ્ટાદિક કાંઈ પણ હોવું જોઈએ નહિ. તથા શુદ્ધ ભૂમિને વિષે જિનભુવન કરાવી, જિનબિંબ સ્થાપન કરી, ત્રિસંખ્ય પરમાત્માનું પૂજ્ય-જયણાથી કરવાવડે કરીને શાશ્વત સુખની વૃદ્ધિ થાય છે. અર્થાત્ શીઘ્રતાથી મુક્તિ મળે છે. તે કારણ માટે વિધિ સૂત્ર નીતિવડે કરી બતાવે છે. નનુ પોતાની બુદ્ધિ વડે કરી આરંભ કરાવે છે. વિધિવડે કરી યુક્ત જિનપ્રાસાદાદિકનું

કરાવવાપણું દેખીને તેને અનુસારે બીજા ભાગ્યશાળી જીવો પણ વિધિવડે કાર્ય કરવામાં પ્રવર્તમાન થાય છે, તે વિધિ આગમથી જાણી શકાય છે.

યદુક્તમ્ -

પરસમઓ ઉભયં વા સમ્પદિદિસ્સ સમઓ ચેવ ।

ભાવાર્થ : સમ્યગ્દષ્ટિ જીવને પરસમય હોય, અગર સ્વસમય હોય પરંતુ બન્ને સ્વસમયના જ પુષ્ટિ કરનારા છે, કારણ કે પરસમયને દેખીને તથા પૂર્વાપર તેમનું વિરુદ્ધપણું જાણીને સ્વસમયનું વિશેષે કરીને પુષ્ટપણું થાય છે.

એવી રીતે પરસમયના નિરાકરણ કરવાને માટે સમર્થ સાધુઓના માટે પુસ્તક જોઈએ. જે કારણ માટે પ્રજા નવ નવ ઉલ્લેખશાલિની પ્રતિમા માનેલી છે. આદિ શબ્દથકી મેઘા, સ્મૃતિ, ઊહાપોહ, અક્ષોભ્યતાદિ ગ્રહ ઉત્તમ પ્રકારની બુદ્ધિવડે કરી આત્માના ધૈર્યાદિક ગુણવડે કરી કુશાગ્રીય બુદ્ધિમાનો મુનિમહારાજોને વસતિ, આલય, સ્થાન, સંથારો, પાદપ્રોછનાદિક વસ્તુઓ સર્વદા આહાર, ઔષધ, વસ્ત્ર આદિક અનેક વસ્તુના અર્પણ વિના મુનિ મહારાજાઓ મહાન્ બુદ્ધિવાળા હોય તો પણ શાસ્ત્ર અધ્યયન કોઈપણ પ્રકારે થઈ શકે નહિ, માટે જ પુસ્તકની ખાસ જરૂર પડે છે. કારણ કે તાર્કિક ૧ મુનિ ક્ષણે ક્ષણે વિચારે છે, હું સૌગતાદિને આવા પ્રકારે ઘર્ષણ કરીશ, અર્હન્ શાસનની ઉન્નતિ કરીશ, અગર પ્રતિભાદિ તાર્કિક મુનિ ક્ષણે ક્ષણે વિચારે છે, અગર રાજસભામાં જઈ વાદ કરી પરાજય કરવાથી કદાચ જૈન માર્ગનો રાગી થઈ સમ્યગ્દષ્ટિ બને અને પૃથ્વીઆદિક સત્વોને અભયદાન આપવાવાળો થાય તેવા કારણથી જ મુનિને ઉત્તમ પ્રકારના વસતી આદિ દાનાદિક

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

તથા પુસ્તકના દાનાદિક આપવાની જરૂરીયાત છે. તેથી શરીર સ્વસમય પરસમય પ્રબળ પુષ્ટતા કરનારા સાધુથી વીતરાગ દેવ ઉપર ગુણાનુરાગી થાય, માટે જ જિનાલય બંધાવવા અને પુસ્તક લખાવવા અને હું ઉજમાળ થાઉં, એવી અનુકંપા સમ્યગ્દષ્ટિને હોય છે, માટે જ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવોને વિધેય મુખ્યતા કહીને હાલમાં નિષેધ કરવાનું છે તે બતાવે છે. વાવ, કુવા, તલાવ, અરઘટ્ટ આદિ લોકોની અનુકંપાથી સમ્યગ્દષ્ટિ શ્રાવકને કરાવવો કલ્પે નહિ. કોઈ ઉપદેશ કરે કે તૃષાર્ત જીવો જલપાનવડે કરી સ્વાસ્થ્યભાવને પામેલા હોવાથી વાવ્યાદિકને કરાવવાથી અનુકંપા થાય છે. આવું શિક્ષણ પણ આવી શકાય નહિ, કારણ કે અસંખ્યાતા એકેન્દ્રિયાદિકથી પંચેન્દ્રિય પર્યંત જીવોના ઘાતવડે કરીને થોડા એવા મનુષ્ય અને તિર્યંચ જીવો જે અલ્પ છે. તેને પાણી પીવાથી પ્રાણરક્ષા નથી થતી, કારણ કે જયારથી નિરંતર કુવા, વાવ ખોદાવવા માંડે છે ત્યારથી મનુષ્ય તિર્યંચોએ ભક્ષ્યામાન પરસ્પર એવા અગણિત પ્રાણિયોનો સંહારને દેખી થોડા જીવો અનુકંપા માત્ર કરવાથી સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ કેવા પ્રકારે તપે, કારણ કે ઉન્મત્તાદિ કારણ વિના બહુ જીવ વિનાશયુક્ત કર્મ અલ્પ ફળ માટે કાંઈ કરતું નથી. સર્વ જીવોને વિષે અનુકંપા કરનાર સર્વવિરતિવંત રત્નત્રયયુક્ત એવા સદ્ગુણને શુદ્ધ દાન આપવાથી ગુણના હેતુભૂત પુન્યાનુબંધી પુન્ય ઉપાર્જન કરવાનું કારણભૂત બને છે, નતુ અપાત્રાય.

યત:

उचियं खलु कायव्यं, सव्वत्थ सया नरेण बुद्धिमया :
इयफलसिद्धि नियमा, एसचिय होई आणात्ति ॥१॥

ભાવાર્થ : બુદ્ધિમાન મનુષ્યોએ નિશ્ચય-નિરંતર સર્વત્ર જગ્યાએ ઉચિત કાર્ય કરવું તે જ લાયક છે, અને ફલસિદ્ધિ પણ નિશ્ચય તે જ

કહેવાય છે, અને તે જ આજ્ઞા કહેવાય છે.

ત્યારે અપાત્રને ઉદ્દિશ્ય અનુચિત કેમ ? તેનો ઉત્તર કહે છે જે કારણ માટે ભિક્ષા લેવાને ઘરે આવેલા અપાત્રને માટે પૃથ્વી, અપ્, વનસ્પતિ આદિ જીવોનો ધાત કરવો, અગ્નિના સંયોગથી અન્નપાક માટે તે યોગ્ય નથી, કારણ કે અપાત્ર માટે કરેલ જીવવધ પોતાના આત્માને વિષે પાપનો ભારો આરોપવાનો તથા જોનારાને પણ અત્યંત અનુચિતપણા માટે થાય છે, માટે કહ્યું છે કે -

યતઃ

હળંતંચ નાણુજાણિજ્જા આયગુત્તેજિહંદિયે
ઠાણાહંસંતિ સઢ્ઢીણં, ગામે સુનગ રેસુવ ॥૧॥

इति सूत्रकृतांगसूत्रे-

ભાવાર્થ : સંવૃતઆત્મા ત્રિગુણિગુપ્ત થઈ, જિતેન્દ્રિયપણું ધારણ કરનાર જીવોને કોઈ મારતો હોય તો પણ તેનું મનથકી પણ અનુમોદન કરે નહિ, કારણ કે ગામને વિષે તથા નગરોને વિષે શ્રાવકોના સ્થાનો હોય છે, ત્યાં હિંસાનો અભાવ હોય છે, તેથી કદાપિ કાળે પણ, હિંસાને અનુમોદે નહિ.

ગામ, નગર, ખેટક, કર્બટ, આદિ સ્થાનોને વિષે આશ્રમો છે. તે આશ્રમોમાં રહી કોઈ કલ્પિત ધર્મ શ્રદ્ધાળુતાવડે કરી ધર્મબુદ્ધિથી પ્રાણીયોને ઉપમર્દન કરનારી કુવા, તલાવ ખોદાવવાની તથા પાણીશાળા તથા સત્રાગારાદિક ક્રિયા કરે, કરાવે તો તે શું ધર્મશ્રદ્ધાળુના માટે ધર્મ થાય કે નહિ, આવી રીતે પૂછે અગર ન પૂછે, અગર તેના ઉપરોધથકી અગર ભયથકી પ્રાણીયોને હણે તેને આજ્ઞા આપે નહિ, માટે સાવધ અનુજ્ઞાન ન માને તે જ મુનિ કહેવાય છે. તેમાં સત્રાગારાદિ ઈષ્ટાપૂર્તાદિકના નિષેધથી પાર્શ્વસ્થાદિકને

સત્રાગારાદિકના પેઠે પોષણ કરવું તે પણ જીવધાતના હેતુભૂત હોવાથી દાન આપવું ઉચિત નથી તે કારણ માટે પાત્રદાન જ શુદ્ધ જે તે મુક્તિનું કારણ છે. એવા પ્રકારના લક્ષણવાળા જીવને ભગવાને સમ્યગ્દષ્ટિ કહેલ છે.

યથોક્તમ્ -

અર્હદ્ વેશ્મ વિધાપનાદિ વિધિના સમ્યગ્દશાકલૃપયા,
લબ્ધ્વાબોધિબાધિતાં વતયયા ભવ્યા વિરત્યાદૃતાઃ,
ગત્વા નિર્વૃત્તિમાભવં વિદધતે રક્ષાં પૃથિવ્યાદિષુ,
ધ્યેયા દર્શનલક્ષણં ક્ષણકરી સૈવાનુકં પાબુધૈઃ ॥૧॥

ભાવાર્થ : વિરતિને અંગીકાર કરનારા-તથા સમ્યગ્દષ્ટિપણું ધારણ કરનારા ભવ્ય જીવો જે તે વિધિ વડે કરી શ્રી જિનેશ્વર મહારાજનું વિધિસહિત મંદિર કરાવી. અબાધિતબોધિબીજને પામીને પૃથ્વીકાયાદિક જીવોને વિષે દયા ધારણ કરીને-જિંદગીપર્યંત જીવદયાનું પ્રતિપાલન કરી નિર્વાણ દશા(મુક્તિ)ને પ્રાપ્ત કરે છે, તેથી પંડિત પુરુષોએ-દર્શન શુદ્ધિને કરનારી તેમજ દર્શનશુદ્ધિના લક્ષણભૂત એવી અનુકંપા દયાનું જ ધ્યાન કરવું જોઈયે, કારણ કે અનુકંપાથી જ જીવો-મુક્તિના શાશ્વતસુખના ભોક્તા થઈ શકે છે.

ઇતિ ચતુર્થ અનુકંપાલિંગમ્.

આસ્તિક્યતાનું સ્વરૂપ

હવે આસ્તિક્યતા નામનું પાંચમું લક્ષણ કહે છે. બીજાઓ તત્વો સાંભલતા છતાં પણ અર્હત્ તત્વને વિષે આકાંક્ષા રહિત દ્રઢ પ્રતિપત્તિ રહે છે તે આસ્તિક્યતા કહેવાય છે.

વીતરાગ દેવે જે તત્વો કથન કરેલા તે જ સત્ય છે. અને તે તત્વોને વિષે નિઃશંકતા ધારણ કરી. પોતાના શ્રવણ કરવામાં અન્યના ગમે તેવા

વિવિધ વિષય વિચારમાળા ભાગ-૫

તત્વો શ્રવણ કરવામાં કદાપિ આવે તો પણ. તેનું હૃદય-પર આત્માયે કથન કરેલ તત્વો પરથી પલટાય નહિ તેજ આસ્તિક્યતા કહેવાય છે.

દેવ પાપાણમય છે. તેમાં કાંઈ પણ સત્ય નથી. ગુરુ વેષમાત્રધારી, આજીવિકા અર્થે ત્યાગમાર્ગ અંગીકાર કરનારા છે. તેનું મન કેવું હોય છે તે કોણ જાણે છે. ઈન્દ્રિયોનો રોધ કરવોદુશક્ય છે, કારણ કે તે પ્રત્યેક ઈન્દ્રિયો પોતપોતાના માર્ગ પ્રત્યે ગમન કરનારી હોવાથીરોકી શકવી અશક્ય છે. તપ કરવો તે કેવલ આત્માને શોષણ કરવા સિવાય બીજું કાંઈ પણ નથી. સ્વર્ગ નર્કને જોઈને કોણ આવેલ છે. ધર્મ તે કેવલ સંસારજન્ય સુખ ભોગવના અંતરાય માટે જ કથન કરેલ છે. કહ્યું છે કે -

હૃથ્યા ગયા ઇમે કામા, કાલિયા જે અણાગયા ।

કો જાણાઈ પરે લોણ, અત્થિ વા નત્થિ વા પુણો ॥૧॥

ભાવાર્થ : આ કામભોગો તો હાથમાં આવેલા છે અને તપસ્યાદિક કરવાથી મેળવવા ધારેલા સુખો તો અનાગત કાળમાં પ્રાપ્ત થવાના છે, પણ કોણ જાણે છે કે પરલોક છે કે નહિ, એટલે પ્રાપ્ત થયેલાને છોડી દઈને આગળ મળશે કે નહિ તેવી શંકામાં કોણ પડે?

આવા પ્રકારે નાસ્તિકોએ મુગ્ધ જીવોને ઠગવા માટે અનેક પ્રકારના અસત્ પ્રલાપોને કરેલા દેખીને તેમજ શ્રવણ કરીને તેના વચનો પ્રત્યે આદર નહિ કરતા વીતરાગના સત્ય વચનોને નિઃશંકપણે સત્ય માને છે તે જ આસ્તિક્યતા નામનું પાંચમું લક્ષણ કહેવાય છે.

ગ્રંથકાર પ્રશસ્તિ

इति श्रीमत्तपागच्छपूर्वाचलगगनमणिः श्रीमान् १००८
बुटेरायजी अपरनाम बुद्धिविजयजीशिष्यवर्यः १००८ श्रीमान्

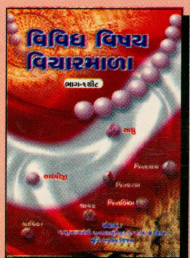
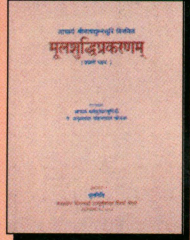
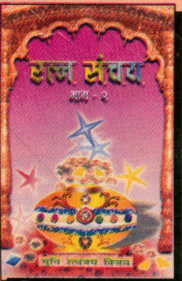
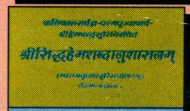
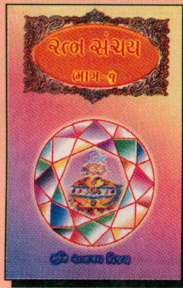
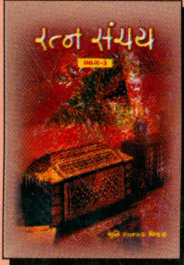
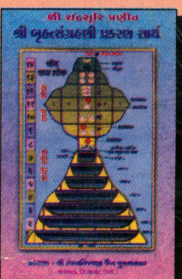
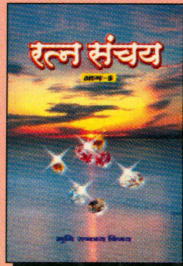
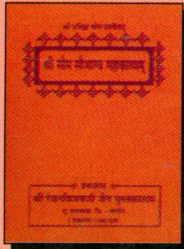
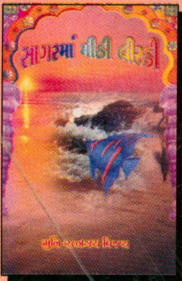
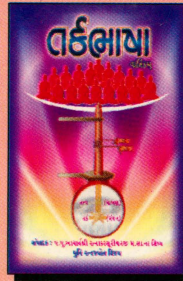
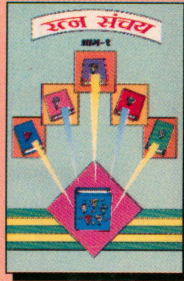
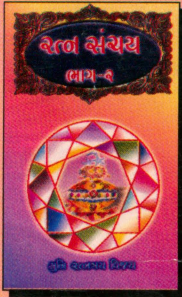
मूलचंदजी अपरनाम मुक्तिविजयजी गणिशिष्यवर्य : १००८
श्रीमान् गुलाबविजयजीमहाराजशिष्य मुनि मणिविजयकृत-
विविधविषयविचारमाला नामक पंचमो भागः समाप्ति मगमत
श्रीसीहोरग्रामे श्रीमद् सुपार्श्वनाथस्वामीप्रसादात् श्रीमन्महा-
वीरस्य २४६३ तमे वर्षे आसो मासे कृष्णपक्षे दिपालिकाया
बुधवासरे अयं ग्रंथः वाचकवर्गस्य कल्याणकारको भूयात् ।

पुनःसंपादन कर्ता

प.पू. स्व. आचार्यदेव श्री रत्नशेखरसूरीश्वरज्ज म.सा.नां
शिष्य रत्न प.पू. आचार्यदेव श्री रत्नाकरसूरीश्वरज्ज म.सा.नां
शिष्य मुनिश्री रत्नत्रयविजयज्ज म.सा.

ॐ ॐ ॐ

અમારાં અન્ય પ્રકાશનો

Serving JinShasan

108248

gyanmandir@kobatirth.org

પ્રાપ્તિસ્થાન

શ્રી પારસ-ગંગા જ્ઞાન મંદિર

બી-103-104, કેદાર ટાવર, રાજસ્થાન હોસ્પિટલની સામે,
શાહીબાગ, અમદાવાદ-4. ફોન : 2860247 (રાજેન્દ્રભાઈ)